

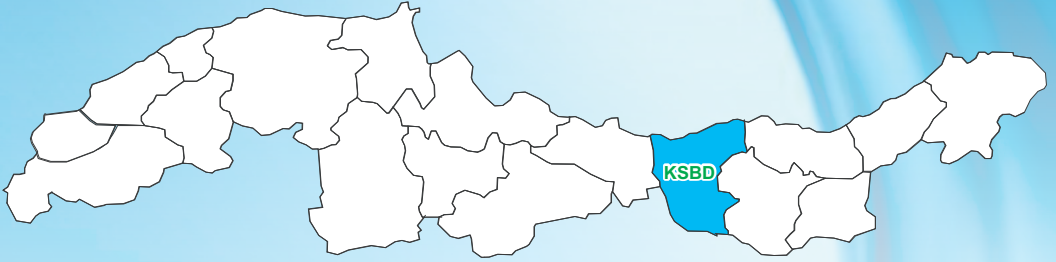
ISSN: 1309-081X

Yıl / Year : 6

Sayı : Karadeniz Özel Sayısı

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Karadeniz
Sosyal Bilimler Dergisi
The Black Sea Journal Of Social Sciences

BAHAR 2014
SPRING 2014

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GİRESUN UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

KARADENİZ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
THE BLACK SEA JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

KARADENİZ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ YILDA İKİ KEZ YAYINLANAN
ULUSLARARASI HAKEMLİ BİR DERGİDİR.

THE BLACK SEA JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES IS A PEER REVIEWED
INTERNATIONAL JOURNAL PUBLISHED BIANNUALLY.

İLKBAHAR / SPRING 2014

YIL / YEAR: 6

KARADENİZ ÖZEL SAYISI

KARADENİZ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ THE BLACK SEA JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

ISSN: 1309-081X

Sahibi / Owner

Doç. Dr. Sedat MADEN
Giresun Üniversitesi

Editör / Editor

Doç. Dr. Sedat MADEN
Giresun Üniversitesi

Editör Yardımcıları / Assistant Editor

Yrd. Doç. Dr. Oğuz Serdar KESİCİOĞLU
Giresun Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Lokman TAŞKESENLİOĞLU
Giresun Üniversitesi

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Mustafa ORAL
Giresun Üniversitesi
Prof. Dr. Serkan DOĞANAY
Giresun Üniversitesi
Doç. Dr. Yalçın SARIKAYA
Giresun Üniversitesi
Doç. Dr. Servet CEYLAN
Giresun Üniversitesi
Doç. Dr. Ali Ata YİĞİT
Giresun Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Temel TOPAL
Giresun Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Kurtuluş Yılmaz GENÇ
Giresun Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZMENLİ
Giresun Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Hatem TÜRK
Giresun Üniversitesi

Yazı İşleri Müdürü / Editorial Manager

Yrd. Doç. Dr. Hatem TÜRK
Giresun Üniversitesi

İngilizce Editörleri / English Editors

Yrd. Doç. Dr. Erhan DELEN
Giresun Üniversitesi
**Yrd. Doç. Dr. Binnur
YILDIRIM HACİBRAHİMOĞLU**
Giresun Üniversitesi

Sekreter / Secretary

Arş. Gör. Mehmet ALVER
Giresun Üniversitesi
Arş. Gör. Adem ÖZBEK
Giresun Üniversitesi

Yazışma Adresi / Correspondence Address

Giresun Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Güre Yerleşkesi 28200 / Giresun
Tel: (0454) 310 10 85
e-mail: sosdergi@gmail.com

Basım Tarihi / Date of Publication: 2014

© Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, Index Copernicus, Akademia Sosyal Bilimler İndeksi (ASOS Index), Araştırmacı Bilimsel Yayın İndeksi ve Türk Eğitim İndeksi tarafından taranmaktadır.

KARADENİZ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ THE BLACK SEA JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Bilim ve Danışma Kurulu / Science and Advisory Board

Prof. Dr. Aygün ATTAR

Giresun Üniversitesi

Prof. Dr. Akmatali ALİMBEKOV

Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi

Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ

Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Burcu BOSTANOĞLU

Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Metin BOZKUŞ

Cumhuriyet Üniversitesi

Prof. Dr. Ömür CEYLAN

Kültür Üniversitesi

Prof. Dr. Hayati DOĞANAY

Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Feridun EMECEN

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. Erdoğan ERBAY

Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Miri Gal-EZER

Kinneret Üniversitesi, İsrail

Prof. Dr. Firdevs GÜNEŞ

Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Qui GUO

Macquarie Üniversitesi, Avustralya

Prof. Dr. Günay KARAAĞAÇ

Aydın Üniversitesi

Prof. Dr. Kasım KARAKÜTÜK

Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Olcabay KARATAYEV

Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi

Prof. Dr. Hasan KAVRUK

İnönü Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet KIRKILIC

Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa KİBAROĞLU

Okan Üniversitesi

Prof. Dr. Giedrė KVIESKIENĖ

Lietuvos Edukologijos Universitėsi, Litvanya

Prof. Dr. Muhsin MACİT

Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Divina Frau-MEIGS

Sorbonne Üniversitesi, Fransa

Prof. Dr. Anvarbek MOKEYEV

Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi

Prof. Dr. Mahman MUSAOĞLU

Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Hiroki ODAKA

Aichi Gakuin University, Aichi, Japan

Prof. Dr. Mustafa ORAL

Giresun Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa ÖNER

Ege Üniversitesi

Prof. Dr. Murat ÖZBAY

Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY

Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Burul SAGINBAYAVA

Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi

Prof. Dr. Jale SARMAŞIK

Giresun Üniversitesi

Prof. Dr. Maria João SILVEIRINHA

Lizbon Üniversitesi, Portekiz

Prof. Dr. Goran SVENSSON

Norway and Halmstad University, Sweden

Prof. Dr. Fatih TAYFUR

Ortadoğu Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Madina TEKUEVA

Kabardino-Balkarian State University, Rusya

Prof. Dr. Vahit TÜRK

İstanbul Kültür Üniversitesi

Doç. Dr. Burhanettin KESKİN

Columbus State University, GA, USA

Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi
The Black Sea Journal of Social Sciences
Karadeniz Özel Sayısının Hakem Listesi

Prof. Dr. Erdal AKPINAR

Erzincan Üniversitesi

Prof. Dr. Serkan DOĞANAY

Giresun Üniversitesi

Prof. Dr. Kadir GÖKDEMİR

Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. B. Ünal İBRET

Kastamonu Üniversitesi

Prof. Dr. Haşim KARPUZ

Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Lütfi ÖZAV

Uşak Üniversitesi

Prof. Dr. Ramazan ÖZEY

Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Ramazan SEVER

Giresun Üniversitesi

Prof. Dr. Orhan SÖYLEMEZ

Ardahan Üniversitesi

Prof. Dr. Ali YAKICI

Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet ZAMAN

Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Ahmet Ali ASLAN

Ardahan Üniversitesi

Doç. Dr. Duran AYDINÖZÜ

Kastamonu Üniversitesi

Doç. Dr. Süleyman ELMACI

Giresun Üniversitesi

Doç. Dr. Nazım ELMAS

Giresun Üniversitesi

Doç. Dr. Kürşat ÖNCÜL

Kafkas Üniversitesi

Doç. Dr. Ali YILDIZ

Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Ayşe YILDIZ

Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet TÜRKMEN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Sedat BAHADIR

Artvin Çoruh Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Zafer BAŞKAYA

Kilis 7 Aralık Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Ankara Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. İkramet DAŞDEMİR

Ordu Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Ülkü KARA DÜZGÜN

Giresun Üniversitesi

Yrd. Doç. Adem KOÇ

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Musa ÖKSÜZ

Giresun Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin SARAÇOĞLU

Giresun Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. İbrahim SEZER

Giresun Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Yakup TOPAL

Gümüşhane Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Hatem TÜRK

Giresun Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Fikret USLUCAN

Giresun Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Çağlayan YILMAZ

Artvin Çoruh Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Hülya YOLASIĞMAZOĞLU

Giresun Üniversitesi

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Giresun İlinin Eko-Turizm Potansiyeli ve Değerlendirme Olanakları	1
<i>The Eco-Tourism Potential of the Province of Giresun and How to Benefit from Opportunities</i>	
Ünsal BEKDEMİR - Süleyman ELMACI	
Geleneksel Kastamonu Mutfağı ve Yemek Kültürü	31
<i>Traditional Kastamonu Cuisine And Culinary Culture</i>	
Muharrem AVCI - İlker ŞAHİN	
Aksu Dergisinden Hareketle Giresun Mânileri Üzerine Bir İnceleme	57
<i>A Study over Giresun Mani with reference to Aksu Journal</i>	
Mehmet Özdemir	
Giresun Kentinde Yaşayanların Turizme ve Turistlere Bakışı	75
<i>Overview of Tourism and Tourists by People Living in the City Of Giresun</i>	
İbrahim SEZER	
Radyoaktif Kaynakların (Metsamor Nükleer Santrali Bölgesinin) Ekoiklim Bakımdan Değerlendirilmesi: Güney Kafkasya ve Yakın Çevresi Ölçeğinde.....	105
<i>Evaluation of Radioactive Sources (Region of Metsamor Nuclear Power Station) in respect of Eco-Climate: On the Scale of Southern Caucasia and Immediate Surroundings</i>	
Fatih İMAT - Nazım BABABEYLİ - Mustafa ÖZDEMİR	
Şebinkarahisar Literatürü Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme	123
<i>A Bibliographical Searching For Sebinkarahisar Literature</i>	
Mustafa BAYAR	
Türkistan'da Sürgün Karadeniz Türkleri.....	141
<i>Exiled Turks of Black Sea in Turkistan</i>	
Rasim BAYRAKTAR	
Cumhuriyet Dönemi Türk Güreş Tarihinde Farklı Bir Portre: Adil Candemir (1914-1989)	157
<i>A Remarkable Figure in Turkish Wrestling History of Republican Period: Adil Candemir (1914-1989)</i>	
Beytullah DÖNMEZ	

90'larda Giresun'da Bir Şiir Çınarı: (Çınar ve Giresun Çınar Dergisi)	171
<i>A Poem Tree in Giresun in the 1990's</i>	
Tuba AKSOY	
Etnik, Dinî, Ekonomik ve Kültürel Özellikleriyle Giresun Yöresinin Sosyal Yapısı	183
<i>Social Structure of Giresun Landscape in Terms of Ethnic, Religious, Economic and Cultural Values</i>	
Melda Medine GÜLEÇ	
Farklı Öğrenme Amaçlı Yazma Aktivitelerinin Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Akademik Başarılarına, Laboratuvar Tutumlarına ve Eleştirel Düşünme Becerilerine Etkisi: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği	195
<i>The Effects of Diverse Writing Activities in Learning on Academic Achievement, Thinking Skills, and Laboratory Attitudes of Prospective Science Teachers: Giresun Faculty of Education Sample</i>	
Mustafa UZOĞLU	
Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun'da Şiirin İzleri	211
<i>The Traces of Poetry in Giresun in the Early Years of the Republican Period</i>	
Yeliz GENÇASLAN	
Giresun Halk Takvimi, Sayılı Günler ve Bunlara Bağlı İnanış ve Uygulamalar	233
<i>Giresun Folk Calendar, Specific Days and the Beliefs and Practices Connected Them</i>	
Ülkü KARA DÜZGÜN	
Cumhuriyet İdeolojisinin Giresun'daki Yayın Organı: Aksu Dergisi	257
<i>The Publication of the Republic Ideology in Giresun: The Aksu Magazine</i>	
Hatem TÜRK	
Kitap Tanıtımı	271
Ahmet YADİ	
Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi Yazım Kuralları	275

Giresun İlinin Eko-Turizm Potansiyeli ve Değerlendirme Olanakları*

Geliş Tarihi: 28.12.2013
Kabul Tarihi: 20.06.2014

Ünsal BEKDEMİR**
Süleyman ELMACI***

Öz

Ülke ekonomileri için, turizm potansiyeli yüksek olan yerlerin belirlenmesi ve bunların turizme kazandırılması, büyük bir önem taşımaktadır.

Tanımı, çevreyi koruyan ve yerel halkın refahını gözetken, doğal alanlara karşı duyarlı bir seyahat türü olarak yapılan eko-turizm açısından Giresun ilinin Türkiye turizmi içerisindeki yeri potansiyeli dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

Böyle bir değerlendirme sonucunda; Giresun ilinde, iklim şartlarının uygunluğuna bağlı olarak, turizm faaliyetinin yalnız turizm sezonunda değil bütün yıl sürebileceği anlaşılmıştır. Ayrıca, büyük turizm merkezlerinden ve kıyılardan iç kesimlere doğru yayılan, çevreyi koruyan bir turizm faaliyetinin gerçekleştirilebileceği anlaşılmıştır. Bu turizm şekli çevreye ve yöre halkına kaynak sağlayacak, insan hakları ve yerel kültürlerine saygı gösterecek aynı zamanda onları destekleyecektir.

Anahtar Kelimeler: Giresun, eko-turizm, turistik faaliyetler, turizm potansiyeli

The Eco-Tourism Potential of the Province of Giresun and How to Benefit from Opportunities

Abstract

The determination of the places with a high tourism potential and offering them to the service of tourism are of great importance for the economy of any country.

Eco-tourism is defined to be friendly to the eco-system, a kind of travel, which is sensitive to natural areas and insures the welfare of the local population. Based on the definition, the place of Giresun in the tourism sector in Turkey should be studied in parallel with its potential.

The results obtained indicated that depending on the suitability of climatic conditions, tourism activities could possibly remain active in the province of Giresun not only in tourism season but throughout the year as well. In addition, the results also showed that a friendly-to-environment tourism activity, which spreads from large tourism centers and coastal cities to inland areas, could be carried out. Such a tourism activity will also provide sources for the environment and local population, financially support them and respect human rights and local cultures.

Keywords: Giresun, eco-tourism, touristic activities, tourism potential

* Makalenin konusu Giresun Üniversitesi BAP birimi tarafından 2008/03 numaralı proje olarak desteklenmiştir.

** Prof. Dr., Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü,
unsal.bekdemir@giresun.edu.tr

*** Doç. Dr. Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü,
suleyman.elmaci@giresun.edu.tr

Giriş

Gösterdiği gelişme hızı nedeniyle turizmin, 21. yüzyılda en büyük ekonomik faaliyeti olacağı üzerine tahminler yapılmaktadır. Türkiye genelinde turizm potansiyeli yüksek olan yerlerin belirlenmesi ve bunların turizme kazandırılması, ülke ekonomisi için büyük bir önem taşımaktadır. Bu çalışmada Giresun ilinin Türkiye turizmi içerisindeki yeri tespit edilecek ve Türk turizmine ve ekonomisine katkısının ne olabileceği ortaya konulacaktır. Turizm sektöründe il genelinde ne kadar istihdam alanı açılabileceği, ilin ekoturizm açısından yüksek potansiyeli olan alanlarında hangi yatırımların yapılabileceği ve bu yatırım alanlarının hangisinin il, bölge ve ülke ekonomisine daha fazla katkı sağlayacağı tespit edilmeye çalışılacaktır.

Hızlı nüfus artışı ve gelişen sanayi ile birlikte oluşan aşırı kentleşme, yaşam koşullarındaki güçlük ve diğer olumsuzluklar turizm etkinliklerinin önemini giderek arttırmıştır. Bu durum aynı zamanda turizm tüketim kalıplarında da ciddi değişimler meydana getirmiştir. Turizm denilince akla gelen ve yıllardan beri turizmin gözdesi deniz-kum-güneş (geleneksel turizm) üçlüsünde meydana gelen değer kaybı ve değişim, alternatif turizm faaliyetlerinin doğmasına ve gelişmesine yol açmıştır.

Turizm sektöründe sürdürülebilirliğin koşulu olan çevre koruma anlayışı, doğal çevreye duyarlı bir turizm faaliyeti olan, eko-turizm faaliyetleri ile dikkate alınabilir.

İlk kez 1983 yılında Ceballos-Lascurain tarafından kullanılan ekoturizm teriminin, 2002 yılının *Dünya ekoturizm yılı* olarak ilan edilmesi ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı, Dünya Turizm Örgütü, Quebec Turizm Teşkilatı ve Kanada Turizm Komisyonu tarafından 19–22 Mayıs tarihinde Kanada'nın Quebec eyaletinde, 138 ülkeden gelen 1100 delegenin katılımıyla *Dünya ekoturizm zirvesi* yapılması ile tüm ülkelerin benimsediği ortak tanımı saptanmış, ortak ilke ve prensipleri benimsenmiştir.¹

Hızlı büyüyebilme potansiyeline sahip turizm faaliyeti olarak ekoturizmin dünya turizm piyasasındaki payı, her geçen gün artarak büyümektedir. Örneğin; 1997 yılı için yapılan bir tahmine göre, toplam 500 milyar \$'lık dünya turizm harcamaları içinde ekoturistlerin yaptıkları harcamaların miktarı 80–166 milyar dolar olarak belirtilmektedir.²

Ülkemiz doğal, kültürel zenginlik ve güzellikler yönünden iyi bir potansiyele sahiptir. Dört mevsimin yaşanabildiği, doğal çevre özellikleri birbirinden çok farklı alanların bulunduğu, üç tarafı denizlerle çevrili, farklı kültür ve inançların bir arada uzun yıllar yaşadığı ve günümüzde de yaşamakta

---

¹ Sarıkaya, A., 2004, Dilek Yarımadası – Büyük Menderes Deltası Milli Parkı'nın Ekoturizm Yaklaşımı Çerçevesinde İrdelenmesi, Ege Üniv. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, s. 19.

² Özgüç, N., 2007, Turizm Coğrafyası (Özellikler-Bölgeler) Çantay Kitapevi, İstanbul, s. 1

olduğu bir ülkedir.

Tanımlı farklı şekillerde yapılan Eko-turizm; *çevreyi koruyan ve yerel halkın refahını gözeterek doğal alanlara karşı duyarlı olan bir seyahat*³ şeklindedir.

Doğa için Dünya Fonu'na (WWF) göre ise; *vahşi doğa çevresinde, doğal çevreye en az etkide bulunan ve bu arada yerel topluluklara ekonomik fayda sağlayan turizm türü* olarak tanımlanmaktadır.⁴

Turizm Bakanlığı ise; *doğal-sosyal ve kültürel faaliyetleri içine alan geniş alanlarda birçok aktiviteyi kapsayan etkinlik* şeklinde tanımlamaktadır.

Eko-turizm; iklim şartlarının uygunluğuna bağlı olarak, turizm faaliyetinin turizm sezonunda değil bütün yıl sürmesini sağlar ve büyük turizm merkezleri ve kıyılardan iç kesimlere doğru kaymasına neden olur, böylece çevreyi korur, ona ve yöre halkına kaynak sağlar, insan haklarına ve yerel kültürlere saygı gösterir ve destekler.

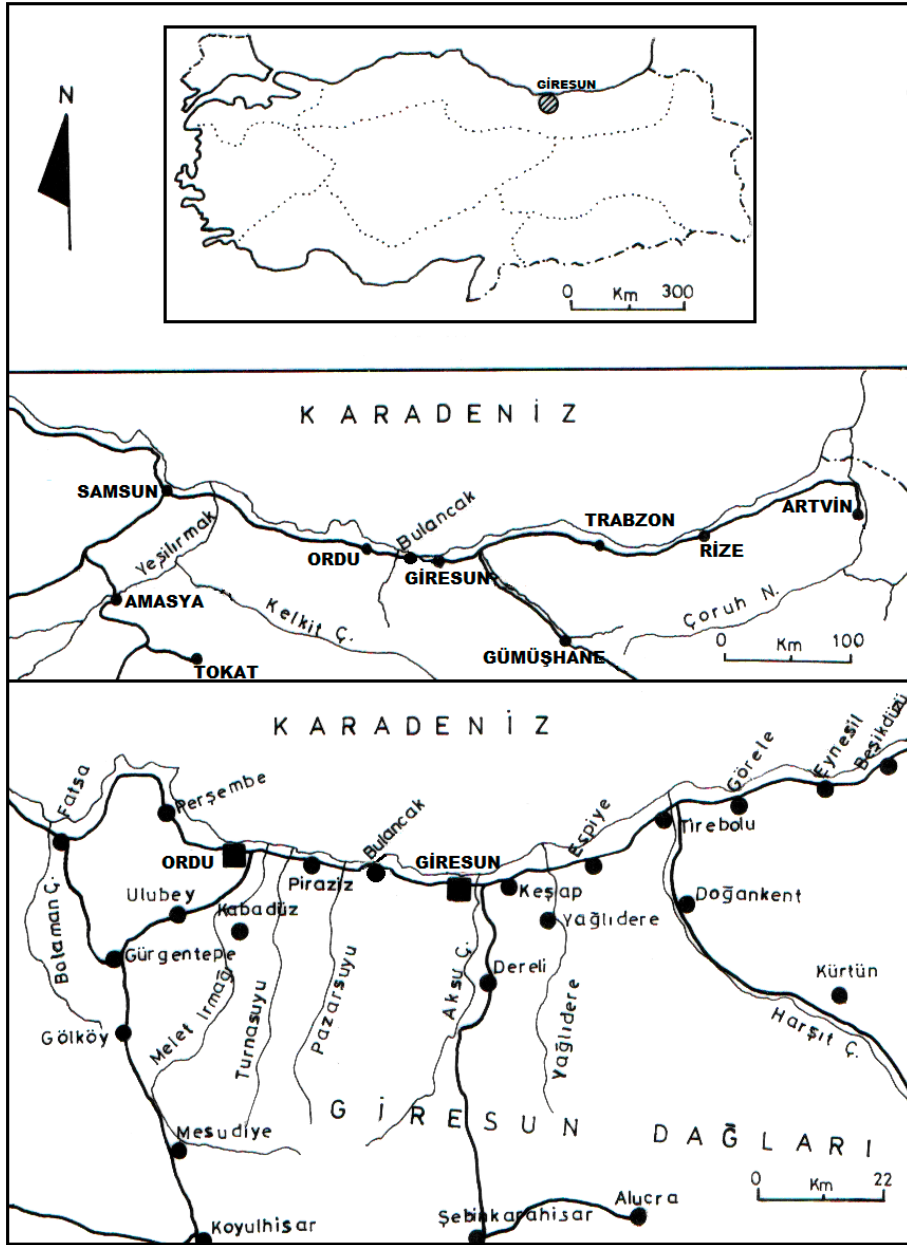
Ekoturistler; eko-turizmin özelliklerine uygun seyahat eden, eğitim seviyesi yüksek, çevre bilincine sahip, risk almayı seven ve biraz da maceraperest yönü kuvvetli insanlardır. Bunlar, yüksek miktarlarda ve çok çeşitli yerlerde paralarını harcarlar. Kişi başı harcama düzeyleri ise 1500 \$'ın üzerindedir.

Yaklaşık 6934 km²'lik yüzölçümüyle Giresun, ülkemizin yüzölçümü küçük illeri arasında yer alır. Doğuda Trabzon'un Tonya ve Vakfikebir; Gümüşhane'nin Torul ve Şiran; güneyde Erzincan'ın Refahiye; güney ve güneybatıda Sivas'ın Suşehri ve Koyulhisar; batıda Ordu'nun Mesudiye ve Gülyalı ilçeleriyle sınırlandırılmaktadır. Kelkit Çöküntü oluşuyla İç Anadolu'dan ayrılmış bulunan ilin, kuzeyde Karadeniz'e 122 km'lik kıyısı vardır (**Harita 1**).

³ Kuvan, Y., 17-21 Nisan 2002, Korunan Alan – Turizm İlişkilerinde Yönelik Kavramsal İrdeleme, First Tourism Congress of Mediterranean Countries (17-21 Nisan 2002), Antalya / Turkey.

⁴ Öztaş, K., 2002, Dünya Ekoturizm Yılında Alternatif Ekoturizm Merkezi: Akşehir, III. Ulusal Türkiye Turizmi Sempozyumu (7-8 Kasım 2002), İzmir, sf. 326-341.

Harita 1. Giresun ilinin Türkiye'deki yeri

Amaç

Turizm potansiyeli saptama ile bir yerin sahip olduğu kaynakların, değerlerin, zenginliklerin turizme uygunluğu veya yeterliliğinin düzeyini ölçme ve yararlanma imkânlarını artırma anlaşılmaktadır. Böylece o alanın turistik kapasitesi, turistik gücü belirlenmiş olmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın öncelikli amaçları;

1- Giresun ilinin sahip olduğu doğal ve beşeri eko-turizm potansiyelini ve bunun nasıl değerlendirilebileceğini, başka bir ifade ile sahada hangi eko-turizm etkinliklerinin yapılabileceğini,

2- Eko-turizm potansiyeli tam anlamıyla değerlendirilebildiği takdirde yöre, bölge ve ülke ekonomisine katkısının ne olabileceğini,

3- İl genelinde eko-turizme yönelik olarak hangi tür yatırımların yapılabileceği ve buralarda ne kadar kişiye istihdam imkânı sağlanabileceğini ve eko-turizm potansiyelinin, hak ettiği değer ve önemi kazanması için bilim dünyası ve yöneticiler olmak üzere ilgililerin konuya dikkatlerini çekmek.

Yöntem

Coğrafya'nın temel ilkeleri (Dağılım, bağlantı, sebep-sonuç) ışığında yapılan bu çalışmada, onun en önemli araştırma metodlarından *gezi-gözlem metodu* yoğun olarak kullanılmış, bu amaçla 2008 ve 2012 yılları arasında il genelinde arazi etütleri yapılmış böylece eko-turizm potansiyeli farklı zaman ve aralıklarda yapılan gözlemlerle tespit edilmeye çalışılmıştır. İlgili kurumlardan dokümanlar temin edilmiş, yayınlanmış bilimsel çalışmalar ve görsel kaynaklar taranmıştır. Bilgilerin değerlendirilmesinde Harita Genel Komutanlığı'nın 1/25 000 ve 1/100 000 ölçekli topografya haritaları, MTA'nın 1/100 000 ölçekli jeoloji haritası ile başka çalışmalardaki haritalar ve kurum ve kuruluşlar tarafından yöreye gelen turistlere yönelik olarak hazırlanmış tanıtım broşürlerinden yararlanılmıştır.

Bütün bunlara bağlı olarak Giresun ilinin doğal ve beşeri eko-turizm potansiyeli ortaya konulmaya çalışılmış, yerinde gözlem ve inceleme sonucunda elde edilen veriler turizm, özellikle de eko-turizm yaklaşımları çerçevesinde incelenmiş, coğrafya ilminin temel ilkelerinin ışığı altında değerlendirilmiş ve ifade tekniklerine bağlı kalınarak açıklanmıştır.

1. Giresun İlinin Eko-turizm Potansiyeli

Çevreyi koruyan, yerel halkın refahını gözetken, doğaya karşı duyarlı bir seyahat, bütün yıl ve ülkeye yayılmış turizm çeşidi olan eko-turizm; özellikle 2000'li yıllardan sonra dünya genelinde önem kazanmaya başlamıştır.

Bu anlamda Giresun, Karadeniz Bölgesi genelinde olduğu gibi, eko-turizm potansiyeli oldukça yüksek olan bir ildir. Özellikle yayla-dağ turizm

alanları bakımından çok zengin bir potansiyele sahip olan ilin yaylaları zengin florası, faunası, temiz havası, gü r akarsuları, kaynak suları, gö lleri, yöreye özgü geleneksel meskenleri, kültürel değerleri ve manzara güzellikleriyle dikkat çekmektedir. Sahip olduğu özellikler nedeniyle yaylalar klimatizm, sağlık, dinlenme, av, doğal beslenme, yürüyüş ve kano sporları, kayak ve çim kayağı, yöresel şenlikler ve araba yarışları gibi eko-turizm faaliyetleri için de çok uygundur. İl sadece sözü edilen bu turistik kaynaklar bakımından değil, aynı zamanda ilginç mimari tarzdaki yapılar, bozulmamış çevre, geleneksel-yerel kültürel özellikler, antik kültür ve benzeri değerler bakımından da önem taşır.

1.1. Eko- Turizmi Destekleyen Doğal Turistik Kaynaklar

Turizm aktivitelerinin çeşit sayısının artması, yıl içinde yapı lış sürelerinin uzun ya da kısa oluşu açısından temel etkenlerden birisi olması nedeniyle Giresun'un iklim özelliklerinin kısaca değerlendirilmesi çalışma için önemlidir.

Karadeniz Bölgesi kıyı kuşağında, ılık kışları, çok sıcak olmayan yaz mevsimi, bütün yıla az-çok düzenli dağılmış bol yağışları ve özellikle yaz aylarında artan bağıl nem oranıyla kendini gösteren nemli-ılıman iklim tipi hüküm sürer⁵. Giresun ilinin büyük bir kısmını oluşturan Karadeniz'e bakan kuzey kesimleri bu iklim tipinin yayılış alanı içerisinde kalmaktadır. İlin bu kesiminde yıllık sıcaklık ortalaması Giresun Meteoroloji İstasyonunun 71 yıllık verilerine göre 14,3°C dir. Aylara ait ortalama sıcaklıklar ise 7,0°C ile 22,6°C arasında değişmektedir. Buna göre en soğuk ay şubat (6,9°C) en sıcak ay ise ağustos (22,7°C) tur. Temmuz ayının sıcaklığı (22,5°C) Ağustos ayına, Ocak ayının sıcaklığı (7,1°C) da şubat ayına çok yaklaşmaktadır. Görüldüğu gibi Temmuz ve Ağustos aylarının ortalama sıcaklığı 20°C'nin üzerindedir. En sıcak ay ile en soğuk ay arasındaki ortalama sıcaklık farkı (sıcaklık amplitüdü) 15,6°C dir. Giresun kentinde en yüksek sıcaklık değerine 1952 yılının ekim ayında (37,3°C) rastlanmıştır. Genelde yaz ayları ile birlikte sonbahar aylarında yüksek sıcaklıklar görülmektedir. Giresun kentinde en düşük sıcaklığa ise 1960 yılının şubat ayında (-9,8°C) rastlanılmıştır.

İlin kıyı kesiminde yıllık ortalama yağış miktarı 1100 ile 1300 mm arasında değişmektedir. Giresun bu yağış miktarı ile ülkemizin ve Doğu Karadeniz'in en yağışlı yerleri arasında bulunmaktadır. Yağışın yıl içerisinde aylara dağılışı genellikle düzenlidir. Aylık dağılış miktarları 65,8 mm ile 159,9 mm arasında değişmekte olup, en yağışlı ay ekim (159,9 mm), en az yağışlı ay ise mayıs (65,8 mm) dir.

Kıyı kesiminde ortalama bağıl nem % 75'dir. Maksimum bağıl nem ile

---

⁵ Nişancı A., 1986, *Karadeniz Bölgesi'nin İklim Özellikleri ve Farklı Yöreleri*, Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri, 19 Mayıs Üniv. Eğit. Fak., Samsun, s.230

minimum bağıl nem arasındaki fark % 12'dir. Yaz aylarında yükselen bağıl nem oranı, sonbaharın sonlarına doğru düşerken başlayarak, kış mevsiminde % 69 (aralık ve ocak aylarında) ile en düşük değere ulaşır. Şubat'tan itibaren tekrar yükselmeye başlar.

Yıllık ortalama açık günler sayısı 53,3 gün; ortalama bulutlu günler sayısı 177,7 gün; ortalama kapalı gün sayısı ise 135 gündür. Kapalı günler ile bulutlu günlerin toplamı 312,7 gündür. Böylece yılın 365 gününün % 85,7'sinin bulutlu ve kapalı, sadece 53,3 gününün yani % 14,3'ünün açık geçtiği görülmektedir.

Kıyı kesiminde kar yağışlı günlerin yıllık ortalaması 4,2 gündür. En yüksek kar kalınlığı ise 125 cm ile şubat ayında ölçülmüştür.

Giresun ilinin Kelkit oluğuna bakan güney kesiminde bazı yerlerde yüksekliği 3000 m'yi aşan dağların kıyıdaki nemli hava kütesinin iç kısımlara ulaşmasını sınırlandırması nedeni ile daha düşük nem ve yağış değerlerinin hâkim olduğu yarı nemli, yarı kurak bir iklim tipi görülmektedir. İlin Şebinkarahisar, Alucra ve Çamoluk ilçelerinin yer aldığı bu kesimde yıllık sıcaklık ortalaması 9°C civarındadır. Aylık ortalama sıcaklıklar -2,8 ile 19,9°C arasında değişmektedir. Kış aylarında aylık ortalamalar 0°C'nin altındadır. En düşük sıcaklık 1985 yılında Şubat ayında -23,5°C, en yüksek sıcaklık ise 2000 yılı Temmuz ayında 39,6°C olarak ölçülmüştür.

Yıllık ortalama yağış miktarı 500 ila 650 mm arasında değişmektedir. En fazla yağış ilkbaharda görülür. Ortalama kar yağışlı gün sayısı 37,5, karla örtülü günler sayısı ise 81,6'dır. Ortalama nispi nemin %60 olduğu bu kesimde, ortalama bulutlu gün sayısı 188, açık gün sayısı 86 ve kapalı gün sayısı da 91'i bulmaktadır.

Giresun ili doğal turistik kaynaklar bakımından oldukça zengin bir potansiyele sahiptir. Bu kaynakların en önemlilerinden birisi, 122 km'lik uzunluğu il sınırları içinde kalan Karadeniz kıyılarıdır (**Harita 2**). Karadeniz Bölgesi'nin tamamında görüldüğü gibi Giresun ilinde de kıyıların dik, yani yüksek olması, plaj sahalarının az bulunmasına neden olmuştur. Dağların kırıklı ve kıvrımlı yapıları ve denizi çok yakından takip etmesi, “boyuna yapılı kıyıları” ortaya çıkarır. Buna karşılık deltaların ve büyük kumsalların bulunduğu kısımlarda “alçak kıyıları” teşekkül eder. Karadeniz şelf sahası, Kuzey Anadolu kıyıları önünde çok dar olup 100 veya 200 metre eş derinlik eğrisi kıyıyı takip eder ve kısa mesafede derinlik 1500 m'yi bulur. Kıyının bu özelliği kısmen de olsa deniz turizmini olumsuz yönde etkiler⁶.

122 km uzunluğundaki Giresun kıyılarında birçok doğal plaj sahası olmasına rağmen denize girme süresinin kısalığı turizm açısından maksimum

⁶ Köksal, A., 1988, *Karadeniz Bölgesi'nin Turizm Coğrafyası*, I. Tarih Boyunca Karadeniz Kong. Bildirileri (13-17 Ekim 1986) Ondokuz Mayıs Üniv. Eğit. Fak. Samsun, s. 69.

derecede değerlendirilmesini engeller. Akdeniz sahillerinde denize girme süresi 240 ile 270 günü bulurken, bu süre Karadeniz kıyılarında 120 ile 130 günü dahi⁷ aşmaz. Bunun nedeni; enlem ve bulutluluk oranının fazlalığı ve bunlara bağlı olarak Karadeniz kıyılarında deniz suyu sıcaklığının yaz aylarında Akdeniz kıyılarında 26°C üzerinde iken Giresun'da 22 °C civarında olmasıdır. Giresun kıyılarında plaj turizmi bu nedenlerden dolayı gelişmemiştir. Mevcut plajlar yakın çevrede yaşayanların ihtiyacını karşılamaktadır. Kıyı özelliklerinin çok elverişli olmamasına bağlı olarak alt yapının daha fazla harcama gerektirmesi nedeniyle, yat turizmi de gelişmemiştir.

Turizm tüketim kalıplarında önemli sayılabilecek bir değişimden dolayı güneş-deniz-kum üçgeninde yoğunlaşan ve turizm hareketleri içinde çok önemli bir yer tutan klasik turizm, bir başka ifade ile kitle turizminin yanında, alternatif turizm de denilen bireysel yönü ağırlıklı bir turizmin yaygınlaştığı görülmektedir. 1960'lı yıllarda ortaya çıkan kitle turizmine katılan turist tiplerinin günümüzde de önemini sürdürmesine karşın, dünya konjonktüründeki siyasal, teknolojik ve ekonomik gelişmelerden çok çabuk etkilenen, hızlı karar değiştiren, kısa dönem rezervasyonlarına ağırlık veren, beklentileri farklı ve istekleri çeşitli, değişik bir tüketici talebi ortaya çıkmıştır⁸. Turizm pazarında talep, bireysel ilgileri tatmin eden yeni şeyler öğrenmeye ve daha aktif olmaya imkan sağlayan turizm türlerine yönelmiştir. Manzara, yaylalar, ilginç mimari tarzdaki yapılar, bozulmamış çevre, geleneksel-yerel kültür türleri ve antik kültür ve benzeri değerler, turistlerin daha fazla ilgisini çeken özelliklerdir.

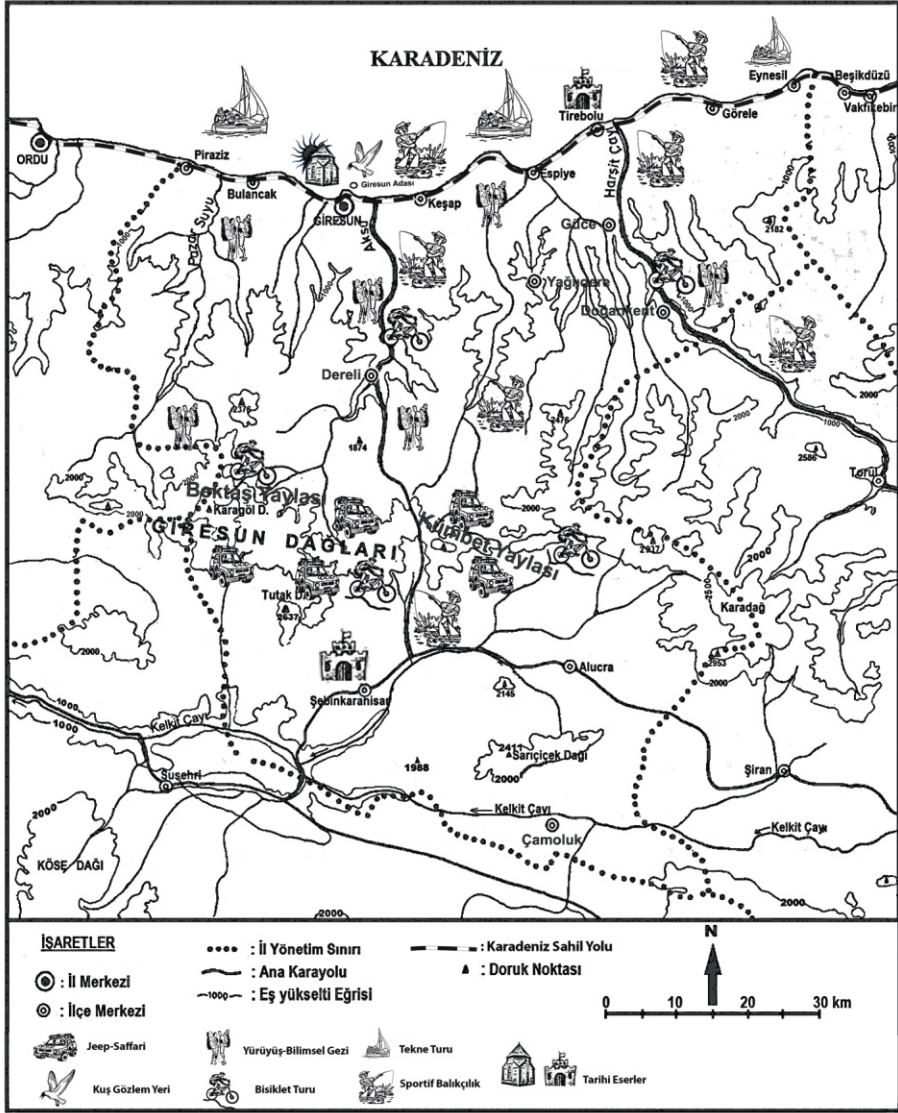
Bilindiği üzere Karadeniz Bölgesi, akarsu ağının en sık olduğu bölgelerimizden biridir. Bunda, yağışın bol ve her mevsime dağılmış olmasının önemli bir payı vardır. Buradaki akarsu vadilerinin boyları kısadır. Harşit Çayı hariç kenar dağların güney aklarına geçemez. eğimleri fazla, yatakları düzenlenmemiş ve rejimleri, düzenli yıllık yağış dağılımına rağmen eğimin fazlalığından ötürü, sel karakterindedir. Bunların en önemlileri Pazarsuyu Deresi (80 km), Aksu Çayı (60 km), Batlama Deresi (40 km), Galevera Deresi (80 km), Yağlıdere (70 km) ve il sınırları dışından doğan tek akarsu olan (Gümüşhane dağlarından kaynağını alır) Harşit Çayı (160 km) dır. Buna karşılık vadi sıklıkları çok fazladır ve saha derin vadilerle geniş ölçüde yarılmıştır. Relyef enerjisi şiddetlidir ve bu durum genellikle yerleşmeyi, topraktan faydalanmayı zorlaştırmakta ve özellikle doğu-batı doğrultusundaki kara ulaşımına olağanüstü güçlükler çıkarmaktadır⁹.

---

⁷ Doğanay, H., 2001, Türkiye Turizm Coğrafyası, Çizgi Kitabevi, Konya, s.494

⁸ Dinçer M., 1993, Turizm Ekonomisi ve Türkiye Ekonomisinde Turizm, Filiz Kitabevi, İstanbul, s.2

⁹ Erinç, 1945,a.,g.,m., s. 124.

Harita 2. Giresun ilinin eko-turizm haritası

Bu akarsuların önemli bir özelliği de akımlarının sıcaklık koşullarına uygunluk göstermesidir. Yüksek akımlar, yağışın az, sıcaklığın yüksek olduğu bu nedenle de karların eridiği nisan sonu ile mayıs ayında görülür. Düşük akımlar ise, yağış fazlasına karşılık yağışın kar şeklinde yüksek kesimlerde biriktiği kış aylarında rastlanır. Asıl Karadeniz rejimi de bu¹⁰ özelliktedir.

Yaz aylarında birçoğunun kuruduğu ve heyelanla oluşmuş; Çoban gölü, Ulugöl, Oynar göl ve Parlu deresi vadisindeki göl Şebinkarahisar ilçesindedir¹¹. Sirk gölleri ise Giresun Dağları'ndaki, Karagöl kütlesi kuzey yamaçlarında yer alan Karagöl, Aygır Gölü, Elmalığöl, Çamlığöl ve Sağrak Gölü'dür.

Hemen tamamına yakını Şebinkarahisar ilçe sınırları içerisinde yer alan yapay göllerin (baraj gölleri) önemlileri; Kılıçkaya baraj gölü (64.4 km²) ile Toplukonak, Turpçu, Yayı ve Çatalgöller göletleridir¹².

Giresun il topraklarının %94'ü kıyıya paralel uzanan dağlarla kaplıdır. İlde dağlar. Doğu Karadeniz dağlarının il sınırları içerisinde kalan bölümüne Giresun dağları adı verilir. Bunlar, doğudaki Rize dağları kadar yüksek olmamakla birlikte, yine de yer yer 3000 m'yi aşar. Gavur Dağları (Balaban Dağları) üzerindeki 3331 m yükseltili Abbas Musa Tepesi, aynı zamanda ilin en yüksek noktasıdır. Yine aynı sıra üzerinde 3248 m yükseltili Gavur Dağı Tepesi, 3044 m yükseltili Küçükkor tepesi ve 3278 m yükseltili Cankurtaran tepesi yer alır. (**Harita 2**)

Batıda Giresun-Şebinkarahisar arasında yer alan Erimez dağının yüksekliği 2701 m'dir. Aynı sırada, Ordu, Giresun ve Sivas il sınırlarının birleşme noktasında bulunan Karagöl dağları üzerindeki Karataş tepesi 3107 m yüksekliğindedir (**Harita 2**).

Giresun dağları, diğer Karadeniz dağları gibi denize paralel uzanır. Kentin hinterlandının dar olmasına yol açan bu özellik, aynı zamanda belli noktalardan iç kesimlere geçişe izin verir. Bunlardan en önemlisi, Doğu Karadeniz kıyılarını iç kısımlara bağlayan başlıca doğal yol güzergâhı, Tirebolu ilçesi sınırlarında kalan Harşit Çayı vadisidir (**Harita 2**).

Bunun dışında 2075 m yükseklikteki Eğribel geçidi ile 2000 m yükseklikteki Şehitler geçidi, diğer önemli geçitlerdir.

Giresun ilinde deniz turizminin gelişmesi sınırlı düzeyde kalsa da, alternatif turizm kaynakları, özellikle de yayla-dağ turizm alanları bakımından potansiyel çok zengindir. Ülkemizde Doğu Karadeniz dağları, kıyıya, birbirine ve bir yerleşim birimine yakın çok sayıda yaylanın bulunması, yaylaların

---

¹⁰ Sözer, M.A.-Işık, Ş.-Mutluer, M, 1990, Karadeniz Bölgesi. Ege Üni. Edebiyat Fak. Ders notları, no:6 İzmir, s. 14.

¹¹ Yürüdü, E., 1998, Şebinkarahisar ve Çevresinin Coğrafi Etüdü, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Eğitimi ABD, Yayınlanmış Doktora Tezi, Erzurum, s. 116

¹² Yürüdü, E., 1998, a.g.tez, s. 117

zengin bitki örtüsüyle yeşil turizm, ayrıca klimatizme, alpinizme, sıcak su kaynakları ile termalizme, dağınık yerleşme düzeni ve ahşap sivil mimari örnekleriyle kırsal turizme uygun olması¹³ nedeniyle yayla turizmine en elverişli yerdir.

Doğu Karadeniz Bölümü'nde yer alan yaylalar, hem iç hem de dış turizme hizmet verecek şekilde değerlendirilmeye başlanmıştır. Yaylaların, doğal güzellikleri, iklim, sağlık, dinlenme, av, doğal beslenme, yürüyüş ve kano sporları, kayak ve çim kayağı, yöresel şenlikler, çevrede bulunan tarihi ve arkeolojik değerleriyle, turistik imkan oluşturması, yayla turizm projesini hızlandırmıştır¹⁴.

Bu çerçevede turizm arzını çeşitlendirmek, değişik pazarlara yönelmek, sezonu uzatarak turizmi ülke sathına yaymak ilkesinden hareketle, Turizm Bakanlığı öncelikle Doğu Karadeniz yaylalarından başlayarak, yaylaları (değişik tür ve işlevleriyle) Türk turizmine kazandırmayı amaçlamıştır¹⁵. Bu bağlamda 21 tanesi bu bölgede olmak üzere, Türkiye genelinde 23 yayla, 1987-1991 yılları arasında dört grup halinde İl Turizm Master Planları'nın önerileri doğrultusunda Bakanlar Kurulu'nca Turizm Merkezi olarak ilan edilmiştir¹⁶.

İlan edilen turizm merkezlerinden üçü; Bektaş, Kümbet ve Yavuz Kemal, Giresun ilinde yer alan yaylalardır. Bunlardan başka eko turizm açısından önemli Kulakkaya, Melikli obası, Sisdağı, Anastos, Tamdere, Tamzara ve Karagöl gibi daha çok yakın çevre sakinlerine hizmet eden, fakat iç ve dış turizm bakımından da önem kazanmaya başlayan birçok yayla daha vardır.

Yaklaşık 45 km uzaklıktaki Kulakkaya yaylası, 1500 m yükseltide ve ilginç doğa güzelliklerine sahip olup, Giresun'un eskiden beri en çok bilinen ve gidilen yaylasıdır (**Fotoğraf1**).

Günübirlik dolmuş seferleri yapılan yaylaya Giresun şehir merkezinden Kayadibi'ne kadar 9 km'si asfalt, 36 km'lik bölümü ise yapımı süren düşük vasıflı toprak yol ile ulaşılır. Yol üzerindeki Desput Kayası ve suyu, doğal güzelliklere sahip Erimez mevki, Gelin Kayası ayrı birer ilgi odağıdır. Kulakkaya-Alçakbel mevkiinde bulunan Orman içi Eğitim Tesisleri ve yanındaki orman içi piknik alanı içindeki çocuk parkı ile günübirlik kullanışlar

¹³ Doğaner, 2001, Türkiye Turizm Coğrafyası, Çantay Kitabevi, İstanbul, s.204

¹⁴ İstanbul Ticaret Odası, 1997, Yayla-Dağ-Doğa Yürüyüşü ve Kış Sporları Merkezlerinde Kamu Yönetimi Örgütlenmesi Araştırma Projesi Raporu, Turizm Bakanlığı, Ankara, s.41

¹⁵ Kiper P., Baçıl İ., 1992, Doğu Karadeniz Yaylaları Planlama Yaklaşımı, Doğu Karadeniz Turizm Konferansı-Workshop, Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müd. Yay, Ankara, s.67

¹⁶ Bakırcı M.,1992, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Turizme Kazandırılması, Doğu Karadeniz Turizm Konferansı-Workshop, Turizm Eğitimi Kurul Müd. Yay., Ankara, s.79-87; ve **Yalçındağ Ş., Göker Z., Vali E.**, 1993, Yayla-Dağ-Doğa Yürüyüşü ve Kış Sporları Merkezlerinde Kamu Yönetimi Örgütlenmesi Araştırma Projesi Raporu, Turizm Bakanlığı, Ankara, s.7

Fotoğraf 1. Kulakkaya yaylasından görünüm

için uygundur.

Turizm merkezi ilan edilen ve Giresun'a yaklaşık 60 km mesafede bulunan Kümbet, çevredeki bazı yaylalar ve Aymaç mevki ile Giresun'un en popüler yaylalarındandır.

Kümbet yaylasına, Giresun-Dereli-Şebinkarahisar yolu üzerinden iki şekilde ulaşılır. Dereli'den sonra Güdül-Yüceköy üzerinden asfalt yol ve Şebinkarahisar yolu üzerinden devam edildiğinde İkisü-Uzundere üzerinden de yaklaşık 8 km asfalt, 12 km bozuk stabilize yol ile ulaşmak mümkündür. Yaz mevsiminde Giresun'dan taksi ve dolmuşların işlediği yaylada bakkal, kasap, fırın, manav, kır kahveleri ve 10 yataklı belgesiz bir otel bulunmaktadır¹⁷.

Yaylanın önemli mesire yeri Aymaç mevki, yayla merkezinin yaklaşık 2 km kuzeybatısındadır. Kümbet yayla şenliklerinin yapıldığı bu alan, doğal güzellikler yönünden oldukça zengin çevre manzarasına hakim bir tepededir. Yaylanın diğer önemli mesire yerlerinden biri, sık orman dokusu içerisinde piknik alanı ve günübirlik kullanım talebine karşılık verebilecek şekilde düzenli ve teçhizatlı Salan Çayı, yayla merkezine yaklaşık 1 km mesafede Orman Bölge Müdürlüğü'nce tesis edilmiştir. Burada su, tuvalet gibi altyapıların yanı sıra piknik masaları, et pişirme ocakları, yağmur barınakları, kır gazinosu ve her biri beşer yataklı üç adet dinlenme evi bulunmaktadır.

Giresun merkezinden Evren köyü, Erimez, Yavuz Kemal üzerinden gidildiğinde yaklaşık 56 km uzaklıktaki Bektaş turizm merkezi ise çevresindeki Kulakkaya ve Melikli oba yaylası, Kurttepe mevki, Alçakbel orman içi piknik alanı ile birlikte bir ünite teşkil eder¹⁸. Bektaş'a ulaşılacak

---

¹⁷ Giresun İl Turizm Envanteri, 1999, Giresun Valiliği İl Turizm Müdürlüğü, Giresun, s. 35-36.

¹⁸ Giresun İl Turizm Envanteri 1999, s. 37; Giresun Gezi Rehberi, 1999 Giresun Valiliği, Giresun, s. 40-41.

diğer güzergâhlar; Giresun-Dereli-Yavuzkema1, Giresun-Batlama Deresi-İnişdibi ve Giresun-Bulancak üzerinden olan yollardır.

Elektrik, su, telefon gibi altyapı hizmetlerinin yanında bakkal, manav, fırın, kasap gibi dükkânlar ve kır kahveleri bulunan Bektaş yaylası yaz aylarında yöresel bir merkez haline gelir ve burada pazar kurulur. Yaylada, iki yıldızlı ve 72 yatak kapasiteli bir otel hizmet vermektedir. 2000 m yükseklikte ağaç yetiştirme sınırı üzerinde yer alan yaylanın Kurttepe mevkiî kısım kayak yapmaya uygun olduğu gibi manzara seyir noktası olarak ta ilgi çeker. Her yıl ağustos ayının ilk haftasında Uluslararası karakterde ve içinde çeşitli eğlence programları olan “Bektaş Yayla Şenlikleri” düzenlenmektedir. Yaz aylarında buraya Giresun kentinden dolmuş seferleri bulunmaktadır.

Kulakkaya'nın hemen yakınındaki *Melikli Obası yaylası*, ladin ormanları ile çevrili, orman gülleri ve açelyalarla bezenmiş çim sahaları ile güzel bir peyzaja sahiptir. Yayladan günübürlük yararlanılıp, piknik için gerekli yiyecekler temin edilebilirken, sağlık hizmetleri 2 km mesafedeki Yavuz Kemal yerleşmesinden karşılanır.

Görelle ilçesinde sahile 40 km uzaklıkta, Aladağın en yüksek tepesi Ali Meydan (Sis) Dağında (2182 m), ağaç yetiştirme sınırı üzerinde, alpin çayırılar ve diğer çiçeklerle kaplı, Sısdığı yaylası; çok geniş alana yayılmış küçük yaylalardan meydana gelmiştir.

Burada temmuz başına kadar karlar erimez. Giresun'un Eynesil ilçe merkezi yakınlarındaki yaklaşık 40 km'lik stabilize yol ile ulaşılan yaylada, her yıl Temmuz ayının 3. Cumartesi günü, çok sayıda köy ve obadan gelenlerin katılımıyla şenlikler yapılır.

'C' statüsünde milli park olarak korumaya alınan Sısdığı yaylasında Orman Bölge Müdürlüğünce yapılmış 10 ha'lık orman içi piknik alanı, günübürlük rekreasyona hizmet vermektedir.

Karagöl yaylası, Dereli ilçesinin güneybatısında, Giresun-Ordu-Sivas illerinin birleşme noktasına yakın 3107 m zirveli Karagöl Dağının (Harita 2) eteklerinde yer alır.

Rakımın 3000 metrenin üzerine çıkması nedeniyle yazın bile kar ve buzul görülen yayladan, Bektaş turizm merkezinden yapılacak günübürlük turlar için bir atraksiyon noktası olarak yararlanılır.

Acısu denilen bir maden suyu kaynağının bulunduğu, Giresun-Şebinkarahisar karayolu kenarında bir vadi içinde yer alan Tamdere yaylası, Dereli ilçesinde ve Giresun'a yaklaşık 35 km, Şebinkarahisar'a ise 27 km uzaklıktadır.

Şebinkarahisar'ın birkaç km kuzeyindeki Tamzara Mahallesi ve yaylası, ilçe halkının yoğun bir şekilde kullandığı ve ziyaretçilerin de uğradığı bir yerdir. Elektrik ve su bulunan yayla, yaz aylarında hem geleneksel

Fotoğraf 2. Karagöl yaylasındaki Aygır buzul gölü

yaylacılık aktivitesi hem de yoğun olarak günübirlik rekreasyon amacıyla kullanılır.

Bu yaylalar dışında, Giresun'da birçok yayla daha bulunmaktadır. Bunlardan en fazla bilinenleri, Dereli ilçesinde Çağman ve Isırganlı, Alucra ilçesinde Çakrak, Güllüce, Tohumluk, Seydişih, Aydın, Çamlı, Akyatak, Ağaçlık Kıranı, Anastos, Eynesil ilçesinde Panayır, Kanatdüzü, Tirebolu ilçesinde Kavraz, Ağaçbaşı, Espiye ilçesinde Çalal, Günlük, Karadoğa, Karaovacık, Şebinkarahisar ilçesinde Kınık, Eğribel, Başyayla ve Tutak yaylalarıdır.

Ulaşım şartlarının da iyileştirilmesine bağlı olarak, birer yayla-sayfiye yerleşmesi durumuna gelen yaylalara, iç turizme yönelik fonksiyonların ağırlık kazanmasıyla Giresun kenti başta olmak üzere diğer yerleşmelerden birçok aile yazlamak veya hafta sonunu geçirmek için gelmekte ve bu amaçlara yönelik olarak çok sayıda modern tarzda ev yaptırmaktadırlar.

Doğu Karadeniz Bölümünün, her mevsimi yağışlı, yazı serin ve kışı pek soğuk olmayan okyanusal iklimi doğal bitki örtüsüne elverişli gelişme şartları sağlamıştır. Bu nedenle Karadeniz Bölgesi, çeşitli özellikteki orman ve bunları oluşturan ağaç ve çalı türleri bakımından ülkemizin en zengin bölgesidir. Ülkemizde bulunan toplam 12 binin üzerindeki bitki türünün yarısı bu bölgemizedir. Bölgedeki bitkiler çoğunlukla Avrupa-Sibirya Flora Bölgesi'ne girer¹⁹. Bu kıyı kuşağının ve genellikle kenar dağların kuzey eteklerinin nemcil ormanları, karakteristik orman gülleri (rhododendronları)

---

¹⁹ Atalay, İ., Mortan, K.,2003, Resimli ve Haritalı Bölgesel Türkiye Coğrafyası,Anka Basım, İstanbul, s.49

ile karakterize eden gür kolşik formasyonun doğal temelini hazırlamış bulunmaktadır²⁰.

Floristik kaynaklar bakımından oldukça zengin olan Giresun ilinde, kıyı boyunca uzanan etek ormanları tahrip edildiği ve hayvan otlatıldığı için geniş yapraklı ağaçlar çalı formunda kalmaktadır. Bu tahripten dolayı dar bir zonda (0-50 m ya da 0-100 m) Akdeniz kökenli bitkiler *psödomaki* formasyonunu meydana getirirler²¹. Başlıca psödomaki elemanları ise defne (*daphne sericea*), menengiç (*pistacia*), kocayemiş (*arbutus unedo*), sandal (*arbutus andrachne*), funda (*arborea*), zeytin (*oleaster*), karaçalı (*poliurus spinachristi*), mersin (*myrtus communis*) ve benzeridir²².

Ormanlar 300-400 metrelerden başlayarak, Alpin vejetasyonun başladığı 1900 m yükseltilere kadar devam eder. Özellikle sahile yakın yerlerden başlayarak 1700 metreye kadar çıkan kayın ormanları, 500-1200 metre arasında ise ladinlerle beraber karışık ormanlar halinde bulunur. Yörede kayın (*fagus orientalis*) ile birlikte doğu ladini (*picea orientalis*), kızılgağaç (*alnus glutinosa L.*), kestane (*castanea sativa*), ıhlamur (*tilia rubra*) ve göknar (*abies nordmanniana*) dan oluşan ormanlar da yer alır. Kayın ormanları içindeki ağaç türleri ise; ıhlamur (*tilia rubra*), kestane (*castanea sativa*), yapraklı akçaağaç (*acer platanoides*), sapsız meşe (*quercus petraea*) ve gürgen (*carpinus orientalis*) dir. Ağaççıklar ise orman gülleri (*rhododendron*), hanımeli (*loniceracaucasica*), tüylü kartopu (*viburnum lantana*), şimşir (*buxus sempervirens*), porsuk (*taxus baccata*), üvez (*sorbus torminalis*), frenk üzümü (*ribes beibersteinii*), adi papaz külâhi (*euonymus europeaus*), kayaçık (*ostrya carpinifolia*), fındık (*corylus avellana*), kocayemiş veya taflan (*prunus laurocerasus*) dır. Saf ve karışık kayın ormanlarının alt katında yoğunlukla orman gülü, kocayemiş, çeşitli eğrelti ve böğürtlenler yaygındır²³.

En fazla ilin Bulancak ilçesi sınırları içinde olmak üzere, sis görülen yamaçlar boyunca saf topluluklar halinde, 1500 m'den 2000 m'nin üzerine kadar ladin (*epicea orintalis*) ormanları görülür²⁴. Bazen göknarlarla (*abies nordmanniana*) karışık bulunan ladin ormanları, 1900 metreden sonra yerini, Doğu Karadeniz'de orman vejetasyonundan sonra ikinci büyük vejetasyon tipi olan Alpin vejetasyona bırakır. Dağların zirvelerine kadar yayılan, çok zengin otsu bitki taksonları ile ender kimi odunsu bitkilerden oluşan bu vejetasyonunun en yaygın ve belirgin olduğu yer ise Karagöl Dağı'dır²⁵ (**Harita 2**).

²⁰ Erinç, S., 1945, a.g.m. s.123.

²¹ Anşin, A., 1981, a.g.m., s.15-16

²² Atalay İ., 1994, a.g.e., s. 170

²³ Atalay İ., 1994, a.g.e., s. 135

²⁴ OAE, 1989: 23

²⁵ Anşin, A., 1981, a.g.m., s.21-22

250000 hektar ile yüzölçümün % 38'ine karşılık gelen orman varlığı Giresun'da dağların Karadeniz'e bakan yamaçları üzerindedir. Alanı Ambardağı, Biricik ve Paşakonağı mevkiilerinde genişleyen göknar ve ladin ormanlarının Ambardağı ve Biricik çevresi, tür ve ekosistem açısından bilimsel öneme sahip olması nedeniyle, *Tabiatı Koruma Alanı* olarak ilan edilmişlerdir. Eko turizm açısından oldukça önemli doğal bir kaynak olan yoğun bitki örtüsünün yanında, ilde 20000 hektara yakın fundalık alan da vardır.

Giresun ilinin iklim şartları, bitki örtüsü ve arızalı topografyası tür olarak çeşitli hayvanların yaşamasına olanak sağlamıştır. Nitekim sahada kurt, tavşan, porsuk, sincap, tilki, yaban domuzu, ayı, karaca, dağ keçisi, çakal gibi memelilerle; bıldırcın, kılıkuyruk, çulluk, kartal, şahin, atmaca, doğan, yeşilbaşlı ördek, cüce baykuş, turna, orman taygarı gibi birçok kuş türü bulunmaktadır.²⁶ Kaynağını yüksek dağların soğuk sularından alan Harşit, Aksu ve Pazarsuyu'nun bazı yan kollarında doğal alabalık da yaşamaktadır.

Giresun'un en önemli doğal turistik kaynaklarından biri de, Doğu Karadeniz'de insan yaşamına elverişli, kıyıda bir mil (yaklaşık 2 km) açıktaki yer alan ve mitolojiye *Aretia*, *Aretias*, *Area*, *Areas* ve *Chal Ceritis* adları ile geçen²⁷ Giresun adasıdır (**Fotograf 3**). Tarihle doğanın iç içe olduğu adanın, eskiden her tarafının surlarla çevrili olduğu anlaşılmaktadır. Surlardaki taş işçiliğinin, Giresun Kalesi ile aynı özelliği taşıması, Pontuslular dönemine ait olduğunu ifade eder. İki büyük şarap fıçısı, bir mabet harabesi, tapınak yeri, ayakta kalan surlar ve gözetleme kulesi, göze çarpan tarihî kalıntılardır. Romalılar ve Bizanslılar döneminde de kutsallığını korumuş ve tapınak yeri olarak kullanılmış olan adanın doğu ucunda mistik bir güç kaynağı olarak kabul edilen "Hamza Taşı" adında antik çağlardan kalma bir dikt vardır.

Alanı 40 dönüm civarında olan ve birçok kuş çeşidinin yaşadığı ada, birinci derecede doğal ve arkeolojik sit alanı ilan edilerek koruma altına alınmıştır. Yaz aylarında yerli ve yabancı turistlerin akınına uğrayan ada, Aksu Şenlikleri'nde (20 Mayıs) halk tarafından motorla etrafında tur atılarak ziyaret edilir. Hacı Hüseyin Mahallesindeki balıkçı barınaklarından tekne ile ulaşılan adaya, Yazın *mavi tur* adı altında tarifeli seferler düzenlenir.

Giresun ilinde termalizm için kaynak bulunmamasına karşın, maden sularına birçok yerde rastlanır. En önemlisi merkez ilçede, İnişdibi köyünün Çakır Armut Mevkii'nde işletilen potansiyeli yüksek ve doğal CO₂ gazı içeren maden suyudur. Osmaniye köyünde 1991'de işletmeye açılan, günlük 6-7 bin şişeleme kapasiteli Çaldağ Madensuyu Tesisleri vardır. Ayrıca ticari olarak değerlendirilmeyen 4 adet madensuyu daha bulunmaktadır.

---

²⁶ Başkaya Ş., 1994, Doğu Karadeniz Bölümü'nde Göçmen Kuşlar Üzerine Araştırmalar, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon.

²⁷ Giresun İl Turizm Envanteri, 1999, s. 17

Fotoğraf 3. Giresun Adası'ndan Bir Görünüm.

1.2. Eko-Turizm Destekleyen Beşeri Turistik Kaynaklar

Ekonomik faaliyetlerin tamamında insan, başka ifadeyle; nüfus miktarı ve nitelikleri temel etkidir. Bu anlamda Giresun'un nüfus özelliklerini kısa ve öz olarak değerlendirmek uygun olacaktır.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) 2012 veri tabanına göre Giresun ilinin toplam nüfusu 419555'dir. Bu nüfusun, 248 957'ü (%59,3) kentlerde 170598'si (%40,7) de kırsal kesimde yaşar (TÜİK, 2012).

Giresun ili yönetim bakımından Merkez ilçeye birlikte, 16 ilçeye ayrılmıştır. Bunlardan Keşap, Espiye, Tirebolu, Görele ve Eynesil merkez ilçeye göre doğuda; Bulancak ve Piraziz batıda; Yağlıdere, Güce, Çanakçı ve Doğankent güneydoğuda; Dereli, Şebinkarahisar, Alucra ve Çamoluk güneyde bulunmaktadır (**Harita 2**). Söz konusu yönetim sistemi içinde; 564 köy, 15 ilçe ve bir de il merkezi olmak üzere toplam 580 yönetim birimi vardır. İlçelerin nüfusu 123129 (Merkez) ile 5982 (Çamoluk) arasında değişmektedir (**Tablo 1**).

Giresun, ekonomisi geniş ölçüde tarıma dayalı, faal nüfusun % 70'den fazlasının tarımla uğraştığı bir ildir. Kıyı kesimi başta olmak üzere, tarımsal aktivite büyük ölçüde topografik şartlar ve iklim özelliklerinin etkisi altındadır. İl topraklarının büyük bir kısmının vadilerle yarılmış olması, eğimin son derece fazla oluşu tarımsal faaliyetler üzerine güçleştirici etki yapar. Düz alanlar başka ifadeyle ovalar kıyı kesiminde akarsuların denize döküldüğü yerlerde çok küçük parçalar halinde olup, toplam alanı 1300 ha kadardır. Bununla birlikte, her mevsim yağışlı bir iklime sahip olması, ülkenin diğer bölgelerinden farklı bir tarımsal görünümün ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Tablo 1. Giresun İlindeki İlçelerin Nüfusları

İlçenin Adı	İl/İlçe Merkezleri	Belde/ Köyler	Toplam	İlçenin Adı	İl/İlçe Merkezleri	Belde/ Köyler	Toplam
Alucra	4250	4573	8823	Merkez	100712	22417	123129
Bulancağ	39473	21301	60774	Görece	15839	14437	30276
Çamoluk	1762	4220	5982	Güce	2880	5224	8104
Çanakçı	1700	5217	6917	Keşap	8611	11890	20505
Dereeli	5871	15004	20875	Piraziz	6766	6736	13502
Doğankent	3475	3331	6806	Şebinkarahisar	12174	10347	22521
Espiye	17413	14397	31810	Tirebolu	14828	14886	29714
Eynesil	7126	5894	13020	Yağhdere	6077	10720	16797
				Genel Toplam	248957	170598	419555

Kaynak: TÜİK 2012 ADNKS Sonuçları

İlde, bitkisel üretimde fındık tarımı ilk sırayı, mısır, buğday ve arpa gibi tahılların üretimi de ikinci sırayı almaktadır. Hayvancılık ve ormancılık, bitkisel üretimin ardından gelen tamamlayıcı faaliyetler niteliğindedir. İl arazisinin %25'i tarım, %34'ü orman ve fundalık, %18'i çayır ve mera, %23'ü tarım dışı alanlardan oluşmaktadır. Sanayi ve ticaretin yeterince gelişmediği ilde imalat sanayi, ilin tarımsal ve doğal ürünlerinin işlenmesi temelinde gelişmiştir. İlin tarımsal üretimi içinde, ticaret hayatında ve sanayisinde temel ürün olan fındığın çok önemli bir yeri vardır.

Giresun ili sosyo-ekonomik gelişmişlik bakımından Türkiye'deki 81 il içindeki sıralamada -0,36696 gelişmişlik endeksi ile 50. sırada (2003 yılı) yer almaktadır. Gelişmişlik endeksine göre 5 gruba ayrılmış Türkiye illeri arasında ise 4. grup içindedir²⁸.

Giresun ile birlikte toplam 19 ilin bulunduğu dördüncü derecedeki illerin ortak özellikleri ise şunlardır: Bu illerin tümü göç vermektedir. Nüfus artış hızı ve yoğunluğu, ülke ortalamasının oldukça altında olmasına karşılık, doğurganlık hızı ve ortalama hane halkı büyüklüğü, ülke ortalamasının üzerindedir. İstihdamın büyük bir kısmı tarım ağırlıklı olmakla beraber, kırsal nüfus başına düşen tarımsal üretim, ülke ortalamasının altındadır. Bunun başlıca nedeni, tarımsal verimliliğin düşük olmasıdır. Ülke toplam nüfusunun % 15'ine sahip dördüncü derecede gelişmiş iller grubunun GSYİH'dan aldığı pay, % 8,7 düzeyindedir. Dolayısıyla kişi başına düşen GSYİH değeri, ülke geneline oranla düşüktür. Kişi başına düşen GSYİH, ülke genel seviyesinin yaklaşık yarısı kadardır²⁹.

²⁸ DPT, 2003, İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Ankara, s. 71,

²⁹ DPT, 2003. a.g.e., s. 67

Giresun ilinin bu özelliklerinin oluşmasında; konumu ve kısaca değinilen coğrafi koşullarının büyük etkisi vardır. Kıyıdañ itibaren güneye doğru yükselen dağlık alandaki kırsal yerleşmeler başta olmak üzere kırlarda yaşayanlar, ekonomik ve sosyal gelişmişlik bakımından, topografyanın sarp ve engebeli olması nedeniyle daha da dezavantajlı durumdadır. Buna bağılı olarak da geçim için mevcut ekonomik kaynaklar kısıtlı ve yetersiz; ulaşım zor; altyapı olanakları yetersiz sağlık, eğitim gibi temel hizmetler yetersiz; kırdan kente göç fazladır³⁰. Bu olumsuzlukları gidermek veya etkilerini en aza indirmek için mevcut ekonomik kaynaklara alternatif olabilecek geçim kaynaklarının bulunması zorunludur. Özellikle turizm bu bakımdan önemlidir.

Giresun ili, beşerî turistik değerler açısından Ege ve Akdeniz bölgeleri kadar zengin olmasa da tarihî ve kültürel değerler bakımından, turist çekebilecek görülmeye kaynaklara sahiptir. Bunların en önemlileri;

Giresun Kalesi: Pontus Kralı I. Farnakes'in yaptırdığı sanılan, Evliya Çelebi'ye göre ise Bizans yapısı olarak değerlendirilen kale, kenti ikiye bölen yarımadanın en yüksek yerindedir. İçinde saray kalıntısı bulunan iç kale ile dış kale olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Aristoteles Neofitos, Giresun Eyaleti adlı yapıtında, burayı yüksek duvarlı, savunması iyi, alınması güç bir kale olarak tanımlar³¹. Güneybatıdan başlayan kale duvarları yüksek tepeyi çevreleyerek kuzeydoğuya uzanmaktadır. Büyük kaba taşlardan örölmüş surların bir bölümü günümüze kadar ulaşmasına rağmen, yıkık bir haldedir. Yine Neofitos'un yazdığına göre tepenin batısındaki kayalarda küçük bir at kabartması vardır. Bunun Ayios İlyos'un gömütü üzerinde bulunduğu söylenmektedir. Daha aşağıdaki kaya da görölen Bizans yazısında burada küçük bir kilisenin bulunduğu bildirilmektedir. Kalenin kuzeyinde çok büyük mağara sığınakları vardır. Aynı zamanda Kurtuluş Savaşı Gazisi Topal Osman için yaptırılan “Anıt Mezar” kalede yer alır (**Fotoğraf 4**).

Kalede yaklaşık 2500 kişi kapasiteli, eğlenmek, dinlenmek isteyenlerin tüm ihtiyaçlarını (yeme, içme, otopark...) karşılayan, kenti ve denizi beraber görmeyen mümkün olduğu ve yolu oldukça düzgün güzel bir mesire yeri vardır.

Kale ve yakın çevresi Anıtlar Yüksek Kurulu'nca **sit koruma bölgesi** olarak tespit edilmiştir.

Kufa Kuyusu Suyu: Pontus devrinde ziyaretgâh olarak kullanıldığı söylenen Kufa kuyusu, kalenin kuzeye bakan cephesi eteklerinde, yeni açılan yolun kenarındadır. Kuyunun ağızı 2 m uzunluğunda, 80 cm genişliğinde kesme

³⁰ Somuncu, M., 2009, Doğı Karadeniz Bölümü'ndeki dağlık Alanların Kalkınmasında Kırsal Turizmin Yeri ve Önemi: Giresun İli Örneğı, Uluslar arası Giresun ve Doğı Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu, Cilt: II, Giresun s. 450,

³¹ Giresun İl Turizm Envanteri, 1999, s. 18.

Fotoğraf 4. Giresun Kalesi'ndeki Osman Ağa'nın Mezarı

taşlardan yapılmıştır.

Millet Bahçesi Kapısı: Eski hükümet konağının önünde bulunan ve Millet Bahçesi denilen parkın yontma taştan kemerli kapısı, 1900 yılında Kaymakam Münir Ziya ve belediye başkanı Kaptan Yorgi Paşa tarafından eski valilerden Kadri Bey ve Sırrı Paşa'nın anılarına yaptırılmıştır.

Ticaret Lisesi ve Kapısı: 1904-1906 yıllarında yapıldığı sanılan ve Yunan mimarisi özelliklerini taşıyan Ticaret Lisesi binası ve kapısı, Dorion ve Korint tarzındadır. Cumhuriyet'in ilanından sonra askerî kışla olarak değerlendirilen bina 1945-1946 yılından bu yana Ticaret Lisesi olarak kullanılmaktadır.

Gogora Kilisesi: XVIII. yy'dan kalma ve özgün mimarisi ile dikkat çeken Rum Kilisesi Hacı Hüseyin Mahallesi'ndedir. Yakın geçmişte restore edilerek Giresun Müzesi haline getirilmiştir (**Fotoğraf 5**). Müze içerisinde antik eserler, taş kabartmalar, eski tarihlerde kullanılan silah, giysi ve para örnekleri sergilenmektedir.

Kuvay-ı Milliye kahramanları ve şehitlerimizin anılarını yaşatmak amacıyla 1999 yılında müze içinde Fotoğraf, Sergi salonu, Kuvay-ı Milliye'de Orman Ağa ve Giresun Gönüllüleri Fotoğraf Müzesi açılmıştır.

Katolik Kilisesi: Çınarlar Mahallesi'nde XVIII. asırda inşa edildiği tahmin edilen eski bir kilise olup, sivri tonozlu kırma çakıllı kesme taştan yapılmıştır. Kilise bugün çocuk kütüphanesi olarak kullanılmaktadır.

Meryem Ana Kilisesi: Askerlik Şubesi arkasındaki eski Lonca yolu üstünde bulunmaktadır. Hristiyanlığın ilk yayıldığı yıllardan kalma bir kaya tapınağıdır. Panaia ve Surp Sarkis adlarıyla da bilinen ve üç katlı olduğu söylenen tapınak, geçmişte şifahane olarak kullanılmıştır.

Fotograf 5. Giresun Müzesi

Kale Cami: Üzerindeki mevcut iki kitabeden, caminin ilk defa Dizdar Zade Emetullah tarafından 1830 yılında yaptırıldığı, bugünkü caminin ise Sarı Mahmut Zade El Naci Mustafa Efendi tarafından 1913-1914 yıllarında inşa edildiği anlaşılr. Cami, merkezi kubbeli taş işlemeli tamamı kesme taş bir binadır.

Hacı Hüseyin Cami: Kentteki en eski camidir. Çobanoğlu Hacı Hüseyin tarafından 1594 yılında yapılan bu cami, sonraki yıllarda yıkılmış ve hanım hayratı olarak bugünkü cami yaptırılmıştır. Mermerden yapılmış bir şadırvan çeşmesi vardır. Mevcut kitabede bu şadırvanın 1901 yılında Hattat-Zade Hacı Ömerağa tarafından hayrat olarak yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

Kentte tarihsel ve kültürel değerleri olan diğer camiler ise 13 Eylül 1889 yılında yapılan Hacı Miktad Cami, 1895'lerde yapılan Soğuksu Cami, 1884'de inşa edilen Çekek Cami ve 1900'li yıllarda inşa ettirilen Şeyh Keramet'in Camisidir.

Seyyid Vakkas Türbesi: Kapu Mahallesi'nde, Fatih Sultan Mehmet zamanında Giresun'un alınmasında şehid düşmüş, bir uç beyi olan Seyyid Vakkas'a ait türbe XIX. yy'da yapılmıştır.

Şehrin çeşitli yerlerine dağılmış; Şehir Kulübü, Nihat Bey Anıtı, Belediye Binası, Halk Eğitim Merkezi, Necatibey İlkokulu, Eski İlkokul, Jandarma Komutanlığı, Havuzlu Hamamı, Hacı Hüseyin Çeşmesi, Şifa Hamamı, Giresun Ortaokulu, Muhtarbey (Alman) Çeşmesi, Fatma Hanım Çeşmesi, Gazipaşa İlkokulu, Hükümet Konağı, Eşrefbey Çeşmesi, Özel İdare Binası, Fiyalı Yolu, Osmanağa Konağı, Defterdarlık Lojmanı, Aydınlar Oteli, Kıdanoğlu Oteli, Karadeniz Oteli, Yeşil Giresun Matbaası, Uğur Sineması ve Yüzbaşı Suyu Çeşmesi gibi kesme taştan yapılmış başka tarihi ve kültürel

değeri olan eserler de vardır. Ayrıca adı bilinmeyen üç çeşme, özel mülk beş iş yeri, iki adet konut-işyeri ve farklı tarihlerde yapılmış, kişilere ait 112 konut tespit edilmiştir.

Şehir içinde, değerlendirilmeyen ve farklı özelliklerde olan alanlar, zamanla gözde yerler haline gelip, kentsel çekirdeğe yeni bir hayat kazandırabilir³². Koruma altına alınan bu gibi yerlerde, geleneksel mimarî özellikteki ev, sokak ve caddeler turizm açısından büyük değerler taşıyabilmektedir. Turizm açısından bugüne kadar yeterince değerlendirilmemiş olsa da Giresun kenti bu bakımdan oldukça zengin sayılır.

Kalenin güneydoğusundaki Zeytinlik Mahallesi, bahçe içerisindeki 2 veya 3 katlı evleri ile tarihî dokuyu günümüze aktaran, meraklı olanların gezip görmek isteyeceği, koruma altına alınmış ilginç mahalledir.

Çınarlar ve Hacı Hüseyin Mahallelerinin bir bölümünü kaplayan koruma alanının güneyi Fevzi Paşa Caddesi, kuzeydoğusu sahil karayolu, kuzey ve batı tarafı kale ile çevrilidir.

Fotoğraf 6. Giresun'da koruma altına alınan yöresel mimari ile yapılmış bir konut

Toplam 259 konutun bulunduğu sit alanında apartman dışındaki 2 veya 3 katlı konutların çoğu tek aile tarafından kullanılmaktadır (**Fotoğraf 6**). Konutların % 51'i ahşap, % 1'i taş, % 36'sı kagir ve % 12'si betonarmedir. Tescilli konutların ise % 93'ü ahşap geriye kalanı taştır³³.

³² Özgüç, N., 1992, *Şehirsiz Koruma ve Coğrafya*. İstanbul Üniv. Ede. Fak. Coğrafya Derg. S. 3, İstanbul, s. 67.

³³ Giresun Belediyesi, 1988, Giresun Koruma Amaçlı İmar Planı, Giresun, s. 10-20.

Çok önemli tarihsel değer taşımaları da bu eski konutların Çınarlar ve Hacı Hüseyin mahallelerinde bir arada bulunmaları, bazı yerlerde sokak dokusu oluşturmaları nedeniyle çevresel değer taşırlar. Taş ve ahşap yapılardan oluşan yöresel mimariyi en iyi yansıtan 17 yapının 11'i sit alanı içerisinde. Sit içinde özgün niteliklerini yer yer yitirmiş ve değişmiş 30 yapı ise yöresel mimariyi yansıtmakla, beraber özel bir değer taşımamaktadır. Eğimli sahadaki özgün doğal yeşil örtü ile yöresel mimari, özellikle kaleden çok güzel bir görünüm sergiler.

Yeni yapılanmalar nedeniyle yöresel dokuyu yansıtan sokaklar (özellikle Hacı Hüseyin Mahallesi'nde) devamlılığını yitirdiği, ancak Çınarlar Mahallesi'nde Dik, Eski Hastane, Çınarlar ve Jandarma sokakları; Hacı Hüseyin Mahallesi'nde Düz ve Doğramacı sokakların özgünlüğünü koruduğu görülür. Bu nedenle de yurt içi ve yurt dışından gelen turistlerin ilgi odağı durumundadır. Diğer şehir ve kırsal alanlardaki geleneksel sivil mimari tarzda yapılmış olan konutlar ile yerel sosyal ve kültürel değerler ilin turizm potansiyeli açısından önemlidir.

İlin Şebinkarahisar ilçesinde bulunan kale, Behramşah, Kurşunlu, Fatih, Tamzara, Kadioğlu camileri, Taş Mescit, Topal Mehmet Paşa, Avutmuş, Tamzara hamamları, Kurşunlu, Zeynube Hatun, Alay, Eyvan, Müftü Efendi, Hüseyin Efendi, Hacı Yakup, Avutmuş Süleyman Ağa, Belediye ve Topal Mehmet Paşa çeşmeleri, Meryemana Manastırı, Lice ve Asarcık kiliseleri, Tirebolu'daki Saint Jean ve Bedrama kaleleri, Espiye'deki Andos Kalesi ve diğer ilçelerdeki birçok kale, cami, kilise, hanlar, hamamlar ve köprüler diğer önemli beşeri turistik kaynaklardır.

Turizm faaliyetlerinde, turist akımını belirli merkezlere yöneltmek, akımı sürdürmek ve canlı tutabilmenin temel şartlarından biri de “konaklama ve eğlence tesisleri”nin, amaca uygun kapasite ve nitelikte olmasıdır.

Giresun ilinde konaklama tesisleri nispeten yeterli düzeydedir. Şehirde 2012 yılı itibarıyla 11 adet turizm belgeli konaklama tesisi vardı. Bunların oda sayısı 272, yatak sayısı ise 518 kadardır (**Tablo 2**). Bu otellerden 3 adedi yatırım belgeli, diğerleri ise turistik ve belediye belgelidir. Turizm Bakanlığı'ndan belgeli otellerin doluluk oranları kış aylarında % 30, yaz aylarında % 60-70, yıllık ortalama ise % 45 civarındadır. Doluluk oranlar göz önüne alındığında yatak sayısının yeterli olduğu, ancak tesislerin nitelik olarak istenilen düzeyde olmadığı belirlenmiştir. Giresun şehrinde konaklama ve eğlence alanındaki toplam 23 işletmede 60 kişi çalışmakta, bu da çalışan nüfusun % 0,34'ünü oluşturmaktadır.

Giresun ili eğlence yerleri ve imkanları bakımından, oldukça fakirdir. Şehirde sürekli faaliyette olmayan iki sinema vardır. Buna karşılık, her yıl 20 Mayıs'ta yapılan Aksu Şenlikleri ve yaz aylarındaki yayla şenlikleri, turizmin

Tablo 2. Giresun'daki Konaklama Tesisleri ve Yatak Kapasiteleri (2012)

Tesisin Adı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı	Kategorisi	Tesisin Adı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı	Kategorisi
Jasmin Otel	85+8*	170	4	Hesgül Otel	24	48	2
Otel Başar	54+4*	114	3	Serenti Otel	32	62	2
Kit-Tur Otel	50+2*	100	3	Karagöl Oteli	36	72	2
Giresun Otel	26+5*	47	2	Hancılar Otel	31+3*	56	2
Ormanlılar Otel	23	42	2	Ayana Otel	28	43	1
Çarıkcı Otel	33+1*	59	2	Toplam	436	812	
Er-Tur Otel	25+1*	32	1				

Kaynak: İl Turizm Envanteri ve İlgili Konaklama Tesislerin Yöneticilerinden Alınan Bilgiler (* Suit oda sayısı)

canlanmasında etkili olmaktadır.

Genel bir değerlendirme ile çoğunlukla yaz aylarında bölgedeki illere gelen turistlerin Giresun'u da ziyaretleri dışında turizm açısından önemli bir hareketlilik söz konusu değildir. Turlar şeklinde olan ziyaretlerin en önemlisi Turizm Bakanlığı'nın bazı yıllar Doğu Karadeniz'e düzenledikleri **Yeşil Turdur**. Bütün bölge gibi Giresun'un da en büyük çekiciliği olan yaylalar daha cazip hale getirilirse, bu turizm fonksiyonunu olumlu yönde etkileyecektir.

2. Giresun İlinde Düzenlenen veya Düzenlenebilecek Eko-Turizm Etkinlikleri

Giresun ilinde eko turizm etkinlikleri açısından uygun bir ortam bulunmasına rağmen, bu yönde çok fazla bir girişim yapılmadığı, potansiyel iyi değerlendirildiği zaman aşağıdaki eko turizm etkinliklerinin yapılıp, geliştirilebileceği görülür.

2.1. Doğa yürüyüşü (Trekking)

Giresun şehrine 60 km uzaklıktaki Karagöl Dağlarının her yaş grubuna yönelik çok değişik parkurları doğa yürüyüşü için çok elverişlidir. Bu parkurlar; Eğribel-Çoban Bağırtan, Turna Ovası-Kümbet, Eğribel-Avşar Obası-Sağrak Gölü, Kırklar Tepesi-Karagöl Tepesi-Ayır Gölü-Elmalı Obası'dır. Ayrıca Aksu Deresi, Yağlıdere, Harşıt Çayı ve Pazarsuyu Dereleri vadileri (**Harita 2**) ve yaylalar bu tür faaliyetler için oldukça uygundur.

2.2. Dağ bisiklet turu (Bike Safari)

İl genelinde özellikle yaylalar kesiminde dağ bisiklet turlarının yapılabileceği çok geniş alan olmasına rağmen, bu tür faaliyetler henüz çok az

sayıda yapılmaktadır. İl genelinde bu tip faaliyetlerin arttırılmasına yönelik yapılan "Giresun Akıllı Bisikletle Turizme Pedal Çeviriyor" ve "Giresun Traking Parkurları'nın Haritalandırılması ve İyileştirilmesi" projeleri en önemlileridir.

2.3. Bilimsel amaçlı yürüyüş (Scientifical tripping) ve Botanik turu (Botanic touring)

Giresun ili Holarktik flora âleminin Avrupa-Sibirya Fitocoğrafya Bölgesi içinde olup, bunun da Kolşik alt flora bölgesinde yer alır. Bol yağış ve uygun sıcaklık şartları, kıydan itibaren yükselen dağ sıralarının gür ve tür bakımından zengin ormanlarla kaplı olmasına neden olmuştur³⁴. Sahip olduğu bu bitki çeşitliliğinden dolayı ilin çok sayıda turisti kendine çekecek bir potansiyeli vardır (**Fotoğraf 7**). Bu gür ve zengin bitki çeşitliliğine bağlı olarak, kıydan iç kesimlere vadiler (**Harita 2**) boyunca (özellikle Aksu ve Pazarsuyu vadileri) ve yüksek dağ-yayla alanlarında turistler için çeşitli botanik parkurları belirlenerek turlar düzenlenebilir. Ayrıca bu flora ve fauna çeşitliliği, jeolojik ve jeomorfolojik üniteler konusunda, bilimsel araştırma yapmak isteyenler için, günümüzde yeterince değerlendirilmese de büyük bir potansiyeli vardır.

Fotoğraf 7. İl genelinde zengin bir bitki örtüsü vardır

³⁴ Anşin, A., 1981, a.g.m., s.14

Günümüzde il genelinde yapılmayan jeep-safari için, Giresun-Batlama, İnışdibi-Fidanlık-YavuzkemaI-Bektaş-Camili-Pınarlar-Uzundere-Kümbet-Kotana-Dereli-Giresun parkuru ve yayIalar uygun bir güzergâhtır (**Harita 2**).

2.5. Fotoğraf çekme (Photographing) ve Manzara izleme (Landscape observing)

İl genelindeki doğal manzaralar profesyonel ve amatör fotoğrafçılar için önemli bir kaynaktır. Fotoğraf çekimi yapmak ve manzara izlemek isteyenler için, Giresun Kalesi, (**Harita 2**) Gedikkaya, Giresun adası, Dikmen Tepesi ile Kulakkaya, Bektaş, Kümbet, Karagöl gibi yayIalar çok uygun yerlerdir.

2.6. Olta balıkçılığı (Fishhook fishery)

Giresun yaklaşık 122 km deniz kıyısı ve çok sayıda akarsuyu bulunan bir ildir. Bu durum yeterince gelişmemiş olsa da olta balıkçılığı için uygun bir ortam sağlar (**Harita 2**).

2.7. Yat ve tekne turu (Yacht and boat touring)

Giresun ili kıyılarında, yat ve tekne gezintisine uygun koyIar; Piraziz'deki Eğrice koyu, Giresun Gemiler çekeğı, Giresun adası, Keşap, Tirebolu ve Espiye'deki koyIardır (**Harita 2**). Giresun Adası ile Gemiler Çekeğı arasında yazın yapılan “**Mavi Tur**” adındaki tekne turları dışında turlar yoktur. Çeşitli büyüklükteki yat ve teknelerle tur düzenlendiğinde, ilde mavi ile yeşilin bir arada bulunduğu doyumsuz kıyı manzaraları ile akşam harika gün batışı izlenebilir (**Fotoğraf 8**).

Fotoğraf 8. Giresun ili kıyıları

2.8. Kuş gözlemciliği (Ornitoloji)

İlde bıldırcın, kılkuş, çulluk, kartal, şahin, atmaca, doğan, yeşilbaşlı ördek, cüce baykuş, turna, orman taygarı gibi birçok kuş türü bulunmaktadır. Ayrıca kuşlar için elverişli bir ortam oluşturan Giresun adası (**Harita 2**), çok sayıda kuş türünün yumurtlama ve üreme alanı durumundadır. Bunlar kuş gözlemciliği için çok uygun kaynaklardır.

Ayrıca Giresun ili, sayılan eko-turizm faaliyetlerinin yanı sıra tarımsal turizm (Agro-turizm), yamaç paraşütü (Paragliding) turizmi, kültürel yürüyüşler (cultural tripping), at safari (horse safari), sualtı dalış sporu (scuba diving) gibi eko-turizm faaliyetleri için de oldukça uygun özelliklere sahiptir. Bütün bu eko turizm faaliyetleri için gerekli altyapı hazırlandığında gerçekleşme ve faydalanma oranı artacak, başta yöre halkı olmak üzere ülke ekonomisine göz ardı edilemeyecek miktarda katkı sağlanmış olacaktır.

Sonuç ve Öneriler

1. Giresun ilinin eko-turizm potansiyelinin değerlendirilmesi ile birbirinden çok büyük farklılıklar gösteren kıyı ile iç kesime ait yerel kültürel özelliklerin, doğadan toplanılarak yapılan yemek kültürü, farklı giyecekler ve ahşap mesken ve ahşap eklentiler (serenti) gibi, korunması ve yeni nesillere aktarılması sağlanacaktır.
  2. Çok hassas ekolojik ortam ve yeşil turizm esprisini yaşatan ve yansıtan (Bektaş, Kümbet ve Yavuzkema gibi) yaylaların zengin florası, faunası, temiz havası ve suyu, geleneksel meskenleri, kültürel değerleri ve olağanüstü manzara güzelliklerinin hiç biri değiştirilmeden eko turizme katılmaları sağlanmalıdır.
  3. Yayla Turizm Merkezleri'nin çevresel etki değerlendirmesi (ÇED) yapılmalı, gelecekte turizmden en kazançlı çıkacak olan alanların, doğaları bozulmadan korunabilen alanlar olacağı düşünülerek, hem planlama hem de yatırım aşamalarında işlerlik kazandırılmalıdır.
  4. 2000 yılı göç istatistiklerine göre Türkiye'nin en fazla göç veren illerinden biri olan Giresun'da eko-turizmin sağlayacağı ekonomik katkı ile göçte azalmalar olacaktır.
  5. İlde yaşayanlarda doğayı koruyarak ondan faydalanma bilinci daha fazla gelişecektir.
  6. Ekonomik olarak hayat standardı yükselen insanlarda araştırma, okuma ve toplumsal sorunlarla ilgilenme ve bunlara çözüm arama-bulma konusunda daha duyarlı hale gelmeleri ve kaynaklarından faydalandıkları illerini ve dolayısı ile ülkelerini daha fazla sevmeleri ve ona sahip çıkma bilincinin yükselmesi söz konusu olacaktır.
- Tarım arazisinin topografik özellikler nedeniyle sadece vadilerin kenarı ve

Karadeniz'e ulaştıkları yerlerde bulunması, ayrıca iklim özelliklerine bağlı olarak tarımsal üretimin ticari anlamda neredeyse sadece fındık olmasından dolayı Giresun ili için alternatif gelir getirici ekonomik faaliyetlerin başında eko-turizmden daha öncelikli faaliyet yoktur.

7. Giresun ilinin doğusunda ve batısında çeşitli faktörlere bağlı olarak sanayinin daha fazla geliştiği ve gelişeceği şehirler (Trabzon, Ordu ve Samsun) arasında Giresun ilinin turizm potansiyelinin değerlendirilmesi daha verimli olacaktır.

8. Giresun ilinde yüksekliği 3000 m lere ulaşan dağlar nedeniyle güney ve kuzeyinde üretilen farklı ve organik tarımsal ürünlerin değerlendirilmesini sağlayacaktır.

9. Eko-turizmin temel amaçlarından birisi de kaynakları (yaylalar, vadiler, buzul şekilleri, ada, kıyılar, zengin flora, organik tarım ürünleri, bozulmamış yerel kültürel özellikler) koruyarak sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmaktır. İlin potansiyelinin değerlendirilmesi ile bu sağlanmış olacaktır.

10. Giresun'da yiyecek kültürünü belirleyen bitki çeşitliliği, aynı zamanda bunlardan üretilen yiyeceklerle organik beslenmeye neden olur. Bu zenginliğe bağlı olarak oluşan gastronomik özellikler, yeni kazanç alanlarının ortaya çıkmasına, istihdamın artmasına ve insanların yaşadıkları yerde ekonomiye katkı yapmasına neden olacaktır.

11. Yaylalarda plansız ve geleneksel mimariye uygun olarak yapılmayan binalara yapı izninin verilmemesi ile buna bağlı olarak ortaya çıkacak betonlaşma ve görüntü kirliliğinin önüne geçilmiş olunacaktır. Bu eko turizm açısından elverişli özelliklerin ortadan kalkmasını da engelleyecektir.

12. Yaylalarda yapılan çeşitli turizm aktiviteleri (rekreasyon amaçlı faaliyetler....) sonucunda ortaya çıkan çevre kirliliklerine karşı önlemlerin alınması gereklidir.

13. Giresun'da eko turizm olanaklarının yeterince değerlendirilmediği gözlemlenmiştir. Yapılacak disiplinler arası çalışmalarla elde edilecek verilerin sonuçlarının değerlendirilmesi ile eko turizmin Giresun'a yapacağı katkı üst düzeylere çıkarılabilecektir.

Kaynaklar

- Anşın R.**, 1981, Doğu Karadeniz Bölgesi Sahil ve İç Kesimlerinde Yayılan Ana Vegetasyon Tipleri, KTÜ Orman Fakültesi Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 1, Trabzon.
- Ardel, A.**, 1963, *Samsunla Hopa Arasındaki Kıyı Bölgesinde Coğrafi Müşahadeler*, İst. Üni. Coğr. Enst. Derg. Cilt:7, sayı:13, İstanbul.
- Atalay A.**, 1994, Türkiye Vegetasyon Coğrafyası, Ege Üniv. Basımevi, İzmir.
- Atmış E.**, 1994, Türkiye'de Yayla Turizminin Alt Yapı Sorunları, İstanbul Üniv. Fen Bilimleri Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Bakırcı M.**, 1992, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Turizme Kazandırılması, Doğu Karadeniz Turizm Konferansı-Workshop, Turizm Eğitimi Kurul Müd. Yay., Ankara.
- Başkaya Ş.**, 1994, Doğu Karadeniz Bölümü'nde Göçmen Kuşlar Üzerine Araştırmalar, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon.
- Bayram N.**, 2001, Turizm Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Kümbet Yaylası, Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum.
- Bekdemir Ü.,- Özdemir. Ü.**, 2002, Doğu Karadeniz Bölümü'nde Gelişmekte Olan Yayla Turizm Merkezlerine Bir Örnek: Bektaş Yaylası, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı: 7, Konya.
- Burton, R.**, 1995, Travel Geography, Pitman-Publishing, London.
- Dinçer M.**, 1993, Turizm Ekonomisi ve Türkiye Ekonomisinde Turizm, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Doğanay H.**, 2001, Türkiye Turizm Coğrafyası, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya.
- Doğaner S.**, 2001, Türkiye Turizm Coğrafyası, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Erinç, S.**, 1945, *Kuzey Anadolu Kenar Dağlarının Ordu-Giresun Kesiminde Landşaft Şeritleri*, Türk Coğrafya dergisi, S:7-8, İstanbul.
- Giresun Orman Bölge Müdürlüğü Kayıtları, 2002**
- Güleç S.**, 1992, Doğu Karadeniz Bölgesi İçin Yeşil Turizm Planlama İlkeleri, Doğu Karadeniz Turizm Konferansı-Workshop, Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müd. Yay., Ankara.
- İstanbul Ticaret Odası**, 1997. Karadeniz Bölgesi'nde Yayla Turizminin Geliştirilmesi, Bölgesel Gelişme ve Çevreye Uyumlu Yapılaşma, Yay. No: 27, İstanbul
- Karaman O.**, 1998. Düünden Bugüne Kulakkaya, Yeşil Giresun Gazetesi.
- Kiper P., Baçıl I.**, 1992, Doğu Karadeniz Yaylaları Planlama Yaklaşımı, Doğu Karadeniz Turizm Konferansı-Workshop, Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müd. Yay, Ankara.
- Kocataş B.**, 1991, Turizmin Sebep Olduğu Kıyı Kirlenmesi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Nişancı A.**, 1988, *Karadeniz Bölgesi'nin İklim Özellikleri ve Farklı Yörelere*, Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri, 19 Mayıs Üniv. Eğit. Fak., Samsun.
- Özgüç N.**, 2007, Turizm Coğrafyası (Özellikler-Bölgeler), Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Özkan, B.**, 1989, Türk Turizminin Önemli Kaynağı Deniz ve Kıyılarına İlişkin Sorunlar, Türkiye Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı, Ankara.
- Öztaş, K.**, 2002, Dünya Ekoturizm Yılında Alternatif Ekoturizm Merkezi: Akşehir, III. Ulusal Türkiye Turizmi Sempozyumu(7-8 Kasım 2002), İzmir.
- Ozener, S.**, 2004, Ekoturizm Nedir? Ne Değildir?, 2002 Dünya Ekoturizm Yılı'nın Amacı Nedir?, I. Balıkesir Turizm Kongresi(15-16 Nisan 2004), Balıkesir.
- Sarıkaya, A.**, 2004, Dilek Yarımadası – Büyük Menderes Deltası Milli Parkı'nın Ekoturizm Yaklaşımı Çerçevesinde İrdelenmesi, Ege Üniv. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Sarısaman S.**, 1998, Giresun Basımına Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun'da Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Hayat, Giresun Kültür Sempozyumu, Bildiriler Giresun Belediyesi Kültür Yayınları No: 2, İstanbul.
- Sever R., Koca H.**, 2003, Giresun Ormanları ve Başlıca Sorunları, Yeşil Giresun Gazetesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun Sempozyumu (7 Haziran 2002),

- Giresun.
- Somuncu M.**, 1997, Doğu Karadeniz Bölümü'nde Yayla-Dağ Turizminin Bugünkü Yapısı, Sorunları ve Geleceği, Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Arşt. ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı: 6, Ankara.
- Somuncu M.**, 2008, Doğu Karadeniz Bölümü'ndeki Dağlık Alanların Kalkınmasında Kırsal Turizmin Yeri ve Önemi: Giresun İli Örneği, Uluslar Arası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu, Cilt: II,
- Sözer, A.-Işık, Ş.-Mutluer, M.**, 1990, Karadeniz Bölgesi. Ege Üni. Edebiyat Fak. Ders notları, no:6 İzmir.
- Yalçındağ Ş., Göker Z., Vali E.**, 1993, Yayla-Dağ-Doğa Yürüyüşü ve Kış Sporları Merkezlerinde Kamu Yönetimi Örgütlenmesi Araştırma Projesi Raporu, Turizm Bakanlığı, Ankara.
- Yüksel Y.**, 1992, Doğu Karadeniz'in Doğal Değerleri ve Orman Bakanlığı Çalışmaları, Doğu Karadeniz Turizmi Konferans-Workshop, Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü, Yay., Ankara.
- Yürüdü E.**, 1998, Şebinkarahisar ve Çevresinin Coğrafi Etüdü Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Eğitimi ABD, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Erzurum

Geleneksel Kastamonu Mutfağı ve Yemek Kültürü

Geliş Tarihi: 06.01.2014
Kabul Tarihi: 22.05.2014

Muharrem AVCI*
İlker ŞAHİN**

Öz

Bu çalışmadaki temel amaç, Kastamonu yemek kültürü ve yöresel tatlarını tarihsel süreç içinde değerlendirerek, günümüzdeki durumlarını yerli halk tarafından anlatılan hikâyeleri ve nesilden nesle aktarılan rivayetleriyle beraber ele almaktır.

Sofra adabı ve kurallarıyla birlikte Geleneksel Kastamonu Mutfağı yemeklerinin yapılış biçimlerini, kullanılan malzemeleri ve pişirme yöntemlerini ortaya koymak çalışmanın amaçları içindedir.

Araştırmanın temel yöntemlerinden biri olarak, yörede yıllardan bu yana yerel gastronominin geliştirilmesine katkıda bulunmuş yiyecek-içecek işletmesi sahipleriyle röportaj ve söyleşiler gerçekleştirilmiştir. Röportajlar neticesinde elde edilen bilgiler araştırmanın ilgili konularına eklenmiştir. Telefonla mülakat metodu kullanılarak günümüzde faaliyet gösteren Kastamonu Dayanışma Dernekleri'nin temsilci ve yönetici konumundaki şahıslarla görüşülmüş ve elde edilen güncel veriler çalışmaya ilave edilmiştir. Bununla birlikte literatür taramasına ek olarak, Kastamonu halkıyla söyleşiler yapılmış, yöredeki yerel restoranlar ziyaret edilerek sahip oldukları güncel menüleri incelenmiş ve bunun sonucunda geleneksel mutfağın günümüze yansımaları gözlemlenmiştir.

Yapılan araştırmalar neticesinde Kastamonu'da 812 adet yemek türü olduğu ve bunlardan birçoğunun diğer yöreler tarafından bilinmediği, bir kısmının ise yöreden yöreye değişen farklı şekillerde adlandırıldığı ortaya çıkmıştır. Yıllar boyu Küre civarında işletilmekte olan bakır madenleri yöreye has saklama kapları ve servis araç-gereçlerinin ortaya çıkmasında rol sahibi olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın bulgularından biri olarak, Kastamonu yemek kültürü, sofra adabı ve yeme-içme alışkanlarının geleneksel Türk aile yapısına paralel bir şekilde gelişmiş olduğu, büyük ölçüde benzer özellikler taşıdığı ortaya çıkarılmıştır. Zengin bir yemek kültürüne sahip Kastamonu'da yetişen, Üryani Eriği, Taşköprü Sarımsağı, İnebolu Kestanesi, İnebolu Kirazı, Azdavay Armudu, Tosya Pirinci, Araç Cevizi ve Kızılcığı ülke çapında oldukça rağbet gördüğü ve il ekonomisine olumlu yönde katkı sağladığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kastamonu Yöresel Yemekleri, Kastamonu Yeme-İçme Alışkanlıkları, Kastamonu Gastronomisi.

* Yrd. Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Turizm İşl. ve Otelcilik Y.O.,
mavci@kastamonu.edu.tr

**Arş. Gör. Akdeniz Üniversitesi, Turizm Fakültesi. ilkersahin@akdeniz.edu.tr

Traditional Kastamonu Cuisine And Culinary Culture

Abstract

The fundamental goal of this study is to examine Kastamonu culinary culture and traditional tastes of the region with their historical process and discuss their present aspects including interesting folk tales, narrated by locals. The city of Kastamonu which is located in Western Blacksea Region of Turkey and has less-known tourism potential with its unprecedented forests and rich cultural heritage, is known as 'thecity of tombs'.

As one of the basic methods of this research, interviews were carried out with the food and beverage business owners who have been improving local and traditional gastronomy in the region for years. The information obtained from interviews was added to the respective subjects. By using telephone interview method, calls have been carried out. In telephone interview sessions, individuals who were in administrator positions in Kastamonu Associations of Solidarity were interviewed. The information obtained was added to the research findings. In addition, detailed literature was reviewed, local restaurants were visited and their menus were examined and present reflections of the traditional cuisine were observed. Written historical records revealed that Kastamonu Kitchen had dated back to 7000 BC. In the 'Matbah-ı Amire Imperial Kitchens' at Topkapı Palace, once administrative center of the Ottoman Empire for centuries, different kinds of dishes would have been cooked everyday for approximately 5000 people. It is widely known that most of the Ottoman Imperial Kitchen Chefs were from Kastamonu Province.

As a result of researches, it was revealed that Kastamonu had 812 different traditional dishes. However, many of these dishes were not known by other regions and some were named differently varying from region to region in Turkey. Copper Mines which had been run in the small town of Kure and its neighborhood for years, has an important role in revealing local crispers and food service equipments such as plates, forks, spoons etc. Kastamonu culinary culture, table manners and eating-drinking habits made gains paralel with Traditional Turkish Family Structure. Moreover, they have similarities on a large scale. Having a rich culinary culture Kastamonu Province, has the following local agricultural products: Uryani Plum, Taskopru Garlic, Inebolu Chestnut, Inebolu Cherry, Azdavay Pear, Tosya Rice, Arac Walnut and Cornelian Cherry. These crops provide a satisfactory and positive contrubution to the province's economy.

Keywords: Traditional Kastamonu Dishes, Kastamonu, Eating and Drinking Habits, Gastronomy of Kastamonu

Giriş

Batı Karadeniz coğrafyasında eşsiz ormanları ve zengin kültürel mirasıyla yeterince keşfedilmemiş bir turizm potansiyeline sahip Kastamonu, halk arasında 'Evliyalar Şehri' olarak da bilinmektedir. Hemen yanı başında yer alan Küre Dağları Milli Parkı ve Ilgaz Kayak Merkezi'ne yakınlığıyla oldukça merkezi bir konumda olan Kastamonu, eski çağlardan bu yana yöresel mutfağının birbirinden lezzetli yemek ve tatlılarına ev sahipliği yapmaktadır.

Tarih sahnesinde yer almış birbirinden farklı özelliklere sahip medeniyetlerin, kendi yeme-içme alışkanlıklarını ve mutfak kültürlerini oluşturmalarında hiç şüphesiz, yaşamış oldukları coğrafi şartların, yetiştirdikleri tarım ürünleri ile nesilden nesle aktarılan kültürlerinin etkisi oldukça büyüktür. Her toplum kendi kültürünü şekillendirirken atalarından miras kalan gelenek ve göreneklerin izinden gitmiştir. Bununla birlikte kültür, beraberinde birbirinden farklı yöresel mutfakları ortaya çıkarmış, toplumların yeme-içme alışkanlıklarının oluşmasına önemli ölçüde etki etmiştir.

Yaygın bilinen bir diğer gerçekte, iklim ve bitki örtüsünün yörelerin yiyecek-içecek araç gereçlerinin şekillenmesine büyük ölçüde etki etmesidir. Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın 2012 Orman raporuna göre Kastamonu ili, koru ormanlarında 141,2 milyon metreküp ve baltalık ormanlarda 196 bin ster servet ile servet bakımından en zengin ildir. Bu bağlamda Kastamonu ili, Türkiye'nin flora ve fauna çeşitliliği ile dikkat çekmekte ve zengin oksijen kaynağı olan ormanlara ev sahipliği yapmaktadır. Bu orman zenginliği beraberinde yaslağaç, oklağaç, bisleğaç gibi ahşap malzeme örneklerini günümüze taşımıştır. Yerli halk tarafından yaygın olarak kullanılan 'Kaşık, Oklava, Bisleğaç, Kevgir, Yer Sofrası, Merdane' gibi yemek araçlarının ahşap olması bu zenginliğin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Geleneksel mutfakların özelliklerini etkileyen en önemli faktörlerden bir diğeri de, hiç şüphesiz, yöre halkının yetiştirmekte olduğu tarım ürünleridir. Oldukça verimli topraklara sahip olan Kastamonu, yılın belirli dönemlerinde yoğun yağış almakta, bunun sonucu olarak da tarım ürünü çeşitliliği bakımından zengin illerden biri olarak dikkat çekmektedir. Genellikle hamur işi ve et ağırlıklı bir yemek kültürüne sahip Kastamonu'da yerli halk tarafından geçmişten günümüze taşınan en meşhur yiyeceklerin başında Taşköprü Püryanı, Daday Etli Ekmeği, Şenpazar Cırığı, Cide Ceviz Helvası, Tosya Keşkeği, Bozkurt Cöbüsü Devrekâni Banduması ve Azdavay Soğan Dolması gelmektedir (Erdoğan,2008).

Yıllar boyu Küre civarında işletilmekte olan bakır madenleri yöreye has saklama kapları ve servis araç-gereçlerinin ortaya çıkmasında rol sahibi olmuştur. Kastamonu yemek kültürü, sofrada adabı ve yeme-içme alışkanlıkları geleneksel Türk aile yapısına paralel bir şekilde gelişmiş olup, büyük ölçüde

benzer özellikler taşımaktadır.

Yapılan araştırmalar neticesinde Kastamonu'da 812 adet yemek türü olduğu ve bunlardan 500 adedinin diğer yöreler tarafından bilinmediği ortaya çıkmıştır. Oldukça zengin bir yemek kültürüne sahip Kastamonu'da yetişen ve yöreye has özellikleriyle eşsiz birer lezzet olan Üryani Eriği, Taşköprü Sarımsağı, İnebolu Kestanesi, İnebolu Kirazı, Azdavay Armudu, Tosya Pirinci, Araç Cevizi ve Kızılcığı ülke çapında oldukça rağbet görmekte ve il ekonomisine olumlu yönde katkı sağlamaktadır (Gökoğlu, 1962).

1.Kastamonu Mutfağının Tarihçesi ve Günümüze Yansımaları

Yemek yeme ihtiyacı insanoğlunun yeryüzünde varoluşundan bu yana biyolojik bir gereksinim olarak ortaya çıkmıştır. Mağaraları kendine ev edinen yeryüzünün ilkel toplumları açlık hislerini bastırabilmenin tek yolunun 'avcılık ve toplayıcılık yaparak hayat mücadelesini sürdürme' olduğunun farkına varmışlardı. Dönemin ilkel avcıları olan erkekler, açlığın beraberinde getirdiği beslenme zorunluluğunun üstesinden gelmek için korkularını yenmek zorundaydı. Vahşi yaban hayvanlarıyla mücadele ederek avlanıyor, av etini mağarasında yaşayan ailesiyle paylaşıyordu. Ancak arkeologlar en eski avcıların dahi tarihin en eski mağara ve mutfaklarında av planlarını içeren duvar resimlerini keşfettiklerinde, insanoğlunun biyolojik yeme-içme gereksiniminin resim sanatının doğuşunun temellerini attığının farkına vardılar. Özellikle ülkemizin en eski yerleşim merkezi olarak varsayılan ve Konya'nın Çumra ilçesi yakınlarında bulunan Çatalhöyük'te insanlar iki bölümden oluşan tek odalı evlerde yaşamaktaydılar. Dünyanın ilk toplu yaşam merkezlerinden biri olan Çatalhöyük Evleri, aralarda boşluk olmaksızın birebirine bitişik olarak inşa edilmişti.

Tarih öncesi dönemde hiç şüphesiz insanoğlunun en önemli buluşlarının biri de pişirme tekniğidir. Bu evlerin odalarında, yemeğin pişirildiği ilkel bir ocak ile mutfak malzemeleri bulunmuştur. Aynı oda içerisinde oturma ve yatma amaçlı kullanıldığı varsayılan sekiler keşfedilmiştir. Bu bağlamda şu sonuca varılabilir: Tarihin ilk insanları aynı oda içinde yemeğini pişiriyor, tüketiyor ve gene aynı oda içinde oturuyor ve uyuyordu. Dolayısıyla tarihteki ilk mutfaklar aynı zamanda insanların günlük yaşam alanlarıydı.

Kastamonu, gerek coğrafi konumu ve elverişli iklim şartları gerekse bereketli topraklara sahip olması nedeniyle tarih öncesi çağlardan bu yana, Anadolu'nun en eski yerleşim merkezlerinden biri olarak medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Oldukça zengin kültür mirasına sahip Kastamonu'da kazı çalışmaları yürüten arkeologlar, yemek kültürünün temellerinin M.Ö. 7000 yılında atılmaya başladığını ifade etmektedirler. Yapılan araştırmalar

Kastamonu yöresinin paleolitik dönemle birlikte neolitik, kalkolitik ve erken tunç dönemlerine kadar kesintisiz bir yerleşime sahne olduğunu göstermektedir.

Kastamonu Mutfağı'nın bilinen ilk temsilcilerinden olan Hititler'in geleneksel yemeklerini şu şekilde ifade edebiliriz: Gangati Çorbası (Bitki/Sebze Çorbası), Kızarmış Keçi Kulağı, Kraliçe Puduhepa usulü koyun eti, Kraliyet Şarap Çorbası, Kizzuvatna Usulü Koyun Budu, Arabaşı, Keşkef (Keşkek), Malhıta Çorbası, Tugugal (Bakla Yemeği), Hurutel (Kurban Yemeği), Tugutur (Bezelye Yemeği), Sar (Soğanlı Yemek) (Sandıkçıoğlu,2009).

Günümüzde yapılan kazı çalışmalarıyla Kastamonu'nun Taşköprü ilçesi yakınlarında 'Pompeipolis Antik Kenti' ortaya çıkarılmıştır. ' M.Ö. 64 yılında Romalı General Pompeius Magnus, Pompeiopolis'i Roma imparatorluğunun kuzey Anadolu'daki romanizasyonun üs bölgesi olarak daha önceki bir yerleşimin üzerine ve çevre köylerin nüfusunun da birleştirmesiyle görkemli bir kent olarak kurmuştur. Ve bu yeni şehrin ismi de kurucusuna ithafen "*Pompeipolis*" olmuştur.'

Arkeologlar antik kent yıkıntılarında yaptıkları çalışmalar neticesinde; saklama, pişirme ve servis amaçlarında kullanılan yeme-içme araç gereçlerini gün yüzüne çıkarmışlar ve Kastamonu Mutfağının temellerine ulaşmışlardır.

Günümüzde Kastamonu Mutfağı, Trabzon-Kocaeli-Ankara üçgenini kapsayan bölge sınırları içerisinde Bolu, Zonguldak, Çankırı, Sinop illerini içine alan bir coğrafyanın özeti olarak ifade edilebilir. Büyük ölçüde hamur işi ve et ağırlıklı bir yemek kültürüne sahip yörede, yetiştirilen tarım ürünleri de geleneksel tatların oluşmasında pay sahibi olmuştur. Yüzyıllar boyu Osmanlı İmparatorluğu'nun idari merkezi olan Topkapı Sarayı'nın Matbah-ı Amire ve Kuşhane Mutfaklarında görev yapan aşçıların büyük bir kısmının 'Kastamonulu' olduğu ve Kastamonu'nun ilçe ve köylerinden saraya getirildikleri bilinmektedir. Kastamonu'nun zengin yöresel yemek kültürünü 'Osmanlı Saray Mutfağı' ile harmanlayan aşçıbaşılar, 'Geleneksel Kastamonu Mutfağını' 15 ve 17. yy arasında etkin bir şekilde temsil etmişlerdir.

Yapılan araştırma neticesinde günümüz Kastamonu Mutfağının, Kastamonu ili dışındaki kentlerde iki farklı şekilde temsil edildiği ve Kastamonu Yemek Kültürünün özellikle metropol şehirlerde halen yaşatıldığı ortaya çıkmıştır. Bunlarda birincisi 'Kastamonu Yardımlaşma ve Dayanışma Dernekleri'dir. Kastamonu, özellikle İstanbul ve Ankara gibi metropol kentlere en çok göç veren illerin başında gelmektedir. Bu göçün doğal bir sonucu olarak da, yurdun çeşitli il ve ilçe merkezlerinde yardımlaşma ve dayanışma dernekleri kuran Kastamonulular, yılın belirli günlerinde davet, şölen, etkinlik, festival, düğün, nişan, mevlüt ve çeşitli etkinlikler organize etmektedirler.

Kastamonu'dan büyük kentlere göç etmiş vatandaşların bir araya geldiği bu etkinliklerde, genellikle yiyecek-içecek ikramı yapılmakta, Kastamonu Yemek Kültürü ve Geleneksel Kastamonu Mutfağı büyük kentlerde yaşatılmaya devam etmektedir. KASDER' den edinilen bilgiye göre; özellikle her yıl Mart ayının ilk haftasında İstanbul Feshane Kültür Merkezi'nde Kastamonu Günü organize edilmekte, etli ekmeğe, tirit, banduma, mıhlama ve cırık başta olmak üzere yöresel yemekler tanıtılmaktadır.

İstanbul'da dernekleşme sayısı bakımından Kastamonu, 317 dernekle, 455 derneğe sahip Sivas'ın ardından 2. sırada gelmektedir. Kastamonu'yu 278 dernekle Tokat takip etmektedir. Derneklerin üye sayısı baz alındığında ise 68.718 üye ile Kastamonu ilk sırada yer almaktadır.² Kastamonu'yu 63.830 kişiyle Sivas ve 39.160 kişiyle Sinop takip etmektedir. İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlere göç etmiş Kastamonulular tarafından işletilen ve mönülerinde yöresel Kastamonu yemeklerine yer veren restoran ve lokantaların sayısı da gün geçtikçe artmaktadır. Bu işletmelerden en meşhur olanlarının menülerini incelendiğinde Kastamonu Mutfağının en etkin temsilcileri oldukları belirgin olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 1. Büyük Şehirlerde ve Kastamonu'da Kurulan Yiyecek İçecek İşletmelerinin Menülerinde En Çok Yer Verdikleri Yöresel Kastamonu Yemek ve Tatlıları

Ecevit Çorbası	Ekşili Pilav
Püryan Kebabı	Etlı Ekmeğe
TarhanaÇorbası	Kastamonu Kır Pidesi
Banduma	Kulaklı Mantı
Kastamonu Döneri	CırıkTatlısı
Tirit	Ayva Tatlısı
Eriştelı Yeşil Mercimek Çorbası	Kastamonu Ekşisi

Büyük şehirlerde kurulan işletmelerin yansıra Kastamonu kent merkezi ve ilçelerinde yerel mutfağın ürünlerini yaşatmaya devam eden lokanta ve restoranlar halen varlığını sürdürmektedir. Yörenin geleneksel mimarisinin en güzel örnekleri olan Kastamonu Konakları'nın bir kısmı restore edilerek özel şahıslarca 'Konak Restoran' olarak işletilmektedir. Tarihi atmosferi geleneksel mutfak kültürü ile birleştiren bu işletmeler yerli halkın yanı sıra özellikle Kastamonu'ya gelen yerli ve yabancı turistlere hizmet vermekte ve yöresel lezzetlerin tanıtılmasında aktif rol almaktadırlar.

²Dernek Rekoru Sivas'ta,(06.11.2011).Erişim Tarihi: 16.11.2013, Milliyet Gazetesi, <http://gundem.milliyet.com.tr/dernekrekorusivasta/gundem/gundemdetay/06.11.2011/1459815/default.html>

2. Kastamonu Mutfak Kültürü, Sofra Adabı ve Yeme İçme Alışkanlıkları

Dünya ulusları arasında Türkler, zengin yemek çeşitliliği ve kültürü ile tarih sahnesinde 'misafirperver toplum' olarak kendine yer edinmiştir. Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan geniş bir coğrafyada Türklere özgü yeme-içme alışkanlıkları ve Türk Sofra Adabı, günümüzde halen geleneksel Türk aile yapısında varlığını sürdürmektedir.

'Türk Mutfak kültürünün zenginleşmesinde, geleneksel Türk misafirperverliğinin önemli bir yeri vardır (Akman ve Sürücüoğlu,1998,42-53).

Dünyanın hemen hemen her yerinde arkadaşlara, akrabalara, dostlara ikram olarak yiyecek ve içecek verilmesi geleneksel bir anlayış olmuştur. Yiyecek ikramları, konukseverliğin de bir ölçütüdür (Tezcan,1993).

Türklerde misafirler önemli kişilerdir. "Misafire ikramda kusur edilmez" sözü Türklerin konukseverliğini açıklayan en önemli sözler arasında yer almaktadır.

Türklerin geleneksel davranışlarından bir tanesi de, yemeğin çabuk yenmesidir. Özellikle kırsal kesimde "yemeği çabuk yiyerek sofradan kalkmak" anlayışı hâkimdir. Eskiden kalma ve günümüzde hala kullanılan "Adam olacak çocuk sofrada yemek yemesinden belli olur" sözü bu davranışı doğrulamaktadır.(Güler,2010:9).

Kastamonu mutfak kültürü, sofrada adabı ve yeme-içme alışkanlıkları genel olarak geleneksel Türk aile yapısına paralel olarak benzer özellikler taşımaktadır. Türk aile yapısının eski yaşam alanlarından biri olan 'Tarihi Ahşap Konaklar' Kastamonu yöresinde oldukça fazla sayıda varlığını sürdürmekte ve Kastamonu mimari dokusuna ayrı bir güzellik katmaktadır.

Tarih boyunca genellikle eyalet ve yönetim merkezi olan Kastamonu; yönetici sınıfın taşıdığı kültürel öğeleri, kendi anlayışı içinde eritip özgün bir örnek olarak ortaya çıkarmıştır. Bu anlayış 'Kastamonu Konakları'nda kendini gösterir. Tarihi konaklar birinin cephe özelliği bir diğerine benzemeyecek şekilde inşa edilmişlerdir. Bu inşa anlayışı bölgedeki coğrafi eğime ve komşuya saygı ile başlar. Bu farklılıklar mimari sentezlerle uç noktalara taşınır. Fransız-Alman- mimari ekolleri kendine özgü Osmanlı mimarisi yaratmada araç olur.

Kastamonu kent merkezinde sayıları 533 olan konaklarda mutfak en önemli yere sahiptir. İşlev olarak ait olduğu dönemin fonksiyonel özelliklerini içerisinde barındırır. 1970'li yıllara kadar ataerkil aile yapısının hüküm sürdüğü Kastamonu'da, mutfak örgütlenmesi de kalabalık aile bireylerine hizmet verecek şekilde tasarlanmıştır.

Kent merkezi kırsal alışkanlıkları da barındıran ama kendine has bir incelik ile farklılaşan "küçük bir lokanta" çeşitliliğini ortaya çıkarır. Konak

yapısı içerisinde adeta küçük bir lokanta işlevi gören mutfak-kiler ihtiyaçlarının büyük bir bölümü de ev hanımı tarafından mevsimsel olarak imal ve tedarik edilir. Bu durum, ev hanımı için ağır bir yük oluşturur. Mutfakta ev hanımlarının üstünde oluşan bu yük, artık bir gelenek halini almış “pastırmalı ekmek” günleri ile başka bir boyuta ulaşmıştır. İş bilir ailelerin kendi hazırladıkları böyle bir imkân yoksa ticari olarak satılan çemensiz pastırma-soğan ile yapılan iç malzeme mahalle fırınlarında hane adedi kadar veya davet edilmiş misafirler de varsa onları da hesaba katan adette yaptırılarak evin beyi tarafından “sini” lerle taşınır. Kastamonu'da özellikle Cumartesi-Pazar günleri koltuğunun altında Kastamonu baskısı sofrası bezi ile “çıkılanmış sini” taşımakta olanların pastırmalı ekmek yaptırmış oldukları bariz bir şekilde anlaşılmaktadır. 1970'li yıllardan itibaren kent merkezini saran “apartman”lar görkemli mutfak dönemini de kapatmıştır. Ahşap konaklarda da ilk vazgeçilen mimari öğelerden biri, mutfakta yer alan ocaklar olmuştur. Kastamonu yöresindeki evlerde çok yakın tarihlere kadar “ocakta” ki ateş söndürülmeden küllenir ertesi sabah ocaktaki közler yeniden alevlendirilirdi. Her gün yeniden ocak yakılması ise toplumda hoş karşılanmazdı. “Bir kibrit yüzünden adam karısını boşamış” bir özdeyiş'ten ziyade büyükler tarafından bir nasihat olarak kulaklara küpe edilirdi. Kastamonu konaklarının bazılarında ocak”, “fırın” birlikte olarak yapılmıştır. Ön bölüm ocak olarak kullanılırken gerektiğinde ocak duvarına açılmış fırın üretim için hazır beklerdi. Çeşitli ekmekler üretildiği gibi leziz yemeklerde bu fırınlarda pişirilirdi.

Modern Batılı yemek tarzının kökenini, beslenme biçimi ve gıdalarla ilgili yeni fikirlerin ortaya çıktığı 17. yüzyılda bulmak mümkündür. Kastamonu halkı, modern batılı yemek tarzından çok daha önce “sofra gelenekleri ve adabı” konusunda önemli gelişmeler kaydetmiş, bu hususta genel kurallarını ortaya koymuş bir toplumdur. Batı Karadeniz Bölgesinin en zengin Bakır yataklarına sahip Küre'nin, 68 km güneyinde bulunan Kastamonu, çıkarılan bakırın işlendiği en önemli kültür ve ticaret kentlerinden birini oluşturmaktaydı. Kastamonu'nun Küre ilçesinin dünya bakır rezervi bakımından önemli bir paya sahip olması, antik dönemden günümüze kadar halen işletiliyor olması mutfak zenginliği açısından bahse değer bir noktadır. Mutfak eşyalarının çoğu bakırdır.

Tablo 2. Kastamonu Mutfağında Kullanılan Yeme-İçme Araç Gereçlerinin Yapıldıkları Materyallere Göre Sınıflandırılışı

Bakır	Demir	Sac	Pirinç	Cam	Çinko	Ağaç	Toprak
Tencereler	Saçayakları	Sobalar	Havanlar	Sürahiler	Tabaklar	Yaslıgaç	Caba
Sahanlar	Eğsiranlar	Ateş Küreği	Kahve/Biber	Bardaklar	Kupalar	Oklağaç	Kulplular
Çorba Tasları	Ocak Demiri	Ekmek Sacı	Değirmenleri	Tabaklar	Kâseler	Hamur	Küpler
Hoşaf Tasları	Maşalar	Yağ		Kavanozlar	Tencere	Teknesi	Çömçüler
Tavalar	Üçayak	Teknesi		Şişeler	Cezveler	Bişleğeç	Testiler
Tepsi ve	Şişler	Kuzineler				Et Tahtası	Çanaklar
Siniler	Izgara	Mangallar				Yayı ve	Çölemen
Kazanlar	Satırlar	Kahve				Fişegi	
İbrikler		Tavası				Kaşıklar	
Bakraçlar						Kaşıklık	
Gügümler						Sofralar	
Kevgirler						Dibekler	
Süzgeçler						Sepetler	
Maşrapalar						Döğeceler	
Sürahiler						Çalmaçlar	
Sefertaları						Güvlekler	
Keçeler						Rendeler	
Cezveler						Tuzluklar	
						Biberlikler	

Kastamonu yöresi, Geleneksel sofrada Türk aile yapısı örf ve adetleriyle paralel özellikler taşımaktadır. Ülkemizde özellikle kırsal kesimlerde 'Sofra Kültürü' yıllar boyu yaşatılmış ve nesilden nesle aktarılmış önemli bir değer olarak toplumda kabul görmüştür. Gün geçtikçe hız kazanan modernleşmenin, geleneksel değerlerin birer birer yok olmasına neden olduğu bilinen bir gerçektir. Birçok evde 'Modern Masa Düzeni'ne geçilmiş olmasına rağmen, yer sofrası geleneği ülkemizin özellikle kırsal bölgelerinde halen yaşatılmaktadır. Kastamonu, geleneksel sofrada düzeninde yemek yeme kültürünü devam ettiren yörelerin başında gelmektedir. Bunun en önemli kanıtlarından biri yörede halen üretilmekte olan ve halk arasında 'Sini Bezi' olarak bilinen 'Sofra Bezleridir'. Kastamonular ıhlamur ağacından elde ettikleri kalıpları bitki, hayvan, geometrik vb. desenli yöresel motiflerle harmanlayıp yörenin kültürel değerlerini baskı yöntemiyle sofrada bezlerine işlemişler ve yıllar boyu geleneklerin devamını sağlamışlardır. Geleneksel Kastamonu Ailesi genel olarak günde üç öğün yemek yemektir. Yemeğe başlamadan önce 'Bismillahirrahmanirrahim' yemeğin ardından 'Ya Rabbi Şükür' veya 'Ya Rab Hamd Olsun Verdiğin Nimetlere' denmesi İslami aile yapısının temel

nitelikleriyle benzer özellikler taşıdığıının en açık kanıtıdır. Sofraya oturmadan önce ve sonra ellerin yıkanması gerekmektedir. Peygamberimiz, (S.A.V.) bu konuda şöyle buyurmaktadır: "Yemekten evvel elleri yıkamak yoksulluğu, yemekten sonra yıkamak ise günahları giderir." Diğer bir hadis-i şerifte ise, "Yemekten evvel ve sonra elleri yıkamak, fakirliği yok eder.

Bazı ailelerde yemekten önce abdest alınması ve abdestli olarak yemeğin yenmesi sünnet kabul edilmektedir. Yer sofrası aile bireylerinin bir araya geldikleri önemli bir değer olarak özel bir anlam taşımaktadır. Aile bireylerinin tamamının sofrada yerini alması gerekmektedir. Öncelikle aile büyüklerinin daha sonra ise kadın ve çocukların sofraya oturması adettendir. Misafirlere özel ilgi gösterilmesi ve ikramların cömertçe yapılması önemlidir. Misafirden önce sofraya oturmak veya misafirden önce sofrayı terk etmek 'saygısızlık' anlamı taşır.

Kastamonu sofrada kuralları gereğince, yemekte fazla konuşulmaz, ama gerektiğinde şaka yollu laf atmalar, takılmalar, başkasının önünden bökrek, dolma, tatlı kapmalar latifeler eksik olmaz. Yemekten sonra mutlaka el ve ağız yıkanır. Yere kurulan eski sofralarda, başköşe minderine en yaşlı kişi oturur. Onun sağından ise ev sahibi yerini alır. Sofra örtüsü ve yemek takımları el işiyle süslenmiş değerli eşyadır ve genellikle gelinin çeyizi içinde bulunur. Yemekten sonra genellikle başka bir odaya geçilir ve orada çay, kahve, sigara içilir ve sohbet koyulaşır. Kastamonu yöresinde yemekler yere bez (sofra) sererek veya tahta sini üzerine yemekler konulmak suretiyle, sofranın çevresine bağdaş kurulur veya sol ayak bükülerek alta alınır sağ ayağın dizi karına doğru çekilerek oturulur. Yemekler genellikle yerde ve toplu olarak yenir. Geleneğin devam ettiği yerlerde yemekler büyük kaplarda getirilerek ortaya konur. Herkes kendi önünden yemeye başlar. Başkasının önündeki yemeğe kaşık sallamak, tepsiyi çevirerek iyi ve etli kısmını kendi önüne almak, ağız şapırdatmak veya ağızda lokma varken konuşmak, görgüsüzlük olarak bilinir.

Yapılan bir araştırmaya göre; günümüzde kırsal kesimde %63,9 oranında ailelerin sofraya konan ortak bir kaptan, %36,1 oranında herkese ayrı bir tabak içinde yemek servisinin yapıldığı; büyük kentlerde ise bu oranın %70,8'e çıktığı görülmektedir. Masada ayrı kaptan yemek yeme alışkanlığı her geçen gün artmaktadır. Bu değişimin nedeni, sofradaki herkesin eşit miktarda yemeklerden yararlanması ve bireyler arasında hastalık yayılmasının en aza indirgenmek istenmesinden kaynaklanmaktadır. Bu gün bile hala, kırsal kesimin büyük bir çoğunluğunda, sini etrafında hep birlikte yemek yeme alışkanlığı devam etmekte ve nesilden nesle aktarılmaktadır (Güler, 2010).

Tablo 3. Kastamonu Yemekleri Yörelere Göre Adlandırılması

Yemek Adı	Yemeğin Yörede Bilinen Adı			
Tatar Çorbası	<i>Azdavay</i>	<i>Araç</i>	<i>Ağlı</i>	<i>İnebolu</i>
	Keşe Çorbası	Hamur Çorbası	Kesme Çorba	Mankır Çorbası
Mercimekli Bulgur Çorbası	<i>Kastamonu ve Şeydiler</i>			<i>Daday</i>
	Ana Kız Çorbası			Çakır Çorba
Bulamaç Çorbası	<i>Sahil Köyleri</i>	<i>Cide/Şenpazar</i>	<i>Taşköprü</i>	
	Un Çorbası	Yumuşak Çorba	Şaştım Çorbası	
Arpa Yarması Çorbası	<i>Araç İlçesi ve Köyleri</i>			
	Göçe Çorbası veya Ak Dene Çorbası			
Daday Sıkması	<i>Devrekâni ve Şenpazar</i>			
	Cırık Tatlısı			
Daday/Devrekâni Banduması	<i>Azdavay ve Şenpazar</i>		<i>Araç</i>	
	İslama		Banak	
Daday Köle Hamuru	<i>Azdavay/Araç/Ağlı/Şenpazar/Taşköprü/Çatalzeytin/Cide</i>			
	Malak veya Hamur Karması			

Kastamonu geleneğinde sofrada sürahi içinde su bulundurulması adettendir. Et yemekleri, pilav gibi yiyeceklerin yanında özellikle yaz aylarında ev yapımı köpüklü soğuk ayran servis edilmektedir. Aynı zamanda üzüm, incir, kayısı, üryani eriği, erik ekşisi ve pestil ezmesi hoşafı da Kastamonu yerel halkının sofralarında sıkça yer verdiği tatların başında gelir.

3. Hikâyeleriyle En Meşhur Geleneksel Kastamonu Yemekleri

Coğrafyasını en iyi şekilde kullanan Kastamonu Mutfağı, yöresinde yetişen meyve-yabani bitkiler ile de var olan doğal lezzeti artırmanın yolunu bulmuştur. Kendine has bir sentez elde etmiş Kastamonu, bugün “organik” başlığı altında toplanan birçok ürünü mutfağında yıllar boyu kullanmaya gelmiştir. Kastamonu mutfağı bulunduğu coğrafyada yüzyılların birikimi ile elde ettiği her türlü ürünü kullanır. Bunu somut olarak örnekleyecek olursak “mantar zehirlenmesi” nin olmadığı nadir illerden biridir. Bununla birlikte hindi, Daday'da *ibi*, sahil ilçelerinde *culuk* olarak isimlendirilir. Patates ise Taşköprü'de *gumpil*, Daday'da *pitana*, Devrekâni'de *pata*, Azdavay'da *hozmur*, Şenpazar ve Cide'de *gumpiri*, Tosya'da *patat* olarak adlandırılır. Bu adlandırma, bize günümüzde oldukça popüler olan 'kumpir'in kaynağı hakkında bilgi vermektedir.

3.1 Çorbalar

Ahmet GÖKOĞLU, “ birbirinden tamamen ayrı olan 38 çorba çeşidi” nin tespitini yapmış ve Kastamonu'nun çorba zengini bir yöre olduğunu ifade etmiştir. Ancak bu çorbalar yapıları aynı olmasına rağmen muhtelif yerlerde farklı isimler almıştır. 'Kastamonu mutfağında tartıya gerek duyulmaz. Ev hanımlarının tecrübe ve göz ölçüsü hâkimdir'(Gökoğlu,1962:24). Aşağıda, bir kısmı Ahmet Gökoğlu'nun Türk Etnografya Dergisi'nin 1962 yılı baskısında yer alan 'Kastamonu Çorbaları' adlı makalesinden derlenmiş çorba türlerini görülmektedir.

Tablo 4. Kastamonu Çorba Çeşitleri

Tarhana Çorbaları	Sade Tarhana, Kızılıklı Tarhana, Ekşili Tarhana, İri Tarhana, Süt Tarhanası, Ak Tarhana, Su Tarhanası, Pancarlı Tarhana
Bulgur Çorbaları	Sade Bulgur Çorbası, Sütlü Bulgur Çorbası, Yoğurtlu Bulgur Çorbası, Mercimekli Bulgur Çorbası (Anakız Çorbası veya Çakır Çorba), Mısır Bulguru Çorbası, Yarma Çorbası, İri Çorba
Pirinç Çorbaları	Sade Pirinç Çorbası, Sütlü Pirinç Çorbası, Yoğurtlu Pirinç Çorbası, Toyga Mercimekli Pirinç Çorbası, Terbiyeli Çorba, Ecevit Çorbası, Yayla Çorbası, Pirinçli Ovmaç Çorbası
Keşkek Çorbaları	Gögle Çorbası, Buğday Çorbası, Mısır Keşkeği Çorbası
Bulamaç Çorbaları	Sade ve Ekşili Bulamaç Çorbaları, Pirinçli Bulamaç Çorbası, Mercimekli Çorba, Un Çorbası (Şaşım Çorbası), Sade Ovmaç Çorbası
Tatar Çorbaları	Kesme Çorba, Hamur Çorbası, Mercimekli Hamur Çorbası, Mangır Çorbası.
Makarna Çorbaları	Sarımsaklı – Mercimekli Hamur Çorbaları
Tutmaç Çorbaları	Sade Tutmaç Çorbası, Mercimekli ve Pirinçli Tutmaç Çorbaları Yayım Tutmaç Çorbası Sütlü Tutmaç Çorbası
Muhtelif Çorbalar	Ekmek Çorbası, İrmik Çorbası, Dügün Çorbası, Şehriye Çorbası, İşkembe Çorbası, Baş Çorbası, Tepsi Çorbası, Balık Çorbası, Patates Çorbası, Sebze Çorbası, Kestane Çorbası, Fasulye Çorbası, Fasulye/ Siyaz Çorbası, Gülü Çorbası, Mantar Çorbası, Haşul Çorbası, Erişte Çorbası, Miyane Çorbası, Kavurma Çorbası, Un Kavurma Çorbası, Ekşi Çorba, Aşure Çorbası, Arpa Yarması Çorbası

Kastamonu Usulü Tarhana Çorbası

Tarhana çorbasının yapılışı yörelere göre değişiklik gösterse de en beğenilen türlerinden biri de Kastamonu usulü tarhanadır. En yaygın bilinen şekli ile kuru ve yaş olarak ayrılır. Kastamonu tarhanası yaş ve içerik itibarı ile oldukça zengindir. Kastamonu halkı, tarhana çorbasını özellikle köylerde kahvaltı dâhil tüm öğünlerde severek içmekte ve misafirlerine ikram etmektedir. Kastamonu yaş tarhanasını diğerlerinden ayıran en önemli özellik ise içerisinde oldukça hoş bir kokuya sahip olan ve halk arasında *Darakdalı otu* denilen bir bitkinin bulunmasıdır. Bu bitkinin diğer adı tarhana otudur. Bu ot tarhana çorbasına lezzetli ve farklı bir tat verir.

Hikâyesi: Devrin Osmanlı padişahı, Ramazan ayında, bir gün tebdil-i kıyafetle şehri dolaşmaya çıkar. Sultan; Paşa, akşam ezanı kimin kapısının önünde okunursa o evde iftar edecektir. İftar vaktine yakın ara sokaklara girerler. Sultan ve veziri kendilerini tanıtmadan, herkese selam vererek giderler. İftar topu atılıp akşam ezanı okunmaya başladığında, fakir ama gönlü zengin bir Müslümanın evinin önündedirler. Padişah eski evin kapısını çalar ve tanrı misafiri olduğunu söyler. Evin hanımı buyur eder ama onun padişah olduğunu bilmemektedir. Ev sahibinin yemek yapacak kadar malzemesi olmadığından iftar yemeğinde bir kuru ekmek ile iftar edecektir. Hanım girer mutfağa acil yemek hazırlaması lazımdır. Ama yemek yapacak malzeme yok. Ne yapsın biraz un, biraz kuru salça, biraz yoğurt ve evde bulunan çok az malzemelerden bir çorba yapıp misafirlere ikram eder. Padişah çorbayı çok sevmiştir. Çorbanın ne çorbası olduğunu sorar hanıma, hanım da '*Darhane Çorbası*' der. Padişah kendisini tanıtır ve bu çorbayı çok sevdim. Bu çorbayı saray mutfağına aldım. Saraya gel her gün bu çorbayı yap der. Darhane, Anadolu insanının dilinde “tarhana” olarak yerini alır. Bazı yerlerde ise daha da kısaltılarak “tarana” olarak kullanılır.

Sade Tarhananın Malzemeleri: Kaymaklı yoğurt, fesleğen, dereotu (yöredeki adı *daradaklı* veya dorak), domates, yeşilbiber, nane, soğan, un.

Yapılışı: Tarhana yoğurdunun içine yeşilbiber, domates ve soğan doğranarak karışım hazırlanır. Karşıma daha sonra fesleğen, dereotu ve nane ilave edildikten sonra ekşimesi için ortalama 15 ila 20 günlük dinlendirmeye bırakılır. Bu süreç sonrasında un elenip yoğurda katılır. Kastamonuluların bir kısmı unu ilave etmeden önce daha önce karıştırmış oldukları domates, yeşilbiber, nane, fesleğen ve soğanı karışımın içinden çıkarır. Ortalama 10 gün daha dinlenmeye bırakıldıktan sonra tarhana hazır hale gelir. Yaş ve kuru olmak üzere iki türüdür. Yaş tarhana karıştırıldığı teknede bastırılmış halde bekletilir ve hamur tarhana adını alır. Kuru tarhana ise bu hamurların ufak parçalara ayrılıp kurutulduktan sonra ufalanmasıyla elde edilir.

Piştirilmesi: Ocağa kaynamak üzere tencere içinde su konulur. Suya

göz kararı ile bir miktar tuz ilave edilir. Hamur tarhana ise iki, toz tarhana ise dört kaşık tarhana suyla ıslanır. On dakikalık bir süre sonunda, ıslak tarhana ılık suyla karıştırılıp kaşık yardımıyla ezilir. Bu karışım iyice çırpıldıktan sonra süzülerek kaynayan suya katılır ve kısık ateşte pişirilir.

Bulgur Çorbaları

Bulgurdan yapılan çorbalar, tarhanadan sonra Kastamonu yöresinde en çok tüketilen gıdalar arasındadır. En önemli özelliği yapımında Kastamonu'da yetiştirilen siyez ve gernik türü buğdaylarının kullanılmasıdır. Buğdaylar kalburdan geçirilip, yıkanır. Kazanlarda pişene kadar kaynatılır. Kaynama esnasında piştiğini anlamak için bulgur tanelerinden biri kırılıp içine bakılır. İçinde az miktarda akı kalmışta tam kıvamına olduğu anlamına gelmektedir. Pişen buğday kurumaya bırakılır, taş ve tozlardan arındırıldıktan sonra, 'yarma' olmak üzere su değirmenlerine gönderilir. Değirmende kabuklarından ayrılan bulgurlardan iri olanı pilavlık, ince olanı ise çorbalık olarak kullanıma sunulur.

Bulgur Yemeğinin Hikâyesi: Osmanlı Sultanı Dördüncü Murad Han, Bağdat seferine giderken Misâlî Baba'nın bulunduğu köyün yakınında bir yerde ordusunu istirahatete çekmişti. Bu sırada çevreyi dolaşan Sultan, köye uğradı. Köyün alt tarafında gördüğü küçük bir kulübenin kapısını çaldı. Sultanı, nûr yüzlü bir zât karşılayıp, tebessüm ederek içeri aldı. Onun velilerden olduğunu fark eden Sultan, hürmetle huzurunda oturup, bir müddet sohbetini dinledi ve duasını aldı. Ayrılıp giderken Sultana birkaç avuç bulgur ve bir torba da saman verdi. Sultan bunları alıp ordusuna döndü. O gün yemek zamanı kendisine Misâlî Baba tarafından hediye edilen birkaç avuç bulgur ile yemek yapılmasını istedi. Emir üzerine bulgur yemeği (pilav ve çorba) yapıldı. Bu bulgur pişirilirken gitgide artıp çoğaldı ve kazanlar dolusu yemek oldu. Bütün ordu yiyip doyduğu halde yine de arttı. Sultan Murad, Misâlî Baba'nın ve yol boyunca ziyaret ettiği veli zatların duası bereketiyle tarihte benzeri az görülen bir zafer kazandı.

Anakız Çorbası

Bulgur çorbalarının en meşhurlarından birisi 'Anakız Çorbası' olarak bilinen Mercimekli Bulgur Çorbasıdır. Analı Kızlı olarak bilinen çorbadan tamamen farklıdır. Bu çorba Daday'ın kırsal kesimlerinde ve köylerinde 'Çakır Çorba' olarak adlandırılır. Yapılışı geleneksel Türk aile yapısında anadan kızına öğretilerek nesilden nesle aktarıldığı için bu adı aldığı sanılmaktadır.

Hikâyesi: Rivayete göre bu yemeği ilk Suzi ana adındaki bir kadın yapmıştır. Daha sonra yemeğe bu ismi kendisinin verdiği söylenmektedir. Suzi ananın tam sekiz tane oğlu vardır. Kız çocuk özlemiyle yanıp tutuşmakta olan Suzi ananın Tanrı'ya yakarışları boş çıkmamıştır. Bir kız evlat sahibi olmuştur.

Suzi ana kızını büyütüp evlenecek yaşa getirmiştir. Suzi ananın kızına sık sık görücüler gelmeye başlar. Fakat Suzi ana hepsine bir bahane bulup kızını bir türlü vermemektedir. Kızı bir gün bir gence aşık olur ve onunla kaçır, biricik kızının yanında olmamasına dayanamayan Suzi ana yataklara düşüp hastalanır. Bunu öğrenen kızı eşini de ikna ederek anasının elini öpmeye gider. Kızının özlemiyle yaşayamayacağını anlayan anne kızını affeder. Kırk gün kırk gece ziyafet düzenlenir. Analı Kızlı yemeği bu muhteşem düğün esnasında yapılan çok özel bir yemek olarak nesilden nesle aktarılır.

Malzemeleri: 1 Adet Orta Boy Soğan, Sıvı Yağ 1/4 Su Bardağı, Salça 1 Yemek Kaşığı, 12 Bardak Su, Yeşil Mercimek 1 Su bardağı, 1 Su Bardağı Duru Pilavlık Bulgur, 1/2 Su Bardağı Yoğurt, 1 Yemek Kaşığı Nane, Tuz.

Yapılışı: Soğan soyulur, yıkanır, ince ince doğranarak yağda kavrulur. Salça ilave edilip karıştırılır ve su dökülerek kaynatılır. Mercimek yıkanarak tencere içindeki suya eklenir. Kaynadıktan sonra bulgur ilave edilir. Bulgur ilave edilerek mercimek ve bulgur yumuşayınca kadar kaynatılır. İnmesine yakın yoğurt ve nane ilave edilir kaynadıktan sonra tuz atılır ve ocaktan alınır.

Pirinç Çorbaları

Pirinç, insan beslenmesinde önemli yeri olan, su içinde çimlenen, kökleri suda erimiş oksijenden yararlanabilen tek tahıl cinsidir. Ulusal Hububat Konseyi Çeltik Raporunda yer alan Tarım il Müdürlüklerinin kayıtlarına göre 2011 verilerine göre, Karadeniz Bölgesinde (Samsun, Çorum, Çankırı, Sinop, Kastamonu ve Tokat) ekim alanı 307.252 da, üretim miktarı 262.181 ton dekara verim ise 759 kg olarak gerçekleşmiştir. Bölgede verim ve randıman açısından olumsuzluk yaşanmadığı için verim ve üretim miktarlarında artış beklenmektedir. Randıman değerleri ise % 60-65 arasında değişiklik göstermektedir.

Tosya, tarihte İpek yolu diye bilinen bugünkü Samsun - İstanbul karayolu üzerine kurulmuş, Kastamonu'nun pirinciyle meşhur ilçesidir. "Tosya Pirinci" Devrez ovasında yer alan toprağın yapısı bu özel pirinç çeşitlerinin bu yöreye has bir özelliğe sahip olmasına sebep olmuştur, buradaki alüvyal alanlar çeltik için temel ekim alanıdır. Türkiye'nin ilk Pirinç fabrikası da Atatürk'ün desteğiyle ilçede 1925 yılında kurulmuştur.

Ecevit Çorbası

Hikâyesi: Ecevit Han, Kurtuluş Savaşı yıllarında İnebolu'dan cephane nakledilirken konaklama yeri olarak kullanılmış. Bu tarihi han, bölgede "Ecevit" adı verilen mevkide yer almaktadır. Ecevit Han, İnebolu'dan başlayan ve Kastamonu'ya uzanan Atatürk ve İstiklal Yolu projesi çerçevesinde de restore edilmiştir. Atatürk'ü ve birçok devlet adamını, şair ve devlet büyüğünü

ağırlamış tarihi bir yapı olması bakımından önemlidir. Konuklarından biri de Bülent Ecevit'in babası Fahri Ecevit'tir. Yörede anlatılan hikâyeye göre Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Kastamonu milletvekilliği görevini yürüten Bülent Ecevit'in babası Dr. Fahri Ecevit, soyadı kanunu çıkınca bu yöredeki bu mevkiden ve tarihinden etkilenecek "Ecevit" soyadını seçmiş. Bu olaydan sonra Kastamonular, Fahri Ecevit'e olan şükranlarından ötürü yaptıkları yöresel yemeğe 'Ecevit Çorbası' adını vermişler. Rivayete bakılırsa Fahri Ecevit'in en sevdiği çorbalardan biri olması dolayısı ile de bu ismin kaynağı olduğu düşünülmektedir.

Malzemeleri: 1 kg Pirinç, 2 Yumurta, 2 Kaşık Yoğurt, 1 Çorba Kaşığı Un, 10–15 gr. Tereyağı.

Yapılışı: Pirinç bir saat önce ıslatılır, süzülür, tekrar su eklenerek haşlanana kadar kaynatılır. Bir kâsede yumurta, un ve yoğurt çırpılır. Haşlanan pirince, çırpılan malzemeler yavaş yavaş ilave edilir. Daha sonra çorba kâselerine alınır. Üzerine nane serpilir. En son tavada tereyağı altın rengini alana kadar kızartılır. Kızgın tereyağı nanenin üzerine dökülür.

3.2 Ana Yemekler

Kastamonu yöresinde en meşhur olarak ün salmış yemeklerin başında Tirit, Banduma, Büryan Kebabı, Kastamonu Döneri, Mıhlama gelmektedir.

Tirit

Kureyş kabilesinde sıkça yenen, rivayete göre Peygamber Efendimiz'in (SAV) en sevdiği yemek olduğu söylenen, Türkçe 'de 'tirit' olarak bildiğimiz bu yöresel lezzet Arapça 'tharid' olarak adlandırılmaktadır. Tirit, günümüzde o meşhur türküsüyle beraber anılmaktadır.

Hikâyesi: Peygamber Efendimiz Hz. İbrahim oğlunu kurban edeceği sırada vahiy gelmesiyle koç keser ve koçun etini pişirip suyundan yemek yapar. Bu yemeğe sonra sofraya kurar ve tüm insanları evine davet eder. O günden bu güne halen bu gelenek sürer. Ayrıca Peygamber Efendimiz 'in en sevdiği yemektir. Bir rivayete göre Peygamber Efendimiz 'in (s.a.v.) dışı kırıldığında bu yemeği yediği bilinir. Ekmeğin ve etin suyla buluşması yemeği yumuşak yaptığından böyle tercih edermiş. Hz. İbrahim'in sofrasından bugüne kadar gelmiştir. Günümüzde düğünlerde, taziyelerde, adak adayanlarda, cuma gününde ve mübarek günlerde özellikle de sabahları pişirilip hayır niyetine dağıtılır. Kimseden para alınmaz. Allah rızası için yapılır. Bu yüzden kutsal ve sevap bir yemek olarak da bilinir.

İkinci hikâyeye göre, Sultan İbrahim ille de Girit'in alınması konusunda ısrarlıdır. Ama hiçbir girişim netice vermez. Seneler seneleri kovalar. Sultanın Avcı Mehmet'in artık Girit ismini duymaya tahammülü

yoktur. Girit'i almadan kim gelirse ve kim bana Girit'ten bahsedirse boynu vurula diye emir buyurur. Aradan tam 24 sene geçer. Bir gün Fazıl Ahmet Paşa tarafından Girit alınır. Bunu padişaha kimse söylemeye cesaret edemez. Sonunda saray aşçısı çok güzel bir yemek hazırlayarak sultanın huzuruna çıkar ve yemeği kendi eller ile ikram eder. Sultan sorar: “Bu yemeğin ismi ne? Aşçı cevap verir: Sultanım bu yemeğin ismi TİRİT, alındı GİRİT.” Bunun üzerine aşçı sultan tarafından ödüllendirilir. Tirit de bundan böyle özel günlerin yemeği olarak sofralarda yerini alır.

Malzemeleri: Kastamonu simidi veya 10 dilim bayatlamış ekme, kemik suyu, sarımsak, yoğurt, kavrulmuş kıyma, tereyağı, 1,5 Litre su, salça, tuz, piyaz şeklinde doğranacak soğan.

Yapılışı: Kastamonu simidi ile yapılacaksa, öncelikle simitlerin alınması veya hazırlanması gerekir. Kastamonu simidi diğer yörelerden farklı olarak, böreklik un ile mayalanıp yoğrulduktan sonra hamur, simit halkası haline getirilir ve 10 dakika bekletilir. Dinlenmiş hamur, içinde elma pekmezinin kaynadığı, suda haşlanır. Daha sonra fırınlanarak hazır hale getirilir. Simitler, kaynar et suyuna ilave edilip kevgirle bastırılmak suretiyle tabağa alınır. Simitler küçük parçalar halinde dilimlenir. Üzerine sarımsaklı yoğurt dökülür. 1 kepçe kavrulmuş soğan ile harmanlanmış kıymayı yayılıp ve üzerine salçalı tereyağı gezdirilir. İsteğe göre pul biber eklenir. Ekmek ile yapılacaksa ekmekler lokma halinde doğranıp, tepsiye sererek fırına atıldıktan sonra kızarıncaya kadar pişirilir. Tencereye eti ve soğanı ilave ettikten kadar güzelce kavurulur. Kavrulunca ekmekleri ıslatmaya yetecek ölçüde su eklenip kaynatılır. Tiritin kıymalı karışımı tepsideki ekmeklerin üzerinde gezdirilir. Sarımsaklı yoğurt eklenir. Arzu edildiği takdirde küçük bir tavada kızdırılan tereyağı da tiridin üzerine dökülür. Tirit, serme denen ekmekle de yapılır. Tiridin yufkayla veya kıyma yerine tavuk etiyle de yapılması mümkündür.

Banduma

Tarihi Kastamonu Banduması veya bir diğer adıyla ıslama, çok zengin olan Kastamonu mutfağının yüz yılı aşkın bir süredir yapılan ünü tüm Türkiye'ye yayılmış önemli bir yemektir. Malzemesinin ana maddesi yufka, yağlı köy tavuğu, ceviz ve tereyağıdır. Adlandırılışı ilçelere göre değişerek Küre, İnebolu, Daday ve Devrekâni ilçelerinde Banduma Pınarbaşı, Azdavay ve Şenpazar ilçelerinde ise Islama denir. Fakat bazı yerler de Banak ve Bandırma ismini almaktadır.

Hikâyesi: İstanbul'da saray çevresinde görevler üstlenen büyük kardeş Odabaşı yaşlılığında İstanbul'dan köye döner ve yaşamının kalan kısmını burada sürdürür. Kendisi gibi İstanbul'dan memleketine dönen arkadaşının yolu bir gün Kastamonu'ya düşer. Aklına Odabaşı köyündeki

arkadaşı gelir. Sora sora köyü bulur. Köyde büyük kardeş Odabaşı'nın evinde misafir olur. Odabaşı, gelini Şerife'ye misafirin önemli olduğunu ve özen gösterilmesi söyler. Ancak kış çok sert geçmektedir. Misafire yiyecek çıkarmak gerekmektedir ama sadece erişte, bulgur yapılsa bu kadar uzaktan gelen misafire ayıp olur. Şerife gelin düşünür taşınır uzun yıllar öncesinde babaannesinin anlattıkları aklına gelir. Yüzyıllar öncesinden aktarılanları başlar uygulamaya. Ak tavuğa bakar baharda *güilk* olursa kuluçkaya yatıracaktır ama ya misafir... Çaresiz ak tavuğu büyük oğluna kestirir, tüyünü yolar, temizler, koyar tencereye. Öte yandan çıkarır yaslağacı başlar yufka açmaya. Bir de biraz ceviz vardır kilerde onu da kırdırır kızına, dövüp hazırlar. Sıra pişen tavukların parçalanıp yufkaya sarılarak tepsiye dizilmesine gelmiştir. Ardından yağlı tavuk suyuna bandırır kestiği yufka sarımlarını. Aralarına da ceviz serper. Kalan tavuk etlerini de bir güzel dizer tepsideki sarımların orta yerine. Siniyi hazırlayıp misafirin önüne koyarlar ve misafiri buyur eder büyük Odabaşı. Misafir yemeğini yer, çok beğenir, bunun adı ne der. "ben de köyüme gittiğim de yaptırırım " diye de ekler. Büyük Odabaşı gelinine seslenir ve sorar. Şerife gelin utanır sıkılır. "Banduma" deyiverir birden. He ya "Banduma". Ardından anlatır. Tavuk suyuna bandırıldığını "Banduma" adının buradan geldiğini söylemeyi de ihmal etmez. O günden sonra yüzyıllardır unutulmuş bir Orta Asya Türk kültürü "Banduma" tekrar ortaya çıkar. Rivayet odur ki gelen misafir Balıkesir'in Bandırma ilçesindedir. Çok sevdiği bu yemeği memleketine taşımış dükkân açmış ve bugünkü Bandırma'nın ortasındaki bu dükkân ilçeye adını vermiştir.³

Malzemeleri: Bütün tavuk veya yarım ½ Kg hindi, 2 yemek kaşığı tereyağı, Tavuk suyu, tuz, 3 adet yufka, kırmızıbiber, yarım su bardağı çekilmiş ceviz içi.

Yapılışı: Hindi veya tavuk pişirilip suyu elde edilir. Pişen et, un su ve tuz ile yoğrulur. Hindi veya tavuk suyu ayrı bir kaba alınır, yarım kaşık tereyağı eklenip eriyinceye kadar kaynatılır. Et, un ve tuzla yoğrulmuş olan hamur yufka haline getirilerek pişirilir. Ceviz içi ufalanarak bir tepsi içinde önceden kızartılmış tereyağı ile yağlanır. Pişirilen hamurlar yufka halinde iken rulo şeklinde kesilir ve hazırlanmış olan hindi veya tavuk suyuna bandırılıp tepsiye dizilir. Bu tepsideki hamurların üzerine hindi veya tavuk eti parçaları ve ufalanarak yağlanmış ceviz içi konur ve yine hindi veya tavuk suyu ilave edilerek ocakta altı kızarana kadar pişirilir. Ocaktan çıkınca eritilmiş tereyağı dökülerek servise hazır hale getirilir.

---

³Şerife Odabaşı' dan aktaran Vedat Odabaşı.

Biran (Püryan, Biryen, Piran, Kuyu) Kebabı

Taşköprü ilçemizde bu yemeğin adı Kuyu Kebabı, Kastamonu' da ise Birandır. Anlamı; kızartılmış et, ateşte kızartılmış kebab veya tava, tepsi gibi şeylerde susuz olarak pişirilen yahut biraz suda pişirildikten sonra kızartılan et kebabıdır. İşte bu açıklama kuyu kebabına Biran demenin bir anlamda doğru olmadığını göstermektedir.

Hikâyesi: Taşköprülü üç kafadar aralarında eğlenmek üzere İlçenin doğusunda bulunan Elek Dağı'na Yaylaya çıkarlar. Karınları acıkınca ne yiyeceğiz telaşı içlerine düşer. Buldukları bölgede koyunlar kuzular otluyormuş. Karar verirler ve bir kuzu alarak keserler, yanlarında tencere tava gibi pişirebilecekleri bir kapları olmadığı için kuzuyu kızartmayı düşünürler ve çam pürlerini ve kozalakları toplar biri. Pür, bir yansın püryan olur der. Neticede bu şekilde kuzuyu kızartarak afiyetle yerler ve yemeğin adı püryan olarak kalır.

Yapılışı: Kuyunun derinliği ortalama 2 ila 4 metre, çapı ise 2 ila 3 metre olmalıdır. Kuyunun iç duvarları kerpiç toprağı ve ateş tuğlası kullanılarak örülür. Kebabın öğlen saatlerinde hazır olması isteniyorsa sabah 08.30-09.30 sularında kuyu ateşinin yakılması gerekmektedir. Kuyu içinde yanıcı madde kalmayınca kadar çengelle tek tek toplanır. Bundan sonra usta sıvıdığı kolunu kuyunun içine sokarak tabını alır. Bu işlemle içeriye sarkıtılacak kuzuların kuyuda bir veya bir buçuk saat gibi ne kadar kalacaklarını ve ne sürede en iyi şekilde pişeceklerini tayin eder. Kuyunun dibine süt tavası gibi özel bir kabı içinde bir litre su konulur. Kuzu pişmeye başlayınca kızarıırken nebati yağlar bu kabın içine akar, ateşe dökülmez; böylece de kuzu yanmamış olur, ayrıca kebabın yumuşak olmasını sağlar. Bu biriken yağlı suya pirinç salınarak nefis bir pilav elde edilir ki, bölgede buna biran pilavı denir.

3.3 Dolmalar

Dolma, birbirinden lezzetli türleriyle yüzyıllardan bu yana Türk damak zevkinde özel bir yer edinmiştir. Kastamonu yöresi geleneksel dolmaların Karadeniz'deki en güzel temsilcilerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Yaprak olarak genelde lahana, ıspıt, dolmalık üzüm yaprağı, pancar ve pırasa kullanılmaktadır. Dolma için ilk iş iç malzemesinin hazırlanmasıdır. Dolma veya sarma içleri için kullanılacak malzemeler farklı türdedir. En sık kullanılan iç malzemeleri pirinçli, bulgur ve kıymadır. Geleneksel Kastamonu dolmaları, çiçek dolması, ıspıt sarması, lahana sarması, pırasa-soğan dolması, pancar dolması, kuyruklu dolma, yaprak dolması, şapla sarmasıdır.

3.4 Tatlılar

Her mutfak kültüründe olduğu gibi 'tatlı' kültürü Kastamonu kent

merkezi ve kırsal bölgelerinde oldukça gelişmiş ve çeşitlenmiştir. Geleneksel tatlı türleri, yörenin farklı kesimlerinde yerel halk tarafından özellikle bayram günlerinde yapılmakta ve misafirlere ikram edilmektedir. Geleneksel tatlıların başında Avuz tatlısı, fıstıklı baklava, ceviz helvası, cırık, kabak tatlısı, saro burma, pekmez helvası, çekme helva, deli oğlan sarığı, göz göz baklava, gül baklava, hasüde ve kaşık tatlısı gelmektedir.

Cırık Tatlısı

Cırık aslında herkesin 'lokma' olarak bildiği ve özellikle İzmir yöresi tarafından sıkça yapılan bir tür Kastamonu tatlısıdır. Özellikle Devrekâni ve Şenpazar köylerinde yaygındır. Lokma tatlısının Kastamonu usulü olan cırık, genellikle düğün, davet, mevlit vs. gibi etkinliklerde davetlilere ücretsiz olarak dağıtılmaktadır.

Hikâyesi: Cırık veya lokma tatlısının bilinen ve anlatılan bir hikâyesi bulunmamakla birlikte, bu tatlının Osmanlı Saray Mutfağı kökenli olduğu açık bir gerçektir. Özellikle Osmanlı padişahlarının emriyle düzenlenen şenlik ve kutlamalarda, sünnet, davet, şölen ve bir takım etkinliklerde lokma döktürüldüğü ve halka ücretsiz dağıtıldığı bilinmektedir. İzmir lokmasından farkı çifte kızartılmış olarak hazırlanması, beziryağıyla yapılması ve normale göre biraz daha sert olmasıdır. Kızartılırken çıkardığı 'Cırık Cırık' sesi dolayısıyla Kastamonulular tarafından Cırık Tatlısı olarak adlandırıldığı düşünülmektedir. Bir diğer adı 'Saray Lokmasıdır'. Ayrıca Ankara'nın Güdül ve Ayaş ilçelerinde 'Bırtlak' adı verilen bir tür lokma çeşidi yapılmaktadır. Muhtemel bir kanıya göre Osmanlılar tarafından 14.yy'dan bu yana yapıldığı tahmin edilmektedir. Her bir tatlı parçası 'tek lokma' büyüklüğünde küçük boyutta olduğundan lokmalık olarak tabir edilmiş ve 'lokma tatlısı' olarak dilimize geçmiştir. Saray Mutfağı aşçılarının büyük kısmının Kastamonulu olduğu düşünüldüğünde, bu tatlının Osmanlı sarayına Kastamonulu aşçılar tarafından cırık tatlısı adıyla götürüldüğü, zaman içerisinde lokmalık tatlı ve daha sonraları lokma tatlısı adıyla yaygınlaştığı kanısına varabiliriz.

Malzemeleri: 5 Su Bardağı Un, 1 Tatlı Kaşığı Tuz, Yaş Maya, Ilık Su, 5 Su Bardağı Tozşeker, 1 Dilim Limon, Bol Miktarda Sıvıyağ.

Yapılışı: Şenpazar ile Devrekâni köylerinde yaygın olduğu gibi, halk pazarının kurulduğu günlerde şehirde de yapılmaktadır. Mayalanmış hamur biraz su katılarak cıvık hale getirilir. Ufak parçalar halinde kızgın yağa atılır. Ya da avuca alınan hamur sıkılarak baş-ışaret parmağı arasından çıkan hamur yağa batırılmış kaşıkla alınarak yağa bırakılır. Pembeleşinceye kadar kızartılır. Kızgın yağdan çıkan cırık, soğuk şerbete alınır. Hazırlanan hamura yumurta da kırılabilir.

Çekme Helva

Çekme helva, Kastamonu yöresinin en meşhur tatlısı olarak ülke çapında ün kazanmıştır. Zahmetli yapımı ve lezzetli tadı ile oldukça beğeni toplayan çekme helva, Kastamonu yöresinin turistik bir değeri olarak il ekonomisine ve turizmine katkı sağlamaktadır. Kastamonu Çekme Helvası, Yöreye ziyarete gelen yerli turistler tarafından hediye edilmek üzere sıkça satın alınan ürünlerin başında gelmektedir. Çekme helva 1800'lü yıllardan bugüne uzanan bir geçmişe sahiptir. Padişahlar tarafından sarayda çektirilen helva (saray helvası), Kastamonu'nun da simgesi olmuş bir tatlıdır.

Hikâyesi: 'Rivayete göre, geçmiş asırlarda, Kastamonu `da yaşayan bir Bey`in, yüzüne bakmaya kıyamadığı, güzeller güzeli bir kızı varmış. Ondaki ayrılığı hiç düşünmez, Onsuz hayatın çok olumsuz geçeceğini, onu görmeden yaşayamayacağını düşünürmüş. Bey de kızıyla evlenecek olanları bir imtihana tabii tutmaya karar vermiş. Uzun süre, bu imtihanın nasıl olması gerektiğini düşünmüş. Ama bir türlü bulamamış. Bu arada kâhyasından bir teklif gelmiş. Bey`im sen tatlıyı çok seversin, kızını öyle biriyle evlendirelim ki, yapacağı tatlı, kızının saç telinden ince olsun. Böyle bir tatlı yapana kızını verirsin. Demiş. Bu fikir Bey`in çok hoşuna gitmiş. Kastamonu`nun dört bir yanına haberler salınmış. Haberi duyan bütün Kastamonu delikanlıları, Bey`in kızının hayaliyle başlamışlar tatlı çeşitleri yapmaya. Bey yapılan tatlıların hiç birini beğenmemiş. Ama bir genç söz geçirememiş kalbine ve Bey`in kızını alabilmek için başlamış annesiyle helva yapmaya... Un, tere yağ ve ağdayı, (üzüm pekmezi). Bey`in kızının aşkıyla başlamış yoğurmaya, Yoğurdukça, un, tereyağı ve ağda, aşkla kavrulur gönlü. Aşk ateşiyle yanan helva tel tel olur ve "Meşhur Kastamonu Çekme Helvası" çıkar ortaya. Bey çekme helvayı çok beğenir. Delikanlı kavuşur sevdiğine. Daha sonra ki asırlar boyunca hem bu hikâye anlatılır hem evlerde konaklarda, Kastamonu Çekme Helvası geleneksel olarak yapılmaya devam edilir olmuş.'

Malzemeleri: Kadayıfık Özü Olmayan Un, Şeker, Birinci Kalite Yağ, Su.

Yapılışı: Çekme helvası, öncelikle meyane elde edilmesiyle başlar. Yemeklik margarin veya tereyağı, kazanda eritilip un eklenir. Daha sonra, hafif ateşte un ile yağ ahşap kaşık kullanılarak karıştırılır ve pişirilir. Bu meyane daha sonra soğumaya bırakılmalıdır. Bir diğer adım, şeker ocağının hazır hale getirilmesidir. Erimiş şeker akide kıvamına gelince ocaktan alınarak mermer soğutma taşına dökülür. Soğuyan şeker özel ağartma makinesinde savrulur ve ağartılır. Ağartılmış şeker, normal sıcaklıktaki meyaneyle yan yana getirilir. Daha sonra özel yetiştirilmiş 5 usta tarafından ağartılmış şeker halka haline getirilir. Elden ele çekilip uzatılır. Uzatılan şeker beyaz lifler haline geldikten sonra mermer üstüne konular ve küçük parçalara ayrılır. Tepsilere doldurularak

sıkıştırılır. Tepside kare, baklava dilimleri şeklinde kesilip hazır hale getirilir.

3.5 Kastamonu Usulü Ekmekler

Kastamonu Yöresinde ekmek yapımı, Osmanlı döneminden bu yana sürdürülen geleneksel bir boyuta sahiptir. Hamur işine dayalı olan Kastamonu mutfak kültüründe temel olarak 2 farklı türde ekmek pişirme yöntemi vardır. Bunlardan birincisi sacda, ikincisi ise fırında pişirme yöntemidir. Her iki pişirme tekniği de yöre halkınca revaçtadır. Sacda pişirme metodu daha çok kırsal kesimlerde ve köylerde yaygındır. Bir zamanlar özellikle düğün, davet, şölen, sünnet ve buna benzer toplumsal organizasyonlarda köylüler tarafından yapılan hamur işleri davetlilere ikram edilmekteyken bu geleneğin 20. yüzyılda hızla terkedilmeye başlandığı görülmektedir. Günümüzde aileler yöresel ekmekleri kendi evlerinde pişirip, misafirlere ikram etme veya kendileri tüketme yoluna gitmektedir. Özellikle kent merkezlerinde yaşayan kadınlar, istediği ekmeğin hamurunu evde kendisi hazırlayıp, daha sonra en yakın fırında pişirilmesini sağlamak ve böylece zamandan tasarruf etmektedir. Günümüzde, Kastamonu yöresinde özellikle etli ekmek ve pastırmalı ekmeğin bu yöntem ile hazırlatıldığı görülmektedir. Saç üzerinde ocakta pişirilen ekmek türleri yapılırken hazırlanan özlü hamur oklava ile ince açılır. Malzeme açılan yufkanın yarısına konur. Diğer yarısı ise üzerine kapatılır ve saç üzerinde 2-3 defa alt üst edilerek ve çevrilerek pişirilir. Saç üzerine sıvı yağ dökerek kızartıldığı gibi, yere alınca katı yağla yağlamakta mümkündür (Erdoğan,2008).

Kastamonu Etli Ekmeği (Et Ekmeği)

Etli ekmek denince akla Konya ilinin geldiği her ne kadar açık bir gerçek olsa da, Kastamonu yöresinin kendine has bir metotla hazırlanıp sunulan ve oldukça popüler olan etli ekmeği halk arasında oldukça yaygındır. Dadaylılar tarafından yapıldığı bilinen etli ekmek oldukça lezzetlidir. Kastamonu etli ekmeği, Konya'nınki ile karşılaştırıldığında, yapılış ve kullanılan malzemeler bakımından farklılık gösterdiği göze çarpar. Konya etli ekmeği taş fırınlarda yapılırken, Kastamonu etli ekmeği sac üzerinde itinalı bir pişirme metodu ile hazırlanmaktadır. Kastamonu halkı etli ekmek tabiri yerine, Kastamonu Et Ekmeği denmesinin daha uygun olduğunu ifade etmektedir.

Hikâyesi: Daday'ın bir köyünde kıt kanaat geçinen yoksul bir yaşlı karı koca yaşamaktadır. Köye, uzak diyarlardan bir tanrı misafiri gelir. Yaşlı çift aç susuz düşen yolcu evine davet eder. Ancak çift çok fakirdir, tek varlıkları sahip oldukları koyundur. Misafire ikram edecek yiyecekleri olmadığından, amca tek koyunlarını kurban edip, etini hanımına verir. Yaşlı teyze eti ince ince doğrayıp açtığı yufkanın içine doldurup sacda kızartır ve misafire sunar.

Malzemeleri: 4 Su Bardağı Un, 1 Çay K. Yaş Maya, Tuz, 300 Gr. Kuzu Eti, 2 Soğan, 1 Tutam Maydanoz, Karabiber, Tereyağı.

Yapılışı: Üzerine tuz dökülen un, karıştırma kabına alınıp ortası açılır. Yaş maya bu hamurun üstüne eklenip biraz su ilave edilir. Mayanın eller kullanılarak çözülmesi gerekmektedir. Ardından unla birlikte karıştırarak kulak memesi yumuşaklığında bir hamur yoğurulur. Sonra hamur, mayalanmak üzere dinlendirilir. İç harcı için, kuzu eti satırdan geçirilip inceltir. Soğan ve maydanozu ince bir şekilde doğrayıp tuz ve karabiberle beraber ete katılır. Mayalanan hamurdan limon büyüklüğünde parçalar kopartıp merdane ile servis tabağı büyüklüğünde açılır. Etlili harcımızdan hamurun yarısına konulur ve boş olan kısmı diğerinin üzerine doğru yarım ay olacak şekilde kapatılır. Sacda alınan yufkanın her iki tarafı da eşit oranda pişirilir. İç harç çiğ olduğu için iyi pişirme işleminin özenli yapılması gerekmektedir. Pişen etli ekmekleri servis tabağına alınıp üzerine tereyağı sürülür.

Tablo 5. Geleneksel Kastamonu Ekmekleri ⁴

Sacda Pişirilen Ekmekler		Fırında Pişirilen Ekmekler	
Akıtma Ekmeği	Patates Ekmeği	Fırın Çöreği	Kütük Pidesi
Cizleme	Pişi (Bibi)	Güveç Ekmeği	Su Simidi
Çökelek Ekmeği	Sucuklu Ekmek	Somun Ekmeği	Taş Ekmeği
Etlili Ekmek	Şeker Ekmeği	Çörek Sabun	Tarhanalı Çörek
Ispanak Ekmeği	Yoğurt Ekmeği	Karasamun	Tava Ekmeği
Kastamonu Katmeri	Yufka (Serme)	Güccek	İnebolu Ekmeği
Mantarlı Ekmek	Yumurtalı Ekmek	Koca Görmez	Kül Çöreği
Pastırmalı Ekmek	Şiplek	Bazlama (İçli)	Kastamonu Ketesi
Gözleme	Tarhanalı Ekmek	Okla Hamurlusu (Akça Ekmek)	Daday Çöreği
			Şipleme

Sonuç, Bulgular Ve Öneriler

Kastamonu Mutfak kültürünün, Karadeniz başta olmak üzere Türk Mutfak kültüründe üstlenmiş olduğu rol ve taşıdığı önem oldukça fazladır. Kendine has yapılış biçimleri ve yörelere göre çeşitlilik gösteren adlandırılışa sahip yöresel yemekler, Kastamonu turizmi ve kültürüne olumlu yönde katkı sağlamaktadır. Elde edilen veriler incelendiğinde en bilinen Kastamonu yemeklerinin 'Tirit, Banduma, Ecevit Çorba, Etlili Ekmek ve Püryan Kebabı' olduğu tespit edilmiş, Kastamonu tatlılarından ise 'Çekme Helva, Cide Ceviz

⁴ Tablodaki ekmek türlerinin bir kısmı Atiye Erdoğdu ve Ahmet Gökoğlu'nun Kastamonu Ekmekleri yazı dizisinden derlenmiştir.

Helvası ve Cırık Tatlısı'nın en popüler olduğu anlaşılmıştır. Yöreye gelen turistlerin, çekme helva ile Cide'ye özgü ceviz helvaya rağbet ettiği ve kendi memleketlerine hediye olarak götürdükleri gözlemlenmiştir.

Yörede faaliyet gösteren yiyecek-içecek işletmesi sahipleriyle yapılan röportajlar neticesinde Kastamonulu yeni nesil halkın yöresel yemekleri büyük ölçüde bilmediği ve evlerinde sıkça yapmadıkları tespit edilmiştir. Kastamonu'da uzun yıllar yaşayan ev hanımları ve yaşlı teyzeler dışında yöresel yemeklerin yapımını bilenlerin sayısının gün geçtikçe azaldığı bilgisi edinilmiştir. Bir başka önemli tespit ise İstanbul başta olmak üzere metropol kentlerde 'Kastamonu Kır Pidesi' olarak lanse edilen hamur işinin Kastamonu kent merkezinde çok nadir yerlerde bulunduğu tespit edilmiştir. Kır pidesi, ara sokaklarda yer alan ve pek rağbet görmeyen işletmeler tarafından yapılmaktadır. Halk tarafından Daday ve Azdavay ilçelerinde yaygın olduğu ifade edilmiştir. Bunun sonucunda Kastamonu Kır Pidesinin Kastamonu'dan daha çok İstanbul'da daha popüler olduğu tespit edilmiştir. Kastamonu Döneri yapan işletme sayısının azlığı da dikkat çekmektedir.

Genel incelemeler sonucunda Kastamonu Mutfağının hamur işi, pirinç ve et ağırlıklı olduğu kanısına varılmıştır. Birbirinden farklı türde ekmeğin yapıldığı yörede 'Et Ekmeği, Yoğurt Ekmeği ve Pastırma Ekmeğinin halen revaçta olduğu ortaya çıkmıştır. Serinletici ve hazım kolaylaştırıcı özelliği nedeniyle son günlerde Hüryemez elmasından yapılan 'Kastamonu Ekşisi (Eğşi)' ne olan rağbetin arttığı tespit edilmiş ve restoranlarda ikram edildiği gözlemlenmiştir. Birçok kişinin yanlış bir ifadeyle 'Kel Simit' olarak tanımladığı, Kastamonu Susamsız Simdi'nin sırrının pekmez suyuna batırılmış olmasından kaynaklandığı gerçeğine ulaşılmıştır.

Kastamonu yöresel lezzetlerinin büyük illerde faaliyet gösteren Kastamonu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneklerince yaşatılmaya çalışıldığı elde edilen bulgular arasındadır. Her yıl Mart, Nisan, Mayıs aylarında gerçekleştirilen kermes benzeri tanıtım faaliyetlerinin, Kastamonuluların bir araya gelerek geleneksel yemeklerin nesillere tanıtılması amacını taşıdığı görülmektedir. Ayrıca Kastamonu Valiliği, Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı ve İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün destekleriyle, Turizm Fuarlarında Kastamonu ilinin yer alması sağlanmakta olup; kurulan stantlarda da yörenin zengin mutfak kültürünün vitrine çıkarılmakta olduğu tespit edilmiştir. 2012 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen Doğu Akdeniz Uluslararası Turizm ve Seyahat Fuarı EMITT buna örnek olarak gösterilebilir.

Söz konusu faaliyetler, Kastamonu Mutfağı ve Yeme-İçme Kültürü'nün yaşatılması için yeterli görülmemektedir. Yeni nesil tarafından unutulmakta olan yöresel Kastamonu yemeklerinin tanıtımı için festival, şölen ve çeşitli etkinlikler daha sık ve aktif bir şekilde organize edilmesi

sağlanmalıdır. Etkinlikler yöre halkı ve kültürü odaklı olacak şekilde düzenlenmelidir. Başta Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü olmak üzere çeşitli devlet kuruluşlarının desteği sağlanmalı, yerel gastronomi şenliği kapsamında yemek yarışmaları düzenlenmelidir. Kastamonu mutfağı yemeklerini tanıtan kitapçık ve broşürlerin basılması büyük önem taşımaktadır. Kastamonu Üniversitesi'nde yerel gastronomi ve mutfak kültürü hakkında sempozyum, panel vs. gibi etkinlikler düzenlenerek, akademisyenlerin, bölgede görev yapan öğretmenlerin, öğrencilerin ve yerel halkın katılımı sağlandığı takdirde daha olumlu sonuçlar alınabilir. Bununla birlikte söz konusu etkinlikler halk eğitim merkezlerinde ve okullarda da organize edilmesi büyük yarar sağlayacaktır.

Yerel halk, Kastamonu mutfak kültürünün yaşatılmasına özendirilmelidir. Yerel yönetimler tarafından yılın belirli günlerinde geleneksel yemek ve tatlıların ikram edilebileceği kermesler organize edilmesi büyük önem arz etmektedir. Ulusal kanallar ve bu kanallarda yöreleri tanıtıcı belgesel niteliğinde programlar hazırlayan yapımcı ve TV muhabirlerin etkinliklere davet edilmesi tanıtım açısından büyük yarar sağlayacaktır. Metropol şehirlerde faaliyet gösteren Kastamonu Dayanışma ve Yardımlaşma Dernekleri'nin, yöresel mutfağın başka illerde tanıtılması ve yaşatılması için desteklenmesi, yok olmaya yüz tutan Kastamonu Mutfağı ve Yeme-İçme Kültürü'nün nesillere aktarılması hususunda büyük önem taşımaktadır.

Kaynaklar

- Erdoğan, A.(2008).*Kastamonu Folkloru 2*, Kastamonu: Sözcü Gazetesi Yayınları.
Gökoğlu, A.(1962).*Kastamonu Çorbaları*, Türk Etnografya Dergisi, Sayı:5,24-34.
Güler, Sibel, Türk Mutfak Kültürü ve Yeme İçme Alışkanlıkları, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:26, Nisan 2010.
Sandıkçıoğlu, T.,(2009).Hititlerde Yemek Kültürü, Yemek ve Kültür Dergisi, Sayı 15, Çiya Yayınları, İstanbul, s. 48-65.
Sürücüoğlu, M. ve Akman,M. (1998). Türk Mutfağının Tarihsel Gelişimi, Standard Teknik ve Ekonomik Dergi, Sayı: 439, 42-53.
Tezcan, M.,Boş Zamanlar Sosyolojisi, Ankara Üniversitesi Yayınları. Ankara, 1993.

İnternet Kaynakları

- <http://www.taskopru.bel.tr/sayfa.php?id=4>.(Erişim Tarihi: 17.11.2013)
<http://gundem.milliyet.com.tr/>(Erişim Tarihi: 16.11.2013).
<http://kastamonulu37.tr.gg/Kastamonu-Mutfa%26%23287%3B%26%23305%3B---.htm>.(Erişim Tarihi: 18.11.2013).
<http://www.gastromarket.com.tr/akademi/bilgi-bankasi/osmanli-mutfaginda-kastamonu-ve-banduma.html>.(Erişim Tarihi: 18.11.2013).
<http://www.frmtr.com/garip-olaylar/1743135-tirit-yemeginin-hikayesi.html> (Erişim Tarihi: 11.12.2013)
<http://www.gastromarket.com.tr/akademi/bilgi-bankasi/osmanli-mutfaginda-kastamonu-ve-banduma.html> (Erişim Tarihi:15.11.2013).
<http://www.taskopru.bel.tr/sayfa.php?id=24> (Erişim Tarihi: 16.11.2013)
<http://ayseustunol.blogspot.com/2013/08/keskek-yemeginin-hikayesi-mutlu-ve.html> (Erişim Tarihi: 11.11.2013).
<http://www.bilgiyuvasi.net/tosya-usulu-keskek-nasil-neden-yapilir#ixzz2k80osCM7>.(Erişim Tarihi:14.11.2013.)
http://.org/wiki/Odaba%C5%9F%C4%B1_Seydiler, (Erişim Tarihi:16.12.2013).
<http://www.vatanbir.org/turkmutfagi/yemek/56/anali-kizli-sanliurfa-birecik>.(Erişim Tarihi 16.12.2013).
www.kultur.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx?.(Erişim Tarihi 23.12.2013).

Sözlü Kaynaklar

- Vedat Odabaşı'ndan Aktaran Şerife Odabaşı, 16.12.2013.
Selami Çelebioğlu, KAS-DER (Kastamonulular Derneği) Başkanı,19.12.2013
Yavuz Emen, Kastamonu Münire Sultan Sofrası İşletme Sahibi, 22.12.2013

Aksu Dergisinden Hareketle Giresun Mânileri Üzerine Bir İnceleme

Geliş Tarihi: 26.12.2013
Kabul Tarihi: 12.05.2014

Mehmet Özdemir*

*Mânici başı mısın
Cevahir taşı mısın
Sana bir mâni yazsam
Cebinde taşır mısın*

Öz

Bu makalede Giresun Halkevi'nin yayın organı olan Aksu dergisinden hareketle Giresun mânileri incelenmektedir. Bu kapsamda Aksu dergisinde yer alan mâniler taranmış olup bu mânilerden seçilen örneklerle Giresun mânilerinde sevgili, gelin-güveyi ilişkisi, alkış ve kargışlar vb. gibi temalar ele alınmıştır. Folklor unsurlarının halk yaşamındaki öneminden hareket edilerek mânilerin iletişim işlevleri sorgulanmıştır. İncelenen Giresun mânilerinden hareketle mânilerin yöre insanı için önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Mâni, Türk kültürünün yaygın öğelerinden bir tanesidir. Pek çok yörenin kültürel dokusunu yansıtan, kendisine özel mânileri bulunmaktadır. Bu mânilerde, esas itibariyle sevgi olmak üzere *örf-âdetler, halk inançları, yeme-içme alışkanlıkları, giyim-kuşam, el sanatları, tarım ve hayvancılık vb.* gibi pek çok konuda sözel belleğin yansımaları görülür.

Anahtar Kelimeler: Folklor, Giresun Halkevi, Aksu dergisi, Giresun mânileri,

A Study over Giresun Mani with reference to Aksu Journal

Abstract

Giresun Manis with reference to Aksu Journal, a press of Giresun Community Center, are studied in this article. In this context, manis in Aksu Journal have been scanned and themes such as beloved, the relationship between bride and groom, applause and curse are dealt with the examples chosen from these manis. Manis communicative functions are questioned with reference to the importance of folklore factors in the folklife. The importance of manis for the locals is tried to be presented with reference to the examined Giresun manis. Mani is one of the common elements of Turkish culture. Many regions have distinctive manis of their own, which reflect the culture of the region. Reflections of verbal memory are seen in many topics such as customs and rituals, community beliefs, eating and drinking habits, clothing, handicrafts, agriculture and stockbreeding, and above all love.

Keywords: Folklore, Giresun Community Center, Aksu Journal, Giresun “mâni”s

* Türk Kültürü Araştırmacısı, mehmet_ozdemir@outlook.com.tr

Giriş

Kültür esas itibariyle yapıp-ettiklerimizden müteşekkil bir yapıyı işaret eder. İlk insanın yaratılışından bugüne gelen her türlü birikim, kültür kavramıyla karşılanır (Özdemir, 2013: 199). Toplumların yaşantılarına kaynaklık eden, onları hayat mücadelesinde güçlü kılan en temel mirasları her zaman folklorları olmuştur. Sosyal bir varlık olan insanın ihtiyaçları ve paylaşım güdüsü, genel olarak aynı olmakla birlikte, çağın özelliklerine göre bu hususiyetlerde birtakım değişiklikler yaşanmaktadır. Bu durum folklor ürünlerinin dolaşımını ve bu dolaşımın bir gereği olan değişimi ortaya çıkarır (Propp, 1998: 18). Folklor, yaşanmış devirlerin dilidir ve yaşanacak bir ömrün yolunda durur (Pamirli, 1940b: 10) ve bu yolda daha da zengin miraslar oluşturur. Folklorun yaşanmışlığı ve ömrün yolunda duruşu değişmez bir kalıp değildir. Yani folklor ürünleri standart/değişmez olgular olarak görülemez. *...Folklorik bir ürünün değişmeden, değiştirilmeden bir dönemden ötekine aktarılması klişeleşme, basmakalıplaşma, müzeleşme tehlikesini doğuracaktır. Oysa kültürel unsurlar durağan değil, devingen bir özelliğe sahip oldukları sürece varlıklarını sürdürebilecektir... Bir ulusun kültürünün temel unsurlarını canlı tutmanın yolu onların sürekli olarak başka dönemlerde güncellenmelerine bağlıdır* (Aktulum, 2013: 9). Bu makalede söz konusu bakış açısından hareketle Giresun mânilerine yaklaşılmaktadır.

Folklor üzerine yapılan çalışmalar (ön hazırlık hizmetlerini saymazsak) sahada metinlerin derlenmesiyle başlamaktadır. Derleme hizmetleri metin tespiti açısından oldukça önemlidir. Ancak bir folklor ürününün tespitinden daha önemlisi onun devrin imkânlarından yararlanarak yaşama aktarılmasıdır. Bir folklor ürününün sadece kaynak kişilerin belleklerinde saklanması beklenmesi ya da kayıt altına alınarak arşivlenmesi, yani üzerinde herhangi bir inceleme yapılmaması, onun yaşanması-yaşatılması sürecindeki en büyük engeldir. Elbette *...dış belleği mümkün kılan yazıdır; kaydedilen haber ve bilgilerin canlanıp beklenmedik ölçüde yaygınlaşmasını sağlar; ama [yazı] aynı zamanda doğal belleğin kapasitesinin kullanımını azaltır* (Assmann, 2001: 28). Yazılı metinlerin önemi, mânileri aktaran/yaşatan kaynak kişiler azalmaya başladığında onların genç kuşaklar tarafından yeniden öğrenilmesiyle ve yaşatılmasıyla ortaya çıkar. Yazı, bağlamı ortadan kaldırarak, kalıplaşmış bir yapıyı yaşatır ve doğaçlama özelliğini ortadan kaldırır. Ancak unutulmaması gereken folklor, toplumdaki/bağlamından koparıldığı sürece yaşama imkânı bulamayan bir yaşantının adıdır. Onun canlılığı, toplumla olan bağlarının devamlılığına

bağlıdır. Halkın muhayyilesinden doğarak kulaktan kulağa şifahi bir surette yaşayagelen folklor ürünleri, yüz yılları dil ve kulak arasındaki (Pamirli, 1940a: 6-7) aktarıma bağlı olarak aşmış ve bu paylaşımların bir sonucu olarak günümüze dek ulaşmıştır.

Bugün pek yabancı olmadığıımız bir kelime olan *güncelleme/güncellenme* mevcut yapının üzerine oluşturulan ve önceki yapının eksikliklerini, kullanışsızlığını vb. giderme amacı taşır. Kültür ürünleri için yapılacak güncelleme tamamıyla toplumun yaşantısıyla doğru orantılı bir şekilde gerçekleşir. Folklor için güncelleme, gelenek içerisinde unutulmaya yüz tutmuş kültür unsurunun dönemin şartlarıyla yeniden gündeme getirilmesini, teknolojik imkânlardan faydalanılarak yaşanılmasını/yaşatılmasını amaçlayan süreçtir. Kültür unsurları için söz konusu olan güncelleme işlemi ...*önemli deneyim ve anıları biçimlendirip canlı tutarak, ilerleme hâlindeki şimdiki zamanın ufkuna, bir başka zamanın görüntülerini ve öykülerini katarak ve böylece ümit verip anıları canlandırarak, düşünle bugünü birleştirir* (Assmann, 2001: 21). Bu kapsamda geçmiş yıllarda derlenip kayıt altına alınan folklorik malzemelerin üzerindeki tozlanmayı yok etmek ve yeni incelemelerle bu mirasın tekrardan gündeme getirilmesini sağlamak gerekmektedir. Dolayısıyla bu makalede geçmişte sadece metin olarak sunulan folklor ürünleri, farklı bakış açılarıyla yorumlanarak dikkat çekici hâle getirilmiştir.

Mâni, *Türkiye'de 'atma türkü', 'imece türküsü', 'eski türkü', 'dömbelek türküsü'* (Demir, 2013: 2) gibi isimlerle anılan tek dörtlükten oluşan anonim halk şiirlerindedir. En öz ifadeyle sevgi türküleri olarak tanımlanan mâniler, özellikle teknolojinin henüz gelişmediği dönemlerde sevgililer arasındaki en önemli iletişim aracıdır. Birbirine pek çok nedene bağlı olarak açılma fırsatı bulamayan kız ve erkekler, mânilerin söyleyiş gücünden/derinliğinden istifade ederek duygularını/heyecanlarını dile getirmişlerdir. Mâni söyleme de diğer halk edebiyatı ürünlerinde olduğu gibi bir gelenek çerçevesinde gerçekleştirilir. Özellikle ramazan gecelerinde, ramazan davulcuları tarafından söylenen mânilerin, mâni söyleme geleneğinde önemli bir yeri vardır (Oğuz vd. 2011: 242). Karadeniz bölgesinde *Tömbelek ya da Dömbelek* isimleriyle anılan, ramazan gecelerinde çoğunlukla çocuklar ve gençlerden oluşan 4-8 kişilik grupların icrasına dayanan bu eylem, geleneğin en önemli icra alanları arasında gösterilebilir.

Türk Mânileri isimli çalışmasında Necati Demir, Türk mânilerinin genel itibarıyla Türk insanının sosyal, ekonomik ve kültürel yapısını gösteren bir ayna olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Demir, ...*giyim, kuşam, mutfak, mimari*

vb. gibi özelliklerin de mânilerde açık bir şekilde gün yüzüne çıktığını vurgulamıştır. Mânilerde dikkati çeken başkaca unsurlar şunlardır: *İnişler, çıkışlar, dereler, tepeler, ırmaklar, ormanlar, yaylalar, tarlalar, harmanlar, mısır ve fındık bahçeleri, meyve bahçeleri* (2013: 2).

Mâninin gücü yapısından gelir. Mâni çoğunlukla yedi heceli olan *aaxa* biçiminde kafiyelenen ve tek dörtlükten oluşan nazım şeklidir. İşte bu sebepten dolayı mânide tek dörtlükte anlam yoğunluğu/bütünlüğü sağlanmalıdır (Oğuz vd. 2011: 240). Her mâni dörtlüğü ikisi asıl anlatılmak isteneni, diğer ikisi de ona uygun tabloyu hazırlayan dört mısradan meydana gelir (Başgöz, 1986: 227). *İlk dizeler bir bakıma mâniciye son iki dizeye yükleyeceği duyguyu, düşüncüyü en özlü biçimiyle anlatacak sözleri ve uyakları arayıp düzenlemek için vakit kazandıran bir basamaktır* (Boratav, 1969: 189). Söz konusu olan bu ilk iki dizede sosyal hayatın canlılığı mâni yakıcının bilgisiyle doğru orantılı olarak gün yüzüne çıkar. Mânide sosyal hayatın canlılığının genel olarak ilk iki dizede görülmesi, son iki dizenin daha çok asıl konuya –genellikle sevgi/sevgili– ayrılmasından gelir. Bundan dolayıdır ki mâniler sosyal hadiseleri anlatmaya en az elverişli halk edebiyatı türü olarak görülmüştür.

Mânilerin en bilinen teması sevgili ve bu sevgiliye duyulan aşktır. Bundan dolayı mânilerin son iki dizesi *aşk, kıskançlık, hasret, kırgınlık ve gurbete* ayrılmıştır (Elçin, 2004: 281). Giresun mânilerinde *deniz, dağ, orman, kale, çeşme, cami, minare, mağara ve akan sular gibi ekin, çiftçilik, fındık, kiraz ve bazı diğer meyveler, ev işleri ya da diğer bütün işler* mânilerin ilk iki dizesinde gün yüzüne çıkma fırsatı bulmuştur (Pamirli, 1941b: 16).

Mâniler pek çok yerde söylenebilir. Düğünler, bayramlar, Hıdırellez gibi şenlikler, ramazan geceleri özellikle tömbelek törenlerinde, semai kahveleri, imeceler, iş toplantılarında, özellikle kadın toplantıları ve sevgililer arasındaki söyleşmeler mânilerin en zengin icra alanları arasında gösterilebilir (Oğuz vd. 2011: 241; Elçin, 2004: 281). Yukarıda sıralanan ortamlarda söylenen mâniler iki farklı kız kardeşin sevgilileri üzerinden birbiriyle atışmaları şeklinde söylenebileceği gibi, birbirini seven çiftler ya da genç nişanlılar tarafından da söylenebilir. Bu tarzlarda söylenen mâniler çoğunlukla birinci ağızdan yakılır. Yani mâni yakıcı her surette ilişkinin içerisinde yer alan kişilerdir. Bir de sevgililer/nişanlılar/evliler konu edilerek mâni yakıcılar tarafından söylenen mâniler vardır. Bu mâniler sevgilileri/nişanlıları/evlileri tanıyan kişiler tarafından söylenir.

Giresun Halkevinin yayın organı olan Aksu, folklor yazıları bakımında

---

¹Halkevleri ve Aksu dergisi hakkında ayrıca bakınız: (Çeçen, 1990; Şengül, 1998; Türk, 2010).

oldukça zengin bir dergidir. Hemen her sayısında folklorla ilgili bir makale bulmak mümkündür. Bu durum halkevlerinin genel anlayışının bir sonucudur. Toplumun eğitmek için faaliyetlerde bulunan halkevleri, bu amaca yönelik çıkarttıkları dergilerde halkın gönlüne ışık tutan kıymetli bilgilere yer vermişlerdir.¹

Giresun mânileri üzerine derleme/inceleme vb. tetkiklerde bulunan Osman Turgut Pamirli mânilerle ilgili şunları söylemiştir: *Mâni esas itibariyle bir türküdür. Fakat hemen ilave edelim ki mâniler başka şarkı ve türküler gibi yalnız ve maksatsız da söylenirler* (1940c: 30). Pamirli'ye göre mâni söylemek için her şeyden önce müsait bir yer lazımdır. Buna ilaveten bu yerde bir araya gelen mâni yakıncıların çok fazla mâni bilmesi gerekir (1940c: 30).

Sevgililerin birbirlerine yönelik düşlerinin biriktiği ve kalpte yer alan bir sevda kutusu vardır. Bu kutu açıldığında iki genç arasındaki sevda gün yüzüne çıkar. Bunu somut bir mâniyle açıklamak gerekirse: *Mânici başı mısın/Cevahir taşı mısın/Sana bir mâni yazsam/Cebinde taşır mısın* (Pamirli, 1940c: 32). Mâni iç dünyaların/sırların en etkili şekilde dile getirildiği halk/sevda türküsidir: *Mâni mâniyi bildir/Mâni söyliyene kimdir/Bir sen söyle bir de ben/Bakalım dertli kimdir* (D.Y. 1934a: 64). Her ne şekilde olursa olsun mâni yâri getirmez: *Mâni mâniyi heyler/Mâniye gelen beyler/Mâni yâri getirmez/Şöyle bir gönül eyler* (D.Y. 1934a: 64).

Mânilerin hangi yöreye ait olduğunun belirlenmesi çok kolay değildir. Anonim halk edebiyatı ürünlerinin birçoğu için geçerli olan bu durum, araştırmacıları metinlerin hangi yöreye ait olduğunun tespiti konusunda birtakım yöntemler üretmek zorunda bırakmıştır. Daha çok mukayeseli incelemelere dayanan yöntemler, pek çok yöreye yayılmış hâlde bulunan folklor ürünlerinin doğuş yerinin tespiti açısından son derece önemlidir. Ama bir yöreden derlenen bir mâni metninin başka yörelerdeki pek çok mâni bilen kaynak kişilerce bilinmemesi, o mâninin derlendiği yöreye ait olduğunun bir işareti olabilir. Farklı kaynaklarda aynı yöreden derlenen aynı kalıp mâninin (icradan/performanstan/kaynak kişiden kaynaklı *kelime* farklılıklar olabilir) aynı yöreye ait olduğuna yönelik açıklamalar bulunmaktadır. Aşağıdaki mânilere bu gözle bakılacak olursa:

*Ah findığım findığım
Dallarına konduğum
Vermedi seni bana
Sakalını yolduğum* (Demir, 2013: 41).

*Ey fındığım fındığım
Dallarına konduğum
Ben sevdim eller aldı
Odur benim yandığım* (Demir, 2013: 162).

Demir'in derlediği yukarıdaki mânilerin aynı kalıp mâni olduğu söylenebilir. Farklı kaynak kişilerden derlenen bu mânilerde son iki dizede değişiklikler görülmektedir. Mâninin asıl konusunun son iki dizede olduğundan hareket edilerek bu mânilerin farklı olduğunu söylemek yanıltıcı olacaktır. Her iki mâninin de son iki dizesi incelenecek olursa asıl temanın sevgiliye kavuşamama olduğu görülecektir. Dolayısıyla bu mânilerin aynı kalıp mâni olduğu ve bu mânilerde kaynak kişiden/icradan kaynaklı bir değişim yaşandığı söylenebilir. Mânilerde iki farklı kaynak kişinin icra performansının izleri görülebilir.

Aşağıdaki mâniler de yukarıda sözü edilen durumu örnekler niteliktedir. Necati Demir tarafından derlenen mânilerle *Aksu* dergisinden alınan derleyeni belirtilmeyen mânilerin aynı kalıp mâni olduğu görülecektir. İlk iki dörtlükte birinci ve dördüncü dizeler tamamen aynıdır. Farklılık ikinci dizedir. Üçüncü dizede ise sadece kelime değişiklikleri vardır.

*Tamzaraya vardın mı
Meyhane girdin mi
Kama bıçak yedikçe
Anam anam de din mi* (D.Y. 1934b: 34)

*Tamzaraya vardın mı
Kama bıçak aldın mı
Sallamayı yedikçe
Anam anam dedin mi* (Demir, 2013: 345).

Aşağıdaki mânide ise daha ilginç bir değişiklik görünmektedir. İlk dizedeki dut ağacı, çam ağacı olarak değişirken, ikinci dize aynı şekilde kalmıştır. Üçüncü ve dördüncü dizelerde ise kız kardeşlerin (büyüğü/küçüğü) yer değiştirdiği görülmektedir.

*Yeni yol dut ağacı
Bir evde iki bacı
Büyüğü şöyle böyle
Küçüğü can ilacı* (D.Y. 1934a: 64).

*Yeni yolda çam ağacı
Bir evde iki baci
Küçüğü şurda dursun
Büyüğü can ilacı* (Demir, 2013: 346).

Sözü edilen bu değişiklikler icra performansı ile ilgilidir. Sözlü dönem numunelerinin neredeyse tamamı bu özellikleri gösterir. Farklı kaynak kişilerin icralarından kaynaklı değişiklikler olabildiği gibi aynı kaynak kişinin farklı icra zamanlarındaki performansında bile değişiklikler görülebilmektedir. Bu durumu belleklerde yaşatılan kültürün canlılığı ile açıklamak gerekir.

Giresun Halkevi'nin yayın organı olan Aksu, 1933-1949 yılları arasında bazı sayıları birlikte çıkarılan toplam 58 sayıdan oluşmaktadır. Bu sayılarda mâni başlığı altında toplam 216 adet mâniye yer verilmiştir. Bu mânilerden 175² tanesinin derleyeni belirtilmemiştir. Ayrıca, 2 tane İsmail Habib, 14 tane Kemal Peker, 28 tane Ali Avni Öneş, 86 tane de Osman Turgut Pamirli tarafından derlenen toplam 130 tane mâniye yer verilmiştir. Bu mânilerin tamamı bu çalışmada incelenmiş olup seçilen örneklerden hareketle konu analiz edilmiştir. Aksu'da yer alan bu mâniler Giresun folkloru açısından son derece önemlidir. Aksu dergisinde folklor üzerine, özellikle de mânilerle ilgili pek çok makale yazan Osman Turgut Pamirli, bu yazılarını birtakım ilaveler yaparak sonradan *Folklor*³ adı altında kitap hâline getirmiştir.

Giresun Mânilerinde Sevgili

Aşk, sevgi, sadakat, mutluluk, özlem, kıskançlık, kızgınlık, umut, dilek, yalvarma, ağlama vb. gibi duygular tüm şiir türlerinde olduğu gibi mânilerde de işlenen ana temalar arasında yer alır. Sözü edilen bu temaların işe koşulmasında sevgili önemli bir konuma sahiptir. Mânilerdeki sevgili hem güzellik betimlemeleriyle hem de duygusal yönleriyle zengin bir şekilde ifade bulmuştur. İlhan Başgöz'e göre: *Taşra delikanlısı sevgilisine çok defa mânilerin diliyle açılır; sevdalısının davranışını da gene bir mâniden öğrenir. Bu yönleriyle mânilere seveda habercileri denebilir. Sevişmeyi, serbestçe konuşup anlaşmayı sıkı yasaklara bağlayan toplum, düğünlere derneklere; ekin biçimi, bulgur çekimi gibi ekonomik faaliyetlere; Hıdırellez eğlencelerine mâni söylemek geleneğini sokmakla adeta yasaklarının kapısını aralamıştır. Sevenler de mânilerin yardımıyla bu açık kapıdan bol bol faydalanmış,*

²Söz konusu mânilere verilen sayı numaralarında sıralama yanlış yapılmıştır. Dergide gösterilen mâniler 1'den 187'ye kadar numaralandırılmıştır. Ancak 108'den 110'a ve 123'ten 134'e atlanmıştır. Dolayısıyla bu sıralamaya göre toplamda 12 mâni eksiktir.

³Osman Turgut, Pamirli, (1943), *Folklor*, Giresun: Yeşilgireson Matbaası.

duygularını sevgilisine açabilmiştir (1986: 225).

Mânilerde güçlü bir aşkın izleri görülür. İnanişâ göre mânilerdeki seveda kara sevdadır. Mânilerdeki sevgili vurgusu sevip de birbirine kavuşamayan iki sevgili Ferhat ile Şirin aşkına temellendirilir (Başgöz, 1986: 226). Ferhat ile Şirin arasına koyulan yasaklar kendisine mânilerde anlam ve ifade zenginliği bulmuştur: *Ha bu akan dereler/Gözlerimin yaşıdır/Sevdalık dedikleri/Ölümün kardaşdır* (D.Y. 1934b: 31). Mânilerdeki sevgi, ona karşı gelen değerler ne kadar sağlam ve köklü olursa olsun bu değerleri bir çırpıda sökülüp atar (Başgöz, 1986: 232).

İncelenen Giresun mânilerinde sevgili, memleketin/mahallenin en güzel kızıdır: *Elmas yüzük yaptırdım/Taşı sensin sevdiğim/Bukadar güzellerin/Başı sensin sevdiğim* (D.Y. 1934b: 32). Âşığa göre dünyanın bütün güzelliği sevgiliye verilmiştir: *Omuzundan aşağı/Kız saçların örülmüş/Dünyanın güzelliği/Hep sanamı verilmiş* (D.Y. 1934c: 29). Yârin söz konusu bu güzelliğine doymak mümkün değildir: *Çiçek aldım çimenden/Yâr kanmadım ben senden/Yer yağmurdan kanarsa/Ben de kanarım senden* (D.Y. 1934b: 33). Türk kültürü ve edebiyatında güzelliği anlatmak için sıklıkla kullanılan ölçütlerden biri de gâvur kızı nitelermeleridir: *Şu yokuşun başında/Dizlerim kamaşıyor/Gâvurun kızına da/Güzellik yakışıyor* (D.Y. 1934c: 29). Sevgilinin güzelliğini anlatmak için bazen teşbihler bile yetersiz kalır. Onun güzelliği karşısında görenler kendisinden geçerek bayılır: *Kara koyun yayılır/Top zilifin sayılır/Yavru çıkma kapuya/Seni gören bayılır* (D.Y. 1934c: 29). Ayrıca sevgili yolu gözlenen, kavuşmak için can atılan ve herkesten kısıkanılan güzel, hatırlandıkça kavuşamama hissinden dolayı üzüntü ve acı duyulan, bazen de gözyaşı döktüren yani eziyet çektirendir. Güzelin kandırılması bazen kolay olsa da çoğunlukla zordur. Âşık sevgiliye yalvardıkça sevgilinin gönlü büyür. O, uzakta olan ve mektup gönderilendir. Giresun mânilerinde güzel çoğu kez esmerdir: *Beyaza meyil etme/Üç günde bir kirlenir/Seversen esmeri sev/Öptükçe dilberlenir* (D.Y. 1934a: 65). Sevgilinin saçları yanağına dökülür. Bu görünüş onun güzelliğine güzellik katar. Böyle bir güzelliğin karşısında âşığın aklı başından gider: *Yanağından aşayı/Zülüfleri taşıyı/Bu ne kadar güzellik/E kız aklım şaşıyı* (D.Y. 1934b: 31). Yine Giresun mânilerinde âşık sevgili tarafından pek çok sınava tabi tutulur. Âşığa sınanmadan gönül verilmez: *Karşıdan gel göreyim/Saçın uzun öreyim/Sınanmamış yiğitsin/Nasıl gönül vereyim* (D.Y. 1934b: 33). Bunlara paralel bazı durumlarda âşık ya da sevgili sevdiğinin kıymetini bilmez. Ama son pişmanlık da fayda etmez. Onu kaybedince yaptığı hataları görür: *Güle*

çıktım gülmedim/Gülden düştüm ölmedim/Yârim ile gezmesi/Safa imiş bilmedim” (D.Y. 1934a: 63).

Türkiye genelinde olduğu gibi Giresun mânilerinde de sevgiliden ayrılmak ölümle benzer görülmüştür. Mânilerde arzulanan sevgili her yönüyle tam bir güzellik timsalidir. Onun güzelliği tanıyanların dilinde destanlaşmıştır. Mânilerin güzeli çoğu zaman genç kızlardır. Kocakarılarla ve k(g)ocamanlara varılmak istenmez: *Horan oynamayile/Horan yeri düz olmaz/Kadife giymeyile/Kacakarı kız olmaz* (D.Y. 1934a: 64). *Yağmur yağıyor yağmur/Abamı giyeceğim/İhtiyara varıp da/Baba mı diyeceğim* (Topçu, 2013). Sevgili yüzü-gözü özlenen ve görülünce mutlu olunandır. Sevgilinin kapanması âşıkların ıstırap çekmesinin başlıca sebebidir: *Susadım su isterim/Su yolunu gösterin/Çarşafıdan bezmişim/Açık yüzlü gösterin* (D.Y. 1934a: 64). Nasıl ki sevgiliyle buluşma önemliyse, sevgililerin buluştuğu yerler de ayrıca önemlidir, bazen de kutsal sayılır: *Kemençemin teline/Güller taktıracağım/Konuştüğümüz yere/Türbeyaptıracağım* (D.Y. 1934b: 32).

Âşık sevgilisinden gözlerini ayıramaz. Bu bakışlar âşığın gözündeki nuru tüketir: *Dereler aka aka/Dibinde kum kalmadı/Güzele baka baka/Gözümde nur kalmadı* (D.Y. 1934a: 64). Bazı mânilerde sevgili, baldızla kıyaslanır. Bunda amaç sevgilinin güzelliğini ve üstün yanlarını vurgulamaktır. Aşığı dertlere sürükleyen sevgili, gerektiğinde âşığın dertlerine derman olan en büyük ilaçtır: *Yeni yol dut ağacı/Bir evde iki bacı/Böyüğü şöyle böyle/Küçüğü can ilacı* (D.Y. 1934a: 64).

Âşık sevgilinin yollarını gözleyendir. *Canı benim öz benim/Kan ağlıyor gözlerim/Hangi yoldan geçerse/Yâri ordan gözlerim* (Pamirli, 1940c: 30). Bu mâninin ilk iki ve son iki dizesinde sevgiliye yönelik anlam bütünlüğü sağlanmıştır. Sevgiliyle iletişimin çeşitli yolları vardır. Halk hikâyelerinde Kerem, turnalara diyar diyar aradığı sevgilisini sorar. Onlarla haberleşir. Mânilerdeki sevgili de her zaman âşığın yanında değildir. Bundan dolayı iletişim çoğunlukla mektuplaşma ile gerçekleşir: *Mektüp yazdım bilesin/Okuyupta gülesin/Bu mektübun üstüne/Durmayıpta gelesin* (Pamirli, 1940c: 32). Ama sevgililer birbirlerine kuşlarla da haber ve selam gönderirler. *Mendilimin uçları/Çıkamam yokuşları/Yârime selam eyle/Yedi dağın kuşları* (Pamirli, 1940c: 31).

Birbirine sevdalı gençlerin kavuşması önünde pek çok engel bulunmaktadır. Askerlik de birbirini seven gençlerin önündeki en büyük engellerden biridir. Türk milletinin inanışına göre askerlik en önemli görev, yani vatan borcudur, onun bir başka önemi de peygamber ocağı olmasından gelir. Askerliği esnasında yaralanmış olanlara veya savaşa girip çıkanlara *gazi*

denirken vatan müdafaası sırasında ölenlere *şehit* denilmiştir. Bunlardan dolayı askere ve askerliğe ayrı bir kutsiyet verilmiştir. Ancak *gidip de dönmemek, gelip de görmemek var* anlayışı gereği askerlik kavuşmanın önündeki en büyük engel olarak görülmüştür. Bundan dolayı Anadolu'da kız istemelerde sorulan ilk soru askerliğin yapıp yapılmadığıdır. Öyle ki askerliğini yapmayan erkeğe kız verilmez: *Mahpusane çeşmesi/ Yandan akıyor yandan/Sevdalılık var ikin/Askerlik te bir yandan* (D.Y. 1934a: 63).

Sevgiliye duyulan aşk çok büyüktür. Ona duyulan aşk, âşığın yüreğini dağlamıştır. Karadeniz yaylalarının suları çok soğuktur. Su ne kadar soğuk olursa olsun, âşığın yüreğindeki ateşi söndürmeye yetmez: *Güneş ibrik ısıtmaz/Gönlüm yâri unutmaz/Karagölden kar gelse/Yüreğimi soğutmaz* (D.Y. 1934b: 33). Âşık sevgilisine yeri geldiğinde kurban olur: *Dam üstünde duran kız/Bayram geldi donan kız/Bayram kurbandsız olmaz/Ben sana kurbanım kız* (D.Y. 1934c: 32). Sevgili gidince dünya âşığın başına yıkılır. Gönlü kahırla dolar, yediği içtiği zehrolur: *Parmağımda mühür var/Yüreğimde kahır var/Yarım gitti gideli/Yemeğimde zehir var* (D.Y. 1934b: 32). Sevgili bir başkasıyla nişanlanınca/evlenince âşığa düşen ölümü aramaktır: *Sarı kavun dilimi/Ben yürüttüm gülümü/Eller yârim dedikçe/Ben ararım ölümü* (Pamirli, 1940c: 32). Sevdiğine kavuşamayan âşık bu derdin tek kurtuluş yolunun ölüm olduğunu belirtir: *Sıra sıra kavaklar/Dibi on adam saklar/Ben o yâri alamazsam/Beni bir kurşun paklar* (D.Y. 1934a: 64). Buraya kadar incelendiği gibi çok sayıda başka Giresun mânisi incelenerek sevgili konusunda daha zengin anlatımlar elde edilebilir.

Giresun Mânilerinde *Gelin Güveyi İlişkisi*

Türkiye'de mânilerin en önemli temalarından bir tanesi de *gelin-güveyi* ve *gelin-kaynana* ilişkisine ayrılmıştır. Giresun/Tirebolu mânilerinden hareketle bu konuyu inceleyen Osman Turgut Pamirli, *gelin-güveyi* ilişkisinde söylenen mânilerin on üç adet olduğunu belirtmiştir. Bu mânilerin on iki tanesinin zıfaf gecesinde geçen saatlerin üzerine söylendiğini, kalan birisinin ise ayrılığı simgelediğini belirtmiştir (1941a: 31). Pamirli, *gelin-güveyi* mânilerini incelerken bu mânilerden hareketle oluşturulmuş bir de hikâye tespit eder. Hikâye şu şekildedir:

“Eskiden evlenen gençler birbirlerini ancak zıfafgecesi görebiliyorlardı. Bu münasebetle evlenmelerde ki hâkim unsur ana, baba, aile ve yakın aile büyükleriydi. İşte bu âdet ve ananelerin hâkim olduğu devirlerde geçen bu hadisede zıfaf gecesin de vukua gelir. Gelin

zifağa girince güvey'i beğenmez. Bundan kurtulmak için bir bahane kurar. Tam o sırada yakalamış olduğu pireyi güveye uzatarak dışarıya atmasını söyler. Gelinin ilk arzusunu yerine getirmek için dışarıya çıkan güveyinin arkasından kapı sımsıkı kapatılır. Dışarıda kalan güveyi gelini çok hemde pek çok sevmiştir. Onun yaptığı bu tahammülsüz hareketin manasını anlamak istemiyerek şafak sökünceye kadar geline yalvarır. Nihayet gün doğarken ümidini keserek [kapıdan]ayrılır. Memleketinide bir daha dönmemek üzere terk eder”⁴(Pamirli, 1941a: 32).

Belirli olaylar etrafında gelişen folklor mahsulleri sözel olarak/dilden dile/nesilden nesile aktarılarak bugünlere gelmiştir. Bu hikâyeyi oluşturan mâniler şunlardır:

Elime değdi pire	Dağlarda olur tilki	Evlerimin önü yüce
İlâhi göynüme göre	Hanım annesinin ilki	Mevlam ölüm verme gence
Aç kapıyı nazlı yârim	Aç kapıyı nazlı yârim	Aç kapıyı nazlı yârim
Saatler geldi bire	Saatler vuruyor iki	Saat geliyor üç
Güveyler yer pilavzerde	Dağlarda olur meşe	Gökte yıldız karaltı
Hanım bizimki nerde	Hanımlar oturur köşe	Gelin güveyi saldı
Aç kapıyı nazlı yârim	Aç kapıyı nazlı yârim	Aç kapıyı nazlı yârim
Saatler geliyor dörde	Saatler geliyor beşe	Saatler vuruyor altı
Deniz dibi midye	Çamlarda olur sakız	Dağlarda gezer domuz
Altun saatim hediye	Hanımlar doğurur ekiz	Elime değmedi omuz
Aç kapıyı nazlı yârim	Aç kapıyı nazlı yârim	Aç kapıyı nazlı yârim
Saatler geldi yediye	Saatler vuruyor sekiz	Saatler çağıyor dokuz
Bürüncükdendir donu	Elimde kaldı pire	Acı gelmez çekiye
Hanım nedir bunun sonu	Sevda gönlüne gire	Gönül seni sevdiye
Aç kapıyı nazlı yârim	Acı bana nazlı yârim	Acı bana nazlı yârim
Saatler vuruyor onu	Saatler geldi on bire	Saatler bak on ikiye

⁴Metin içerisinde harf devriminden kaynaklı olduğu düşünülen yazım hataları vardır. Bunlara sadık kalınmıştır.

Her saat başında bir mâni olmak üzere toplamda on iki mâni söyleyen; ancak evlendiği kadını ikna edemeyen âşık, yaşadığı üzüntüyle yani sevgilinin kendisini istememesi nedeniyle diyar-ı gurbet yollarına düşer. Hikâyenin son mânisini de bu amaçla söyler: *Gidiyorum uğrolsun/Karadeniz yolum olsun/Senden başka yar seversem/İki gözlerim kör olsun*⁵ (Pamirli, 1941a: 32).

Giresun Mânilerinde *Alkış ve Kargışlar*

Folklor, toplumun ürettiği ve yaşattığı pek çok öğeyi ihtiva eder. Dua ve beddualar da bu öğeler arasında yer alır. Toplumsal yapı içerisinde pek çok nedene bağlı olarak üretimi gerçekleşen söz konusu unsurlar, halk anlatılarının pek çok türünde yaşatılmaya devam etmektedir. Mânilerde görülen beddualar, çeşitli engeller yüzünden birbirini göremeyen ve birbirine kavuşamayan sevgililerin dillerinde anlam bulmuştur: *Kara kara kazanlar/Kara yazı yazarlar/Cennet yüzü görmesin/Aramızı bozanlar*⁶ (Pamirli, 1940c: 32). *Su çektim koga ile/İçmedim safa ile/Beni yardan ayıran/Can versin cefa ile* (D.Y. 1934c: 29). Bazı durumlarda sevgililer arasında anlaşmazlık çıkabilir. Bu durumlarda da sevgililerin birbirlerine beddua ettikleri görülür: *Köprü altında diken/Yaktın beni gül iken/Allah'da seni yakınsın/Üç günlük gelin iken* (D.Y. 1934c: 32). Âşık sevdiği kızdan gözünü ayır(a)maz. Sevgilinin evi âşığın göz hapsindedir. Gözlerini ondan ayırmak istemez. Fakat sevgili eve girince âşığın onu görmesi pek mümkün değildir. Bundan dolayı âşık şu mâniyi yakmıştır: *Bu evi yapan usta/Yatsın yedi yıl hasta/Hiç te delik koymamış/Delikanlılar baksana* (D.Y. 1934a: 64). Giresun mânilerinde sevilen güzel, eli-yüzü görünendir. Çarşafa örtünen kızlar, güzel olarak nitelenmez. Bu durumdan dolayı çarşafı dokuyanlara ah edilmiştir: *Yazı yazarım yazı/Okusun okuyanlar/İki gözünden bulsun/Çarşafı dokuyanlar* (D.Y. 1934b: 31).

Çalışmanın giriş bölümünde mânilerde görülen sevdanın kara sevda olduğuna değinilmişti. Âşık ya da sevgili, böylesine derunî olan bir aşkın bitmesini istememektedir. Bunun için yaratıcıya ya da peygamber ve halifelere dua ederler: *Bir ay dogar kırandan/Kıranın gediğinden/Mevlâm beni ayırma/Gönlümün sevdiğimden* (D.Y. 1934c: 32). *Bahçede kiraz dalı/Altında yeşil halı/Kavuştur ikimizi/Ya Muhammet ya Ali* (Pamirli, 1940c: 31). Aynı şekilde birbirine kavuşan sevgililer de bu durumu darısı başınıza diyerek

⁵ Mâninin son dörtlüğü âşığın sevgiliden gidişini anlatır. Görüldüğü gibi son dizede saat içeren bir kelime yoktur. Bu mâni, gelin-güveyi ilişkisinin hikâyede anlatılan yönde geliştiğini doğrulamaktadır.

⁶ Bu mâni, Erman Artun tarafından hazırlanan “*Türk Halk Kültüründe Mâni Söyleme Geleneği, Mânilerin İletişim Boyutu ve İşlevselliği*” (*Türk Dünyasında Mâniler Sempozyumu, 6-8 Kasım 2006*) isimli bildiride, aynı yazar tarafından hazırlanan “*Adana Halk Kültürü Araştırmaları I*” isimli (s. 228) eserden aktarma olarak verilmiştir. Bu kapsamda bu mâninin Giresun mânisi olup olmadığı bilinmemektedir.

terennüm etmişlerdir: *İncecik iğnesine/Vurulduğum cilvesine/Yârüm ile kavuştum/Darısı cümlemize* (D.Y. 1934b: 33). Ayrıca âşık sevgilisine kavuşunca çevresindekilerin bu duruma kayıtsız kalmasına üzülmeştir: *Karpuz kestim yiyen yok/Hâlin nedir diyen yok/Ben yârime kavuştum/Gözün aydın diyen yok* (Pamirli, 1940c: 32). Görüldüğü gibi mânilerde dua ve beddualar âşık-sevgili ilişkisi üzerinden yansıtılmıştır.

Giresun Mânilerinde Asıl Konuya Hazırlık

Mâniler yapı itibarıyla sosyal hayat problemlerini anlatmada yeterli görülmez. Bu durum mâninin tek dördlükten oluşması ve asıl temasının sevgili olmasında aranmalıdır. Ancak her ne şekilde olursa olsun mâninin son iki dizesini şekillendiren asıl konuya geçişte çok önemli olan ilk iki dize çoğunlukla sosyal hayata açılan bir pencere konumundadır. Mâniciler, çevresinde gördüğü pek çok şeyi irticalin gücünden yararlanarak çoğunlukla mâninin ilk iki dizesine bazen de geneline serpiştirirler. Giresun mânilerinde *kale, sur, köprü, cami, minare, kilise; dereler, tepeler, ormanlar, mağaralar; bir müzik enstrümanı olarak kemençe; kiraz, elma, fındık, taflan (karayemiş), mısır, töngel (muşmula)* vb. pek çok şey başarılı bir şekilde yansıtılmıştır.

Giresun Mânilerinde Kiraz

Kirazın ana vatanı Giresun olmakla birlikte öneminin anlaşılması ve kiraza olan ihtiyacın artması kirazın ekonomik değerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kiraz bugün Ege sahilleri başta olmak üzere Türkiye'nin pek çok bölgesinde üretimi yapılan bir ürün hâline gelmiştir. Hiç şüphesiz köken itibarıyla Giresun'a bağlı olan bu meyve ya da yemiş, Giresun kültürüne sinmiş ve Giresun'da kendisine özgü bir kültür birikimi oluşturmuştur. Başta yemek olarak Giresun mutfağına özgü bir lezzet olan kiraz, bu alanda oluşturduğu birikimle yalnızca sofraları süslemekle kalmamış halk edebiyatında (türkülerinde, mânilerinde vs.) ve sanatında, (dokumalarda) önemli bir motif olmuştur.

Bugün Doğu Karadeniz başta olmak üzere Türkiye'nin pek çok yerinde halk takviminde kirazın en çok yetiştiği, meyve verdiği aya yani hazirana *kiraz ayı* denilmiştir: *Kiraz ayı girende/Ustalar vurun rende/İki gece bir olsa/Yar koynuma girende; Kiraz ayı gelende/Dağda ayaz olur mu/Kız kapıya gelirde/Oynaşmaz olur mu; Abrul verir gülleri/Kırmızıdır her biri/Ben seni seviyorum/Kiraz ayından beri* (Öneş, 1945a: 16) mânilerinde kiraz ayına vurgu yapılmıştır.

Kemençenin kalitelisi kiraz ağacından yapılandır. Kiraz bu yönüyle de

mânilere konu olmuştur: *Ey kemeñçe kemeñçe/Kirazın dalı mısın/Meraklı çalıyorsun/Benden sevdalı mısın* (Öneş, 1945a: 16). Yine davul tokmağı da kiraz ağacından yapılır: *Davulumun çomağı/Kirazdandır, kirazdan/Kitleme kapıları/Geleceğim birazdan* (Öneş, 1945a: 16).

Kiraz güzelliği ve kırmızılığı yönünden dudaklara teşbih edilmiştir: *Kirazın dallarını/Bilirim hâllerini/Azıcık gel emeyim/Dudağımın ballarını*” (Öneş, 1945a: 16). Ayrıca şekil yönünden *Bir dalda iki kiraz/Biri al biri beyaz/Katip kölen olayım/Bir güzel de bana yaz* (Öneş, 1945a: 15) ve renk yönünden de *Kirazın karasını/Dalının arasını/Hangi cerrah sağ eder/Bu gönül yarasını* (Öneş, 1945a: 15) ele alınmıştır. Bazı mânilerde kiraz konunun öneminden dolayı son iki dizeye serpiştirilir: *Alda yaşmacığını/Gel inelim şu düze/Kız çıkalım senin ile/Karşıdaki kireze* (Öneş, 1945a: 16). Daha pek çok mânide Giresun kültürüyle bütünlük sağlayan kiraza ait derin anlatımlar bulmak mümkündür.

Giresun Mânilerinde Fındık

Fındık, Karadeniz Bölgesi'nin başlıca tarım ürünlerinden bir tanesi, belki de en önemlisidir. Karadeniz'e kıyısı olan illerde yetiştirilen bu tarım ürününün en kalitelisi Giresun topraklarında yetişir. En önemli ihraç ürünlerimiz arasında yer alan fındık, özetle yöre insanının her şeyidir. Bundan dolayı, özellikle fındık imecelerinde yoğun çalışma temposunda yorgunluğu hissetmemek ya da çalışmayı daha zevkli hâle getirmek için çeşitli türküler ve mâniler söylenmektedir: *Fındık toplayan gelin/Fındık dalda durmasın/Gel biraz konuşalım/Aklım sende kalmasın* (Peker, 1945: 22). Bu mânide ayrıca imecelere uyarıda bulunulmuştur.

Bilindiği üzere Giresun en fazla göç veren bölgelerdendir. Fındıktan başka bir geçim kaynağı olmayan bölge halkı fındığın olmadığı ya da az olduğu zamanlarda büyükşehirilere göç etmiştir. Sevdiğini, eşini, çocuklarını ya da anası ve babasını bırakarak gurbete giden erkekler mânilerde özlem dolu dizelerle terennüm edilir: *Fındık dalda tekleme/Kız fistanın ekleme/Eşin gitti gurbete/Gelir diye bekleme* (Peker, 1945: 22). Fındığın *çotanak/topur/potan* olanı makbuldür. Tekleme fındıklar sağlam olsa da üretimin az olacağına işaret eder. Bu mânide esas itibarıyla bu durum dile getirilmiştir. Gurbette olan erkekler çeşitli mânilerde anılır: *Fındığı olgunlaşan/Dallar şimdi cıdır/Yurttan ayrılan ey Can/Nasibin hıçkırıktır* (Peker, 1945: 21). Bu mânide fındık dallarının ürün açısından bereketli olduğu vurgulanarak yurttan ayrılan erkeklerin üzüntüsü dile getirilmiştir.

Güzeller uzun boylu oluşu yönüyle çoğu kez selvi ağacına

benzetilmiştir. Giresun mânilerinde selvi ağacı yerini fındık çubuğuna bırakmıştır: *Tütüncüğüm tükendi/Horona gel horona/Fındık çubuğu gibi/Boyun değsin tavana* (Peker, 1945: 22). Bazı mânilerde sevgili ile fındık arasında benzerlik kurulmuştur: *Bir taş attım ağaca/Bir kuş vurdum alaca/Benim de var bir fındığım/Kaş gözünü karaca* (Peker, 1945: 22).

Daldan toplanan fındıklar patozun olmadığı zamanlarda imece usulü elde ayıklanırdı: *Giresun'da kayıklar/Kızlar fındık ayıklar/Sevenler gece gündüz/Sevdiğini sayıklar* (Peker, 1945: 21). Fındık hiçbir şekilde ziyan edilmez. Dış kabuğu da kış yakacağı olarak kullanılır: *Fındık kabuğu köz oldu/Arkamızdan söz oldu/Yare fena dediler/Yüreğim göz göz oldu* (Peker, 1945: 22). Bahçeden toplanan imece ya da patozla çotanaklarından/kavsun/gazel ayrılan fındıklar kurutulup serendere/mâziya depolanır: *Biçare sanma beni/Hayale salma beni/Fındığı serendere götür/Sevmiyorsan alma beni* (Peker, 1945: 22).

Giresun Mânilerinde Kale

Bilindiği gibi Giresun'un pek çok ilçesinde büyüklü-küçüklü gözetleme kulesi olarak adlandırılan kaleler bulunur. Giresun'un müdafaasında da çok önemli görevler üstlenen kaleler, tarihin aynalarıdır. Bu kaleler, Giresun'un kültürel belleğinin en zengin unsurları arasında yer alır. Halkın en temel uğrak yerleri arasında yer alan kaleler *yaşanmışlıkları* dolayısıyla sadece taştan yapılar algısının çok daha önündedir. Bu düşünceye sahip olan Giresun halkı, sözel geleneğinin icrasında kale olgusunu görmezden gelmemiştir. Bir başka ifadeyle folklorun ve halk edebiyatının pek çok türünde başta Giresun kalesi olmak üzere ilçelerde yer alan kalelere de mâniler yakılmıştır. Kaleler çoğunlukla şehrin hâkim tepelerine inşa edilmiştir. Bu yüzden kaleye çıkmak ve kaleden inmek zaman alır: *Kaleden indim ancak/Elimde yeşil sancak/Ne kız oldum ne gelin/Ateşe düştüm ancak* (Pamirli, 1940c: 31). Kaleler genç kızlarla genç erkelerin buluşma yeridir. Göz önünden uzakta buluşan ve zaman geçiren sevgililer, kimi zaman da piknik yaparlar: *Kaleden kavun yerler/Biz de varsak ne derler/Otursak bile yesek/Şu şunu sevdi derler⁷* (Pamirli, 1940d: 14).

Giresun Mânilerinde Aksu ve Mayıs Yedisi

Giresun'un en önemli ırmaklarından birisi de hiç şüphesiz Aksu'dur. Onun önemi pek çok nedene bağlıdır. Bu konuda İsmail Habib şunları söyler: *...Ak pak su, civelek su; büğülü ve kerametli su; bekâr kızlara koca, kısır*

⁷Kale konulu mâniler için ayrıca bakınız: (Pamirli, 1940b: 17; Pamirli, 1940c: 30-32; Pamirli, 1940d: 13-15).

kadınlara çocuk, kalbi kırıklara aşk ve derdi olanlara derman veren su (1945, 33). Bilindiği gibi Aksu, Mayıs Yedisi⁸ şenliklerinde çok önemli bir yere sahiptir. Her yıl düzenli olarak gerçekleştirilen Mayıs Yedisi şenlikleri Aksu ırmağını bir bütünleşme mekânı, bir mahşer yeri hâline getirir. Bu kalabalık çoğunlukla genç kız ve erkeklerden oluşur (Habib, 1954: 33). Burada söylenen iki mâni niyetleri ortaya koyar:

*Dağ başları çiseler
Yârin geliyor deseler
Bir kuş kadar canım var
Müjdecideye verseler*

*Tamderenin düzündü
Yalan var mı sözümde
Yârim kalktı gidiyor
Yaşı kaldı gözümde* (Habib, 1945: 33).

Esasında bir mâni olduğu düşünülen, ancak Aksu dergisinde Aksu başlığıyla verilen bir yazıda *Doktor Memduh Necdet Bey'e* ait olduğu söylenen ve Giresunlu şair Can Akengin'e ithaf edilen “*Aksu derler adına/Soğuktur inadına/Sularından içenler/Erermiş muradına*” (Fahri, 1934: 6) isimli şiir, Muzaffer Sarısözen tarafından derlenen Giresun yöresi türküsünün de ilk dörtlüğüdür (http://www.turkuler.com/sozler/turku_aksu_derler_adina.html).

Aksu, genç kızlar ile erkeklerin şenlikler dolayısıyla buldukları/görüştikleri yerlerdendir. Aksu'nun bu yönüyle eş seçimi gibi gizil ve önemli bir işlevi vardır. Aksu şenliğinde gerçekleştirilen pek çok ritüel arasında tutulan dileklerden öne çıkanı *sevilene kavuşmaktır*. Bu yönüyle söylenen bir mânide –Aksu'da yaşayan anlamı olmakla birlikte– Aksu şenliklerinde görülen/sevilen bir güzele kavuşma dileği vurgulanmıştır: *Karanfilim saksıda/Bir yar sevdim Aksuda/Mevlam bizi kavuştur/Akşam ile yatsıda* (D.Y. 1934a: 64). Aksu şenliklerinde gerçekleştirilen ritüellerle birlikte sevgili atışmaları şeklinde pek çok mâni örneği görülür.

Sonuç

Bu çalışmada Giresun Halkevi'nin yayın organı olan Aksu dergisinden hareketle Giresun mânileri incelenmiştir. Aksu dergisinde yer alan folklor metinlerinin, Giresun kültürünün nadide örneklerinden yansımalar sunduğu

---

⁸Bu konuda ayrıca bakınız: (Habib, 1945: 6; Oğuz, 2006: 5-14; Üstünova, 2010: 181-194; Karadeniz, 1997: 12-15).

tespit edilmiştir. Giresun mânileri incelendiğinde halkın yaşamında görülen pek çok unsurun bu mânilere nüfuz ettiği görülmüştür. Bu kapsamda incelenen mânilerden hareketle Giresun mânilerinde işlenen temalar ortaya konulmuştur: Giresun mânilerinde asıl konuyu *sevgili, gelin-güveyi, alkış ve kargışlar* temsil ederken asıl konuya hazırlık niteliği gösteren unsurlar da yine Giresun'la yakından ilgilidir. Giresun'da yetişen tarım ürünlerinden *kiraz, fındık, mısır, elma vb.* Giresun yaşamının vazgeçilmezi olan *Giresun Kalesi*, yine törensel anlamları yönüyle halkın baharın gelişini kutladığı bayramı *Mayıs yedisi* mânilerin en önemli temaları arasında yer aldığı görülmüştür. Özetle Giresun mânileri açısından zengin bir kaynak olan Aksu dergisi, bu yönüyle Giresun folklorunun nadide arşivlerinden birisi olarak görülmelidir.

Notlar:

1. D.Y. Derleyeni yok
2. Bu çalışmada yardımlarını gördüğüm hocam Yrd. Doç. Dr. Hatem Türk'e, değerli dostumuz Türk kültürü araştırmacısı Ergün Veren'e, bildikleri mânileri bizimle paylaşan kaynak kişilerimize, değerli arkadaşlarım Kamil Öksüz'e, Mehmet Ulusan'a, Süleyman Aktaş'a Mustafa Aydın'a ve Tuba Aksoy'a en kalbî duygularla teşekkür ederim. Bu makale Aksu dergisindeki mânilerle sınırlı tutulmuştur. Bu makalenin hazırlık aşamasında derlediğimiz mâniler başka çalışmalarda incelenecektir.

Kaynaklar

- Aktulum, Kubilay, (2013), **Folklor ve Metinlerarasılık**, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Assmann, Jan, (2001), **Kültürel Bellek**, (Çev. Ayşe Tekin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Başgöz, İlhan, (1986), **Folklor Yazıları**, İstanbul: Adam Yayınları.
- Boratav, Pertev Naili, (1969), **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Çeçen, Anıl, (1990), **Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri**, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- D.Y. (1934a), "Mâni", **Aksu**, Sayı: 3, 4, 5, 6, Sayfa: 62-66.
- D.Y. (1934b), "Mâni", **Aksu**, Sayı: 7, 8, Sayfa: 31-34.
- D.Y. (1934c), "Mâni", **Aksu**, Sayı: 12, Sayfa: 29-32.
- Demir, Necati, (2013), **Türk Mânileri**, Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.
- Elçin, Şükri, (2004), **Halk Edebiyatına Giriş**, (8. Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Fahri, (1934), "Aksu", **Aksu**, Sayı: 3-4-5-6, sayfa: 3-6.
- Habib, İsmail, (1945), "Giresun", **Aksu**, Sayı: 33, Sayfa:6
- Karadeniz, Fikret; (1997), "Giresun'da Aksu Geleneği ya da Mayıs Yedisini Törenleri'nin Mitolojik ve Tarihsel Kökenleri", **Çınar**, Sayfa:12-15.
- Oğuz M Öcal ve Diğerleri, (2011), **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, (8. Baskı) Ankara: Grafiker Yayınları.
- Oğuz, M. Öcal, (2006), "Türkiye'nin Doğu Karadeniz Kıyısında Mayıs Yedisini Bayramı", **Millî Folklor**, Yıl: 18, Sayı: 69, Sayfa: 5-14.
- Öneş, Ali Avni, (1945b) "Mânilerimizde Kiraz", **Aksu**, Sayı:36, Sayfa: 13.
- Öneş, Ali Avni, (1945a) "Kiraz", **Aksu**, Sayı:35, Sayfa: 15-16.
- Özdemir, Mehmet, (2013), "Kültür Turizminde Mevlâna İmgesini Kültür Ekonomisi Bağlamında Değerlendirebilmek", **Bilim ve Kültür**, Sayı: 2, Sayfa: 197-213.
- Pamirli, Osman Turgut, (1940a), "Folklor II", **Aksu**, Sayı: 20, Sayfa: 6-8.
- Pamirli, Osman Turgut, (1940b), "Folklor III, Kadroları" **Aksu**, Sayı: 21, Sayfa: 9-11.
- Pamirli, Osman Turgut, (1940c), "Mâniler Hakkında Birkaç Söz, *Tirebolu Mânileri 2*", **Aksu**, Sayı: 25-26, Sayfa: 30-32.
- Pamirli, Osman Turgut, (1940d), "Tirebolu Mânileri", **Aksu**, Sayı: 23, Sayfa: 13-15.
- Pamirli, Osman Turgut, (1941a), "Tirebolu'da Gelin Güveyi Mânileri", **Aksu**, Sayı: 27-28, Sayfa: 31-32.
- Pamirli, Osman Turgut, (1941b), "Tirebolu Mânilerinden Tirebolu Kalesi", **Aksu**, Sayı: 30, Sayfa: 16-17.
- Peker, Kemal, (1945) "Fındığın Dünya Milletleri Mitolojisindeki Yeri ve Giresun Folklorundan Örnekler", **Aksu**, Sayı: 32, Sayfa: 17-22.
- Propp, Vladimir, (1998), **Folklor Teori ve Tarih**, (Çev. N. Hasgül ve T. Tanyel), İstanbul: Avesta.
- Şengül, Abdullah, (1998), "Halkevleri Bünyesinde Giresun'da Yayınlanan Aksu Dergisi", **Millî Folklor**, Yıl: 10, Sayı: 37, Sayfa: 121-125.
- Türk, Hatem, (2010), "Süreli Yayınların Yeniden Gündeme Gelmesi ve Aksu Dergisi", **Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 2, Sayı: 3, Sayfa: 43-59.
- Üstünova, Kerime; (2010), "Giresun'da Yaşatılan Sacayağından Geçme Geleneğinde 'Sacayağı' ve 'Üç' Neyi Anlatıyor?" **Bilig**, Sayı: 52, Sayfa: 181-194.

İnternet Kaynakları

http://www.turkuler.com/sozler/turku_aksu_derler_adina.html, [erişim tarihi: 20.12.2013].

Kaynak Kişiler:

Topçu, Sevgi, (2013), "Mâni derlemesi", Tikence Köyü, 1968 doğumlu, [06.12.2013 tarihinde derlenmiştir].

Giresun Kentinde Yaşayanların Turizme ve Turistlere Bakışı

Geliş Tarihi: 19.02.2014
Kabul Tarihi: 16.05.2014

İbrahim SEZER*

Öz

Turizmin en önemli bileşenlerden birisi, turizm faaliyetlerinin gerçekleştirildiği mekanların asıl sahipleri olan, yaşamak ve geçinmek için oraya ihtiyaç duyan ev sahibi topluluklar yani yerel halktır. Bu bağlamda yerel toplulukların turizme ve turistlere yaklaşımı ve onlara yönelik gerçekleştirecekleri tepkiler oldukça önem taşımaktadır. Çünkü turizmin başarıya ulaşması ve istenilen sonucu getirmesi için yöre halkının turizmi benimsemesi, sahiplenmesi ve bizzat katılım göstermesi, dikkate alınması gereken hususlardandır. Yerel halkın istemediği ve kabul etmediği turizm türlerinin uzun vadeli devamlılık şansı oldukça düşüktür. Dolayısıyla bir yerde turizmin planlaması ve uygulamaları yapılmadan önce yerel halkın bakış açılarının tespit edilmesi hayati öneme sahiptir.

Bu bağlamda çalışmamızda, öncelikle Giresun kentinde yaşayan halkın, turizme ve turistlere yönelik bakış açısını ölçmek amaçlanmıştır. Buna yönelik olarak kent halkının turistlere yüklediği anlam, onlarla iletişim kurma ve turizmi etkileri konusundaki görüşleri, tatil ve rekreasyon alışkanlıkları ve turizmi sahiplenme düzeyleri gibi birtakım durumlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Yaptığımız araştırma neticesinde Giresun halkının, çoğunlukla turizme ve turiste yönelik olumlu bir tavır geliştirdikleri ortaya çıkarılmış, turizmden özellikle ekonomik anlamda bir beklentinin de oluşmaya başladığı anlaşılmıştır. Halkın sergilediği bu olumlu davranış dikkate alınarak turizm geliştirildiği takdirde, hem turizmin sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesinin sağlanacağı hem de halkın memnuniyet düzeyinin artacağı kanısındayız.

Anahtar Kelimeler: Giresun, Turizm, Yöre Halkı, Turist

Overview of Tourism and Tourists by People Living in the City Of Giresun

Abstract

One of the most important components of tourism is local host community as the real owner of tourism area who needs that location for living and subsistence. Approach and responses of local community towards tourism and tourist is very important in this sense. In order tourism to be successful and bring intended results it is very important that local community adopts, possess tourism and participate to such activities. Tourist types which are not desired and accepted by local community have quite low possibility of surviving. Therefore, it is vitally important to determine tourism perspectives of local community before performing tourism planning and applications.

In our study primarily it is aimed at measuring perspective of people living in

---

*Yrd. Doç. Dr., Giresun Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, ibrahimsezer@mynet.com.

Giresun about tourism and tourists. In connection with this it was targeted to meaning given by local community to tourists, their views about communicating with tourists and effecting tourism, holiday and recreation customs of the region and their level of adopting tourism. As a result of the study we have discovered that local community in Giresun has mainly positive attitudes towards tourism and tourists and an economical expectation from tourism is also being emerged. Considering and developing such positive approach of local community if tourism is developed it will be possible to develop tourism sustainably and increase satisfaction level of residents.

Keywords: Giresun, Tourism, Local community, Giresun

Giriş

Sosyal, ekonomik, kültürel, çevresel ve diğer birçok fonksiyonu ve değişkeni kapsayan, farklı boyutları olan ve evrensel bir olgu haline gelen turizm, bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de yükselen bir değer olarak kabul görmekte ve gündün güne büyük bir ivmeyle etkinliği artmaktadır (Alaeddinoğlu, 2007: 2). Her geçen gün büyüyen ve geliştiği bölgelerdeki kentsel ve kırsal sahalarda üzerinde etkisi yoğun bir şekilde hissedilen turizm, dikkate değer değişimlerin ve gelişmelerin yaşanmasına zemin hazırlamaktadır. Turizmin bu etkileri özellikle turizme ev sahipliği yapan çevre ve toplumlar üzerinde dikkate değer özellikler göstermektedir.

Turizm, gelişme gösterdiği yörelerde hem olumlu ve hem de olumsuz olarak ifade edilebilecek ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel etkiler yapabilmektedir. Turizm, büyük istihdam kapısı ve gelir getirici sektör olabileceği gibi, enflasyonu arttırabilmekte ve bazı sektörlerin yok olmasına da yol açabilmektedir. Ayrıca çevresel değerlerin ön plana çıkmasına ve çevrenin korunmasına katkı sağlayabildiği gibi, çevrenin geri dönülmez bir şekilde değişmesine de zemin hazırlayabilmektedir. Turizmin ekonomik ve çevresel etkilerinin gözle görülebilmesi daha kolay olmakla birlikte toplumsal ve kültürel etkileri, daha uzun zamanda anlaşılabilir. Burada dikkate alınması gereken en önemli husus, ev sahipleriyle konuklar arasındaki ilişki ve etkileşimlerdir (Özgüç, 2013:163). Turizm, geliştiği sahanın mekânsal yapısı üzerinde etkili olmasının yanı sıra sosyal ve kültürel yapısı üzerinde de önemli sonuçlara yol açmaktadır. Örneğin bireysel davranış, aile ilişkileri, toplu yaşam şekilleri, ahlaki tutumlar, değer sistemleri, yaratıcı güçler, örf ve adetler, gelenek ve görenekler ve toplumun örgütlenmesinde değişikliklere yol açabilmektedir (Özdemir, 1990'dan akt. Emekli, 2001:35). Bu durumların oluşmasında turistlerin davranışları kadar ev sahibi toplumun turistlere vereceği tepkiler de oldukça önem taşımaktadır.

Yerel halk, genellikle turizmin olumsuz etkilerinden en fazla zararı gören kesimi oluşturmaktadır. Yapılan çalışmalarda turizmin çevresel ve bazı sosyokültürel etkilerinin yerel halk açısından rahatsız edici olduğu ifade edilmektedir (Ap, 1992'den akt. Baysan, 2007:70). Turizm, ev sahibi toplumda ahlaki ve manevi değerlere saygının azalması, alkol ve uyuşturucu kullanımının artması, suç oranlarının yükselmesi, toplumda gerginlik ve çelişkinin artması gibi olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir (Liu vd, 1987; Milman ve Pizam, 1988'den akt. Tatoğlu vd, 2000: 525). Turizmin hızla geliştiği yerlerde, insan ilişkilerinin giderek maddileştiği ve ekonomik

olmayan ilişkilerin ise giderek azaldığı; özellikle küçük turistik yörelerde, yazın aşırı artan nüfus, beraberinde aşırı trafik, kalabalık, gürültü gibi sorunlarına yol açtığı gözlenmektedir (Doğan, 1989; Ross, 1992; Tatoğlu vd., 2000: 525).

Bununla birlikte turizm, kırsal bölgelerin kentleşmesini hızlandırmakta ve o bölgenin sosyal yapısında olumlu yöndeki değişmelere katkı sağlamaktadır. Ayrıca, turizmin etkisiyle eğlence, dinlenme, rekreasyon etkinlik ve çeşitliliği artmakta; itfaiye, polis, güvenlik gibi yerel ve devlet hizmetlerinin kalitesinde önemli yükselişler olabileceği anlaşılmaktadır (Doğan, 1987; Sheldon ve Var, 1984; Liu ve Var, 1986; Milman ve Pizam, 1988'den akt. Tatoğlu vd, 2000: 525). Dolayısıyla uygulamaya göre olumlu veya olumsuz durumlara dönüşen bu sonuçların etkileri, turistler ile ev sahibi toplum arasındaki farklılıklara göre değişmekte, cinsiyet, din, dil, ırk, meslek, yaş, kentli-köylü gibi çeşitli gruplarca farklı algılanabilmekte ve farklı tepkiler ortaya çıkabilmektedir, Turizmin sosyal ve kültürel etkileri, kısaca ev sahibi toplum ile konukları arasındaki ilişkilere benzemektedir (Gümüş ve Özüpekçe, 2009:400; Zengin, 2006: 40).

Turizmin bu tür etkileri, bazen olumlu bazen de olumsuz olarak hissedilebilmektedir. Turistler gibi orayı kısa bir süreliğine değil de uzun bir süre ve belki de yaşam boyu kullanacak olan ve o sahalarda yaşamak zorunda olan yerel insanlar, bu durumlardan daha fazla etkilenmektedir. Çünkü yerel halkın yaşantısı, geçim kaynakları, gelenek ve görenekleri, yaşadıkları yerleşim alanları ve çevreleri, bazen doğrudan bazen de dolaylı bir şekilde, turizm faaliyetlerinden etkilenebilmektedir. Bu bağlamda yerel halk üzerinde önemli etkileri olan turizm faaliyetlerinin planlama ve uygulama aşamalarına, yerel toplumun mutlaka dahil edilmesi gerekmektedir.

Gerçekten de sosyal sorumluluğu yüksek düzeyde ve çevresel anlamda geliştirilebilir turizmin, halkın katılımı ve görev alması olmadan başarıya ulaşması oldukça güçtür. Turizm planlamasının amacı, yöre halkına yarar sağlamak olduğu için, ev sahibi toplumun planlamaya katılmasına yönelik teşvik edici olunmalı ve turizmin nasıl bir gelişim sergilemesine yönelik isteklerini açıkça izah etmelerine imkan tanınmalıdır. Ancak bu katılım sayesinde turizm gelişimi, insanların ortak iradesini yansıtacaktır. Yerel halkın iştirak etmesi, kişilerin turizmin getirebileceği yararları daha iyi anlamalarına destek olacaktır. Turizm planının şekillendirmesinde halk katılımı, geleneksel gelişim planlamasından daha dengeli bir yaklaşım oluşmasına katkı sağlar. Ayrıca turistlerin ve yerel halkın ihtiyaç ve fikirlerinin daha doğru ve net anlaşılmasına zemin hazırlar. Katılım, yerel halkın daha destekçi, öz güvenli ve

üretken olmasında da yararlı olacaktır. Bu durum, planlamanın başarı ile uygulanmasında oldukça önemlidir (Yüksel, 2004:106). Bu nedenle turizmin hem yerel insanlara daha fazla katkı yapması hem de başarıyla yürütülmesi için halkın katılımına gereksinim duyulmaktadır.

Giresun ilinde geliştirilebilecek yayla turizmi, ekoturizm ve kültür turizmi gibi turizm çeşitlerinin geliştirilmesinde yerel toplumun rolü oldukça büyüktür. Bu bağlamda ekoturizm gibi turizm türleri, yöre halkı katılımı olmaksızın düşünülemez. Zaten yöre halkının yaşam düzeyinin yükseltilmesi, ekoturizm aktivitelerinin yöre halkının aktif katılımıyla gerçekleştirilmesi, fayda ve maliyetlerin eşit bir şekilde ev sahibi toplum tarafından paylaşılması ekoturizmin en önemli ilkelerindedir. Ayrıca turizmde 21. yüzyılın logosu olan katılımcılık oldukça önemlidir. Başarılı bir turizm ve doğal kaynak yönetimi için yöre halklarının katılımı gerekmektedir (Erdoğan, 2003:96; Çağatay vd., 2002: 204, 208). Turizmin olumlu etkilerini en üst düzeye ulaştırmak ve olumsuz etkilerini sınırlandırmak için yöre halkının turizmi geliştirme sürecine katılmasının sağlanması gerekmektedir (Avcıkurt, 2009: 158). Bu bağlamda Giresun gibi turizmin yeni yeni gelişme göstermeye başladığı yerlerde, turizmin planlaması ve sürdürülebilir bir şekilde yürütülmesinde halkın görüşlerinin dikkate alınması ve öngörülerinin göz önünde bulundurulmasında fayda vardır.

Giresun, sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel çekicilikleriyle başta yayla turizmi olmak üzere ekoturizm, kırsal turizm, dağ turizmi ve kültür turizmi olmak üzere pek çok turizm türü için dikkate değer potansiyel içermektedir. Bununla birlikte günümüzde sahip olunan bu zenginliğin yeterli ölçüde karşılığının alınmadığı ve turizmde istenilen düzeyde gelişmelerin sağlanmadığı anlaşılmaktadır. Giresun ilinde 2013 yılı itibariyle 19'u belediye belgeli, 11'i turizm işletme belgeli olmak üzere toplam 30 konaklama tesisi bulunmaktadır. Giresun iline 2013 yılında 649 806 yerli turist gelmiş iken, yabancı turist sayısı 35 028 düzeyinde gerçekleşmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre 2013 yılında Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçi sayısı 34,9 milyon kişidir. Bu verilerle kıyaslandığında Türkiye'ye gelen yabancı turist sayısının sadece %0,1'inin Giresun ilini tercih ettiği görülmektedir.

Tabii bu rakamların gösterdiği durum, Giresun'un gerçek potansiyelini yansıtmaktan uzaktır. Bu durumun oluşmasında birçok faktörün etkisi söz konusudur. Bunlar içerisinde en dikkat çekenleri; turizm için gerekli olan alt ve üst yapı tesislerinin yetersiz olması, ulaşım konusunda yeterli ilerlemenin sağlanamaması, turistik değerlerin tanıtımı konusunda yeterli çalışmaların yapılamamasının yanı sıra Giresun halkının turizm aktiviteleri konusunda

yeterli bilgiye sahip olmaması ve halkın bu faaliyetlere yeterli ölçüde dahil edilmemesidir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmadaki temel gayemiz, Giresun kentinde yaşayan yöre halkının turizm konusunda ne tür bakış açılarına sahip olduğu, turistlere yönelik algılarının nasıl şekillendiği, tatil alışkanlıklarının nasıl bir görünüm sergilediği ve halkın turizmin doğal çevre, sosyal ve ekonomik hayattaki etkilerine karşı nasıl tepkiler geliştirdiğini ölçebilmektir. Dolayısıyla çalışmamızda, Giresun kentinde yaşayanlar insanların, turiste ve turizme yaklaşımları, bütün yönleriyle tespit edilmeye çalışılmıştır. Giresun halkının turizm ve turistler konusundaki bakış açılarının tespit edilmesi; gelecekte Giresun'la ilgili turizm planlamaları ve uygulamaları için birtakım öngörülerin oluşmasına, halkta olumsuz olarak algılanabilen turizm uygulamalarının düzeltilerek halkın istemediği gelişmelerin önlenmesine, yöre halkının turizme bizzat katılım göstermesinde dikkate alınması gerekenlerin belirlenebilmesine ve böylelikle turizmin halkın da katılımıyla ayakları yere basan ve sürdürülebilir bir şekilde planlanmasına katkı sağlanacaktır.

Bu çalışmada kullanılan anket formundaki sorular, Doç. Dr. Faruk Alaeddinoğlu'nun “Van Halkının Turisti ve Turizmi Algılama Şekli” ile “Sivas Kentinde Halkın Turiste ve Turizme Bakışı” adlı çalışmalarda kullandığı anket soruları temel alınarak geliştirilmiş ve sahamıza uyarlanarak, Giresun kentindeki halka uygulanmıştır.

Araştırmanın Metodu

Turizm coğrafyasında ve turizm alanında yapılan çalışmalara çeşitli kaynaklar yardımcı olmaktadır. Doğrudan (birinci) araştırma verilerini; anketler bire bir yapılan görüşme ve mülakatlar oluşturmaktadır. Turizm verilerindeki düzensizlikler, eksiklikler ve araştırma yapılacak yerin kendine özgü özellikleri, turizm çalışmalarında anket yöntemine olan ihtiyacı artırmaktadır. Turizm alanında en yaygın olarak kullanılan araştırma tekniği de ankettir (Emekli, 1998:58-59). İşte bu nedenle çalışmamızda Giresun kentindeki yerel halkın turizme ve turistlere yönelik fikirleri, anket tekniği kullanılarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda kentin sahipleri olarak yerli halkın turizm konusunda beklentileri, hayalleri ve önerileri, büyük önem taşımaktadır. Bu anlayışla 2013 yılı mayıs ve haziran aylarında Giresun kentinde yaşayan halka anketler uygulanmıştır. Toplam 48 432 hanenin bulunduğu Giresun kentindeki 28 mahalle içerisinde 19 mahallede ikamet eden

525 haneye anket uygulanmış ve her haneden bir kişiyle görüşülmüştür. Anketlerin uygulandığı mahalleler belirlenirken, merkezi noktada bulunan ve turistlerle etkileşimi daha fazla olan mahallelere öncelik verilmiş ve diğer mahallere nazaran daha fazla sayıda haneye anket yapılmıştır. Mahallelerdeki evlerin seçimi ise rastgele yapılmıştır.

Anketimiz üç aşamada değerlendirilmiştir. Birinci aşamada anket uygulanan kişilerin demografik ve sosyal nitelikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. İkinci aşamada, Giresun kentinde yaşayan halkın tatil ve boş zamanı değerlendirme alışkanlıkları ile ildeki turistik değerlere yaklaşımı belirlenmeye çalışılmıştır. Üçüncü aşamada ise turizm ve turistlerle ilgili çeşitli konularda (turist ne anlam taşır, turistle nasıl iletişim kurarsınız, turizmin çevresel sosyal ve ekonomik etkileri neler vb.) yerel halkın görüşleri tespit edilmeye çalışılmış ve yaş, cinsiyet, doğum yeri, öğrenim durumu ve meslek gibi bazı değişkenlere göre çaprazlamalar yapılarak çeşitli analizlere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Anket, kentteki bütün mahallelere eşit bir şekilde uygulanmamış ve turizmle daha az ilgisi olan mahallelere az sayıda anket uygulanmıştır. Anketteki soru sayısının oldukça fazla olması ve makalenin de belirlenmiş sayfa sayısı nedeniyle bütün soruların ve onlarla ilgili çapraz analizlerin tablosu çalışmaya konulamamıştır. Ancak önem arz eden bazı sorular ve cevaplanma oranları üzerinde durulmuş ve yazılı ifadelerle yetinilmiştir.

Örneklem Alanı olan Giresun kentinin Genel Özellikleri

Giresun kenti, Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölümü'nde, ilin kuzeyinde Karadeniz kıyısında yer almaktadır (Harita 1). Doğu Karadeniz'in önemli yerlerinden biri olan Giresun, gerek konumu ve gerekse nispeten korunumlu limanı ile eski çağlardan beri oldukça önemli bir yere sahip olmuştur (Fotoğraf 1). Kale yapımına uygun bir teppe ile çevresinde liman kurmaya olanaklı iki koyun bulunması, buranın yerleşme tarihi boyunca her zaman önemini sürdürmesine en önemli katkıyı sağlamıştır. Doğu Karadeniz ve dolayısıyla Giresun ile ilgili ilk tarihi bilgiler, Yunanlı coğrafyacı ve seyyahların eserlerinde görülmektedir (Darkot, 1988:789; Bekdemir, 2000:1).

Giresun kentinin ilk kuruluş yerini oluşturan kalenin ne zaman kurulduğu ve nasıl bir yerleşmeye sahne olduğu hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Hititler döneminde Azzi ülkesinin bu bölgeyi de içine aldığı, M.Ö. IV-V. yüzyıl Grek kaynaklarında ise Pontus denilen kesimin bir parçası

Fotoğraf 1. Giresun kentinden bir görünüş.

olduğu belirtilmektedir. Kerasus adlı bir yerleşme yerinin veya kalenin, M.Ö. 670'lerde Karadeniz Bölgesi'nde koloniler oluşturmaya başlayan Miletoslular tarafından kurulduğu ileri sürülmektedir. Giresun, nispeten korunaklı limanı ile de Doğu Karadeniz'de birkaç askeri üstten biri olmuştur. Ortaçağa doğru Pontus bölgesinde fındık ticaretiyle ön plana çıkan Giresun, iç kesimde yer alan madenleriyle ünlü Şebinkarahisar (Karahisar-ı Şarki) ile de iyi sayılabilecek bir yol bağlantısı olan ve bu yörenin hububatının ve madenlerinin ihraç limanı özelliğine sahipti. Nitekim Ortaçağ'da dokuma mamulleri ve şap ihracatıyla dikkat çeken bir kale-kent konumundaydı (Emecen, 1996:78-80).

Selçuklular zamanında fetih gayesiyle bölgeye yollanan Türk boyları (özellikle Çepniler) tarafından yurt edinilen Doğu Karadeniz hattı içerisinde önemli bir yere sahip olan Giresun, Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon'u fethinden (1461) sonra Osmanlı toprakları içerisine girdi. XVI. yüzyılın sonlarından XIX. yüzyılın ortalarına kadar, uzun bir zaman sürecinde, Trabzon eyaletine bağlı bir kaza olan Giresun, 1875'ten 1878'e kadar kısa bir süre boyunca Karahisar-ı Şarki Sancağı'na bağlı iken, 1879'da tekrar Trabzon Merkez Sancağı'na bağlanmıştır. Giresun, 4 Aralık 1920'de Tirebolu, Görele kazaları ve Karahisar-ı Şarki'nin Kırık nahiyesinin katılması ile müstakil

Harita 1. Giresun Kentinin Lokasyonu.

sancak haline gelmiştir (Bekdemir vd., 2000:5,9). 1920 yılına kadar Trabzon iline bağlı kalmış olan Giresun, bu tarihte müstakil mutasarrıflık, 1923 yılında ise il olmuştur (<http://www.giresun.gov.tr/03.02.2014>). Bu tarihten sonra Giresun kenti, vilayet merkezi olarak işlevine devam etmiştir.

Giresun kenti başlangıçta Aksu ve Batlama vadileri arasında denize doğru sokulan bir yarımada üzerinde kurulmuştur. Kentin ilk gelişimi, kale ve çevresinde olmuştur. Zaman içerisinde kent yerleşmeye elverişlilik gösteren doğu ve batı istikametinde büyümüştür. Günümüzde Giresun kenti, yer yer denizin doldurulması ile yer yer de batıdaki bataklık alanların kurutulması ile kazanılan ve kıyı boyunca süreklilik arz eden sahil karayolu boyunca, doğuda

Aksu Deresi ile batıda Küçük Güre derelerini geçerek, yaklaşık 18-19 km kadar uzanan bir kıyı kentidir (Harita 1). Söz konusu sahada yayılan ve güneyde bazı kesimlerde 500 m'ye yükselen belediye alanında yeryüzü şekilleri oldukça çeşitlilik arz etmektedir. Giresun kenti, Türkiye iklim bölgelerinden Karadeniz iklim bölgesine girmektedir. Bu bölgenin iklimi, her mevsim yağış alan ve yıllık yağış miktarının oldukça fazla olduğu bir özellik gösterir. Yaz aylarında nispeten yüksek sıcaklık değerleri görülürken, kış mevsiminde ise ılık hava koşulları hakimdir (Bekdemir, 2000: 1, 3, 330).

Giresun, sahil boyunca uzanan ve çizgisel gelişme arz eden bir kent görünümündedir. Kentin gelişiminin şekillenmesinde yer şekillerinin büyük etkisi söz konusudur. Dağların hemen geride yükselmesinden kaynaklanan arazi darlığı ve heyelan tehlikesi, kentin iç kesimlere doğru fazla genişleyememesine neden olmuştur. Ayrıca doğu-batı doğrultusunda vadi yataklarını geçme zorunluluğu çok sayıda köprü yapımına neden olmuştur. Bu faktörlerin de etkisiyle kentin genel olarak plansız bir şekilde geliştiği anlaşılmaktadır. Giresun kentinin gelişimi, 1960'lı yıllardan itibaren limanın yapımı, sanayi ve ticaret sektöründe canlanma ve çevreden göç alması gibi faktörlerin etkisiyle hızlanmaya başlamış ve kent nüfusu giderek artmıştır (Bekdemir, 2000: I, V). Bu bağlamda 2013 yılı TÜİK verilerine göre Giresun kentinin nüfusu, 50 638'i erkek, 51 669'u kadın olmak üzere toplam 102 307 kişidir. Giresun kentinde kadınların fazlalığı dikkat çekmektedir. Bu durumun oluşmasında, Giresun ilinden genellikle ekonomik nedenlerden ötürü dışarıya doğru olan erkek ağırlıklı göç aktivitesinin etkisi bulunmaktadır.

Giresun'da nüfus artışına bağlı olarak hane ve konut sayısı da artış göstermiş ve kentin alanı giderek büyümüştür. Giresun kentinin imar planı yapılmış kısmı 2254 ha'dır (Anonim, 2014). Belediye sınırları içerisinde 28 mahallenin bulunduğu Giresun kentinde, su aboneliğinden yola çıkarak elde ettiğimiz verilere göre 48 432 hane bulunmaktadır (Anonim, 2014). Giresun kent nüfusunun önemli bir bölümü Giresun Yarımadası ve onun boyun kesimindeki mahallelerde toplanmaktadır. Zaten kentin ekonomik ve sosyal açıdan en canlı noktaları, buralarda bulunmaktadır. Ancak son yıllarda Giresun Üniversitesi, Fiskobirlik gibi kurumların varlığının da etkisiyle özellikle kentin batısına doğru nüfuslanmanın olduğu da görülmektedir. Nitekim TÜİK verilerine göre 2013 yılı itibariyle nüfusu en fazla olan mahalle bu kesimde bulunan Teyyaredüzü Mahallesi'dir (12 307 kişi). Bunu Çıtlakkale Mahallesi (10 667) ve Hacısıyam Mahallesi (9 974 kişi) takip etmektedir (<http://www.tuik.gov.tr/06.02.2014>).

Giresun kentinin ekonomisi, büyük ölçüde fındık tarımına dayanmaktadır.

Giresun kenti, tarıma dayalı kentlere iyi bir örnektir. Çünkü kent, çevresindeki tarım alanlarında üretilen fındık ve orman ürünlerini pazarlayan ve bundan aldığı pay ile ekonomisini döndüren bir yerleşme durumundadır. Bu bağlamda kentteki en önemli sanayi kuruluşları (Fiskobirlik gibi) fındık ve orman ürünlerinin işlenmesine dayalı sanayi grubunda yer almaktadır. Ayrıca Giresun Limanı'ndan dolayı ticaret faaliyetleri, deniz kıyısında yer alması nedeniyle de balıkçılık faaliyetleri yapılmaktadır. Bu bağlamda hizmet sektörünün gelişmesi de Giresun'un kent kimliği kazanmasında önemli etkiler yapmaktadır. Giresun kentinin aktif nüfusu içerisinde hizmet sektöründe çalışanlar çoğunluktadır (Bekdemir, 2000: II,196). Giresun Üniversitesi gibi kamu kurumlarının varlığı, kentin ekonomisine dikkate değer katkılar yapmaktadır.

Giresun kenti, 100 binin üzerindeki nüfus kitlesi ve arazi darlığı gibi faktörlerin etkisiyle kent içi arazi kullanımı bakımından birtakım sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu bağlamda konut yetersizliği, kent içi ulaşım aksamları ve sıkışıklıklar, otopark sorunu gibi sorunlar her geçen gün daha da kendini belli etmektedir. Bunun yanı sıra kentte özellikle kış aylarında hava kirliliği görülmekte, dışarıya göç vermekte ve istihdam olanakları yetersiz bir durum arz etmektedir. Bütün bunların çözümü için ivedilikle uzun vadeli ve alternatif uygulamaların olduğu planlamalara ihtiyaç söz konusudur. Giresun ve çevresi, sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel çekiciliklerle oldukça önemli düzeyde rekreasyon ve turizm potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda Giresun kentinde rekreasyonel etkinliklerin ve turistik aktivitelerin geliştirilmesine yönelik çalışmaların, özellikle istihdam olanaklarının artırılmasına ve kentin daha yaşanabilir ve daha cazip hale getirilmesine katkı sağlayacağı kanısındayız.

Araştırma Bulguları

Demografik ve Sosyal Analizler

Araştırma bulgularımızı yorumlamaya başlarken, öncelikle ankete katılanların hangi mahallelerde ikamet ettiklerini tespit etmenin yararlı olacağı kanısındayız (Harita 2). Bu bağlamda Giresun kentindeki 28 mahalle içerisinde 19 mahallede ikamet eden 525 kişiye uyguladığımız anket araştırması sonucunda ankete katılanların kentteki mahallelere dağılımına baktığımızda, ilk sırada Çınarlar Mahallesi sakinlerinin (% 9,5) olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla Kale Mahallesi (% 7,6), Kapu Mahallesi (% 7,6), Hacıhüseyin Mahallesi (% 7,4), Gedikkaya Mahallesi (% 5,9), Osmaniye Mahallesi (% 5,7), Nizamiye Mahallesi (% 5,7), Şeyhkeramettin Mahallesi (% 5,7) ve Güre

Mahallesi (% 5,7) sakinlerinin takip ettiği görülmektedir (Tablo 1). Diğer mahallelere de merkezden uzaklıkları da dikkate alınarak, azalan sayıda anket uygulanmıştır. Anketimizi ağırlıklı olarak bu mahallelerde oturanlara uygulamamızın sebebi, hem kentin sosyal ve ekonomik anlamda hareketli kesimlerini oluşturmaları hem de turizm aktivitesinin daha yoğun yaşandığı, turistlerle daha fazla iletişim kurulabilen ve turizmden daha fazla etkilenen yerler olmalarıdır.

Tablo 1. Katılımcıların Giresun kentinin mahallelerine göre dağılımı

Mah. Adı	Frekans	Yüzdesi (%)	Mah. Adı	Frekans	Yüzdesi (%)
Aksu	26	5,1	Gaziler	20	4,2
Çınarlar	50	9,5	Gedikkaya	31	5,9
Çıtlakkale	19	3,6	Gemiler Çekeği	20	4,2
Erikliman	10	1,9	Güre	30	5,7
Fevziçakmak	20	4,2	Kale	40	7,6
Hacıhüseyin	39	7,4	Kapu	40	7,6
Hacimiktat	17	3,2	Nizamiye	30	5,7
Hacisiyam	23	4,4	Sultanselim	20	4,2
Osmaniye	30	5,7	Teyyaredüzü	20	4,2
Şeyherametin	30	5,7	Toplam	515	100

Anketin ilk bölümünde ankete katılanların demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri incelenmiştir. Bu bağlamda ankete katılanların cinsiyet ve medeni durumları da tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre ankete katılanların % 50,5'i erkeklerden, % 49,1'i kadınlardan oluşmaktadır. Ankete katılanların % 59,9'u evlilerden, % 35,6'sı bekarlardan ve % 4,5'i ise dullardan oluştuğu görülmektedir (Tablo 2). Buradan katılımcıların cinsiyet düzeyinde erkekler lehine çok az bir fark olmakla birlikte hemen hemen eşit olduğu, medeni durum bakımından da evlilerin daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların cinsiyet ve medeni durumlarına göre dağılımı

Cinsiyet	Frekans	%	Medeni Durum	Frekans	%
Erkek	265	50,5	Evli	314	59,9
Kadın	258	49,1	Bekar	187	35,6
Toplam	523	100	Dul	23	4,5
			Toplam	524	100

Ankete katılanların demografik özelliklerinden bir diğeri olan yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, 18-24 yaş grubu (% 25,8) ile 25-34 yaş grubunun (% 23,8) biraz daha fazla olduğu görülmektedir. Söz konusu genç ve orta yaş gruplarının anketimizde fazla olmasının avantajları bulunmaktadır. Çünkü Giresun'daki turizm konusunda gelecek planlaması yapılırken, onların yenilikçi ve idealist fikirlerinin alınması ve bunun ileriki uygulamalarda göz önünde bulundurulması yararlı olacaktır. Ayrıca turizmin hizmet sektörü olduğu düşünüldüğünde, söz konusu yaş gruplarının turizm faaliyetlerinin en önemli taşıyıcıları oldukları ve bu yüzden turizmin etkilerinin en fazla hissedildiği yaş gruplarından olmaları göz önüne alındığında, onların turizm konusundaki görüşlerinin değeri anlaşılmaktadır. Bunlara ek olarak ankete katılanların doğum yerleri incelendiğinde, yaklaşık yarısının (% 46,1) Giresun Merkez'de doğduğu görülmektedir. Giresun ilçe ve köylerini de hesaba kattığımızda, ankete katılanların % 72,4'ünün Giresunlu oldukları ve % 34,7'sinin de doğduğundan beri Giresun'da yaşadığı görülmektedir (Tablo 3). Bu bağlamda katılımcıların önemli bir kısmının doğdukları ve uzun süre ikamet ettikleri yeri daha iyi tanımaları nedeniyle Giresun ilindeki turizm faaliyetleri konusunda daha sağlıklı ve uygulanabilir öngörülerde bulunacakları anlaşılmaktadır.

Tablo 3. Katılımcıların yaş, doğum yeri ve ikamet sürelerine göre dağılımı

Yaş	Frekans	%	Doğum Yeri	Frekans	%	İkamet Süresi	Frekans	%
18-24	134	25,8	Giresun Merkez	242	46,1	Doğduğumdan beri	181	34,7
25-34	124	23,8	Giresun İlçeleri	94	17,9	1-4 Yıl	108	20,7
35-44	89	17,1	Giresun Köyleri	44	8,4	5-10 Yıl	67	12,8
45-54	91	17,6	Giresun Dışı	145	27,6	11-15 Yıl	41	7,8
55 +	81	15,7	Toplam	525	100	16-20 Yıl	38	7,4
Toplam	519	100				21 + Yıl	86	16,6
						Toplam	521	100

Öğrenim durumu, aylık gelir düzeyi ve ailelerin gelir kaynakları gibi sosyal özelliklerin, kentte yaşayan halkın turiste ve turizme bakışında önemli belirleyicilerden olduğu kabul edilmektedir (Alaeddinoğlu, 2008:12). Bu bağlamda ankete katılanların öğrenim durumlarına göre dağılımlarına baktığımızda, en büyük iki grubun lise (% 34,2) ve üniversite (% 33,8) mezunları olduğu görülmektedir. Anketimize katılanların yarıdan fazlası olan ve eğitilmiş nüfusun son iki basamağını oluşturan söz konusu kitlenin görüşlerinin, Giresun turizminin gelişmesine daha fazla katkısı olacağı kanısındayız. Çünkü özellikle üniversite mezunlarının, turizm konusundan

daha bilimsel ve sağlam öngörülerde bulunacakları aşikardır. Ankete katılanlarının ailelerinin gelir kaynaklarında ilk üç sırayı ticaret (% 27,8), hizmet (% 26,7) ve tarım (% 17,6) sektörünün oluşturduğu görülmektedir. Bu bağlamda kentin ekonomik hayatında da önemli yer teşkil eden bu üç sektör grubunda çalışanların, kendi yaşam pencerelerinden turizme bakışlarının önemli olacağı ve Giresun turizmi için önemli saptamalarda bulunacakları anlaşılmaktadır. Buna ek olarak ankete katılanların aylık gelirlerine göre dağılımları incelendiğinde, ilk sırada 500-1000 TL arasında aylık gelire sahip olanlar (% 32,5) gelmekte iken, bunu 1001-1500 TL arasında olanların (% 28,5) izlediği anlaşılmaktadır (Tablo 4). Ankete katılanların yaklaşık yarısını oluşturan, kentin alt ve orta gelir grubunu temsil eden bu kitlenin, onlara istihdam yaratma amacıyla gerçekleştirilen turizm faaliyetleri hakkındaki fikirleri bizlere önemli ipuçları verebilecektir.

Tablo 4. Katılımcıların aylık gelir, ailenin gelir kaynakları ve öğrenim durumlarına göre dağılımı

Öğrenim Durumu	Frekans	%	Ailenin Gelir Kaynağı	Frekans	%	Aylık Gelir	Frekans	%
Okuryazar Değil	5	0,9	Tarım	89	17,6	0-500	78	15,2
Okuryazar	22	4,3	Ticaret	140	27,8	500-1000	167	32,5
İlkokul	83	15,9	Hayvancılık	13	2,5	1001-1500	146	28,5
Ortaokul	57	10,9	El Sanatları	3	0,5	1501-2000	76	14,8
Lise	178	34,2	Turizm	2	0,4	2001--2500	20	3,8
Üniversite	176	33,8	Hizmet	135	26,7	2500 +	27	5,2
Toplam	521	100	Emekli	58	11,5	Toplam	514	100
			Diğer ¹	66	13			
			Toplam	506	100			

İnsanların hayatını devam ettirmek için çalıştığı meslek kollarının, onların hayata ve turizm gibi çeşitli ekonomik faaliyetlere bakış açılarının şekillenmesinde önemli etkileri bulunmaktadır. Bu bağlamda ankete katılanların mesleklerine göre dağılımlarına baktığımızda, ilk beş sıranın ev hanımları (% 23,9), öğrenciler (% 20,8), serbest meslek sahipleri (% 18,6), memurlar (% 12), emekliler (% 10,6)'den oluştuğu görülmektedir (Tablo 5). Bu durum kentteki genel durumla- tarım dışı sektörlerde çalışanların çoğunlukta olduğu- paralellik arz etmektedir. Ev hanımlarının anketimizde ilk sırayı almasında, ankete katılanların yaklaşık yarısının kadınlardan oluşması ve bunların da -ülkemiz genelinde olduğu gibi- önemli bir kısmının ev hanımı olması etkili olmuştur. Bu bağlamda kentteki farklı meslek kollarına sahip insanların turizm konusundaki görüş ve önerilerinin, önemli veriler sağlayacağı anlaşılmaktadır.

¹ İnşaat, sanayi, fırıncılık gibi çeşitli işler, ev hanımlığı, sosyal yardım alma, düzenli gelirin olmaması vb.

Tablo 5. Katılımcıların mesleklerine göre dağılımı

Meslek	Frekans	%	Meslek	Frekans	%
Çiftçi	12	2,3	Emekli	55	10,6
Memur	63	12	Öğrenci	109	20,8
Serbest Meslek	97	18,6	Esnaf	8	1,5
İşçi	25	4,9	Diğer ²	13	2,5
Tüccar	15	2,9	Toplam	522	100
Ev Hanımı	125	23,9			

Giresun Kentinde Yaşayan Halkın Tatil Alışkanlıkları ve Turistik Değerlere Bakışı

Kentte yaşayan ve genellikle yoğun tempoda çalışan insanların en önemli gereksinimlerinden birisi de kendilerine boş vakit ayırabilme ve dinlenme istekleridir. Halkın tatil alışkanlıkları ve turistik değerlere bakışının işlendiği bu bölümde, *katılımcıların boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri, tatillerini nerelerde geçirdikleri, en dikkat çekici turistik değerlerin neler olduğu* şeklinde sorular yöneltilmiştir. Bu bağlamda ankete katılanlara birbirine paralel iki soru sorulmuştur. İlkinde *boş zamanlarını nasıl değerlendirirsiniz?* şeklindeki soruya ankete katılanların % 24'ü evde geçirdiğini, % 18,5'i tarla ve bahçe işleriyle uğraştığını ve % 17,8'i de akraba ve komşu ziyaretlerinde bulduklarını ifade etmişlerdir. Diğer soruda *iş çıkışında veya hafta sonlarındaki boş vakitlerinizde nereye gidersiniz?* şeklindeki soruya ankete katılanların % 27,4'ü kafeterya ve çay bahçelerine gittiğini % 23,6'sı eş-dost ziyaretine gittiğini, % 22'si evde oturduğunu ifade etmişlerdir (Tablo 6). Buradan kentte yaşayan insanların boş vakitlerini genellikle ya evde oturarak ya da akraba ve komşuları ziyaret ederek geçirdikleri anlaşılmaktadır. Hafta sonlarında ve iş çıkışlarında ise çay bahçelerine ve kafeteryalara gidenler ile eş-dost ziyareti yapanların ağırlıkta olduğu görülmektedir.

² İşsiz, kuaför, satış danışmanı, şöfor, Elektrikçi vb.

³ Diğer (Kent içinde, sahilde gezinti yaparım, kitap veya gazete okurum, resim yaparım, köye giderim, müzik dinlerim, yaylaya giderim, internette sörf,antika restore ederim, özel ders veririm, balık tutarım, avcılık yaparım, deniz seyahati, cafelere giderim).

Tablo 6. Katılımcıların boş zamanlarını değerlendirme tercihleri

Boş Zamanı	Frekans	%	Hafta sonu ve iş çıkışında nereye gidersiniz?	Frekans	%
Değerlendirme Şekli					
Tarla ve bahçe işleriyle uğraşırım	96	18,5	Evde otururum	114	22
Akraba ve komşu ziyaretleri yaparım	92	17,8	Sinema ve tiyatroya giderim	54	10,4
Evde otururum	125	24	Kafeterya veya çay bahçelerine	142	27,4
İkinci bir işte çalışırım	31	6	Eş-dost ziyareti yaparım	122	23,6
Giresun dışına çıkarım	86	16,7	İlçelere Giderim	29	5,6
Diğer ³	88	17	Diğer ⁴	57	11
Toplam	520	100	Toplam	519	100

Kentte yaşayan ve genellikle yoğun tempoda çalışan insanların en önemli gereksinimlerinden birisi de tatil yapma istekleridir. Bu durum kent halkının, Giresun'a gelen turistlerin tatil yapma isteklerine bakış açısını da etkileyeceğinden önem arz etmektedir. Bu bağlamda ankete katılanların % 34,1'i şehir dışında tatillerini geçirdiklerini ifade ederken, % 29'u evde tatillerini geçirdiklerini, % 18'i de akraba-arkadaş yanında tatillerini geçirdiklerini ifade etmişlerdir (Tablo 7). Bu sonucun böyle çıkmasında, ankete katılanların bir bölümünün öğrenci olması nedeniyle memleketlerine gitmeleri, diğer katılımcıların önemli bir bölümünün de tatillerini genellikle yayla sahalarında, köylerinde veya diğer ilçelerde geçirmelerinin önemli etkileri bulunmaktadır. Ayrıca ankete katılanların önemli bir kısmının tatillerini evde geçirmelerinden, Giresun kentinde bilinen anlamda tatil anlayışının tam olarak gelişmediği anlaşılmaktadır.

Tablo 7. Katılımcıların tatil yapma tercihleri

Tatilinizi nerede geçirirsiniz	Frekans	%
Evde	148	29
Akraba-arkadaş yanında	92	18
Şehir dışında	176	34,1
İkinci konutunda	45	8,9
Diğer ⁵	52	10
Toplam	523	100

⁴ Diğer (Hepsi, sanatsal etkinlikler, doğa gezileri, spor salonuna giderim, bahçe veya tarlaya giderim, turistik yerleri gezerim, ailemle ilgilenirim, deniz seyahati, yaylaya giderim, sahilde gezerim, kitap okurum, köye giderim, kahvehaneye giderim).

⁵ Diğer (köyde, ailemin yanında, yaylada, Avrupa'da, şehir dışındaki akraba ve arkadaş yanında vb).

Giresun kenti ve çevresindeki rekreasyon alanları ve turistik değerler konusunda Giresun halkının görüşlerini öğrenmek ve öne çıkan rekreasyon alanlarına ve turistik değerlere dikkat çekmek amacıyla katılımcılara bu konularla ilgili sorular da yöneltilmiştir. Bu bağlamda *Giresun kenti ve çevresinde iş çıkışında veya hafta sonları en çok tercih ettiğiniz park hangisidir?* şeklindeki soruya katılımcıların yaklaşık yarıya yakını (% 42,9) Atapark cevabını vermişlerdir. Bunu Zübeyde Hanım Parkı, Millet Bahçesi ve Cumhuriyet Parkı takip etmektedir. Merkezi konumu ve birçok aktivitenin de burada yapılmasından dolayı Atapark'ın, halkın en fazla ilgi gösterdiği park olduğu anlaşılmaktadır (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 2 . Atapark'tan Bir Görünüm.

İkinci olarak katılımcılara *Giresun kenti ve çevresinde iş çıkışında veya hafta sonları en çok tercih ettiğiniz restoran hangisidir?* şeklinde sorulduğunda, katılımcıların en yüksek oranda kentteki lokanta ve restoranları (% 36,8) tercih ettiği, sahil restoranlarının (% 18,7) bunu takip ettiği anlaşılmaktadır. Üçüncü olarak sizce *Giresun kentinde en dikkat çeken turistik mekan neresidir?* şeklindeki soruya katılımcıların yarıdan fazlası (% 61,7) Giresun Kalesi olarak cevap vermişlerdir. Onu Giresun Adası ve Zeytinlik Mahallesi izlemektedir (Fotoğraf 3). Zaten bu üç mekan, Giresun kentinde en ilgi çekici turistik mekanlardır. Bu noktaların halkın gözünde de ne kadar değerli olduğu anketimize de yansımıştır. Bu bağlamda buraların turizm potansiyelini artırma amaçlı planlamalar yapılırken, halkın görüşlerinin alınması yararlı olacaktır.

Fotoğraf 3. Giresun Kalesi'nin yüksekten görünüşü (Kaynak: Anonim 2014b).

Dördüncü olarak sizce *Giresun ilindeki en dikkat çeken turistik değer hangisidir?* şeklindeki soruya katılımcıların yaklaşık yarısı (% 50,7) yaylalar şeklinde cevap vermişlerdir. Bunu kaleler (% 35) takip etmektedir. Zaten Giresun deyince turistik anlamda ilk akla gelen turistik çekiciliğin yayla sahaları olduğu bilinmekte ve halkın da bunu teyit etmiş olduğu görülmektedir. Bu bakımdan yayla sahalarının turizme açılmasında halkla istişare edilmesi ve onların da yaylalardaki turizm aktivitelerinden yararlanmalarının sağlanması önem arz etmektedir. Ayrıca başta Giresun Kalesi olmak üzere tarihi kalelere de daha fazla değer verilmesinin ve daha fazla önemsenmelerinin gerekli olduğu anlaşılmaktadır.

Giresun Halkının Turiste ve Turizme Bakışı

Turizmin hayata geçmesi ve sürdürülebilirliği için birçok değişkenin birbiriyle bütünleşik olması ve birbirini desteklemesi gerekmektedir. Bu değişkenlerden biri de, turizm bölgesindeki halkın turizme ve turiste bakış açısının nasıl olduğudur. Bu bağlamda turizm altyapısının geliştirilmesinde kullanılan yüksek parasal kaynak ve turizm geliştirme stratejilerinin sosyo-ekonomik ve kültürel etkileri nedeniyle yerel halkın turizme karşı tavrı, göz önünde bulundurulması gereken önemli bir etmendir (Ahmed, 1986'dan akt. Alaeddinoğlu:2008:3). Dolayısıyla turizmin hem sürdürülebilir bir şekilde devam ettirilmesi hem de yerel halka doğrudan veya dolaylı olarak etki yapması ve onların hayatlarını değiştirmesi nedeniyle yöre halkının da turizm konusunda birinci dereceden söz hakkına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Zaten

yerel halkın diğer bir deyişle ev sahibi toplumun benimsemediği, içine sindiremediği veya kabullenemediği turizm aktivitelerinin o yörelerde uzun ömürlü olması oldukça güçtür. Bu yüzden yerel halkın turizme ve gelecek turistlere bakışı ve onlara yönelik algısı, oldukça önem taşımaktadır.

Halkın turistleri ve turizmi nasıl algıladığı konusunun işlendiği bu bölümde, öncelikle katılımcıların turistlerle karşılaşp karşılaşmadıkları, turistlerle iletişim kurma durumları ve turistlere bakış açıları değerlendirilmiştir. Daha sonra yaş grupları, öğrenim durumu, meslek, gelir düzeyi, gelir kaynağı, cinsiyet, doğum yeri, ikamet süresi ve medeni durum gibi **birinci grup değişkenler** (sorular) ile *Giresun'a gelen turist ne anlam taşır? Giresun'a gelen turistle iletişim kuruyor musunuz? Giresun'da turizmin gelişmesi hangi doğal, ekonomik ve sosyo-kültürel sonuçlara yol açar?* gibi **ikinci grup değişkenler** (sorular) arasında çapraz çözümlenmeler yapılmış bu bağlamda değerlendirmeler gerçekleştirilmiştir.

Bu kapsamda ilk olarak ankete katılanlara **hiç turistle karşılaşmış mı?** şeklindeki soruya karşılık, katılımcıların % 66'sı daha önce turistlerle karşılaşmış olduklarını ifade etmişlerdir. Daha sonra katılımcılara **Giresun'a gelen turistle iletişim kuruyor musunuz, nasıl?** şeklindeki soruya cevap olarak, katılımcıların % 43'ü biraz iletişim kurduklarını, % 33,6'sı da iletişim kurmadıklarını belirtmişlerdir (Tablo 8). Bu bağlamda Giresun kentinde yaşayan halkın turizme ve turistlere bakış açılarının olumlu olmakla birlikte aynı durumu iletişim kurma konusunda gösteremedikleri, turistlerle iletişim konusunda yeterli gelişmeyi sağlayamadıkları ve bu konuda bilinç eksikliği olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum özellikle birebir etkileşimin oldukça önemli olduğu ve Giresun ili için de oldukça önem arz eden turizm türlerinin (doğa ve kültür turizmi gibi) geliştirilmesi bağlamında iyileştirilmesi gereken bir durum olarak dikkate değerdir.

Genel itibarıyla böyle bir sonuç olsa da çeşitli değişkenlere göre bu durumda bazı farklılıklar görülmektedir. Örneğin cinsiyet bazında katılımcılar değerlendirildiğinde, kadınların erkeklere oranla turistlerle daha az iletişim kurdukları anlaşılmaktadır. Nitekim erkeklerin % 27,8'i turistlerle iletişim kurmadıklarını belirtirken, bu oran kadınlarda % 39,7'ye kadar çıkmaktadır. Bunda ankete katılan kadınların önemli bir kısmının ev hanımı olmasından dolayı, turistle iletişim kurmada çekingenlik olmasının etkisi söz konusudur. Öğrenim durumlarına göre ankete katılanlar değerlendirildiğinde, eğitim seviyesi yükseldikçe turistlerle iletişim kurma oranının yükseldiği görülmektedir. Nitekim çeşitli şekillerde (biraz iletişim kurma, iletişim kurma oranı, adres tarifi sırasında, beraber çevreyi gezme ve evde misafir etme vb)

turistlerle iletişim kurma oranı üniversite mezunlarında % 75,2 düzeyinde iken, bu oran lise mezunlarında % 67,9 ve ilkokul mezunlarında % 49,1 oranında gerçekleşmektedir. Yaş gruplarına göre katılımcılar değerlendirildiğinde; turistlerle en yüksek iletişim kurulan yaş gruplarının 18-24 yaş (% 71,7) ile 35-44 yaş (% 70,6) arasındakiler olduğu, turistlerle en düşük düzeyde iletişim kurulan yaş grubunun ise 45-54 yaş (% 58,3) aralığındakilerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Buradan yaş düzeyi yükseldikçe, turistlerle iletişim kurma oranının azaldığı anlaşılmaktadır. Mesleklere göre katılımcılara bakıldığında; memur, öğrenci ve emeklilerde turistlerle iletişim kurma oranının yükseldiği, buna karşı ev hanımları, esnaf ve çiftçilerde bu oranın düştüğü gözlenmektedir.

Aylık gelir seviyesine göre katılımcılar incelendiğinde, en yüksek iletişim kurma oranı, 2500 + gelir seviyesindekilerde (% 80) görülmektedir. Gelir kaynaklarına göre baktığımızda, katılımcılar içerisinde sektörel faktörlerden dolayı özellikle ticaret (% 74,8) ve hizmet sektörlerindekiilerde (% 70,9) turistlerle iletişim kurma oranının, diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Doğum yerine göre, turistlerle en yüksek iletişim kurma oranına tahmin edilebileceği gibi Giresun merkezde (% 73,1) rastlanırken; en düşük oran, Giresun'un köylerinde (% 28,6) görülmektedir. Çünkü kent merkezinde yaşayanların, kırsal kesime göre daha yüksek düzeyde sosyalleşmesi, eğitim seviyelerinin daha yüksek olması ve medeni cesaretlerinin daha yüksek olmasından dolayı turistlerle daha fazla iletişim kurmaları söz konusu olabilmektedir. Medeni duruma göre baktığımızda ise yine tahmin edileceği gibi bekarların, evli ve dullara göre turistlerle daha fazla iletişim kurdukları anlaşılmaktadır.

Giresun'a gelen turistlerin halkın gözünde ne anlam taşıdıkları, halkın turistlere bakış açısının tespit edilmesinde ve turizm faaliyetlerinin halkla birlikte geliştirilmesinde dikkate değer bir veri oluşturacaktır. Bu bağlamda **Giresun'a gelen turist ne anlam taşır?** şeklindeki soruya katılımcıların % 47'si döviz bırakan, % 35,3'ü de Giresun'un gelişmesini ve dışa açılmasını isteyen kişi olarak turistlere yaklaşım sergilediklerini ifade etmişlerdir (Tablo 8). Buradan katılımcıların üçte ikisinin turistlere karşı olumlu bir izlenime sahip olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla halkın, turistlerin Giresun ekonomisine ve kentin gelişimine katkı yapabileceği düşüncesine sahip oldukları ortaya çıkmaktadır. Ayrıca turistleri, halka kötü örnek olan ve hastalık bulaştıran kişi olarak görenlerin oranının çok düşük düzeyde kaldığı görülmektedir. Halkın turistlere yönelik bu teveccühü, turizm konusunda daha cesaretli, daha atak ve daha ses getirci adımların atılması için oldukça önemli bir destek olarak görülmelidir.

Tablo 8. Katılımcılara göre turistlerin taşıdıkları anlam ve turistlerle iletişim kurma tercihleri

Giresun'a Gelen Turist Ne Anlam Taşır	Frekans	%	Giresun'a gelen turistle iletişim kuruyor musunuz?	Frekans	%
Döviz bırakan kişi	245	47	İletişim kurmuyorum	132	33,6
Yardım edilmesi gereken kişi	43	8,3	Biraz iletişim kuruyorum	169	43
Giresun'u kirleten kişi	12	2,3	Adres tarifi sırasında	52	13,2
Halka kötü örnek olan kişi	18	3,4	Beraber çevreyi gezme	17	4,3
Hastalık bulaştıran kişi	2	0,4	Evde misafir etme	23	5,9
Giresun'un gelişmesini ve dışa açılmasını isteyen kişi	184	35,3	Toplam	393	100
Hem döviz bırakan hem de Giresun'un gelişmesini ve dışa açılmasını isteyen kişi	16	3,1			
Hiçbiri	1	0,2			
Toplam	521	100			

Katılımcıların önemli oranda olumlu baktığı görülmekle beraber bazı değişkenlere göre turistlerin taşıdığı anlam az da bazı farklılıklar göstermektedir. Nitekim eğitim durumuna göre gelen turistin ne anlam taşıdığına bakıldığında, eğitim seviyeleri arasında genel duruma uygun yansımalar görülmektedir. Ancak lise ve üniversite mezunları arasında bile az da olsa turistleri halka kötü örnek olan kişi veya hastalık bulaştıran kişi olarak belirtenlere rastlanılmıştır. Ayrıca ankete katılanların % 8,3'ünün gelen turisti yardım edilmesi gereken kişi olarak görmeleri ve bunlar içerisinde yarımın fazlasının lise ve üniversite mezunu olması dikkate değer bir durumdur (Tablo 9). Çünkü az da olsa aralarında eğitilmiş kişilerin olduğu kitlenin, turisti misafir olarak yani kazanç elde etmeksizin yardım edilmesi gereken kişi olarak algılaması, söz konusu kitle üzerinde turizmin ekonomik anlamda bir beklenti oluşturmada yetersiz kaldığını göstermektedir. Tabi bu kitlenin ekonomik olarak buldukları seviyenin de böyle bir kaniya sahip olmalarında etkisinin olduğu söylenebilir. Yaş gruplarına göre gelen turistlerin ne anlam taşıdığı incelendiğinde, bütün yaş gruplarında Giresun'a gelen turistin, döviz bırakan ve Giresun'un gelişmesini ve dışa açılmasını sağlayan kişi olarak algılandığı anlaşılmakla beraber özellikle 18-24 ile 25-34 yaş gruplarında bunun daha baskın olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum çalışma çağındaki iki önemli yaş grubunda turizmin olumlu yönde değiştirici bir faktör olarak algılandığını göstermektedir. Bununla birlikte turistleri hastalık bulaştıran kişi olarak görenlerin de sadece bu yaş grubundakilerden olduğu görülmektedir.

Cinsiyete göre bakıldığında ise kadınların biraz daha fazla düzeyde olmakla birlikte her iki grubun da önemli oranda turistleri döviz bırakan ve

Tablo 9. Öğrenim durumlarına göre Giresun'a gelen turistlerin taşıdıkları anlam

Giresun'a Gelen Turist Ne Anlam Taşır	Döviz bırakan kişi	Yardım Edilmesi Gereken Kişi	Giresun'u Kirleten Kişi	Halka Kötü Örnek Olan Kişi	Hastalık Bulaştıran Kişi	Giresun'unun Gelişmesini ve Dışa Açılmasını Sağlayan Kişi	Diğer ⁶	Toplam	(%)
Okuryazar	1	0	0	0	0	1	1	3	0,6
Okuryazar Değil	9	1	1	2	1	8	0	22	4,2
İlkokul	47	7	3	2	0	21	3	83	16
Ortaokul	29	6	1	3	0	17	1	57	11
Lise	80	15	4	3	0	67	9	178	34,3
Üniversite	78	14	3	8	1	70	2	176	33,9
Toplam	244	43	12	18	2	184	16	519	100

kentin gelişimine ve dışa açılıma katkı sağlayan kişiler olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Gelir düzeyine göre incelendiğinde, tüm gelir gruplarında turizmin ekonomik yönüne vurgu yapıldığı görülmektedir. Ayrıca gelir düzeyi düştükçe turistlerin döviz bırakan kişi olarak algılanmalarının arttığı, ancak aynı doğrultuda turistlerin halka kötü örnek olarak veya hastalık bulaştıran kişiler olarak algılanmalarının da yükseldiği anlaşılmaktadır. Mesleklere göre dağılımda ise, özellikle serbest meslek sahibi, işçi ve esnaf kesimlerinde daha fazla oranda turistlerin döviz bırakan kişi olarak görüldükleri, tüccarların ise turistleri daha ziyade kenti geliştiren ve dışa açılmasını sağlayan kişiler olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Ayrıca çiftçilerin ve tüccarların diğer meslek gruplarına oranla daha fazla düzeyde turistleri halka kötü örnek olarak gördükleri, emeklilerin de meslek gruplarına oranla daha fazla düzeyde turistleri kenti kirleten kişi olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Ancak bunların düzeyi oldukça düşüktür, genel itibarıyla tüm meslek gruplarında turistlere olumlu olarak bakılmaktadır. Bu kanıların oluşmasında, kişilerin turizmin kendi mesleklerine olası etkilerini, buldukları koşullarla bağlantı kurarak algılamaları ve buna göre düşünce üretmeleri etkili olmaktadır. Örneğin esnaf kesiminin, turistlerin alışveriş yaparak, kazanç bırakmaları üzerine beklentileri oluşurken; çiftçilerin böyle bir beklentiye sahip olmadıkları, bu nedenle turistleri daha negatif bir bakış açısıyla algıladıkları anlaşılmaktadır.

Halkın turizmin doğal, ekonomik ve sosyo-kültürel çevre üzerindeki etkilerine yönelik sahip olduğu tutum - davranışların ve buna karşı geliştirdiği düşünce kalıplarının öğrenilmesi, turizmin halkın yaşamı üzerinde olumsuz olarak algılanan etkilerinin azaltılması bağlamında yapılan çalışmalara yön

⁶ Diğer (Hem döviz bırakan hem de Giresun'unun gelişmesini ve dışa açılmasını isteyen kişiler)

verici olabilmektedir. Böylelikle halka rağmen değil de halkın istediği şekilde turizmin planlanması ve uygulanması gerçekleştirilebilir. Bu bağlamda katılımcılara ilk olarak ***Giresun'da turizmin gelişmesi, sosyal ve kültürel açıdan hangi sonuçlara yol açacaktır?*** sorusu yöneltilmiştir. Soruda birden fazla seçenek işaretlendiği için, katılımcıların seçeneklere verdikleri cevaplar gruplandırılarak, her bir seçeneğin cevaplanma oranı bulunmuştur. Bu bağlamda katılımcıların verdikleri cevapların, % 78,2 oranında turizmin sosyo-kültürel çevre üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu belirten seçeneklerde (kültürümüzün diğer kültürlerle kaynaşmasına katkı yapacaktır, halkın sosyalleşmesine olumlu yansıtacaktır, toplumdaki çağdaşlığın artmasına katkı yapacaktır, kültürel ve sanatsal etkinliklerin artmasına katkı yapacaktır vb) toplandığı görülmektedir. Bu da katılımcıların, Giresun'un sosyo-kültürel hayatına turizmin olumlu yönde etki yapacağını düşündüklerini göstermektedir.

Turizmin ekonomik etkilerine halkın tepkisini ölçmeye yönelik olarak katılımcılara ***Giresun'da turizmin gelişmesi ekonomik açıdan hangi sonuçlara yol açacaktır?*** sorusu yöneltilmiştir. Soruda birden fazla seçenek işaretlendiği için, katılımcıların seçeneklere verdikleri cevaplar gruplandırılarak, her bir seçeneğin cevaplanma oranı bulunmuştur. Bu bağlamda katılımcıların verdikleri cevapların, % 90,5 oranında ekonomik anlamda turizmin olumlu etkilerinin olduğu seçeneklerde (kişi başına düşen geliri artıracaktır, yeni iş ve kazanç kaynağı doğacaktır, daha fazla yatırım gelmesini sağlayacaktır, halkın sosyo – ekonomik seviyesi gelişecektir) toplanmış olduğu anlaşılmaktadır. “Ekonomik herhangi katkı yapmayacaktır” seçeneğine verilen cevapların oranı sadece % 3 düzeyindedir. Bu da katılımcıların Giresun'un ekonomik açıdan gelişmesine, turizmin olumlu yönde etki yapacağını düşündüklerini göstermektedir.

Turizmin doğal çevre üzerindeki etkilerine halkın tepkisini ölçmeye yönelik olarak katılımcılara ***Giresun'da turizmin gelişmesi çevresel açıdan hangi sonuçlara yol açacaktır?*** sorusu yöneltilmiştir. Soruda birden fazla seçenek işaretlendiği için, katılımcıların seçeneklere verdikleri cevaplar gruplandırılarak, her bir seçeneğin cevaplanma oranı bulunmuştur. Bu bağlamda katılımcıların verdikleri cevapların, sadece % 20,1 oranında turizmin olumlu çevresel etkilerinin olduğu seçeneklerde (çevre koruma bilincinin artmasına katkı yapacaktır, doğal çevreye verilen önem artacaktır) toplanmış olduğu anlaşılmaktadır. Ancak katılımcıların verdikleri cevapların büyük bir kısmının (% 79,9) turizmin olumsuz çevresel etkilerinin ifade edildiği seçeneklerde (Giresun'da trafik ve kalabalıklaşmaya yol açacaktır, çevre

kirlenmesine yol açacaktır, yeşil örtünün bozulmasına yol açacaktır, yayla sahalarının bozulmasına yol açacaktır) yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum Giresun kentinde yaşayan halkın ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda turizmin olumlu etkilerinin olacağını, buna karşın doğal çevre üzerinde turizmin olumsuz etkilerinin daha fazla olacağını düşündüklerini göstermektedir. Bu kanının oluşmasının en önemli nedeni; özellikle festival ve şenlikler döneminde başta yayla sahaları olmak üzere doğal çevrede katı atık kirliliğinin görülmesi, yayla sahalarındaki doğal çevreye uyumsuz yapılaşmaların bulunması, kalabalık ve gürültünün artması vb. doğal çevreye olumsuz olarak yansıyan birtakım gözle görülür durumların halkın dikkatini çekmesidir.

Halkın, turizmin gelişmesine ve turist sayısının artmasına yönelik olarak nasıl bir bakış açısına sahip olduğunun tespit edilmesi, günümüzde ve ileriki yıllarda uygulanacak turizm uygulamalarında halk desteğinin alınması anlamında önem taşımaktadır. Bu bağlamda Giresun kentinde yaptığımız ankette katılımcılara *Giresun'da turizmin gelişmesini ve daha fazla yerli ve yabancı turistin Giresun'a gelmesini destekliyor musunuz?* sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun buna olumlu cevap verdiği (% 86,7) görülmektedir. Çeşitli değişkenlere göre değerlendirildiğinde ise kadınların, 45 yaş ve üzerindekiilerin, Giresun Merkez'de yaşayanların, memur, esnaf ve emeklilerin, gelir seviyesi yüksek olanların, bekarların, hizmet-ticaret ve tarım sektöründe çalışanların, diğer gruplara nazaran daha yüksek oranda Giresun'da turizmin gelişmesine ve daha fazla sayıda turist gelmesine destek verdikleri anlaşılmaktadır. Bu durum, Giresun'da halkın büyük çoğunluğunun turizmin gelişmesine ve turist sayısının artmasına olumlu baktığını göstermektedir. Araştırma sahasında turizmi destekleme oranı, gelir ve eğitim seviyesi yükseldikçe, yaş düzeyi yükseldikçe ve kırsal kesimden kente doğru geldikçe artmaktadır. Bunda turizmle ilgili bilinç düzeyinin yükselmesi ve beklentinin artmasının etkisi söz konusudur.

Tartışma ve Sonuç

Giresun ili, bulunduğu konum itibariyle başta doğal çekicilikler olmak üzere, tarihi ve kültürel çekicilikler bakımından dikkate değer bir potansiyele sahiptir. Bu bağlamda Giresun Adası, yayla sahaları ve dağlık alanları, zengin bitki ve hayvan varlığına sahip doğal ortamları oldukça ilgi çekicidir. Ayrıca Giresun Kalesi gibi kaleler, tarihi cami, kilise ve manastırlar gibi tarihsel çekicilikler de bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Giresun yöresine ait gelenek ve görenekler, eğlence ve oyunlar, yiyecek ve giyecekler (Giresun Karşılması,

Tamzara dokumacılığı, kına geceleri, kara lahana çorbası gibi yöresel yemekler, yöresel kıyafetler, yayla şenlikleri ve Aksu festivali gibi yöresel festivaller vb.) gibi dikkati çeken kültürel güzellikler de söz konusudur. Bütün bu çekicilikleriyle Giresun ili, değerlendirilebilecek düzeyde bir turistik kaynak zenginliğine sahiptir. Bu potansiyelin ortaya çıkarılması ve turizm faaliyetlerinin geleceğe dönük olarak sürdürülebilir bir şekilde planlanması ve uygulanması için halkın görüş ve düşüncelerinin alınması büyük önem arz etmektedir. İşte bu maksatla yapmış olduğumuz bu çalışmada; Giresun halkının tatil ve dinlenme alışkanlıkları, en çok rağbet gören turistik mekanlar tespit edilmeye çalışılmış, turizme, turistlere ve turizmin etkilerine yönelik kent halkının izlenimleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Araştırmadaki anket verilerinin sonuçlarını değerlendirme bağlamında, öncelikle Giresun kentinde yaşayan halkın rekreasyon ve tatil alışkanlıklarını incelersek, katılımcıların önemli bir kısmının boş vakitlerini genellikle ya evde oturarak ya da akraba ve komşu ziyaret ederek geçirdikleri anlaşılmaktadır. Hafta sonlarında ve iş çıkışlarında ise çay bahçelerine ve kafeteryalara gidenlerin ve eş-dost ziyareti yapanların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Yine katılımcıların tatillerini şehir dışında, evde ve akraba-arkadaş yanında tatillerini geçirdikleri tespit edilmiştir. Park olarak en çok Atapark tercih edilirken, kentteki ve sahildeki restoranların yeme-içme mekanı olarak daha fazla oranda tercih edildiği anlaşılmaktadır. Katılımcıların Giresun kentinde en dikkat çekici turistik mekanlar olarak Giresun Kalesi, Giresun Adası ve Zeytinlik Mahallesi'ni; il genelindeki en dikkat çekici turistik mekan olarak da yayla sahalarını tercih ettikleri görülmüştür.

Giresun kentinde yaşayan halkın turizme ve turistlere yönelik olarak çoğunlukla olumlu bir bakış açısına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim katılımcıların % 86,7'sinin Giresun'da turizmin gelişmesini ve daha fazla yerli ve yabancı turistin Giresun'a gelmesini destekledikleri anlaşılmaktadır. Bu bağlamda özellikle kadınların; 45 yaş ve üzerindeki, Giresun Merkez'de yaşayanların; memur, esnaf ve emeklilerin; gelir seviyesi yüksek olanların; bekarların; hizmet- ticaret ve tarım sektöründe çalışanların diğer gruplara nazaran daha yüksek oranda Giresun'da turizmin gelişmesine olumlu baktıkları ortaya çıkmıştır.

Turistlerle iletişim kurma konusunda birtakım yetersizliklerin ve bilinç eksikliğinin olduğu ve bu nedenle turistlerle iletişim kurmada bazı sıkıntıların olduğu görülmektedir. Bu bağlamda erkeklerin kadınlara göre; eğitim seviyesi yüksek olanların düşük olanlara göre; memur, emekli ve öğrencilerin ev hanımları, esnaf ve çiftçilere göre daha yüksek oranla turistlerle iletişim

kurdukları görülmektedir. Ayrıca kent halkının çoğunlukla kente gelen turistleri döviz bırakan ve Giresun kentinin gelişmesine ve dışa açılmasına katkı sağlayacak kişiler olarak algıladıkları anlaşılmaktadır. Turistleri, halka kötü örnek olan ve hastalık bulaştıran kişi olarak görenlerin oranının ise çok düşük düzeyde kaldığı görülmektedir. Burada da kadınların; düşük gelirli olanların; serbest meslek sahibi, işçi ve esnaf kesiminin; 18-34 yaş arasındakilerin daha yüksek oranda kente gelen turistleri döviz bırakan ve Giresun kentinin gelişmesine ve dışa açılmasına katkı sağlayacak kişiler olarak gördükleri sonucuna varılmıştır.

Bunlara ek olarak turizmin doğal çevre üzerindeki etkileri olumsuz olarak algılanırken, ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda olumlu etkiler yapacağına inanılmaktadır. Nitekim katılımcıların önemli oranda (% 79,9), turizmin çevresel etkilerinin olumsuz olabileceği kanısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Bununla birlikte katılımcıların ekonomik açıdan % 90,5 oranında, sosyo-kültürel bakımdan da % 78,2 oranında turizmin olumlu etki yapacağına kanaat getirdikleri anlaşılmaktadır. Aynı şekilde halkın, Giresun'a gelen yabancı ve yerli turist sayısının artmasını destekledikleri gözlenmiştir. Turizm ve etkileriyle ilgili olarak yapılması gereken, Giresun kentinde yaşayan halkın bakış açılarının olumlu olduğu noktalarda daha fazla gelişmenin sağlanmasına gayret edilmesi; olumsuz olduğu noktalarda ise derinlemesine araştırma yapıp, bunun nedenleri ve çözümleri konusunda incelemeler yapılarak, halkın olumsuz tepkilerine yol açan faktörleri azaltıcı yönde çalışmaların yapılmasıdır.

Bu bağlamda bazı konularda çekinceleri olmakla birlikte Giresun kentinde yaşayan halkın turizme ve turistlere yönelik olarak ortaya koyduğu destekleyici tavır, turizm konusunda planlama yapanlar ve yatırımcılar için büyük bir teşvik olarak algılanmalıdır. Çünkü halka rağmen sürdürülebilir turizm faaliyetinin gerçekleştirilmeyeceği ve halkın turizme bizzat katılmasının, turizmi sahiplenmesinin oldukça önemli olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla Giresun halkı, turizm konusunda gelişmelerin olmasına açık olduklarını ve başta ekonomik olmak üzere, sosyal ve kültürel açıdan turizmden olumlu beklentiler içerisinde olduklarını ortaya koymuş durumdadır. Bu bağlamda turizmin geliştirilmesine daha fazla bir gayret ve önem verilerek devam edilmesi oldukça önem taşımaktadır.

Giresun kentinde yaşayan halkın turizmi geliştirme konusunda, onlara sunulan çeşitli öneri seçeneklerinden bazılarını daha fazla destekledikleri ve bunlara ek olarak değişik öneriler sundukları görülmektedir. Bu bağlamda katılımcılara *Giresun'da turizmin gelişmesi için öneriniz nedir?* sorusu

yöneltilmiştir. Soruda birden fazla seçenek işaretlendiği için, katılımcıların seçeneklere verdikleri cevaplar gruplandırılarak, her bir seçeneğin cevaplanma oranı bulunmuştur. Verilen cevaplar incelendiğinde katılımcıların en yüksek oranda (% 22) *yayla sahalarına önem verilmeli ve yayla sahalarının turistik potansiyelleri ortaya çıkarılarak tanıtılmalıdır* şeklinde yorumlayacağımız öneri seçeneğini destekledikleri anlaşılmaktadır. Daha sonra sırasıyla *tarihi eserlere önem verilmeli ve tanıtılmalı (20,8)*, *yöreye ait kültürel değerlere (yemek, folklor, yöresel giysi) önem verilmeli ve tanıtılmalı (% 18,7)*, *doğal güzelliklere (ormanlık alanlar, göller, akarsular, kayalıklar) önem verilmeli ve tanıtılmalı (% 18,5)*, *Giresun'daki konaklama ve ulaşım imkanları geliştirilmeli (% 18,4)* şeklindeki öneri seçeneklerinin azalan oranlarda tercih edildiği gözlenmektedir.

Bu önerilere ek olarak; Giresun Adası'nın turizme kazandırılması ve bu bağlamda teleferik sisteminin yapılması, gelen turistlere kolaylık olması bağlamında turistik yerlere giden yollardaki işaretlerin daha belirgin olması, Zeytinlik Mahallesi'ne daha fazla önem verilmesi ve turizme kazandırılması, tanıtma ve turizm derneklerinin daha aktif olması, turizmde yeni bir yapılanma olması, kentteki altyapının iyileştirilmesi ve kentin güzelleştirilmesi, halkın bilinçlendirilmesi gibi bizim de katılacağımız birçok öneri katılımcılar tarafından dile getirilmektedir.

Sonuç olarak Giresun halkının, bazı küçük ve önemsiz olarak algılanabilecek farklı düşünceleri olmakla birlikte, çoğunlukla turizmi ve buna yönelik gelişmelerin olmasını önemsemekte olduğu, turistik değerlerin korunmasına ve daha fazla turist gelmesine taraftar olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla halkın bu isteğinin bilincinde olarak Giresun'daki turistik yatırımların hızlandırılması, halkın beklentilerine cevap verilmesi, halkın görüşleri doğrultusunda geliştirilmesi ve halkın bizzat katılımının sağlanması oldukça önem taşımaktadır. Turizmi geliştirmeye dönük çalışmaların artırılmasının, hem Giresun halkının yaşam standartlarının yükselmesine katkı sağlayarak, yeni istihdam olanakları yaratacağı ve turizme yönelik memnuniyet seviyesini yükselteceği hem de turizmin sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesine katkı sağlayacağı anlaşılmaktadır. Çünkü halka rağmen, halk istemeden, sahiplenmeden ve benimsemeyen, turizmin başarıya ulaşması ve istenilen sonucu getirmesi oldukça güçtür.

Kaynaklar

- Anonim, (2014a)**, Giresun Belediyesi Verileri.
- Anonim, (2014b)**, Giresun Valiliği dokümanları.
- Alaeddinoğlu, F., (2007)**, “Van Halkının Turisti ve Turizmi Algılama Şekli”, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 5 (1), 1-16, Ankara.
- Alaeddinoğlu, F., (2008)**, “Sivas Kentinde Halkın Turizme ve Turiste Bakışı”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt:5 Sayı:2, s.2-23.
- Arıncı, K., (2006)**, Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri, Mega Ofset Mat. San. Ltd. Şti., Erzurum.
- Avcı Kurt, C., (2009)**, *Turizm Sosyolojisi (Genel ve Yapısal Yaklaşım)*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Baysan, S., (2007)**, “Kuşadası'nda Kıyı Kullanımı ve Turizmin Mekânsal Etkileri Konusunda Yerel Halkın Tutumları”, *Ege Coğrafya Dergisi*, Vol:16, s.69-85, İzmir.
- Bekdemir, Ü., (2000)**, *Giresun Kent Coğrafyası* (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniv. Sos. Bil. Enst. Erzurum.
- Bekdemir, Ü., Ertürk, M. ve Güner, İ., (2000)**, “Giresun'un Tarihi Coğrafyası”. *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı:4, s. 1-19, Erzurum.
- Çağatay, A., Yurdaer, M. ve Kırış, R., (2002)**, “Ekoturizm İçin Mekan ve Yerel Toplulukların Katılımının Planlanması (Akseki İbradi Havzası Örneği)”, *II. Turizm Şurası (7-8 Kasım 2002) Bildirileri*, s. 203-217, Ankara.
- Darkot, B., (1988)**, *İslam Ansiklopedisi, Giresun Maddesi*, Milli Eğitim Basımevi, 4. Cilt, s.789-790, İstanbul.
- Emecen, M.F., (1996)**, *Giresun, Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt:14, s. 78-84, İstanbul.
- Emekli, G., (1998)**, *Bergama'da Turizm ve Sosyo-Ekonomik Etkileri* (Doktora Tezi), Ege Üniv. Sosyal Bilimler Enst., İzmir.
- Emekli, G., (2001)**, *Bergama'nın Turizm Coğrafyası ve Turizmin Mekansal Etkileri*, Bergama Belediyesi Kültür Yayınları, Bergama-İzmir.
- Erdoğan, N., (2003)**, *Çevre ve (Eko) Turizm*, Erk Yayınevi, Ankara.
- Gümüş, N. ve Özüpekçe, S., (2009)**, “Foça'da Turizmin Ekonomik, Sosyal, Kültürel ve Çevresel Etkilerine Yönelik Yerel Halkın Görüşleri” (Elektronik Sürüm), *Uluslararası İnsan Bilimler Dergisi*, 6 (2), s. 398-416.
- Tatoğlu, E., Erdal, F., Özgür, H. ve Azaklı S., (2000)**, “Bir Turizm Etki Skalası Geliştirilmesi ve Test Edilmesi: Kuşadası Örneği”, Ayşe G. Şerifoğlu (Ed.), *Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu*, s. 523-531, Kuşadası/Aydın.
- Özgüç, N., (2013)**, *Turizm Coğrafyası (Özellikler ve Bölgeler)*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Yüksel, F., (2004)**, “*Turizmde Planlama ve Uygulama: Başarısızlık Nedenleri ve Öneriler*” *Turizm: İlkeler ve Yönetim* (Editörler: Atıla Yüksel, Murat Hançer), Turhan Kitabevi, Ankara.
- Zengin, B., (2006)**, *Turizm Coğrafyası (Türkiye Genel ve Turizm Coğrafyası)*, Değişim Yayınları, İstanbul.
- 4).
- <http://www.tuik.gov.tr> (Son Erişim Tarihi: 06.02.2014).

Radyoaktif Kaynakların (Metsamor Nükleer Santrali Bölgesinin) Ekoiklim Bakımdan Değerlendirilmesi: Güney Kafkasya ve Yakın Çevresi Ölçeğinde*

Geliş Tarihi: 11.02.2014
Kabul Tarihi: 09.06.2014

Fatih İMAT**
Nazım BABABEYLİ***
Mustafa ÖZDEMİR****

Öz

Güney Kafkasya Bölgesinde bir kaç radyoaktif kirlenme kaynağı vardır. Bunlardan bölge için her zaman tehlike oluşturan Ermenistan'ın Metsamor Nükleer Santrali özellikle vurgulanmalıdır. 1988 yılında meydana gelen Spitak depreminden sonra santralin faaliyeti durdurulsa da 1995 yılında santralin iki bloğu Ermenistan hükümetinin kararıyla yeniden çalıştırılmaya başlanmıştır. Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) ve Avrupa Birliği eski teknolojiyle inşa edilen ve aktif deprem kuşağında yer alan, dünyanın en tehlikeli santrallerinden biri olan santralin kapatılması gerektiğini birçok defa vurgulamıştır. Santral Güney Kafkasya bölgesi ve yakın çevresinde özellikle Türkiye, Azerbaycan ve İran İslam Cumhuriyeti için çok ciddi tehlike oluşturmaktadır. Bu tehlike kendini daha çok atmosfer sirkülasyonu ve hidrografik şebeke vasıtasıyla göstermektedir. Bu nedenle nükleer santralin çevreye etkisinin araştırılmasında arazinin doğal iklim şartlarının öğrenilmesi ve değerlendirilmesi oldukça önemlidir.

Radyoaktif maddelerin yayılmasında iklimi şekillendiren başlıca faktörler; coğrafi konum, orografik şerait, dağ kuşaklarının muhtelifliği ve rölöyefin mürekkepliğidir. Bunlar bölgede eko coğrafi durumunu karakterize eden en önemli etmenlerdir.

Anahtar Kelimeler: Metsamor Nükleer Santrali, Eko iklim, Güney Kafkasya, Radyoaktif Kaynaklar

* Bu çalışma 2010 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti devlet petrol şirketi SOCAR tarafından Bakü'de düzenlenen VII Azerbaycan Uluslararası Jeofizik Konferansında sözlü bildiri olarak sunulan "Aras Çayı Havzasında Radyoaktif Atıkların Yayılmasında Atmosfer Sirkülasyonunun Rolüne Dair" başlıklı çalışmadan, 2011 yılında Lenkeran Devlet Üniversitesi (Azerbaycan) tarafından düzenlenen "Azerbaycan'ın İnkışaf Stratejisi ve Aktüel Problemler" konferansında sözlü bildiri olarak sunulan "Metsamor Atom Elektrik Santrali Azerbaycan İçin Ekoloji Tehlike Kaynağıdır" başlıklı çalışmadan ve 2012 yılında Atatürk Üniversitesi tarafından Erzurum'da düzenlenen I. Ulusal Coğrafya sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulan ve yayımlanan "Güney Kafkasya Bölgesinde Radyoaktif Kaynakların (Metsamor Nükleer Santral Bölgesinin) Eko iklim Bakımdan Değerlendirilmesi" başlıklı çalışmalardan yararlanılıp geliştirilerek makale formatına dönüştürülmüştür.

** Yrd. Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, fatihimat@hotmail.com

*** Milli Aer Kosmik Agentliği Ekoloji Enstitüsü, Nahçıvan Şube Müdürü, Nahçıvan/Azerbaycan, nazimnym@mail.ru

**** Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, mudemir@atauni.edu.tr

Evaluation of Radioactive Sources (Region of Metsamor Nuclear Power Station) in respect of Eco-Climate: On the Scale of Southern Caucasia and Immediate Surroundings

Abstract

There are some radioactive pollution sources in Southern Caucasia Region. Metsamor Nuclear Power Station in Armenia which constitutes a constant threat to the region should be emphasized among those sources. Even though activity of the power station was stopped after the earthquake in Spitak happened in 1988, two blocks of the power station were started to be rerun by the order of Armenian government in 1995. International Atomic Energy Agency (IAEA) and European Union (EU) emphasize many times that the power station, one of the most dangerous power stations in the world, which is built by former technology and stands in an active seismic belt must be closed. The power station poses a serious threat to Southern Caucasia Region and its near surroundings especially Turkey, Azerbaijan, and Iran Islamic Republic. This threat shows itself mostly via atmospheric circulation and hydrographic network. Therefore, it is crucial to know and evaluate natural climatic conditions of the field for the investigation of environmental influences of Nuclear Power Station.

Main factors forming climate through spreading of radioactive materials are location, orographic conditions, diversity of mountain ranges and compounds of relief. These are the most important elements characterizing ecogeographic situation of the region.

Keywords: Metsamor Nuclear Power Station, Eco-Climate, Southern Caucasia, Radioactive Sources

Giriş

İnsanların aktiviteleri sonucu oluşan hava kirliliğini toplumun daha fazla önemsemesinin sebebi, insan sağlığına ve çevreye etkilerinin farkındalığının yanında bu kirliliğin sürekli olması ile ilgilidir. Enerji üretimi ve dağıtımının neden olduğu çevre etkileri; asit kirleticiler, partiküller, ağır metaller, atık sorunu, afet olasılığı, radyasyon kirliliği vs. şeklinde gruplandırılabilir (T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, 2007;2017).

Güney Kafkasya'da radyoaktif kirlilik kaynaklarından biri olan ve bölge devletleri için her zaman tehlike oluşturan santral, Ermenistan'ın Metsamor Nükleer Santrali'dir (Foto 1). 1970'li yılların sonuna doğru inşaatı tamamlanan santral bugün Ermenistan'ın enerji ihtiyacının karşılanmasında çok önemli role sahiptir. Santralin faaliyeti 1988 yılındaki Spitak depreminden sonra durdurulmuş 1995 yılında ise hükümet kararıyla santral'in iki bloku yeniden çalıştırılmaya başlamıştır (<http://en.wikipedia.org/wiki/Metsamor>). Günümüzde Uluslar arası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) ve Avrupa Birliği Metsamor Nükleer Santralini dünyanın en tehlikeli nükleer santrallerden biri olarak kabul etmektedir. Bu gelişmeler ışığında Eylül 1999'da Brüksel'de Ermenistan hükümeti ile AB arasında anlaşmaya varılmış, bu anlaşmaya esasen Ermenistan, nükleer santrali 2004'e kadar kapatmayı taahhüt etmiştir (<http://www.turksam.org/tr/yazdir2308.html>). Bilinmektedir ki, artık gelenekselleşen taahhütler hiçbir zaman gerçeği yansıtmamıştır. Dünyanın hiçbir yerinde bu kadar (6 yıl) uzun süreli kapatıldıktan sonra tekrar devreye sokulan nükleer santral yoktur.

Santral çalıştığı sürece bölgede Ermenistan başta olmak üzere Türkiye, Azerbaycan ve İran İslam Cumhuriyeti için (özellikle atmosfer sirkülasyonu ve hidrografik şebeke vasıtası ile) tehlike oluşturmaya devam edecektir. Havaya karışan mineral parçacıklar – gazlar vs. kısa sürede havayı kirletip daha sonra toprağa, su havzalarına ve diğer objelere çökmektedir (Abbasov ve diğ, 2003; 91). Bu nedenle nükleer santralin çevreye etkisinin araştırılması için arazinin doğal (tabii) iklim şartlarının değerlendirilmesi önemlidir. Radyoaktif maddelerin yayılmasında iklimi şekillendiren başlıca faktörler; dağ kuşaklarının muhtelifliği, coğrafi konum, orografik şerait ve röliefin mürekkepliği bölgenin eko coğrafi durumunu karakterize eden en önemli etmenlerdir.

Materyal – Yöntem

İnsanoğlu bir yandan doğayı kendi talepleri doğrultusunda değiştirirken onun kaynaklarından her geçen gün daha çok istifade etmekte, diğer yandan da günlük aktiviteleri sonucu doğayı daha çok tahrip etmektedir. Binlerce yıl devam eden bu süreç iki büyük problemi meydana getirmiştir. Bunların birincisi doğal kaynakların her geçen gün hızla tükenmesi diğeri buna paralel olarak çevre kirliliğinin ortaya çıkmasıdır. Çevresel kirlilik kaynaklarından biri de radyoaktif kaynaklardır. Bu çalışmanın amacı; yakın coğrafyamızda aktif sismik bölgede yerleşen Ermenistan'ın Metsamor Nükleer Santralinde olası bir felaket sonucu meydana gelebilecek tehlikeyi eko-iklim bakımdan değerlendirmeye yöneliktir. Radyoaktif maddelerin uzak mesafelere taşınmasında iklim özelliklerinin özel bir yeri vardır. Bu bakımdan bölgenin iklimi dönemsel-mevsimsel olarak değerlendirilmelidir. Bu amaç doğrultusunda literatür taraması yapılmış, Azerbaycanca, Rusça ve Türkçe kaynaklarından yararlanılmış, havzanın jeotektonikliği öğrenilmiş, çeşitli ölçekli haritalardan - internet verilerinden yararlanılmış ve grafikler hazırlanmış, bunun yanında spektral uydu fotoları incelenmiş ve bunlardan da yararlanılarak iklimin radyoaktif kaynaklar bakımdan dönemsel olarak değerlendirilmesi yapılmıştır.

Coğrafi Konum

Metsamor Nükleer Santrali Kafkas Dağları'nın güneyinde yer alan Ermenistan arazisinde bulunur. Ermenistan kuzeyde Gürcistan, doğuda Azerbaycan, batıda Türkiye, güneyde Nahçıvan (Azerbaycan) ve İran ile komşudur (Harita I).

Metsamor Nükleer Santrali bazı önemli merkezlere yakınlığı ile dikkati çeker. Nükleer santral Erivan'dan 32 km batıda, İğdir şehir merkezinden 30 km kuzeyde, Kars'tan 100 km doğuda (http://tr.wikipedia.org/wiki/Metzamor_Nükleer_Santrali), Nahçıvan'dan 160 km kuzeybatıda bulunur. Aynı zamanda santral İran'ın kuzey batı bölümüne oldukça (25-30 km) yakındır.

Harita I. Metsamor Nükleer Santralinin Çevresindeki Yerleşim Merkezlerine ve Devletlere Göre Konumu

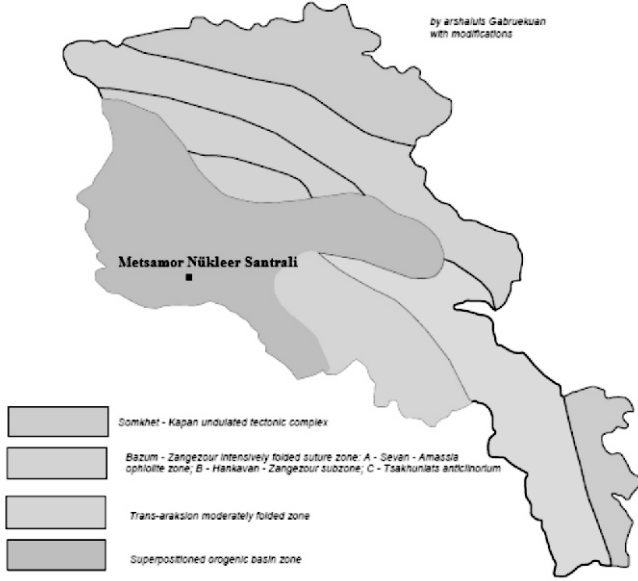
Kaynak:<http://www.lib.utexas.edu/maps/commonwealth/armenia.gif> linkinden alınarak düzenlenmiştir.

Foto I. Metsamor Nükleer Elektrik Santrali (Ermenistan)

Kaynak:http://openbuildings.com/buildings/metsamor-nuclear-power-plant-profile-9268?_show_description=1

Geotectonic zonation scheme of the Republic of Armenia
Scale 1:1500 000

Harita II. Ermenistan'ın Jeotektonik Bölgelerinin Şeması ve Metsamor Nükleer Santralin Konumu

Kaynak: <http://www.lydianinternational.co.uk/editorimages/documents/GeologicalMapArmenia.pdf>

Santral'in belki de üzerinde durulması gereken en önemli özelliklerinden biri, Richter ölçeğine göre 7 şiddet güce sahip Ağrı – Alagöz fay hattı üzerinde yerleşmesidir (Eminov, 2005; Garaqoyunlu, 2008; Milkov ve Gvozdetski, 1990;) (Harita II).

İklim Özellikleri

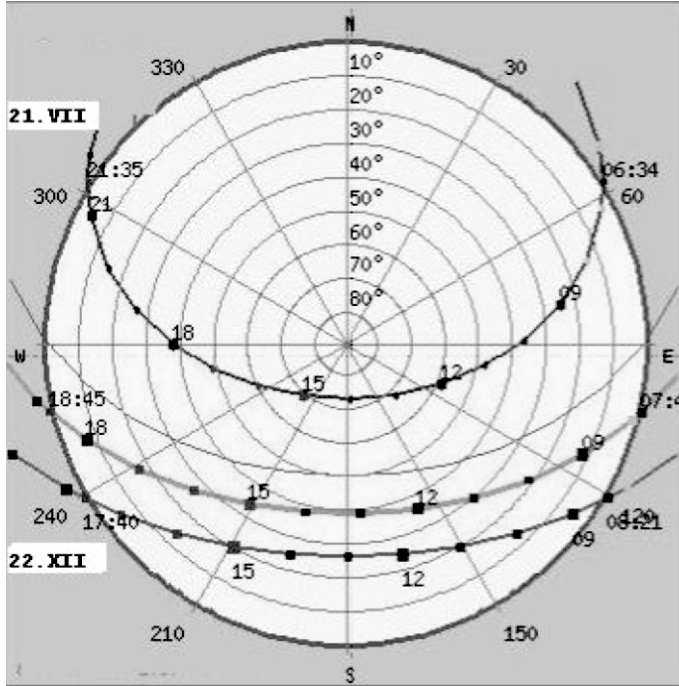
Nükleer reaktör işlemlerinden ya da sağlıkta araştırma, askeri ve sanayi faaliyetleri gibi kaynaklardan üretilen atıklar, radyoaktif atık olarak tanımlanır. Radyoaktif özdeklerin yaydıkları parçacıkların ve ışınların yol açtığı tehlike ise radyoaktif tehlike olarak tanımlanmaktadır (Güney, 2003; 309).

Radyoaktif atıklar çeşitli şekillerde yayılır. Kara içlerinde nükleer santrallerin çevreye bıraktıkları atıklar daha çok akarsular vasıtasıyla, havadaki zararlı gazlarsa, atmosfer sirkülasyonu vasıtasıyla uzak mesafelere taşınıp tehlikelere neden olabilirler.

Bu bölümde; Metsamor Nükleer Santrali ve yakın çevresinin (Ermenistan, Nahcivan, İran'ın Kuzey bölümü ve Türkiye'nin en doğu uç noktası) iklim özelliklerinden, radyasyon rejimi, atmosfer sirkülasyonu,

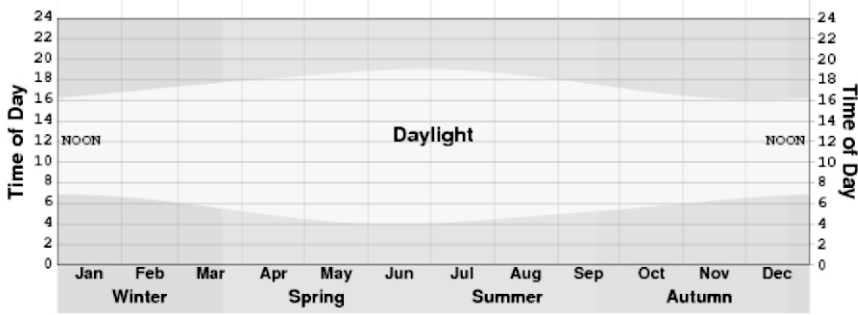
sıcaklık rejimi, yağış, kar örtüsü, buharlaşma ve nem durumu gibi iklim özellikleri ele alınacaktır.

Radyasyon Rejimi: Araştırma sahasında [güneşin yıl içindeki durumu incelendiğinde güneşin yaz mevsiminde en yüksek açığa ulaştığı (Şekil I-II) buna paralel olarak da] radyasyon rejiminin Mart-Ekim ayları arasında nispeten sabit olduğu gözlemlenir. Bu değer orografik konum ve bulutluluğa bağlı olarak 130-160 kkal/cm²/yıl arasında değişmektedir (Garaqoyunlu,2008;204). P. F. Sokrin'e ve A. B. Bagdasaryan'a göre Kafkasya'nın birçok düzlük alanlarında güneşli saatlerin yıllık miktarı 2100-2300 arasında değiştiği halde, Sürmeli depresyonunda (İğdır'da), Nahçıvan çukurunun (Şerur, Büyük düz ve Gülüstan) düzlük yüzeylerinde ve Metsamor'da yıl içinde güneşli saatlerin miktarı 2700 saati geçer [Kafkas - Gerasimova (Кавказ -Герасимова, 1966;89)]. P.S. Mirzayev ve M. A. Müseyibov'a göre bu değer Nahçıvan ve İğdır arasındaki düzlük yüzeylerde 2840 saattir (Mirzayev, 1972;16) (Müseyibov, 1998; 127-144).

Şekil I. Metsamor Nükleer Santrali Çevresinde Güneşin Yıl İçindeki Durumu

Şekil III. Araştırma Alanı ve Yakın Çevresinde Gece ve Gündüz Sürelerinin Yıl İçindeki Vaziyeti

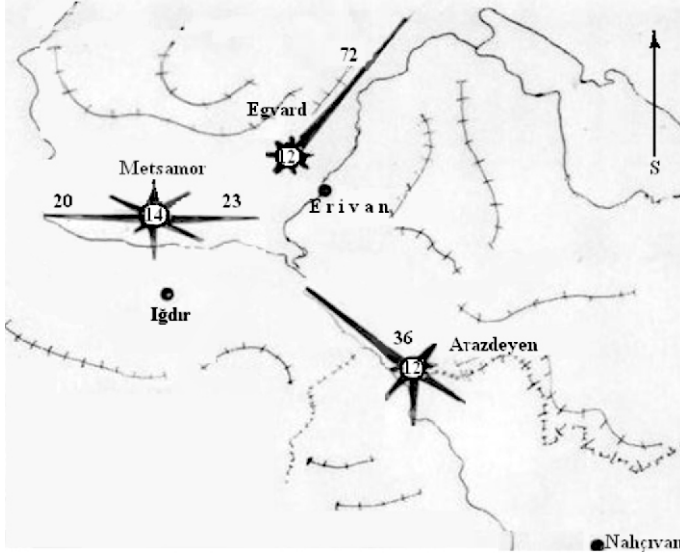
Kaynak: <http://www.climate-charts.com/Locations/a/AR37789.php>

Araştırmalara göre toplam güneş radyasyonunun yıllık miktarı Sürmeli depresyonunda 120-165 kkal/cm²/yıl arasında değişir. Kalan radyasyon miktarı ise 45-65 kkal/cm²/yıl teşkil etmektedir. Bu değer doğal kompleksin bir çok bileşenine, özellikle havanın termik rejimine, nem miktarına, buharlaşmaya, bitki örtüsüne vs. etki etmektedir.

Atmosfer Sirkülasyonu: Nükleer santralde her hangi bir katostrafik olay olursa çevrede ekoloji gerilimini meydana getiren ana sebep atmosfer sirkülasyonu ve buna bağlı olarak hakim rüzgarların gücü, istikameti ve hızı olacaktır (Şekil III-IV-V-VI) . Bu bakımdan atmosfer sirkülasyonunun araştırılması oldukça önemlidir. Nükleer santral bölgesinde ve onu çevreleyen yakın bölgede atmosfer sirkülasyonuna başlıca sekiz tip hava kütlesi tesir gösterir ve bu tesir, yılın farklı dönemlerinde orografik duruma bağlı olarak farklılaşır.

Arktik deniz (mP) ve arktik kontinental (cP) hava kütleleri Büyük Kafkas dağlarının batısından ve doğusundan aşarak (Kara deniz, Kolhida ovalığı, Hazar denizi ve Kura-Aras ovalığının üstünden geçip) havzaya girmektedir. Yol boyunca hava kütleleri belirgin derecede transformasyona uğrar. Batı kanattan dâhil olan hava kütleleri; birbirlerinin ardınca yükselen Giresun, Doğu Karadeniz, Mescit, Yalnız çam, Soğanlı, Karga pazarı dağlarını geçerken hem sıcaklığını hem de nem içeriğini kaybeder. Doğu kanattan sahaya yönelen hava kütlesi ise; nem içeriğini büyük oranda Karabağ Volkanik yaylasında bırakmış olur. Bunlara rağmen bu iki hava kütlesi araştırma sahası ve yakın çevresinde havanın oldukça soğumasına, bulutluluğun artmasına ve yağışlara neden olur. Aralık ve Şubat aylarında oldukça belirginleşen soğuk dönem işte bu iki tip hava kütesinin etkisi ile meydana gelir. Nükleer santralin kurulu olduğu dağlar arası depresyona dolan soğuk hava zaman geçtikçe daha

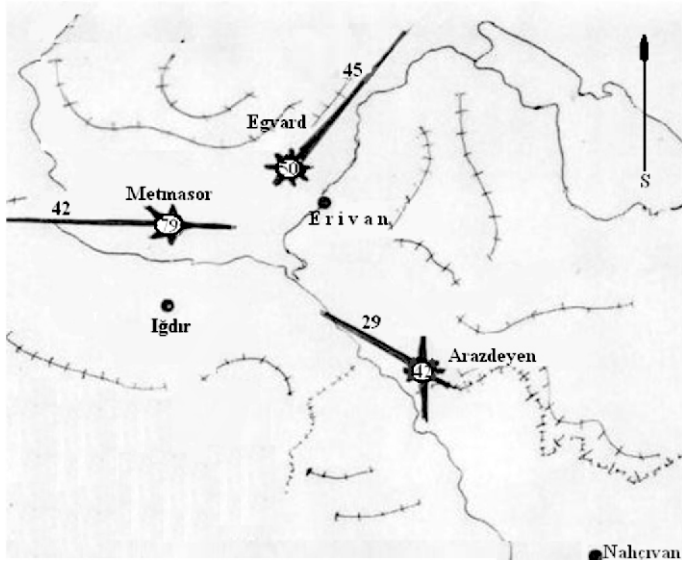
da soğumaya başlar. Ermenistan arazisindeki ekstrem minimumlara Aras nehri havzasında ve yüksek dağlık sahada rastlanılır. Soğuk hava kütlelerinin sık-sık dahil olduğu bazı yıllarda anomali hadisesi meydana gelir. Bu dönemlerde kar örtüsü çok yıllık ortalamadan 20-30 cm fazla olur. Nehir ve göllerin çok büyük bir bölümü donarken, akarsu, çay ve derelerin debisi oldukça düşer.

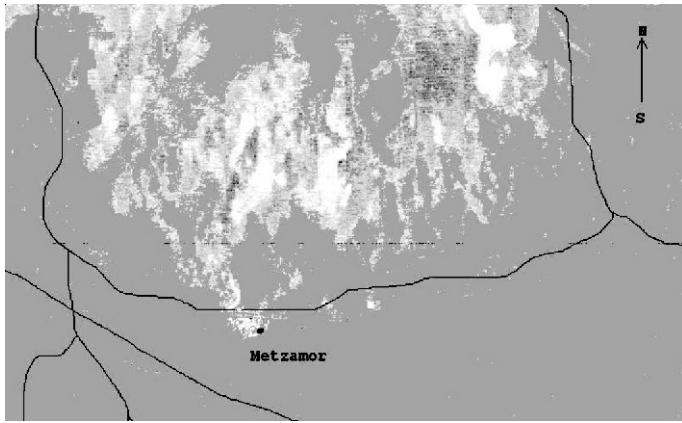
Şekil III. Temmuz Ayında Bölgede Hâkim Rüzgârın Yönü ve Tekrarlanma İhtimali (%)
Kaynak: İnternet verileri, iklim, meteoroloji ve topografya haritalarından yararlanılarak derlenmiştir.

Azor maksimumu bölgeye batıdan giriş yapar ve gelişi ile bulutluluğu ve yağışları artırır. Neticede sık-sık sel olayları ve taşkınlar meydana gelir. Afrika ve Arabistan yarımadası üzerinde şekillenen Tropik hava kütleleri ve Akdeniz üzerinde şekillenen güney siklonları sahaya güney ve güney batı yönlerinden ulaşır. Tropik hava kütleleri en yüksek sıcaklığı getirdiği halde güney siklonlarının gelişi ile güçlü sağanak yağışları oluşmaktadır (Babayev,1999; 45-54).

Ilıman kuşağın kontinental havası havzaya, Avrupa ve Sibiryâ üzerinde meydana gelen antisiklonların etkisi ile dâhil olur. Havalâr sıcak ve kuru geçer. Yerel hava sirkülyasyonu aktifleşir. Sıcak aylarda sık-sık kısa müddetli yağışlar meydana gelir. Kış mevsiminde ise hava açık ve yağışsız geçer.

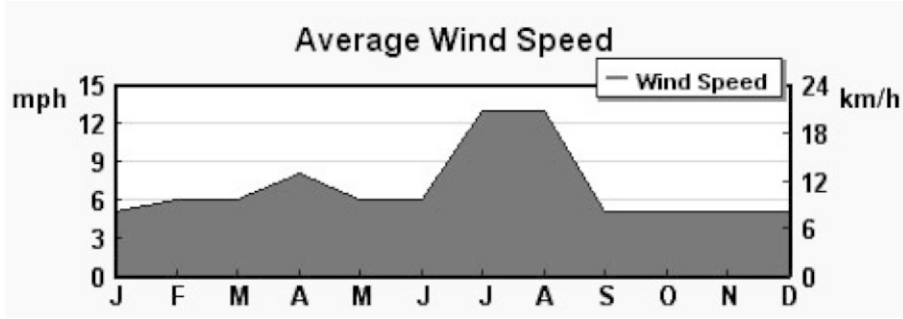

Şekil IV. Ocak ayında Bölgede Hâkim Rüzgârın Yönü ve Tekrarlanma İhtimali (%)
Kaynak: İnternet verileri, iklim, meteoroloji ve topografya haritalarından yararlanılarak derlenmiştir.

Şekil V. Tropik Hava Akımlarının Etkili Olduğu Zamanlarda Havadaki Duman-Aerosol Hisseciklerinin Yayılışı (Spektral uydu görüntüsü)

Mikrosirkülyasyonun azaldığı zamanlarda havada zayıf merkezli basınç sahaları gelişir ve bu da Kars-Metsamor, Alagöz-Metsamor, Ağrı-Metsamor yönlü dağ-vadi depresyon sirkülasyonunun gelişmesine ortam oluşturur.

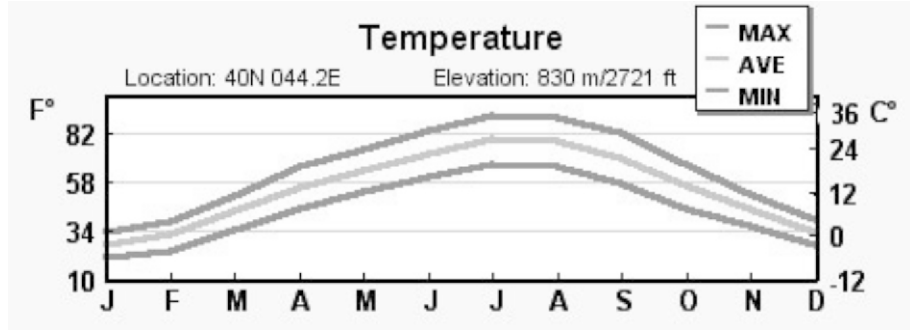
Şekil VI. Araştırma Alanı ve Yakın Çevresinde Aylara Göre Ortalama Rüzgâr Hızı
Kaynak: <http://www.southtravels.com/middleeast/armenia/weather.html>

Sıcaklık Rejimi: Arazinin mürekkep rölyef durumu ve coğrafi konumu günlük, aylık ve yıllık sıcaklık rejiminin şekillenmesine neden olmuştur. Sıcaklık rejimi doğrudan ve dolaylı olarak havadaki radyonüklitlerin tutumuna, hem de meydana getirdiği basınç farkı sonucunda oluşan hava akımlarının gücüne ve istikametine etki etmiş olur.

Nükleer santral bölgesinde mevsimler birbirlerinden oldukça farklılık gösterir. Kış mevsiminin süresi havzada, Kura-Aras depresyonuna göre bir ay daha uzundur. Sahanın geneli için uzun kış mevsimi ve kontinental soğuk havanın yerleşmesi karakteristiktir. Oluşan yüksek basınç dağ arası depresyonda bazen sıcaklık terselmesi meydana getirir. Böyle zamanlarda hava sıcaklığı sahanın farklı kesimlerinde -40°C 'nin altına düşmektedir. Örneğin Martiros, Alagöz dağında sıcaklığın aşırı düşmesi ile etrafa soğuk rüzgârlar esmeye başlar. Muhtelif yıllarda Gümrü havzasında yer alan Şurabat'da -42°C , Ağrı'da ise -46°C ekstrem minimum sıcaklıklar kaydedilmiştir.

Temmuz ayında Alagöz'de (Aragats) $+18^{\circ}\text{C}$, Metsamor'da $+36^{\circ}\text{C}$ (Şekil VII), İğdir'da ise $+36^{\circ}\text{C}$ ekstrem maksimum sıcaklıklar görülür. Atalay'a göre İğdir Ovalığında ekstrem sıcaklıklar 40° 'nin üstüne çıkmaktadır (Atalay, 1997). Yaz mevsiminde ortalama aylık sıcaklıklar ardışık olarak $+8,3^{\circ}\text{C}$, $+28,6^{\circ}\text{C}$ [Bagdasaryan (Багдасарян, 1958; 19-40)], ve $+25,6^{\circ}\text{C}$ gerçekleşmiştir (Şahin, 2006;129).

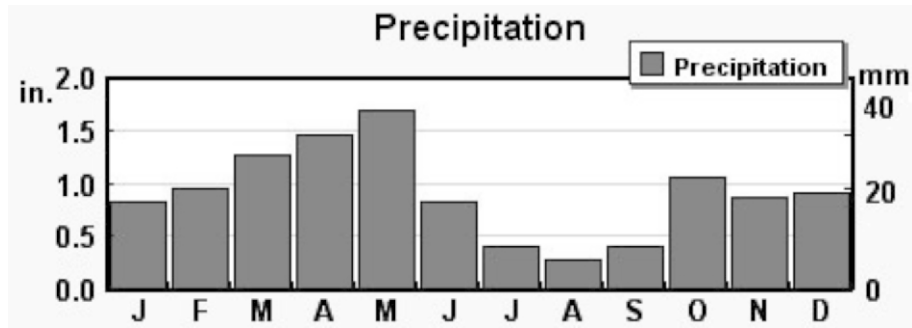
İlkbahar mevsimi Sürmeli ve Nahçıvan depresyon sahaları ile yakın çevresinde (Nahçıvan, Kağızman, Metsamor ve İğdir'da) Mart ayından başlayarak Mayıs ayının ortalarına kadar devam eder. Bu dönemde genellikle 0°C 'nin altındaki günlerin sayısı azalmakta, güneşli saatlerin ve günlerin miktarında artış gözlenmektedir. Hava cepheleri geliştikten sonra sıcaklık değişmekte, yağışlar artmakta ve zaman zaman kısa süreli kar yağışları müşahade edilmektedir. (Babayev,1999)

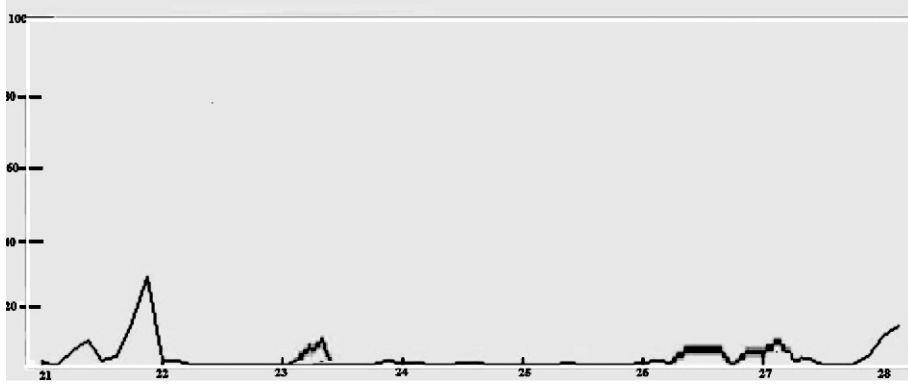
Şekil VII. Araştırma Alanı ve Yakın Çevresinde Sıcaklık Değerleri (Max, Ave., Min.)
Kaynak: <http://www.southtravels.com/middleeast/armenia/weather.html>

Havzanın yüksek dağlarla çevrenmesi ve karmaşık yapıli rölyefi, yüksek güneş radyasyonu, bitki örtüsünün zayıflığı ve diğler şartlar yaz aylarında sahada termik şartların meydana gelmesine sebep olmaktadır.

Yağış ve Kar Örtüsü: Yağışlar radyoaktif maddeleri nötrleştiren en birincil doğal faktördür. Yağışın miktarı, çeşidi, şiddeti-yoğunluğu ve hangi mevsimlerde gerçekleştiği araştırmalarda özel yer tutmaktadır(Şekil VIII) (Grafik I-II). Yağış aynı zamanda radyoaktif elementlerin havadaki difüzyonunu da etkilemektedir. Kısa mesafelerde çeşitlilik gösteren rölyefe sahip Ermenistan arazisinde yağışların dağılışı ve miktarı oldukça farklılık gösterir. Bir kural olarak yağışlar, yüksekliğin artması ile artar. En az yağış (220 mm) nükleer santralin yerleştiği depresyon sahaya düşmektedir. Nükleer santrale en yakın arazilerden olan İğdir ovasında ise yağışın miktarı 255 mm civarındır (Arınç, 2009;28).

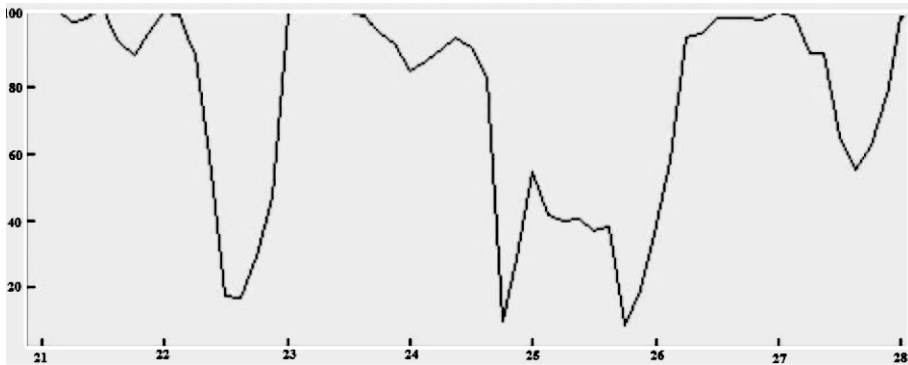

Şekil VIII. Araştırma Alanı ve Yakın Çevresinde Yağış Miktarı (Max, Ave., Min.)
Kaynak: <http://www.southtravels.com/middleeast/armenia/weather.html>

Grafik I. Araştırma Sahasında Kış Mevsiminde Şubat'ın Son sekiz Gününde Yağış Miktarının Dağılışı (mm)

Sürmeli depresyonundan doğuya doğru sert kontinental iklim şartları oluşmaya başlar. Batıya doğru ise iklim nispeten ılımanlaşır ve depresyonun batısında yağış 310 mm'ye kadar yükselir. Nükleer santralin ardındaki yüksek dağlık sahada, Erzurum-Kars platosunda ve Karasu-Aras dağlarında yağışların miktarı 500-550 mm ile 1000 mm arasında değişir (İzbırak, 1996;331, Büyük Dünya Atlası;1993). Havzaya en çok yağış ilkbahar mevsiminde düşer. Sürmeli depresyonunda 257,6 mm'ye ulaşan yağışların %38'i, Alagöz'deki 814 mm yağışın %33,5'i ilkbahar mevsiminde düşmektedir. Bu mevsimde kar örtüsü aktif şekilde erimeye başlar. Yıllık yağış miktarında yaz mevsiminin payı minimumdur ve sonbahar mevsimi de yaz mevsimindeki yağış şartlarına yakın değerlere sahiptir.

Grafik II. Araştırma Sahasında Kış Mevsiminde Şubat Ayı'nın Son Sekiz gününde Bulutluluk Oranının Dağılışı (%)

Havzada yaz mevsiminde sıcaklığın artmasına paralel olarak atmosfer basıncıda azalır. Havzada önce bulutluluk sonra ise yağışlar minimuma iner. Aras boyu havzasındaki araziler (Sürmeli Çukuru, Sederek Düzü, Şerur-Ordubat düzenliği) için karakteristik olan kuraklık devri başlar.

Sıcak aylarda dağlarda sık-sık kısa süreli dolu ve sağanak yağışları görülür. Sonbaharda ise yağışlar kısmen artar, sıcaklık ilkbaharda nispeten daha yüksek değerlerde olur. Ekim ayının başından itibaren soğuk hava kütlelerinin sahaya dâhil olması ile havanın sıcaklığı düşer, bazen de vaktinden evvel kar yağışları görülür.

Kar örtüsü havadaki radyoaktifliye maruz kalan aerosolların, tozların ve diğer mekaniki birleşmelerin konservasyonunda önemli rol oynar.

Kar örtüsünün oluşması, kalınlığı ve erime süresi yüksekliğe göre değişir (Babayev,1999). Nükleer santral bölgesinde en az kar örtüsü Kasım ayı başlarında olur. En erken kar erimesi ise Şubat ayının sonlarında meydana gelir. Kar örtülü günlerin sayısı Erivan'da 56, Metsamor'da 58, Alagöz'de (Aragats) ise 269 gündür. Kar örtüsünün meydana gelmesi Alagöz'de Eylül ayı başlarında başlamakta ve 270 güne ulaşmaktadır [Bagdasaryan (Багдасарян,1958;19-40)]

Nükleer santral bölgesinde kar örtüsü Aralık ayı sonu veya Ocak ayı başlarından itibaren oluşmaya başlamaktadır. Karın maksimum kalınlığının değişmesi de bununla ilgilidir. Kar örtüsünün kalınlığı Metsamor'da 47cm'dir (Mirzayev ,1972; 41).

Buharlaşma: Potansiyel buharlanmanın tayini çeşitli araştırmalarda önemli rol oynamasa da, bazı pratik ve teorik problemlerin çözümünde önemlidir. Sahada termik durum ve yağışların düzensiz dağılışı, toprak-bitki örtüsünün farklılık göstermesi vb. faktörlerin kompleks etkisi sonucunda potansiyel buharlaşmanın azalıp çoğalması araziye göre değişir. Bir kural olarak, potansiyel buharlaşmanın miktarı yıl boyunca yüksekliğe bağlı olarak azalır. Sederek düzünde ve yakın çevresinde potansiyel buharlaşma 1450 mm'yi bulur (Garaqoyunlu,2008). Buharlaşmanın fazlalığına bağlı olarak nem nispeti (emsali) nükleer santral bölgesinde %20-30'a kadar iner.

Nem Durumu: Hava ve toprağın nem durumu atmosfer yağışlarında olduğu gibi oldukça farklıdır. Bu farklılık yılın sıcak mevsimlerinde daha çok hissedilir. Arazide nem yüksekliğe doğru artmakta ve bazı bölgelerde rutubetlenmenin fazlalığı açık şekilde kendini hissettirmektedir. Santralin yerleştiği depresyon sahada müşahade edilen rutubetlenme oranı %20-25'dir.

Sıcak aylarda nisbi rutubetlenme %10'dan daha az olur. Bu mevsimde atmosfer yağışlarının maksimum olduğu Erzurum – Kars platosu ve bütün yüksek dağlık sahalarda nispi nem hayli azdır. Ocak-Şubat aylarında müşahede edilen maksimum nem Temmuz-Ağustos aylarında minimuma iner. Ermenistan arazisinde en çok müşahede edilen 1200-1400 mm yıllık buharlaşma miktarı nükleer santralin yerleştiği Aras boyu bölgesine rast gelmektedir.

Bölgenin Nüfus-Çevre Bakımdan Kısa Bir Değerlendirmesi

Nükleer santralin batı komşusu konumundaki (14 İl'in yer aldığı) Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesinin nüfusu 2013 yılı TÜİK verilerine göre 6.000.000 güney batı komşusu olan Güney Doğu Anadolu bölgesi ise 7.500.000 milyon nüfusa ulaşmıştır. Güneyinde yer alan Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ve doğu komşusu Azerbaycan Cumhuriyetinin birlikte nüfusu 1 Ocak 2012 verilerine göre 9.235.100, kuzey komşusu Gürcistan'ın ise 1 Ocak 2013 verilerine göre nüfusu 4. 483.800'a ulaşmıştır. Nükleer santralin etki alanı içerisindeki İran'ın kuzey bölümünde ise nüfus 30.000.000 civarındadır. Ermenistan'ın toplam nüfusu 1 Temmuz 2012 tarihi itibarıyla 3.024.100'dir (http://tr.wikipedia.org/wiki/Nufuslarına_göre_ülkele_listesi). Genel çerçevede incelendiğinde nükleer santralin yakın çevresinde yaklaşık 60 milyon kişi yaşamaktadır.

Nükleer tesisler zaman-zaman felaketlere neden olmuştur. Hatırlanacağı gibi 26 Nisan 1986 yılındaki Çernobil Nükleer faciası, insan ve çevre adına çok büyük yıkımlara sebep olmuş, 40000'e yakın insan ölmüş, binlerce insan sakat kalmış, yüz binlerce insan başta kanser olmak üzere çeşitli hastalıklara yakalanmış, binlerce hayvan telef olmuş ve doğa bu tahribattan çok ciddi derecede olumsuz etkilenmiştir. Bu felaket en büyük antropojen (insan) kaynaklı felaket olarak kayıtlara geçmiştir. Atıkları 1945 yılında Japonya'nın Hiroşima kentine atılan atom bombasının radyasyon atıklarından 10 kat daha fazla olduğu ileri sürülmüştür (Abbasov ve diğ., 2003; 93). Felaketin ekonomik boyutu ise çeşitli kaynaklara göre 350 milyar doları geçmiştir.

Türkiye'den yüzlerce km uzaklıkta meydana gelen bu kazadan ülkemizde (çeşitli açılardan) önemli derecede etkilenmiştir. Radyasyonlu bulutlar özellikle Trakya'yı ve Doğu Karadeniz'i etkilemiştir. Buna paralel olarak 1986 yılında kamuoyu özellikle çaydaki radyasyonu tartışmıştır. Bu dönemde Doğu Karadeniz'de üretimi yapılan çay için radyasyonlu ve radyasyonsuz çay ayırımı yapılmaya başlandı (Güney, 2002,265), (Çokadar ve diğ.;2009;94).

Çevre kirliliği ile ilgili sorunları insan faktörü dışında düşünüp, bunları

bilimsel gelişmeler dışında ele almak mümkün değildir (Muslu, 2000; 237). Ülkemize çok yakın bir konumda yerleşen Metsamor Nükleer Santralının ülkemize, bölgede yaşayan insanlara ve coğrafyaya vereceği zarar elbette ki ürkütücüdür. Radyoaktif kirleticiler özellikle insan, hayvan ve bitki sağlığına olumsuz etkiler yaparak çevreyi ve ekolojik dengeyi bozmaktadır (Özey, 2009; 222). Bu açıdan düşünüldüğünde, radyoaktif kaynakların atmosfere, litosfere, hidrosfere ve dolayısıyla biyosfere verdiği zararlar yıllarca kapanmaz hal almaktadır (Atalay; 2008& TÇV; 1995).

Genel çerçevede ele alınsa bile bu sorun sadece Türkiye'yi değil aynı zamanda Azerbaycan, Gürcistan, İran ve Ermenistan'ı yakından ilgilendirmektedir. Enerji ihtiyaçlarının büyük bir bölümünü nükleer santrallerden elde eden devletler radyoaktif kirleticilerin her ne kadar farkına varsalar da çıkar gereği gerekli çevresel kökenli adımları maalesef yeterince atmamışlardır. Sonuç itibariyle hem doğal kaynağın hızla tükenmesi hem de kullanılan doğal kaynağın tüm canlılara ve dünyaya bıraktığı olumsuz etkiler ciddi boyutlara ulaşmaktadır (İmat,2013;177).

Gelişmiş devletlerden bazıları kendi topraklarındaki nükleer santralleri kısmen kapatmakta kısmen de belli bir proje kapsamında kapatmaya yönelik adımlar atmaktadır (Karakuş,2013;240). Belki de sorulması gereken önemli sorulardan birisi şudur: Eski teknolojilerle inşa edilen, tehlikeli olduğu düşünülen, kısmen kullanılamaz haldeki bu santrali Ermenistan kapatmamakta neden ısrarcıdır? Sadece enerji için mi? Yoksa bölge devletlerine siyasi, ekonomi, sosyal, çevresel bir mesaj mı söz konusudur?

Sonuç

1. Nükleer santralde meydana gelebilecek herhangi bir kaza esnasında ve sonrasında radyoaktif maddelerin yayılması, yönü ve alanı, araziye dâhil olan hava kütlelerinin gücü ve istikameti ile belirlenir (Şekil III-IV-VI). Elbette ki, olası bir felakette en fazla zarar göreceği yerler, Ermenistan başta olmakla, Türkiye'nin doğusu, Azerbaycan (Nahçıvan), İran'ın kuzeybatısı ve Gürcistan'ın bölgeye yakın arazileridir.

Tropik hava akımları arazide etkiliyken Ermenistan arazisinin büyük bir bölümü oldukça tehlikeli bölgeye (A bölgesine) dönüşecektir (Şekil V). Kara deniz (Yamal yarımadası) antisiklonu ve Orta Asya maksimumu Türkiye için tehlike oluşturacaktır. Azor maksimumu, arktik rutubetli hava kütlesi (mP) ve ılıman kuşağın kontinental hava kütlesi Türkiye, Nahçıvan ve kuzeybatı İran için oldukça tehlikeli ola bilecektir.

2. Arazinin termik rejiminin ve sıcaklık şartlarının oluşturduğu atmosfer

basıncı yerel hava sirkülyasyonunun meydana gelmesine neden olduğunu dikkate alırsak, Erzurum-Kars platosunda ve Nahçıvan'ın Şerur-Ordubad düzlüklerinde soğuk mevsimde tehlike ihtimalinin az, sıcak mevsimde ise çok fazla olacağı söylenebilir (Şekil VII).

3. Yağışlı mevsimde ve yağış sırasında radyonüklitlerin etrafa yayılma ihtimali oldukça düşüktür (Şekil VIII).

4. Kar örtüsünün havadan çöken radyoaktif maddeleri nötürleştirmesinde oynadığı rolün önemi dikkate alınmalıdır.

5. Nükleer santralde meydana gelebilecek kazanın çevreye etkisi araştırılırken diğer coğrafi-sinoptik parametrelerde yılın mevsimleri, günün vakitleri, güneşli saatlerin uzunluğu vb. özellikler dikkate alınmıştır (Şekil I ve II).

6. Araştırmalarımız sonucunda Nükleer Santralin tesir dairesindeki yerleşim merkezlerinin tehlike derecesine göre gruplara ayrılması (yerleşim merkezlerinin santrale mesafesi dikkate alınarak) şu şekilde kategorize edilmiştir.

A kategorisi - Metsamor (Çok tehlikeli)

B kategorisi - Armavir, Margara, Ecmedzin, İğdır, Erivan (Tehlikeli)

C kategorisi -, Tuzluca, Nahçıvan, Culfa (Nahçıvan Ö.C), Culfa (İran) (Orta derece tehlikeli)

7. Bugün dünyada tehlikeli sayılan 166 nükleer santral içerisinde Metsamor'un ilk sıralarda yer aldığı dikkate alınmalı ve santralin oluşturabileceği ikinci bir tehlikeyi araştırmak için Azerbaycanda Sederek, Türkiye'de İğdır civarında uygun istasyon ve istatistik izleme merkezinin oluşturulması amaca uygun olacaktır.

8. Yukarıdaki sonuçlar dikkate alındığında bölge için çok tehlikeli olan bu santralin bir an önce kapatılması hayati önem arz etmektedir. Bu gelişmeler ışığında Ermenistan enerji siyasetini bir an önce değiştirmeli ve bölgede ateşle oynamaktan vazgeçmelidir.

Kaynaklar

- Abbasov V.M., Aliyeva R. E., Selimova., N. E, Abbasov M.M, Babayev E.İ, Askerov F.S., Abbasov Ş.M. (2003) Ekoloji Kimya. Bakı Neşr. Bakü.
- Atalay, İ. (1997) Türkiye Coğrafyası. Bornova-İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Atalay, İ. (2008) Ekosistem Ekolojisi ve Coğrafyası, Meta Basım Matbaacılık, Cilt II. İzmir.
- Arınc, K.(2009) Türkiye'nin İç Bölgeleri (Cilt II). Erzurum: Eser Ofset Matbaacılık.
- Babayev, S. (1999) Nahçıvan Muhtar Respublikasının Coğrafyası. Elm Neşriyat. Bakü.
- Büyük Dünya Atlası.(1993) (N. Sertkol ve Z. Sertkol, Çev.) İstanbul:Gimeco Ltd.
- Багдасарян, А.Б. (1958) Климат Армянской ССР. Ереван: Изд-во АН Арм ССР.
- Çokadar, H., Türkoğlu, A., Gezer, K. (2009) Çevre Sorunları. (Aydoğdu Mustafa, Gezer Kudret) Çevre Bilimi. Dördüncü Baskı, Anı Yayıncılık. Ankara. s: 86-96
- Eminov, Z. N. (2005) Coğrafya. Çıraç Neşriyat. Bakü.
- Garaqoyunlu, M. (2008) Umumi Coğrafya, Nergiz Neşriyat. Bakü.
- Güney, E.(2002) Türkiye Çevre Sorunları. Çantay Kitapevi. İstanbul.
- Güney, E. (2003) Toprak-Bitki Ekocoğrafya Sözlüğü. Çantay Kitapevi. İstanbul.
- İmat, F.(2013) Doğal Kaynaklar ve Sınırlılığı (Ed:Hayriye Sayhan, Hayri Çamurcu) Günümüz Dünya Sorunları. Lisans Yayıncılık, İstanbul. s: 163-230
- İzbrak, R. (1996) Türkiye. I cilt. İstanbul. Milli Eğitim Basımevi.
- Karakuş, U.(2013) Enerji İhtiyacı ve Sorunu. (Ed:Hayriye Sayhan, Hayri Çamurcu) Günümüz Dünya Sorunları. Lisans Yayıncılık, İstanbul. s: 231-252
- Кавказ, (1966). И.П. Герасимова, Под ред. Москва: «Наука».
- Milkov F., Gvozdetki N. (1990) SSR'in Fiziki Coğrafyası. Bakü Devlet Üniversitesi Neşriyatı. Bakü.
- Mirzayev, P.S.(1972) Nahçıvan MSSR-in Aqroiklim seciyyesi. Bakü: Elm
- Müseyyibov, M. (1998). Azerbaycanın Fiziki Coğrafyası. Bakü: Maarif Neşriyat.
- Muslu, Y. (2000) Ekoloji ve Çevre Sorunları. Aktif Yayınevi, İstanbul.
- Özey, R. (2009) Çevre Sorunları. Aktif Yayınevi. İstanbul.
- Şahin, C.(2006) Türkiye Fiziki Coğrafyası. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Türkiye Çevre Vakfı Yayımları (1995) Türkiye'nin Çevre Sorunları'95, Önder Matbaa.
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Orman Bakanlığı (Çevre Etki Değerlendirmesi ve Planlama Genel Müdürlüğü, Çevre Envanteri Dairesi Başkanlığı) (2007) Türkiye Çevre Durum Raporu. Ankara.

İnternet Kaynakları

- <http://www.climate-charts.com/Locations/a/AR37789.php>(03.06.2014)
- <http://www.lib.utexas.edu/maps/commonwealth/armenia.gif> (20.02.2013)
- <http://www.lydianinternational.co.uk/editorimages/documents/GeologicalMapArmenia.pdf> (15.3.2013)
- http://openbuildings.com/buildings/metsamor-nuclear-power-plant-profile-19268?_show_description=1(25.4.2013)
- <http://www.southtravels.com/middleeast/armenia/weather.html> (03.06.2014)
- <http://www.turksam.org/tr/yazdir2308.html>(15.3.2013)
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Metzamor_Nükleer_Santrali (10.02.2011)
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Metsamor>(15.3.2013)
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Nüfuslarına_göre_ülkeler_listesi (05.2.2014)

Şebinkarahisar Literatürü Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme

Geliş Tarihi: 06.02.2014
Kabul Tarihi: 27.05.2014

Mustafa BAYAR*

Öz

Bu makalede Şebinkarahisar'la ilgili yayınlanan çalışmaların bibliyografik bilgileri yer almaktadır. Araştırmamız kapsamında Şebinkarahisar'la ilgili 140 adet akademik çalışma tespit edilmiş ve bunlardan 84'ünün 2000 yılı ve sonrasında yapılmış olduğu görülmüştür. Çalışmaların 17'si (%12) İngilizce, 123'ü (%88) Türkçe yayınlanmıştır. Bibliyografik bilgiler, yazar soyadı ve adı esas alınarak alfabetik sıraya göre verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şebinkarahisar, bibliyografik bilgi, makale, tebliğ

A Bibliographical Searching For Sebinkarahisar Literature

Abstract

In this article, bibliographic data of the published works concerning Şebinkarahisar is included. Within the scope of our research the 140 academic works related to Şebinkarahisar were ascertained. 84 of these works had been made in 2000 and the following years. 17 of the studies (12%) were published in English, 123 of them in Turkish (88%). Bibliographic data was given in alphabetical order according to the surnames and names of the authors.

Keywords: Sebinkarahisar, bibliographic data, article, disclosure.

---

*MEB. Öğretmen, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi,
bayar28@mynet.com

Giriş

Literatür taramasına dayalı olarak yapılan bibliyografik araştırmalar, herhangi bir konuya ilişkin yapılan çalışmalar hakkında bilgi vermesi bakımından önemlidir. Eski Yunanca da vasıflandırmak anlamına gelen “biblios/kitap” ile “grapho/yazma” kelimelerinin birleşiminden türeyen bibliyografya, “kitaplar hakkında yazı” anlamında kullanılmıştır (Durmuş, 2002). Bibliyografik araştırmalar, bilim ve sanat gibi yazılı ve görsel ürünlerin kayıtlarını bir düzen içerisinde toplayan literal çalışmalar olarak tanımlanabilir.

Bibliyografik araştırmalar, hangi konuda olursa olsun, her zaman araştırmacıların, çalışmayı düşündükleri konuyla ilgili ilk olarak müracaat edecekleri kaynakların başında gelir. Dolayısıyla bu tür araştırmaları, ilk ve zorunlu bilgileri aktaran veri tabanlarını oluşturma çabası olarak değerlendirilmek mümkündür. (Koç, 2005).

Şebinkarahisar'ın tanıtılmasına ve yapılacak ilmi çalışmalara yardımcı olmayı gaye edinen bu araştırma, aynı zamanda Şebinkarahisar üzerine yapılan çalışmaların durumunu tespit etmek gibi bir amaç da taşımaktadır.

Daha önce Şebinkarahisar ile ilgili bir bibliyografya çalışması yapılmıştır; ancak bu çalışmanın kaynakları sınırlıdır (Kuyumcu, 2000). Öte yandan bibliyografik araştırmalar, zamana karşı dirençleri oldukça zayıf olan çalışmalardır. Bibliyografyayı oluşturan muhteva ile ilgili yayınlar arttıkça, bu tarz çalışmalar, belirli aralıklarla güncellenmelidir.

Bibliyografya oluşturulurken, doğrudan Şebinkarahisar'ı konu alan kitaplar, bilimsel dergilerde yayınlanan makaleler, bilimsel toplantılarda sunulmuş bildirimler, lisans ve lisansüstü tezler, kitap bölümleri ve ansiklopedik maddeler dâhil edilmiştir. Konuya dolaylı temas eden gazete yazıları, raporlar¹ ve il yıllıkları ise çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Literatür hazırlanırken, tezler, YÖK'ün resmi web sitesinde yer alan “Ulusal Tez Merkezi”nde yapılan araştırmalar neticesinde tespit edilmiştir. Birçok üniversitesinin web sitesine de girilerek, buralarda tamamlanmış tezler incelenmiş, konumuzla ilgili olanlar belirlenmiştir. Diğer çalışmaların tespiti için Milli Kütüphane, Ulakbim, Asos Sosyal Bilimler İndeksi, İSAM gibi araştırma kanalları, Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri alanında önde gelen çeşitli dergiler ve ilgili alanda yazılmış kitapların kaynakçaları taranmıştır. Ayrıca Giresun'la ilgili yapılan literatür çalışmaları da incelenmiştir.² Kaynak

¹ Maden Teknik ve Arama Genel Müdürlüğü'nün sitesinde ve MTA kütüphanesinde Şebinkarahisar'la ilgili birçok rapor tespit edilmiştir.

² Giresun'la ilgili çalışmalar şunlardır: Nazım Kuruca, “Giresun Tarih ve Kültür Araştırmalarına Dair Kaynakça”, Karadeniz Araştırmaları, Sayı:9, (Bahar 2006), s. 55-69; Nazım Kuruca-Hüseyin Kara, “Giresun Vilayeti Bilimsel Kaynakçası I (Giresun'a Dair Şura ve Sempozyum Tebliğleri)”, Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:4, sayı: 6, İlkbahar-2012, s. 47-82

taraması, 2013 Aralık ayının sonuna kadar devam etmiştir.

Literatürde, ilgili çalışmalar araştırmacılara kolaylık sağlaması açısından “makale, bildiri, kitap bölümü ve ansiklopedi maddeleri”, “kitaplar” ve “tezler” olmak üzere üç grupta sunulmuş ve her grup, yazar soyadına göre alfabetik olarak sıralanmıştır. Bir yazarın birden fazla çalışması varsa, bunlar yayınlandığı tarih sırasına göre verilmiştir.

Tüm çabalara rağmen kuşkusuz tespit edemediğimiz çalışmalar olabilir. Çünkü herhangi bir alanın, az veya çok, bütününe kapsayacak bir bibliyografik çalışma, imkânsız olmasa da oldukça zordur. Eksiklerine rağmen çalışmamızın Şebinkarahisar'ın tarihi ve kültürel birikimine az da olsa bir katkı sağlaması en büyük temennimizdir.

Şebinkarahisar Üzerine Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi

Şebinkarahisar'ın tarihi ve kültürel dokusunu ortaya çıkarma adına birçok çalışmanın yapıldığı, 2000 yılından itibaren de bu çalışmalarda ciddi bir artışın olduğu görülmektedir. Özellikle Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumunun düzenlenmesi, şehirle ilgili birçok çalışmanın yapılmasına zemin hazırlamıştır. Araştırmamız kapsamında Şebinkarahisar'la ilgili 140 adet akademik çalışma tespit edilmiş ve bunlardan 84'ü (%60) 2000 yılı ve sonrasında yapılmıştır. Çalışmaların 17'si (%12) İngilizce, 123'si (%88) Türkçe yayınlanmıştır. Yayın türüne ilişkin bulgular ise şu şekildedir.

Tablo: 1 Çalışmaların Yayın Türüne Göre Dağılımı

Yayın türü	Sayı	Yüzde
Kitap	12	% 8.58
Makale	41	% 29.28
Bildiri	49	% 35.00
Tez	28	% 20.00
Kitap Bölümü	5	% 3.57
Ansiklopedik Madde	5	% 3.57
TOPLAM	140	% 100

Tablo 1'de görüldüğü üzere Şebinkarahisar üzerine yapılan 140 çalışmadan 12'si kitap olup, bunlar toplam çalışmanın % 8.58'ini oluşturmaktadır. Kitapların sadece birisi İngilizce yazılmıştır. Kitapların tamamı Şebinkarahisar'ın folkloru, tarihî ve kültürel dokusu üzerinedir. H. Tahsin Okutan'ın 1949'da yayınladığı, “*Şebinkarahisar ve Civarı*”, adlı kitabı, Şebinkarahisar'la ilgili en eski kitap olup, diğer eserlere de kaynaklık etmesi bakımından önemlidir. F. Acun'un “*Karahisar-ı Şarkî ve Koyluhisar Kazaları Örneğinde Osmanlı Taşra İdaresi (1485-1569)*” adlı eseri, yazarın İngilizce hazırladığı doktora tezinin Türkçeye tercümesidir. Eserde, tahrir defterleri ışığında Şebinkarahisar'ın idarî ve iktisadî yapısı incelenmiştir. H. Karpuz'un “*Şebinkarahisar*” adlı eseri bölgenin tarihi eserlerini inceleyen bir çalışmadır. Yine H. Gündoğdu ve arkadaşlarının yayınladığı “*Anadolu Kültür Mirasında Şebinkarahisar*” adlı çalışma da bu konuda dikkat çeken başka bir eserdir. Kitaplardan biri 2000 yılında düzenlenen “*Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu*”nda sunulan bildirilerin aynı adla yayınlanmasıyla oluşmuştur.

Şebinkarahisar'ı konu alan ve bilimsel toplantılarda sunulan bildiri sayısı, 3 tanesi İngilizce olmak üzere, 49'dur ve toplam çalışmaların % 35'ine karşılık gelmektedir. Bildirilerin büyük çoğunluğunun 2000'de düzenlenen “*Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu*”nda sunulduğu söylenebilir. Bildiriler genel olarak, Şebinkarahisar'ın sosyo-kültürel, tarihî, iktisadî, idarî ve coğrafi özelliklerini konu alan çalışmalardır. F. Acun'un sunduğu 5 bildiri Şebinkarahisar'ın Osmanlı dönemine ışık tutması bakımından önemlidir. M. Çapa ve A. Gürsoy tarafından sunulan bildiriler Şebinkarahisar'ın eğitim tarihi açısından zikredilmesi gereken çalışmalardandır.

Şebinkarahisar'la ilgili yapılan toplam 41 makalenin 7'si İngilizce, 34'ü Türkçe yayınlanmıştır. 2000'li yıllardan sonra makale sayısının giderek arttığı görülmektedir. Makaleler genel olarak, Şebinkarahisar'ın sosyo-kültürel, idarî, iktisadî ve coğrafi yapısı, vakıfları, yer altı kaynakları ve kütle hareketleri gibi konuları ihtiva etmektedir. H. Akyüz'ün 1950'li yıllarda yazdığı makaleler Şebinkarahisar'ın inanç-adet ve folkloru hakkında bilgi vermektedir. Yine Şebinkarahisar'daki vakıflar hakkında M. Fatsa'nın yazdığı iki makale kayda değer çalışmalardandır.

Şebinkarahisar'ı konu alan kitap bölümleri ve ansiklopedik maddeler sayıca eşittir. Hem kitap bölümü hem de ansiklopedik maddelerden birer tanesi İngilizce diğerleri Türkçe yayınlanmıştır.

Şebinkarahisar'la ilgili 3'ü Lisans, 15'i Yüksek Lisans, 9'u Doktora ve 1'i ise Doçentlik, toplam 28 tez hazırlanmıştır. Tezlerden biri İngiltere'deki Birmingham Üniversitesinde, diğerleri ise Türkiye'deki çeşitli üniversitelerde

hazırlanmıştır. Yüksek lisans tezlerinden 3'ü, doktora tezlerinden 1'i İngilizcedir. Tezlerin büyük çoğunluğu Fen Bilimleri Enstitüsünde hazırlanmıştır. Bu çalışmalar genelde bölgedeki madenler, kitle hareketleri, erozyon riski vb. konuları incelemesi açısından önemlidir. Sosyal Bilimler Enstitüleri'nde hazırlanan tezlerden de bahsedilecek olursa; E. Yürüdür ve G. Yılmaz tarafından hazırlanan tezler, şehir coğrafyası açısından Şebinkarahisar'ı; A. Sinan Bilgili ve F. Acun tarafından hazırlanan tezler ise tahrir defterleri ışığında Osmanlı dönemi Şebinkarahisar tarihini konu almaktadır. M. Bayar tarafından yapılan yüksek lisans tezi Şebinkarahisar'ın sosyo-kültürel yapısını; Ş. Alperay Kaşlı'nın tezi ise Giresun ve Şebinkarahisar'daki Ermeni olayları hakkındadır.

Şebinkarahisar Üzerine Yapılmış Çalışmalar Bibliyografyası

Makale, Bildiri, Kitap Bölümü ve Ansiklopedik Maddeler

ACUN Fatma, "15. ve 16. Yüzyıllarda Şebinkarahisar ve Civarında Yerleşim Modelleri", *Giresun Tarihi Sempozyumu, 24-25 Mayıs 1996 Giresun*, İstanbul, 1997, s. 137-161

_____ ; "A Systems Approach to Study the Ottoman Provincial Administration: A Case Study of Province of Karahisar-ı Şarkî in North-Central Anatolia", *2-nd International Conference on Historical Sources of Eurasian and North African Civilisations: Computer Approaches*, 2-6 June 1998, Moscow

_____ ; "Ottoman Administrative Priorities: Revenue Maximisation in the Sancak of Karahisar-ı Şarkî", *Acta Viennensia Ottomanica, 13. CIEPO Symposiums, 21-25 September 1998*, Wien, 1999, p. 7-12

_____ ; "Ottoman Administrative Priorities: Two Case Studies of Giresun and Karahisar-ı Şarkî", *Archivum Ottomanicum*, 17, (1999), pp. 13-34

_____ ; "Osmanlı Döneminde Anadolu Şehirlerinin Gelişmesinde Devletin Rolü; Karahisar-ı Şarkî Örneği", *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu, 30 Haziran-1 Temmuz 2000 Şebinkarahisar Belediyesi Yay.*, İstanbul, 2000, s. 5-22.

_____ ; "Osmanlı İdari Öncelikleri: Karahisar-ı Şarkî Sancağında Gelir Artırımı Örneği", *Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi, 7-9 Nisan 1999 Konya*, Selçuk

- Üniversitesi Yayınları, 2000, s. 677-682.
- _____ ; “Osmanlı Döneminde Anadolu Şehirlerinden Karahisar”, *Bellekten*, LXV, Nisan, 2001
- _____ ; “Şebinkarahisar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C. 38, İstanbul, 2008
- _____ ; "Karahisar-ı Şarki Sancağında Ermeniler", *Tarih Boyunca Türk-Ermeni İlişkileri, Ermeni Sorunu ve Gelişimi*, Editör: Enis Şahin, 2011
- AKÇA Yaşar, “Ülkemiz Ceviz Yetiştiriciliğinde Şebinkarahisar Ceviz Çeşidinin Önemi ve Yeri”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (30 Haziran-1 Temmuz 2000), Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2000, s. 175-182
- AKIN Cavit, “ İstiklal Savaşı Yıllarında Şebinkarahisar”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (30 Haziran-1 Temmuz 2000), Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2000, s. 231-235
- AKŞİT Ahmet, “Şebinkarahisar ve Civarında Akkoyunlu İzleri”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (30 Haziran-1 Temmuz 2000), Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2000, s. 23-28
- AKYÜZ Hayri, “Mahalli Raks ve Türküler: Şebinkarahisar Oyun ve Türküleri: Tamzara ve Efeler”, *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, cilt: III, sayı: 50, Eylül, İstanbul, 1953, s. 701
- _____ ; “Efsaneler, Şebinkarahisar Kalesi”, *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, C: III, sayı:62, Eylül, İstanbul, 1954, s. 988
- _____ ; “Derlemeler: Şebinkarahisar'da Derlenen İki Şiir”, *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, C: IV, sayı:83, İstanbul, 1956 (Haziran), s. 1324
- _____ ; “ Düğün Adetleri: Şebinkarahisar Köylerinde Düğün ve Evlenme”, *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, sayı:96, İstanbul, 1957 (Haziran), s. 1524-1527
- _____ ; “Tanınmayan Şairlerimiz: Şebinkarahisarlı Nuri”, *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, C: VI, sayı:134, İstanbul, 1960 (Eylül), s. 2234
- AYAN Dursun, “İki Tahıl Ölçüsü Üzerine Sosyomatematik Notlar: Şebinkarahisar Kilesi ve Göçük”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 6(1) 2004, s. 75-83
- AYTEKİN Yavuz, “Şebinkarahisar Manileri”, *Türk Folklor Araştırmaları, İstanbul, 1955, cilt: 3, sayı: 69, s. 1095-1096*
- BABACAN İsrail, “Şebinkarahisarlı Divan Şairi Abdî Efendi”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (30 Haziran-1 Temmuz 2000), Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2000, s. 221-229
- _____ ; “XIX. Asır Osmanlı Edebiyatı'nda Milliyetçilik Düşüncesinin Gelişimi ve Şebinkarahisarlı Abdî Bey'in Türklükle İlgili Bir Manzûmesi”,

- Karadeniz Araştırmaları (KARAM)*, 12, 1-14 (Kış 2007)
- BALCIOĞLU Mustafa, “Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Şebinkarahisar'ı Ziyaretleri”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Şebinkarahisar Belediyesi Yay., (30 Haziran-1 Temmuz 2000), İstanbul, 2000, s. 77-79
- BALCIOĞLU İbrahim, “Şebinkarahisar ve Karizmatik Bir Aile Özsanlar”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (30 Haziran-1 Temmuz 2000), Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2000, s. 377-383
- BAYHAN Ahmet Ali, “Günümüze Ulaşan Tarihi Eserleriyle Şebinkarahisar'ın Kültürel Kimliği”, *Geçmişten Günümüze Giresun'da Dini ve Kültürel Hayat Sempozyumu I* (25-27 Ekim 2013)
- BAYKARA Tuncer, “Bir Selçuklu Devri Türk Şehri Olarak Karahisar-ı Şarki veya Şebinkarahisar”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Şebinkarahisar Belediyesi Yay., (30 Haziran-1 Temmuz 2000), İstanbul, 2000, s. 1-4
- BOZALIOĞLU İsmail, “Karahisar-ı Şarki'nin İdari, Ekonomik ve Sosyal Durumuna Dair (1870-1926)”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (30 Haziran-1 Temmuz 2000), Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2000, s. 167-173
- BOZKAYA Gülcan - GÖKÇE Ahmet, "İnler Yaylası (Şebinkarahisar Giresun) Kurşun-Çinko Yataklarında Kararlı İzotoplar (O, H ve S) Jeokimyasal İncelemeler", *Yerbilimleri Dergisi*, 2003, sayı: 23, s. 75-84
- BRYER Anthony- WINFIELD David, “Koloneia”, *The Byzantine Monuments and Topography of the Pontos*, Cilt: I, (Bölüm: XVI), s. 145-151, Washington, 1985
- BULAM Sanem-ÜSTÜN N. Şule, “Şebinkarahisar'da Fındık Ve Cevizden Yapılan Geleneksel Gıdalar”, *II. Geleneksel Gıdalar Sempozyumu* 27-29 Mayıs, 2009: Van, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2009. 419-424
- CERYAN Şener-TARHAN Fikret, “Şebinkarahisar ve Çevresinin Kitle Hareketleri Açısından İncelenmesi”, *Türkiye I. Heyelan Sempozyumu*, Trabzon, 1993,
- ÇALAPKULU Faruk-AYAN Zeynep, “Etir Yaylası (Şebinkarahisar) Fluorit Zuhurunun Mineralojisi ve Oluşumunun Sıvı Kapanım Yöntemi İle İncelenmesi”, *Jeoloji Mühendisliği*, Eylül, 1982, 29-36
- ÇAPA Mesut, “XX. Yüzyılın İlk Yarısında Şebinkarahisar'da Eğitim ve Nüfus”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Şebinkarahisar Belediyesi Yay., (30 Haziran-1 Temmuz 2000), İstanbul, 2000, s. 29-42

ÇEBİ Sıtkı, “Şebinkarahisar'da Ordulu İdareciler”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (30 Haziran-1 Temmuz 2000), Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2000, s. 423-433

ÇELİK Ali-KURUCA Nazım, “Şebinkarahisar'daki Halk İnanmaları”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (30 Haziran-1 Temmuz 2000), Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2000, s. 333-354

ÇETİNKAYA Bünyamin, “ Şebinkarahisarlıları Sahip Oldukları Tarihi ve Kültürel Eserlerin Farkında Oluş Düzeylerinin İncelenmesi”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (30 Haziran-1 Temmuz 2000), Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2000, s. 183-196

ÇİÇEK Rahmi, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Şebinkarahisar'ın Sosyal ve Ekonomik Yapısı”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Şebinkarahisar Belediyesi Yay., (30 Haziran-1 Temmuz 2000), İstanbul, 2000, s. 63-75

DANIK Ertuğrul, “ Şebinkarahisar Kalesi”, Ege Üniversitesi *Sanat Tarihi Dergisi* (13), 2004, s. 51-78

DARKOT Besim, “Karahisar” *İslam Ansiklopedisi (İA)*, MEB, Cilt: VI, İstanbul, 1977

DEMİREL Muammer, “1915 Şebinkarahisar Ermeni İsyanı”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Şebinkarahisar Belediyesi Yay., (30 Haziran-1 Temmuz 2000), İstanbul, 2000, s. 81-88

EDWARDS Robert William, “The Fortress of Sebinkarahisar (Koloneia)”, *XXXII. Corso Di Cultura Sull'Arte Ravennate e Bizantina* (23-30 Marzo 1985), Ravenna, 1985, s. 23-61

ELMAS Nazım, “İzlerdeki Şebinkarahisar”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (30 Haziran-1 Temmuz 2000), Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2000, s. 197-213

ERSAN Mehmet, “XIII-XIV Yüzyıllarda Şap Ticareti ve Şebinkarahisar”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Şebinkarahisar Belediyesi Yay., (30 Haziran-1 Temmuz 2000), İstanbul, 2000, s. 55-61

FATSA Mehmet, “Karahisar Yöresinde Türk Dervişleri ve Niyabet-i Kırık Tarihi”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (30 Haziran-1 Temmuz 2000), Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2000, s. 435-460

_____ ; “Şebinkarahisar'da Mengüçlü Devri Vakıfları Sufi Kolonizasyonu”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: 33, 2010, s. 1-14

_____ ; “Şebinkarahisar'da Hasan Şeyh Vakfı ve Menzilhaneler”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: 35, Ankara, 2011, s. 21-38

GÖDE Kemal, “Eratnalılar Devrinde (1327-1381) Selçuklu Ailesinden

- Şebin/Şarki Karahisar Hakimi Kılıçarslan'ın Faaliyetleri”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Şebinkarahisar Belediyesi Yay., (30 Haziran-1 Temmuz 2000), İstanbul, 2000, s. 43-54
- GÖKÇE Ahmet-BOZKAYA Gülcan, “İnler Yaylası (Şebinkarahisar-Giresun) Kurşun-Çinko Yataklarında Sıvı Kapanım İncelemeleri”, *Yerbilimleri/ Geosound*, 2003,(42): s. 139-158
- GÖKŞEN Cengiz, “Şebinkarahisar Evliya Menkıbelerine Bağlı Olarak Anlatılan Efsanelerde Eski Türk İnançlarına Ait Motifler”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*,(30 Haziran-1Temmuz 2000), Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2000, s. 355-375
- GÜL İsmail, “Şebinkarahisar Yöresi Çocuk Oyunlarının Değişim Ve Dönüşüm Dinamikleri”, *Erciyes Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, 31 (361), Ocak 2008, s. 33-36
- GÜNALAN Rifat-CELEP Yaşar, “17. Yüzyıl Avarızhane Defterlerine Göre Karahisar-ı Şarki Livasına Tabi Milas Kazası”, *Karadeniz Tarihi Sempozyumu* (25-26 Mayıs 2005), C: I, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yay., 2007, (159-202)
- GÜRSOY Ahmet, “Kadro Defterine Göre Şebinkarahisar Ortaokulu”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*,(30 Haziran-1Temmuz 2000), Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2000, s. 153-160
- GÜRGEN, Gürcan, “Şebinkarahisar-Alucra Çevresindeki Volkanik Şekiller”, *Türkiye Coğrafyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Dergisi*, sayı: 6, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1997, s. 149-161
- GÜRGEN Gürcan, “Şebinkarahisar-Alucra Çevresinde Volkanik Şekiller” A.Ü.Türkiye Coğrafya Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi, III. Coğrafya Sempozyumu “21.Yüzyıla Doğru Türkiye” (15-19 Nisan 1996), Ankara
- İLBEYLİ Nurdane, “ Geochemical Characteristics of the Sebinkarahisar Granitoids in the Eastern Pontides, Northesat Turkey: Petrogenesis and Tectonic Implications”, *International Geology Review*, 50, 2008, 563-582
- KARA Yalçın, “Şebinkarahisar'daki Türbeler ve Bunlara Ait Efsaneler”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*,(30 Haziran-1Temmuz 2000), Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2000, s. 419-422
- KARADENİZ Ali, “ Şebinkarahisar Folkloru Üzerine”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*,(30 Haziran-1Temmuz 2000), Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2000, s. 385-395
- KARAKAYA Necati- KARAKAYA Muazzez Çelik, “Şaplıca (Şebinkarahisar, Giresun) Volkanitlerinin Hidrotermal Alterasyon Türlerinin Mineralojik ve Jeokimyasal Özellikleri”, *Türkiye Jeoloji Bülteni Cilt: 44, sayı: 2, 2001*
- KARAKAYA Necati- KARAKAYA Muazzez Çelik- NALBANTÇILAR

- Mahmut Tahir -YAVUZ Fuat, “Relation Between Spring-Water Chemistry and Hydrothermal Alteration in the Şaplica Volcanic Rocks, Şebinkarahisar (Giresun, Turkey), Journal of Geochemical Exploration, 2007, v.93/2, p.35-46
- KARAKAYA Necati- KARAKAYA Muazzez Çelik- NALBANTÇILAR M Tahir -YAVUZ Fuat, 2009, Reply to discussion on ”Relation Between Spring-Water Chemistry and Hydrothermal Alteration in the Şaplica Volcanic Rocks, Şebinkarahisar (Giresun, Turkey)” [Journal of Geochemical Exploration, 2007, v. 93, p. 35–46]”, Journal of Geochemical Exploration, 100, 2009, s. 93-95.
- KARPUZ Haşım, “Şebinkarahisar'daki Türk Devri Yapıları”, I. Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri, 13-17 Ekim 1986, Samsun, 1988, s. 325-334
- KARAGÖZ Rıza, “Giresun-Karahisar-ı Şarki Yolunun Islahı Hakkında Bir Rapor ve Değerlendirilmesi”, Giresun ve Doğu Karadeniz sosyal Bilimler Sempozyumu (09-11 Ekim 2008), Cilt: I, Giresun Belediyesi Yay., Ankara, 2009, (438-451)
- KESKİN İnan- YILMAZ Işık, “Şebinkarahisar Ve Çevresindeki Kütle Hareketleri Ve Kaya Şevlerinin Duraylılığının Kinematik Değerlendirilmesi”, *Cumhuriyet Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi, Yerbilimleri 23 (1-2): 2006, s. 25-42.*
- KOCAOĞLU A Mehmet, “Demokrasinin Evrensel İlkeleri Türk ve Şebinkarahisar Kültürünün Bir Parçası Olmak Zorundadır”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Şebinkarahisar Belediyesi Yay., (30 Haziran-1 Temmuz 2000), İstanbul, 2000, s. 89-107
- KURNAZ Aslı, “Background Radiation Measurements and Cancer Risk Estimates for Sebinkarahisar, Turkey”, *Radiation Protection Dosimetry*, April 30, 2013
- KURUCA Nazım, “ 93 Harbinden Sonra Şebinkarahisar ve Havalisinde Ermeni Faaliyetleri”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (30 Haziran-1 Temmuz 2000), Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2000, s. 139-151
- _____ ; “Yeşil Giresun Gazetesine Göre Şebinkarahisar Vilayetinin İktisadi Durumu (1923-1933)”, *Yeşil Giresun Gazetesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun-Hasan Ögütçü Armağanı-*, Ankara, 2003
- _____ ; “XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Şebinkarahisar-Giresun Ticaret Yolu (İpek Yolu)”, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, 4 (7), Şubat 2006, s. 35-41
- KUYUMCU Osman, “Şebinkarahisar Üzerine Bir Kaynakça Denemesi”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (30 Haziran-1 Temmuz 2000), Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2000, s. 467-470

- MENTEŞOĞLU Erdem, “Şebinkarahisar ve Kervancılık”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (30 Haziran-1 Temmuz 2000), Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2000, s. 461-466
- MEYDAN Filiz, “Şebinkarahisar'da Dut Pestili Yapımı “ *Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1991*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1991, s. 103-104
- ÖZ Mehmet, “Avarız Tahrirleri Işığında Canik ve Şarki Karahisar Sancaklarında İdari Yapı ve Yerleşim Düzeninde Devamlılık ve Değişme”, *Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu (09-11 Ekim 2008)*, Cilt: I, Giresun Belediyesi Yay., Ankara, 2009, (217-230)
- ÖZCAN Nezahat, “ Şebinkarahisarlı Bir Kültür Adamı: Mehmet Hayri Akyüz”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (30 Haziran-1 Temmuz 2000), Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2000, s. 215-220
- ÖZCAN, Koray, “Anadolu'da Selçuklu Dönemi Yerleşme Tipolojileri II: Karahisarlar”, *Milli Folklor Dergisi*, S. 77, 2008, S. 89-101
- ÖZGENÇ İsmet, “Şaplıca (Şebinkarahisar-Giresun) Alünit Yatağının Jeolojisi ve Alünit Oluşumuna Kükürt İzotop Verileri İle Bir Yaklaşım”, *Türkiye Jeoloji Bülteni*, cilt: 36, Ankara, 1993, s. 25-36
- _____; “Şebinkarahisar (Giresun) Bölgesi Sülfidli ve Sülfatlı Cevherlerinde Kükürt İzotopları”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Fen ve Mühendislik Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1, sayı: 1, Ocak-1999
- SARI Bilal, “İnler Yaylası (Şebinkarahisar, Doğu Pontidler) Üst Kretase Volcano-Sedimenter İstiflerinin Planktonik Foraminifer Biyostratigrafisi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Mühendislik Bilimleri Dergisi C: 15*, sayı: 1, 2013, s. 1-14
- SARISAMAN Sadık, “Birinci Dünya Savaşı'nda Şebinkarahisar Ermeni İsyanı”, *Giresun Tarihi Sempozyumu, 24-25 Mayıs 1996 Giresun*, İstanbul, 1997, s. 203-208
- _____; “Mustafa Kemal'in Şebinkarahisar'ı Ziyareti”, *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 5, Sayı 19, Yıl 10, Mayıs 1997, s. 297-302
- SARISIR Serdar, “Onuncu Yıl Dönümünde Cumhuriyet Şebinkarahisar'da Nasıl Kutlandı”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (30 Haziran-1 Temmuz 2000), Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2000, s. 409-416
- ŞAHİN Bülent, “Species Composition and Diversity of Epipellic Algae in Çatal Lake (Şebinkarahisar-Giresun, Turkey)”, *Turkish Journal of Biology*, 28, (2 0 0 4) , s . 1 0 3 - 1 0 9
- ŞAŞMAZ Ahmet- SAĞIROĞLU Ahmet, “Tutak Dağı Güneybatısındaki

(Şebinkarahisar-Giresun) Pb-Zn Yatakları”, MTA Dergisi, 116, 1994, s. 51-64
ŞAŞMAZ Ahmet- SAĞIROĞLU Ahmet, “İnler Yaylası (Şebinkarahisar-Giresun) Pb-Zn Yatakları”, Türkiye Jeoloji Bülteni, Cilt:37, Şubat 1994, s. 13-28

TERZİ M Akif, “1915-1925 Tarihli Şer'iyye Sicili Hakkında Bir Değerlendirme”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (30 Haziran-1 Temmuz 2000), Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2000, s. 109-138

TERZİ, Arzu T, “XX. Asrın İlk Çeyreğinde Şarkikarahisar (Şebinkarahisar)'ın Karşılaştığı Felaketler”, İstanbul Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Tarih Dergisi, sayı: 37, 2002, s. 349-356

The Oxford Dictionary of Byzantium, “Koloneia”, (Edit) Alexander Kazhdan, Published online, 2005, Oxford University Press. p. 1138

Türk Ansiklopedisi, “Şebinkarahisar”, Cilt: XXX, Ankara, 1981

UMAR Bilge, “Kolonia/ Şebinkarahisar”, Karadeniz Kapadokyası (Pontus), *Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi*, İstanbul, 2000, s. 182-185

ÜSTÜN Nebahat Şule-BULAM Sanem, “Şebinkarahisar Karadut Pekmezi”, I. *International Symposium On Traditional Foods From Adriatic To Caucasus*, Tekirdağ, 15-17 April 2010, s. 865-867

YAVUZ Fuat-KARAKAYA Necati-KARAKAYA Muazzez Çelik "Alkali-deficient fibrous tourmaline (Foitite) from the Şebinkarahisar, Giresun Pb-Zn-Cu-(U) Mineralization Area, Northern Turkey", *Canadian Mineralogist*, Vol. 37, No. 1, 1999, s. 155-161

YAZICI Hakkı- GÜNER İbrahim, “Şebinkarahisar İlçesinin Nüfus Coğrafyası”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (30 Haziran-1 Temmuz 2000), Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2000, s. 237-270

Yeni Türk Ansiklopedisi, “Şebinkarahisar”, Cilt: X, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1985

YILMAZ Işık, “ Şebinkarahisar ve Alucra (Giresun) Yöresi Heyelanları: Heyelan Duyarlılık Haritalarının Hazırlanmasında Yapay Sinir Ağları (YSA)”, Cumhuriyet Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi, Cumhuriyet Yerbilimleri Dergisi, cilt:27; sayı:2, 2010, s. 119-146

YILMAZ Sabah- BOZTUĞ Durmuş, Dereli-Şebinkarahisar (Giresun güneyi) Arasında Yüzeyleyen Doğu Pontid Plütönizması Petrojenezinde Magma Karışımı, Fraksiyonel Kristalleşme, Kabuksal Kirlenme ve Kısmi Erime Süreçleri”, *Yerbilimleri/ Geosound*, 1997, 2 (30): s. 833-853

YÜKSEL Ayhan, “1306 (1888) Tarihli Sivas Vilayeti Salnamesi'nde Karahisar-

1 Şarki Sancağı ve Alucra Kazası”, *Giresun Tarihi Yazıları*, Kitabevi, İstanbul, 2003, s. 289-292

_____ ; “Karahisar-ı Şarki Yangını ve Tahlisiye Madalyası Alanlar (1910)”, *'Doğu Karadeniz Araştırmaları'* (kitabı içinde), Kitabevi, İstanbul, 2005, s. 119-122

YÜRÜDÜR Eren, “Yerleşme ve Ekonomik Faaliyetlere Etkileri Yönünden Şebinkarahisar (Giresun) İlçesindeki Kütle Hareketleri”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, sayı:3, Erzurum, 1998

_____ ; Şebinkarahisar (Giresun) İlçesindeki Genel Arazi Kullanılışı ve Bundan Kaynaklanan Sorunlar, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fak. Dergisi*, Sayı:2, Erzincan, 1999, s. 1-17

_____ ; “Şebinkarahisar İlçesindeki Doğal Çevre Sorunları ve Çözüm Önerileri”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (30 Haziran-1 Temmuz 2000), Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2000, s. 311-332

YÜRÜDÜR Eren-BULUT İhsan, “Tarihte ve Günümüzde Şebinkarahisar Şehri”, *Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (30 Haziran-1 Temmuz 2000), Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2000, s. 271-310

YÜRÜDÜR Eren- BAŞIBÜYÜK Âdem, “Orta Kelkit Yöresinde İdari Yapılanmadan Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri” *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 22, sayı:1, 2002, (83-97)

Kitaplar

AKYÜZ Hayri, Şebinkarahisar Şairleri, Şebinkarahisar Matbaası, 1952 (69sayfa)

ACUN Fatma, *Karahisar-ı Şarkî ve Koyluhisar Kazaları Örneğinde Osmanlı Taşra İdaresi (1485-1569)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006

EDWARDS Robert William, *The Fortress of Sebinkarahisar (Koloneia)*, 1985, Database: Bibliotheksverbund Bayern,

GÜNDOĞDU Hamza-BAYHAN Ahmet Ali vd, *Anadolu Kültür Mirasında Şebinkarahisar*, Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, 2005

KARPUZ Haşim, *Şebinkarahisar*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.

KURT Coşkun, *Şebinkarahisar ve Endüstri Meslek Lisesi*, Ankara, 1989, Tekişik Matbaası

OKUTAN Hasan Tahsin, *Şebinkarahisar ve Civarı, Coğrafya, Tarih Kültür, Folklor*, Yeşil Giresun Matbaası, Giresun, 1949

OKUYAR Hikmet, *Şebinkarahisar Sevdası*, 1998

_____ ; *Şiirlerle Şebinkarahisar*, 2002

ÖZ Mehmet-ACUN Fatma, *Karahisar-ı Şarkî Sancağı Mufassal Avârız*

Defteri (1642-1643 Tarihli), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008
ÖZHAN Hasan-ÖZDEMİR Ali, *İlçe Oluşumun 50. Yılında Şebinkarahisar*, Ankara, 1983
Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri, 30 Haziran-1 Temmuz 2000, Şebinkarahisar Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2000

Tezler

ACUN Fatma, *Otoman Administration in the Sancak of Karahisar-ı Şarkî (1485-1569): An Analysis Based on Tahrir Defters*, Doktora Tezi, The University of Birmingham, Centre for Byzantine Ottoman and Modern Greek Studies, Birmingham, 1994
AÇIKYOL Kazım, *Şebinkarahisar ve Çevresindeki Halk İnançları*, Bitirme Tezi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, 1977
AKYOL Hüsnü, *Giresun-Şebinkarahisar-Dereköy Yöresindeki Çinko-Kurşun Maden Yataklarının Bölgesel Jeolojik Evrim İle İlişkileri*, Basılmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana, 1999
ALTAN Zeynep, *Şebinkarahisar (Giresun) ve Çevresinin Erozyon Riskinin Coğrafi Bilgi Sistemleri Kullanılarak İncelenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 2010
ALTINOK İbrahim, *Şebinkarahisar İlçesinde Ceviz Yetiştiriciliği, Sorunları ve Çözüm Önerileri*, Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, Ankara, 2010
AYAN Zeynep, *Şebinkarahisar'ın(Giresun) Kuzeybatısındaki Pb-Zn-Cu Cevherleşmelerinin Mineralojik - Jeokimyasal İncelenmesi ve Kökensel Yorumu*, Basılmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 1991
BAYAR Mustafa, *Şebinkarahisar'ın Sosyo-Kültürel ve Dini Yapısı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2005
BİLGİLİ, Ali Sinan, *XVI. Asırda Karahisar-ı Şarki Kazası*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1989
CANSARAN Demet, *Sarıçiçek Dağı'nın (Şebinkarahisar-Giresun) Liken Florası*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2002
CENGİZ Ekrem, *Rock Mechanics Evaluation Of Giresun - Şebinkarahisar - Asarcık Lead - Zinc Orebody*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1988
CERYAN Şener, *Şebinkarahisar (Giresun) ve Çevresinin Kitle Hareketleri*

Açısından İncelenmesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 1990

CEYLAN Hidayet, *Collectorless Flotation Of Dereköy-Şebinkarahisar/Giresun Lead And Zine Sulphide Ore With Sodium Sulphide*, (Dereköy-Şebinkarahisar-Giresun Sülfürlü Kurşun Ve Çinko Cevherinin Sodyum Sülfür İle Toplayıcısız Olarak Yüzdelenmesi), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1993. s. 63

ÇAKIN Enver, *Şebinkarahisar Monografisi*, Bitirme Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1982

ÇALAPKULU Faruk, *Asarcık (Şebinkarahisar-Giresun) Uranyumlu Kurşun-Çinko-Bakır Cevherleşmesinin İncelenmesi*, Doçentlik Tezi, Ege Üniversitesi, Yer Bilimleri Fakültesi, İzmir, 1982

DEMİRKIRAN Zülfü, *Mining Geology And Mineralization Of İnler Yaylası (Şebinkarahisar-Giresun) Pb-Zn- Mine*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 1994

DURMUŞ Ayben, *Giresun ve İlçelerindeki Türk Dönemi Mimari Eserleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2000

KARAKAYA Necati, *Şebinkarahisar (Giresun) Yöresi Magmatik Kayaçların, Mineralleşmelerin Mineralojik-Petrografik ve Jeokimyasal Özelliklerinin İncelenmesi*, Basılmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, 1998

KAŞLI Selcan Alperay, *Şebinkarahisar-Giresun ve Çevresindeki Ermeni Olayları*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2007

KESKİN İnan, *Şebinkarahisar (Giresun) Yöresindeki Kaya Şevlerinin Duraylılığının Kinematik Analizi ve Yapısal Yaklaşımı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Sivas, 2006

KURNAZ Aslı, *Trabzon İlinin Ve Şebinkarahisar İlçesinin Doğal Radyoaktivite Düzeylerinin Belirlenmesi ve Yıllık Etkin Doz Eşdeğerleri*, Basılmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 2009

KÜÇÜK Ayfer, *Şebinkarahisar Alunitinin Akışkan Yatakta Termal Bozulmasının İncelenmesi*, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum, 2001

PASİN Cevat, *Giresun İli Şebinkarahisar İlçesi Göreze Köyü Ve Civarında İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Jeoloji

Bölümü Ankara 1974

ŞAŞMAZ Ahmet, *Tutak Dağı (Şebinkarahisar) Güney Batısındaki Pb-Zn Yatakları*, Basılmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 1993

TAHİR Yusuf, *Giresun - Şebinkarahisar - Eskine Yaylası Çukurovası Mevkii Ve Göynük Yaylası Arasında Uranyum Aramaları Etüdü*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Jeoloji Bölümü, Ankara 1980, (16 sayfa)

TUNÇER Alper, *Giresun Şebinkarahisar Yöresi Doğal Titrek Kavak (Populus Tremula L.) Meşçerelerinden Örneklenen Populasyonlarda Morfogenetik Araştırmalar*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 2008

YILMAZ Sabah, *Dereli-Şebinkarahisar (Giresun Güneyi) Arası Granitoid Plütonlarının Karşılaştırılmalı İncelenmesi*, Basılmamış Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Sivas, 1995

YILMAZ Gülhan, *Şehir Coğrafyası Açısından Şebinkarahisar*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006

YÜRÜDÜR Eren, *Şebinkarahisar ve Çevresinin Coğrafi Etüdü*, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1998

Sonuç

Şebinkarahisar'la ilgili yayınlanan çalışmaların durumunu tespit etmek ve bu alanda görülen eksikliği gidermek amacıyla yaptığımız bibliyografik inceleme sonucunda şunlar söylenebilir.

Şebinkarahisar'ın tarihi ve kültürel dokusunu ortaya çıkarma adına birçok çalışmanın yapıldığı, 2000 yılından itibaren de bu çalışmalarda ciddi bir artışın olduğu görülmektedir. Özellikle Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumunun düzenlenmesi, şehirle ilgili birçok çalışmanın yapılmasına zemin hazırlamıştır.

Araştırmamız kapsamında Şebinkarahisar'la ilgili 140 adet akademik çalışma tespit edilmiş ve bunlardan 84'ü (%60) 2000 yılı ve sonrasında yapılmıştır. Çalışmaların 17'si (%12) İngilizce, 123'si (%88) Türkçe yayınlanmıştır. Çalışmalarını büyük çoğunluğu bilimsel toplantılarda sunulan bildirilerden, akademik dergilerde yayınlanan makalelerden ve çeşitli üniversitelerde hazırlanmış tezlerden oluşmaktadır.

Kaynaklar

- Durmuş, İ. (2002). “Kitabiyat”, DİA, cilt: 26, Ankara, 2002
- Koç, M. (2005). “Diyabet İlmî Dergi’de Din Bilimleri İle İlgili Yayınlanan Makaleler (1962-2004) Üzerine Bibliyografik Bir Araştırma”, Diyanet İlmî Dergi, cilt: 41, sayı: 2
- Kuruca, N. (2006). “Giresun Tarih ve Kültür Araştırmalarına Dair Kaynakça”, Karadeniz Araştırmaları, Sayı:9, Bahar, s. 55-69
- Kuruca, N. ve Kara, H. (2012). “Giresun Vilayeti Bilimsel Kaynakçası I (Giresun'a Dair Şura ve Sempozyum Tebliğleri)”, Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:4, sayı: 6, İlkbahar, s. 47-82
- Kuyumcu, O. (2000). “Şebinkarahisar Üzerine Bir Kaynakça Denemesi”, Şebinkarahisar I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri, (30 Haziran-1Temmuz 2000), İstanbul: Şebinkarahisar Belediyesi Yay., İstanbul, s. 467-470

Türkistan'da Sürgün Karadeniz Türkleri

Geliş Tarihi: 18.12.2013
Kabul Tarihi: 15.05.2014

Rasim BAYRAKTAR*

Öz

Bu çalışmanın konusu, 1900'lü yılların ilk çeyreğinde çalışmak için Trabzon, Rize, Artvin'den Batum'a göç eden ve İkinci Dünya Savaşının sonuna doğru 1944'ün Kasım-Aralık aylarında bölgenin Müslüman halkalarıyla birlikte Türkistan'a (Kırgızistan ve Kazakistan ve Özbekistan'a) sürgüne gönderilen Karadeniz insanının sürgün tecrübelerini kapsamaktadır. Ayrıca, yetmiş yıldır gurbetteki bu insanların aidiyet hissiyle kültürel kimliklerine bağlılıkları, hayata tutunuşları ve Türkiye'den beklentileri irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sovyet Rusya, Sürgün, Karadeniz Türkleri, Lazlar.

Exiled Turks of Black Sea in Turkistan

Abstract

The subject of this work is some people, from Trabzon, Rize and Artvin, who immigrated to Batumi during the first quarter of 20th century for work reasons. Before the end of World War II in 1944, they were exiled to Turkmenistan (Kırgızistan, Kazakhstan, Uzbekistan) together with the other Muslim inhabitants of Batumi. Although seven decades passed in exile, their sense of belongings to the original cultural identities has not been lost. In this study, aforementioned belongings, their severe exile experience and the expectations from the mainland, Turkey, are examined.

Keywords: Soviet Russia, Exile, Turks of Black Sea, Laz.

---

*Yrd. Doç. Dr., Giresun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, rbayraktar@hotmail.com

Giriş

II Dünya Savaşı'nın yarattığı çatışma ve şiddet olayları, insan topluluklarına doğdukları coğrafyalardan uzaklarda açlık, sefalet eşliğinde hayatta kalabilme mücadelesini de öğretmiştir. Hayatta kalmanın bedeli bazen mesken edindiği yeni yurtlarda baskıcı politikalara maruz kalmak bazen de vatan savunması adı altında düşman cephelerinde savaşmak olmuştur. 1939 yılında İkinci Dünya Savaşını başlatan Nazi Almanya'sının kısa bir sürede Beyaz Rusya'yı ve Ukrayna'yı aşarak Moskova önlerine dayanması, diğer taraftan kuzey Kafkasya'nın büyük bir bölümü olan Rostov-Don bölgesini kontrol altına alması ve bu işgal sürecinde Nazi ordularının Rus, Ukraynalı, Tatar, Karaçay, Balkar, Kalmık, Çeçen, İnguş, Türk ayrımı yapmadan zulüm ve katliam yapması bütün Sovyet Rusya'sında bir travma yaratmıştır. Bu durum Nazi ordularının geri çekilme sonrasında işgal edilen coğrafyaların toplulukları açısından bilhassa Kırım ve Kafkas halkları bakımından zor bir dönem olmuştur. Stalin-Beriya-Mikoyan üçlüsünden oluşan Sovyet Rusya iktidarı, işgal edilen bölgelerdeki Müslüman halklarına yönelik “eşkıya, hain, casus” ithamında bulunmuştur. Bu halklar; Balkarlar, Karaçaylar, Çeçenler, İnguşlar, Tatarlar/Kırım Tatar, Kalmıklar, Ahıskalılar/Ahıskalı Türkler ve Batumlular/Karadenizli Lazlar'dır. Bu etnik kimlikler suçlu sayılarak “vatanlarından uzaklaştırma” cezasına çarptırılmıştır. 1944'ün Kasım-Aralık aylarında Orta Asya steplerine sürgüne gönderilen bu halklar, yolculuk sırasında büyük kayıplar vermiş; baskı, şiddet, açlık ve sefalet eşliğinde gittikleri yerlerde etnik ayrımcılığa tabi tutularak 12 sene boyunca özel askeri denetime maruz kalmışlardır.

Siyasi İktidar, sürgün eşliğinde baskı, şiddet, açlık, sefalet ve sıkı denetim gibi ideolojik politikasıyla belirli bir grubu aşağılayarak mağdur etmekle o grubun etnik temizliğini amaçlamıştır. Fakat sözü edilen bu baskıcı politikalar karşısında sürgün toplumlarının kaybettikleri kimliklerinin yeniden kazanma sürecinde sergiledikleri tavır, siyasi ve sosyal çevreye karşı korunmanın temel dayanak noktasını oluşturmuştur. Burada sürgününe maruz kalan toplumlarının sosyo-psikolojisinde bakıldığında; göçmeni zihinsel tasarım içerisinde ayrıcalıklı bir dünyaya itmektedir. Göçmene kırgınlık, incinmişlik duygusu ve utanç veren savunmalar, tarihi arka planın nesilden-nesle aktarılmasını ve sürekli canlı tutulmasını sağlamaktadır. Gruba acı veren kayıpların ve aşağılandığını hissettiği olayların “yas”ının tutulmaması, grubun zihninde travma izlerinin silinmesine engel olmaktadır (Çevik, 1995: 3).

Yas sürecinde ilk olarak sırasıyla psikolojik, sosyal ve kültürel şok, sonrasında üzüntü ve kaybın kabullenilmesi ile belirli bir kızgınlığın yaşanması

görülmektedir. Bu süreçte yurtsuzluk, kimliksizlik, devletsizlik, göçmen (veya grup) için en önemli hayati faktör olmakta ve kendisini korumakta, değişmemekteki direncini güdülemektedir (Sağır, 2012: 355-391). Bu durum da göçmenlerin yaşamış oldukları yas sürecinin anlamsal değerinin yüksek ve kalıcı olduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda sürgün toplumlarından biri olan Karadenizli Türkleri de çalışmak için gittikleri Batum'dan Türkistan'a (Kırgızistan-Kazakistan-Özbekistan) sürgüne gönderilmeleri ve sürgün sürecinde kaybettiklerini yeniden kazanmak için göstermiş oldukları psikolojik tavır, yaşadıklarının anlamsal değerinin kalıcı olduğunu ortaya koymuştur. Bugün büyük bir kısmı Kırgızistan güneyinde Oş bölgesinde¹ yaşayan Karadenizlilerin sürgün hatıraları, aidiyet hisleri, kültürel kimlikleri ve hayattan beklentilerinin yazıya aktarılması konuyla ilgili eksikliğin giderilmesine bir nebze katkı sağlayacaktır.

Stalin'in uyguladığı sürgün politikası ile ilgili belgeler, 1985 sonrası araştırmacıların Sovyet Rusya'nın geçmişini sorgulaması sonrası ortaya çıkmaya başlamıştır. Bilhassa İkinci Dünya Savaşı öncesinde sözü edilen bu toplulukların sürgünleriyle ilgili Sovyetlerin *gulag-repressiya-ukaz gibi* sürgün kararlarının henüz Türkçe'ye çevrilmemiş olması, konuyla ilgili yapılan çalışmaları kısıtlı kılmaktadır. Rus araştırmacılarından F.Bugay (Bugay, 1994) ve Viktor N.Zemskov'un (Zemskov, 1991) bu alanda yapmış olduğu çalışmaları önemli yer tutmakla beraber araştırmacılarımızın birçoğunun Rusça bilmemeleri nedeniyle Rus kaynaklarından yeterince istifade edilemediğini öne çıkarmış ve bu alanla ilgili önemli eksikliği ortaya koymuştur.

Doğu Karadeniz'den Türkistan'a Uzanan Yol

Tarihte 93 harbi diye bilinen 1877-1878 Osmanlı Rus savaş süreci ve sonrasında Kafkasya'dan Gürcistan'ın Borçalı, Acara, Batum ve Ahıska bölgelerinden Osmanlı topraklarına yapılan göçler gibi bilhassa Osmanlı'nın Doğu Karadeniz kentlerinden de Gürcistan'ın liman kenti Batum'a göçler yaşanmıştır. 1900'lü yılların ilk çeyreğinde Trabzon-Rize-Artvin'den Gürcistan'ın sahil kenti Batum'a çalışmak için göç eden bir grup Karadenizli

¹Oş Bölgesi: güney Kırgızistan'da Fergane vadisinin doğu ucunda Pamir dağları ile Tanrı dağları arasında kalan bölgede Ak-Buğra nehri kıyısında yaklaşık üç bin yıllık geçmişi olan bir yerleşim merkezidir. Oş, Bişkek'ten sonra Kırgızistan'ın ikinci büyük şehridir. 1939 yılında 33 bin kişi olan nüfusu 2009 yılında resmi rakamlara göre 230.000 kişi iken gayri resmi rakamlara göre ise 500.000 kişi civarında olduğu ifade edilmektedir. Oş şehrine bağlı 7 ilçe, 467 köy vardır. Oş ve Kara-Su Oş bölgesinde temel kent merkezleri iken, Altay, Aravan, Kara-Kulca, Nookat, Özgön, Çon-Alay, Kara-Su merkezleridir. Kırgızistan'ın yüzölçümü 198.500 km2. Nüfus: Temmuz 2009 verilerine göre 5.431.747'dir. <http://www.ulkeler.net/kirgizistan.htm#01>

Laz ailesi (20-30) buraya yerleşmiştir. Balıkçılık ve tarımla uğraşan bu insanlar, Osmanlı sınırlarında yer alan Batum'un, (Erkan, 1996 / Sağır, 2012: 47-48) kısa zaman sonra Sovyet Rusya'sına kalacağını tahmin etmemişlerdi. Nitekim 1921 Moskova Antlaşmasıyla Batum-Ahıska çevresi Sovyet Rusya sınırlarında kalınca yöre halkının hareket alanına da set çekilmiştir. Böylece burada kalan Müslüman ailelerin akıbetleri de diğer halklar gibi Sovyet iktidarının siyasi görüşüne kalmıştır (Buntürk, 2007: 173-178).

Sonraki süreçte (1930-sonrası) Stalin iktidarının İkinci Dünya Savaşından önceki yıllarda uyguladığı sürgün politikaları kendini göstermeye başlamıştır. Stalin'in baskı ve şiddete dayalı *gulag-repressiya-ukaz* kararları doğrultusunda halkın önde gelenleri (aydınlar-imamlar) çeşitli bahanelerle Sibiryaya sürgüne gönderilmiştir. Bu dönemde siyasi muhalifler, ideolojik hasımlar, şüpheli parti elemanları, suçlu bulunan ordu mensupları, itibardan düşmüş sınıfların mensupları, sadakatsizlik yapma olasılığı olduğu düşünülen kişiler, düşman kabul edilen etnik grup elemanları, tüm din adamları, hatta adı geçen kişilerin aile bireyleri gibi her sınıftan insanlar sürgün kabilelerine ilave edilmiştir. Bu insan sınıfları 1930'lardan itibaren "yandaş-hain-casus-eşkıya" ilan edilerek Sibiryanın derin ormanlıklarına sürülmüştür (Bayraktar, 2013: 58-61).

Sovyetlerin tarihini inceleyen siyaset bilim adamı Brezezinski², eserinde *Gelecekte bir gün Sovyet arşivleri tümüyle açılrsa da Stalin katliamlarının gerçek boyutlarını öğrenmenin mümkün olmayacağını* ileri sürmüştür. Yine Brezezinski, dönemin Moskova Dergisi'nde 1987 yılının Ağustos sayısında yayımlanan bir yazıda *II. Dünya Savaşı'nın bitiminde KGB'nin 1930-40 yılları arasında ayda beş bin dosya olmak üzere sürgünde öldürülenlerinin dosyalarının hızla ortadan kaldırıldığını* aktarmıştır (Brezezinski, 1990: 20).

İkinci Dünya Savaşı sürecinde diğer Müslüman halklar gibi Karadenizli Müslüman Lazlar da Stalin iktidarının sürgün politikalarından nasibini almıştır. 1944'ün Kasım-Aralık aylarında Batum'daki Lazlar, Ahıska'lılarla birlikte Orta Asya'ya (Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan) sürülmüştür. Gittikleri ülkelerde Lazların bir kısmı Kırgızistan'ın Oş bölgesine, bir kısmı Kazakistan'ın Cambul bölgesine, diğer bir kısmı ise Özbekistan'ın

---

²Zbigniew Kazimierz Brezezinski (doğum: 28 Mart 1928 Varşova), Polonya kökenli Amerikalı siyaset bilimci, devlet adamıdır. Kendisi aslen bugün Ukrayna'ya bağlı Brzezany (bugün Berezhany, Berejani okunur) kasabası kökenlidir ki soyadı Brzezany'li anlamına gelir. Dünyanın en önemli stratejistleri arasında ismi sayılan Brezezinski ABD'de 1977-1981 yılları arasında Jimmy Carter'ın Ulusal güvenlik yardımcılığını yaptı.

Fergane bölgesine yerleştirilmiştir (Devrişova, 2011: 47-51 / Sağır, 2012: s.47-48).

Lazların sürgün edilmesinin üzücü yönü, haklarında sürgün kararı olmadan sürülmüş olmalarıdır. Stalin'in Ahıska ve yakın çevresindeki Müslüman halklarla ilgili pek çok ferman, talimat, tebligatları mevcuttur. Bu ferman ve tebligatlarda diğer azınlıkların etnik adları zikredilirken Batum'daki Müslüman etnik kimliklerin adları geçmemektedir. Fakat alınan bu kararlara istinaden dönemin NKVD görevlileri, önüne gelen bütün Müslüman aileleri sürgün kervanına katmıştır. Batum sahillerinde yaşayan 20-30 Laz ailesi yaklaşık 160 kişi “yanlışlıkla” Ahıskalılarla (Mesketler/Ahıskalı Türklerle) birlikte Orta Asya'ya sürgüne gönderilmiştir (Tuğul, 2003, s.146).

İsmi sürgün fermanlarından öğrendiğimiz dönemin Batum'lu yazar Muahammed Vanilişi³ (etnik kimliği Laz asıllı), Stalin iktidarına yanlışlıkla sürgün edilen Laz hemşerileriyle ilgili mektup yazar. Gürcistan SSC Halk Komiseri Lavrantiy Beriya'ya 25 Mart 1945 tarihli mektubunda Laz ailelerin isim listesiyle birlikte bu insanların “Türk”(Mesket) olmadıklarını belirterek kendi topraklarına iadelerini talep etmiştir. Vanilişi'in listesindeki ailelerin adları şöyledir: Adcart Oğlu ..., Hacı Osman oğlu Hasan, Gülağver oğlu Musa, Kambur oğlu Dursun, Kul oğlu Zekiye, Şaban oğlu Mehmet, Baynah oğlu Cemal (Tuğul- 2003, s.146-147).

SSCB Halk İçişleri Komiseri Vekili Çerişov tarafından Vanilişi'nin mektubuna verilen cevapta farklı isimlerin de var olduğunu görüyoruz. Tebligatta geçen isim ve ailelerle ilgili kanaat belirtilerek, geri dönecek ailelerin haklarının iadesi konusunda, Gürcistan SSC Halk İçişleri Komiseri Karanadze'ye talimat verildiğini, 1990 sonrası ortaya çıkan sürgün tebligatlarından öğreniyoruz. İlgili tebligatın Rusçadan Türkçeye çevirisi şöyledir (Bugay 1994: 57-58).

³ Muhammed Vanilişi(1909-1997): 1909'da Sarp Köyü'nde doğdu. İlk ve ortaokulu Türkiye'de, Sarp'da okudu. Etnik kimliği Laz asıllı olan yazar Vanilişi, Gürcüstan'da Kutaisi Pedagoji Enstitüsü Dil ve Edebiyat Fakültesi'ne girdi. Halktan Lazca metinler derledi. “Zekiye” hikayesinde, Lazların eski köy yaşamlarını anlattı. Piyesler de yazdı. “Memet'in Ayyaşlığı” ve “Ağalar Kâbus Görüyor” adlı piyesleri; Gonio, Sarpi, Oçamçire gibi Lazların yaşadıkları köylerde sergilendi. 1929'da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin Gürcüstan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nda Latin harfleriyle Lazca olarak çıkan, “Kızıl Yıldız” (Mç'ita Murutskhi”) adlı gazeteye Lazca makaleler yazdı. Muhammed Vanilişi ve Ali Tandilava'nın birlikte yazdığı “Lazeti” (Lazistan) adlı kitap 1964'te Tiflis'te Gürcüce olarak yayımlandı. Aynı kitap, Hayri Hayrioglu'nun çevirisiyle 1992'de Ant Yayınları'dan redakte edilmeden yayımlandı. Vanilişi, Gürcüstan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Acaristan Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Halk Eğitim Komisyonu Başkanlığı, Kültür Bakanlığı, Baro Başkanlığı, Acaristan Devrim Müzesi Müdürlüğü, Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı gibi görevleri de üstlendi. 1997'de vefat etti. Mezarı, Sarpi Köyü'nde Ali Tandilava ve Hasan Helimişi'nin hemen yakınındadır. (www.kolkhoba.org/biog5.htm)

Gürcistan SSC Halk İçişleri Komiserliği No 4/0-2507 Tiflis 24 Eylül
Tamamen gizli

SSCB Halk İçişleri Komiseri Vekili Çernışov'a
No 1/13598, 7 Temmuz 1945

Sizin sürgün talimatınızdan önce bize gelen şikâyetlerden Acara halkının sürgüne tabi tutulmaması anlaşıldı. Konuyla ilgili bilgiler kontrol edilmiş ve 11 Laz ailesinin yanlışlıkla sürgün edildiği ortaya çıkmıştır. Bu ailelerle ilgili gereken bilgi SSCB İçişleri Bakanlığı Özel Göçmen Komitesine verilmiştir. (No 4/1-1806, 27.07.1945. Yanlış olarak tahliye edilen Lazların listesi eklenmiştir)

Yazınızdan sonra tespit ettiğimiz üzere Acaristan'dan 12 Laz ailesinin daha yanlışlıkla Orta Asya'ya sürüldüğü görülmüştür ve bunların dosyalarını da iletiyoruz.

Muhammed Vanlışi'nin mektubunda adları bulunan kişiler: N.H. Cicaladze, O.K. Dadi, O.K. Baynaz, O. K. Kambur, O.D.A. Kambur, O.K.M. Kambur, O.N.S. Kambur, O.U.A Kambur ve O.E. B. Kambur Türk oldukları belirlenmiş olup sürgün edilmelerinde yanlışlık yoktur. Geri dönen Laz'ların hakları ve mal varlığının iadesi, ayrıca kendi evlerine yerleştirilmeleri için ilgili mercilere tebligat yapılmıştır.

Tuğgeneral KARANADZE
Gürcistan SSC Halk İçişleri Komiseri

ГАРФ. Ф.Р-9479. Оп. 1.Д.157 .Л.38-39

Yine bir başka raporda da söz konusu Laz ailelerin sürgün edildikleri bölgelerdeki sayılarıyla ilgili rapor SSCB İçişleri Halk Komiseri Beriya'ya sunulmuştur. Raporun Türkçeye çevirisi şöyledir (Bugay, 1994: 58).

SSCB İçişleri Halk Komiseri Mareşal Yoldaş Beriya L.P.ye

Gürcistan'dan sürgün edilen nüfustan 68 kişinin Laz kökenli olduğu anlaşılmıştır. Bunlar Kırgızistan'da 32 kişi, Özbekistan'da – 29 kişi, Kazakistan'da – 7 kişi şeklinde dağılmışlardır.

Söz Konusu Laz ailelerin suçlarının muaf edilmesine ve Gürcistan SSC'deki eski yaşadığı yerlere tekrar dönmelerine izin istenmektedir.

Gürcistan SSC Halk Komiserliği serencamında, bu ailelerin geri dönmeleri, kendi evlerine yerleştirilmeleri ve mülkiyet hakları iade edilmeleri sağlanacaktır.

ГАРФ. Ф.Р-9479. Оп. 1.Д. 157.Л. 84
Çernışov M. Kuznetsov

SSCB İçişleri Halk Komiserliğinin Stalin merkezli alınan sürgün kararları ve bu kararların uygulanması sürecinde Müslüman halklara yönelik bir etnik temizlik politikası güdüldüğü görülmektedir. Her ne kadar Ahıska ve çevresindeki Müslüman Türklerle ilgili sürgün kararında diğer Müslüman Acara ve Lazların adları zikredilmese de sürgünü uygulayan NKVD⁴ amir ve görevlileri Türkçe konuşan her Müslüman aileyi sürgün kafilesine katmıştır. Böylece yanlışlıkla Müslüman Acara ve Lazlar da sürgüne gönderilmiş ancak daha sonra iade çalışmaları yapılmıştır.

Buradaki yanlışlığın sebebi; sınır bölgelerindeki etnik Müslüman kimliklerin tespiti önceden yapılmamış olmasıdır. Bütün Müslüman kimlikler aynı kefeye konularak tek bir kararla tamamının ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Fakat bu duruma itirazlar gelince göz boyama cinsinden çalışmalar yapılmıştır. Kırgızistan'a sürgün edilen Müslüman Lazların tamamının iadesi gerçekleştirilmediği gibi sürgün edilen Müslüman Acar'ların da vatanlarına geri dönüşü sağlanmamıştır.

Ayrıca alınan sürgün kararları, aynı dönemde bu bölgede yaşayan bütün Müslüman halkları kapsarken Hıristiyan Ermeni ve Gürcüleri kapsamamıştır. Suçlama ve cezalandırma tek taraflı yapıldığı için hiçbir Hıristiyan'ın burnu kanamamıştır. Bütün bu sürgün kararı ve uygulamaların başında Gürcü ve Ermeni asıllı Stalin, Beriya ve Mikoyan üçlüsünün olduğunu da vurgulamak gerekir.

⁴NKVD ve KGB Sovyet Gizli Polis Teşkilatı

Sürgün Hatıraları

Bugün Karadenizli Türklerin Kırgızistan dışında Kazakistan'ın Cambul ve Rusya'nın Krasnodar bölgesinde var oldukları bilinmektedir. Fakat bu ailelerin Ahıskalılarla birlikte dağınık bir şekilde yerleşmeleri onların gerçek sayılarının ortaya çıkarılmasını zorlaştırmaktadır. Yerleşim yerlerindeki sayılarının ortaya çıkarılması özel olarak alan araştırması gerektiren bir konudur. Bu nedenle çalışmamızın bu bölümünde sayıları yaklaşık 300 aile olan Kırgızistan'ın Oş İline bağlı Nookat ilçesinin Kökcar, Komünisto ve Kızılkaya köylerinde yaşayan Karadenizli Türklerin (<http://www.mpl.com.tr>)⁵ sürgün hatıralarına yer vereceğiz.

Sürgüne şahidi olup da olanlardan Kırgızistan Oş'ta kentinde yaşayan 1912 Sürmene doğumlu Muhammed Kamiloğlu, 7 yaşındayken ailesiyle birlikte Batum'a gitmiş ve 30 yaşına geldiğinde Stalin'in kararıyla Kırgızistan'a (*Oş İline bağlı Naukat (Nookat) İlçesinin Kökcar adlı bir köyüne*) sürgün edilmiştir. Kardeşlerinin çoğunu sürgün yollarında kaybeden Muhammed dede, bu yolculuk sırasında pek çok insanın nasıl kıyımına maruz kaldığını hatırlıyor ve biraz hüznü bir ses tonu ile; *Yaşlılar, çocuklar, kötü yolculuk şartlarına dayanamayanlar.....* ifadeleri ağzında düğümliyor ve daha sonra birden bir marş okuyor;

*Ankara'nın taşına bak,
Gözlerimin yaşına bak,
Yunan Türkü esir almış,*

Şu feleğin işine bak, devamında hüznü bir düşünceye dalıyor...(TürkYurdu,2000,XX/158:13-15).

Batum'un Maho köyünden sürülen ve bugün Bişkek'te yaşayan 1931 Batum doğumlu Tofik Kamburoğlu, Batum'u ve sürgünle ilgili hatırlarını şöyle aktarmaktadır: “*Sürgün edilirken 13 yaşındaydım. Batum'daki hayatımızı, sürgünü ve sonrasını çok iyi hatırlıyorum. Batum'da genellikle Lazlar, Hemşinliler, Kürtler ve Acaralılar yaşıyordu. Bizleri sürdüler fakat Acarahları sürmediler. Bunun sebebi Acaralıların Gürcüce konuşan Müslüman olmalarıdır...., Batum'da çaycılık ve meyvecilikle uğraşıyordum. Çay, portakal, mandalina ve üzüm yetiştirdik...., Bizim dilimiz kültürümüz örf adetlerimiz var. Dilimiz Karadeniz Türkçesi ve bizde kendimizi Türk olarak görüyoruz. Bize en yakın devlet Türkiye'dir. Bizim kendi dilimiz var Lazca, ama onu konuşmuyoruz, bıraktık. Evde ben biliyorum Lazca'yı, eşim Rizeli, o bilmez,*

---

⁵ R.Bayraktar ve M.Uzunoğlu, *Söz Hakkı* Programı, 12.01.2008,

çocuklar da şimdiki Türkçeyi konuşuyorlar. Şimdiki hep Rizelilerin diliyle konuşuyorlar. Batum'da, Samsun'da, Doğu Karadeniz'de Lazca'da konuşurlar...., Türkçe bilmemizin en büyük sebeplerinden biri Batum'da yaşarken bütün halkların Türkçe konuşmasıdır. İster Acaralı olsun, ister Hemşinli, ister Ermeni, birbirimizle Türkçe konuşurduk. Sovyet Rus devleti, hepimizi Türk olarak görürdü. Lazcayı sadece evimizde, kendi aramızda konuşurduk. Daha sonra İkinci Dünya Savaşına yakın devletin bize karşı tavrı değişince Türkçe yasaklandı. Bizim Türkçeyi bilmemiz daha o yıllara dayanıyor. Ayrıca benim eşim Rizeli, Lazca hiç konuşmaz...., İkinci Dünya Savaşına Lazlardan da gidenler oldu ama az. Bizim yaşadığımız yerden çoklukla Acaralılar gönderildi. Lazlardan savaşa sadece iki bin kişi gönderildi. Cepheye en çok Ahıskalı Türklerden gönderildi. Çoğu insanımız hayatını kaybetti, ger kalanlar ise gelip Orta Asya'da ailelerini buldular....., Sürgünde bizleri Ahıskalı Türklerle beraber 1944'te Orta Asya'nın 16 vilayetine dağıtılar. Herkes gibi bizleri de Kırgızistan, Kazakistan ve Özbekistan'a sürdüler. Batum'dan sürülürken sayımız 5 bindi. Bizleri bölerek üç hane halinde yerleştirdiler. Abhazyaya Lazları ise 1947'de Sibiryaya sürüldüler....., Lazlar bugün Kırgızistan ve Kazakistan'ın Cambul bölgesinde yaşıyorlar. Özbekistan'da yaşayan Lazlar 1989 Fergane olaylarından sonra hepsi bölgeyi terk edip Rusya'ya gittiler....., Bugün Lazların çoğunluğu Kazakistan, Kırgızistan ve Rusya'da yaşamaktadırlar. Türkiye'ye ise ilk göç 1992'de başladı. O zaman devlet yardımıyla Ahıskalılarla beraber birkaç hane Laz getirilip Türkiye'ye yerleştirildi. Daha sonra kendi imkânlarıyla gidenlerde zorluklardan dolayı geri döndüler. Rusya'nın Krasnodar bölgesinde yaşayan Lazlardan birkaç aile Amerika'ya gitti. Batum'dan sürgün edilmeyen ve sürgünden sonra kendi imkânlarıyla geri dönen Lazlar da var. Genel olarak Lazlar bu ülkelerde iyi yaşıyorlar: hayvancılık, çiftçilik ve meyvecilikle uğraşıyorlar...., Bugün Batum'da, Türkiye'nin Artvin, Trabzon ve Samsun şehirlerinde amcaoğullarım var. Dayım Batum'da yaşıyor, onlar da sürülmüştü, fakat daha sonra vatana geri döndüler. Sonra uzak amcaoğullarımız olan Karahasanoğulları var, onlar orada kaldı her hangi bir yere sürülmediler...., Bizler vatanımızı çok istiyoruz, ama gücümüz yok. Bizde bir söz var “**Taşın altında bile olsam vatanımda olayım**”. Karadeniz bizim vatanımız. Bu yüzden “vatanım, vatanım illa da vatanım” diyorum....”(Devrişova, 2011: 47-51).

Diğer sürgünü hatırlayanlardan Hacer Uzunoğlu her şeyin bir Aralık ayı Kurban Bayramı sabahı başladığını sürecin çok zor olduğunu ve herkesin

beklendiğinden daha fazla acı çektiğini belirttikten sonra ifadelerine şöyle devam etmektedir: “Kurban Bayramı sabahı annem yemekleri pişirip ahıra inekleri sağmaya gitti. Ben o zaman 8, abim ise 9 yaşındaydı. Biz evde oyun oynarken kapıya üç Sovyet askeri geldi. Askerler annem ve babamı sordu. Annemin Ahırda ineklerin yanında olduğunu söyledim. Gidip çağırmanı istediler. Annemi çağırdığımda askerlerden oldukça tedirgin olduk. Askerler üç saat içerisinde Batum'u terk etmemiz gerektiğini söyleyerek gittiler. Annem, perişan bir vaziyette üzüntüsünden ne yapacağını bilemedi. Sadece ağladığını görüyordum. Biz ne yapacağız diye dövünmeye başladı. O zaman babam yanımda değildi. Çalışmak için Çoruh nehrinin diğer tarafındaydı. Çoruh nehri, Batum için sınırdı. Annem bir başımıza ne yapacağız telaşına kapıldı; çünkü evimiz yüksek bir tepedeydi. Makine(at arabası) yoktu. Annem ağlayarak yolda lazım olacak ve taşıyabileceğimiz bir şeyler hazırlamaya koyuldu. Bir yatak, bir yastık ve yorgan, 15 kilo kadar da un hazırladı. Hepsini sırtımıza yükleyip evimizden ayrıldık. Yolda giderken Gürcü kadınlara rastladık. Anneme nereye gittiğimizi sordular. Annem, bizi buralardan çıkarttıklarını söyledi. Gürcü kadınlar yanımıza yiyecek alıp almadığımızı sordular. Gitmeden evvel size biraz yardım edelim dediler. Mısır ve un başta olmak üzere taşıyabileceğimiz kadar gıda yanımıza aldık. Sonra Çoruh'un nehrinin yanına geldiğimiz de burası insan kaynıyordu. Bizle birlikte Ahıskalı Türkler de yurtlarından çıkarılmıştı. Meydandaki 7 vagonun hepsi hınca-hınc insanlarla doluydu. Nereye gideceğimizi bilmiyorduk. Babam ise gerilerde kalmıştı. Bizi trenin yanına getirdiler. Bineceğimiz vagona hayvanlar bile bağlıydı. İnsanlar üst-üste dizilerek trenlere bindirilmişti. Yaklaşık 20 gün boyunca trenle seyahat ettiğimizi hatırlıyorum. Sonra da bizi getirip buralara attılar” (Sağır, 2012: 50-51/ www.turksoylaipekyolu.com⁶).

Zorlu göç hikâyelerini anlatan Hacer Hanım, on beş sene boyunca ailece babalarına ulaşmaya çalıştı fakat başarılı olamayınca babalarından ümitlerini kesti. Daha sonra babasının Türkiye'de evlendiğini ve yeni bir aile kurduğunu öğrenen Hacer Hanım, “göç sürecinin en fazla yıpratmış şeyin aileler olduğunu ve pek çok çoğu ailelerin göç sürecinde parçalanmış olduğunu” ifade etti (Sağır, 2012: 52).

Bir başka tanık Fadime Beşiroğlu da sürgün sırasında yaşananları şu şekilde anlatmaktadır: “Anne ve babam Türkiye'de doğdu. Batum'a çalışmak için geldiler. Ancak Batum sınır dışında kalınca bizde Türkiye'nin yabancısı

---

⁶ Seyfullah Türksoy, Türksoyla İpekyolu Programı, *Sovyet Rusya'sının Ata Yurdumuz Kırgızistan'a Sürgün Ettiği Karadenizliler* Belgeseli

olduk. Göçe nasıl başladığımızı, yolda neler olduğunu tam olarak hatırlamıyorum ama sonradan annem bana göç sürecini anlattı. Bir sabah inekleri sağmak için ahıra inmiş ve o arada evin önüne askerler gelmiş. Askerler bir kaç gün içinde köyü terk etmeleri gerektiğini söylemiş. Sonrası ise mahum, alabildikleri kadar eşya ve yiyecek alıp yola düşmüşler. O zaman çok insan sürgün için evinden çıkarılmış. Tren istasyonuna geldiklerinde herkesi orada toplayarak vagonlara bindiriliyormuş. Sonra yola çıkılmış, yolda çok insan ölmüş, ne sen sor ne ben söyleyeyim. Annem o günleri anlatırken sürekli gözlerinden yaş gelirdi. Buralara geldiklerinde yıkık dökük evlere yerleştirilmişler. Kışı soğuk ve hiç bilmedikleri bir yer. Daha ne anlatayım böyle işte” (Sağır, 2012: 52-53 / www.turksoylaipekyolu.com⁸).

Hatıraların içeriği *ayrılık, hasret, açlık, sefalet, yalnızlık, endişe* v.s. ile doludur. Bu yaşananların şifâhen anlatımında dikkat çeken husus: kişiler kendini tanımlarken **Karadenizliğiz, Karadenizli Türküyüz, Karadenizli Lazlarız** kimliğini benimsemiş olmaları ve Karadeniz ağzıyla konuşmalarındır. Etnik kimlikleri Laz olan bu insanların üst kimlik olarak coğrafi kimliği kabul etmeleri onların Türkiye'ye bağlılıklarının da bir göstergesidir. Bu insanların kendini ifade edişinin anlamı şudur: Doğu Karadeniz bölgesinde yaşayan Lazların kendilerini hem etnik kimlik olarak Laz hem de etnik kimliğin dışında kendilerini bir Doğu Karadeniz Türkü olarak görmeleridir.

Günümüzde Lazca konuşan halk Türkiye'nin kuzeydoğusunda, (tarihte Lazistan olarak bilinen) Doğu Karadeniz Bölgesinde, Artvin'in Hopa (Xopa), Arhavi (Arkabi), Borçka (Borçxa) ilçeleri ve Rize'nin Fındıklı (Vize), Ardeşen (Artaşeni), Pazar (Atina), Çamlıhemşin (Vijadibi) ilçelerinde; göçmen olarak İkizdere'nin Merkeze yakın 6 Köyünde, Güneyce beldesi, Kalkandere'nin bazı köylerinde yaşamaktadırlar. Aynı zamanda 93 harbi göçü döneminde Batum, Hopa ve Arhavi'den göç ederek Samsun, Ordu, Baruthane, Çarşamba, Vezirköprü, Ladik, Kavak, Havza, Gölcük, Yalova, İzmit, Bilecik, Kocaeli, Sapanca, Karasu, Düzce, Bolu, Akyazı, Hendek ve Akçakoca'ya yerleşmişlerdir (Vanilişi, 1992: 10-32 / Özgün, 1996: 37-65).

Kırgızistan'da Geleneksel Karadeniz Mutfağı

Bugün Kırgızistan'daki Karadenizliler, Türkistan sofrâ kültürüne bağlı olarak misafir ağırlamakta ve sofralarında çeşitli yemekleri beğeniye sunmaktadırlar. İlk olarak sofrada görülebilecek yemekler, kendilerine özgü

⁷ Seyfullah Türksoy, Türksoyla İpekyolu Programı, *Sovyet Rusya'sının Ata Yurdumuz Kırgızistan'a Sürgün Ettiği Karadenizliler* Belgeseli

sarma, mihlama, zeytinyağlı fasulye, karalâhana çorbası ve Laz böreğidir. Özellikle mihlama ve kuymak gibi tereyağlı peynir eritmeleri onların yaşadıkları yemek kültürünün önemli bir parçasıdır.

Bunların yanında *et yemekleri* dâhil olmak üzere *süt ürünleri* bulmak da mümkündür. *Ceviz, fıstık, kayısı kurusu gibi kuru yemişler, bisküvi çeşitleri, elma, üzüm, armut* gibi değişik meyveler de aynı anda sofrada bulunabilmektedir. Karadenizli Türklere göre, bu zenginliğin anlamı “*Misafir sofraya oturduğu zaman istediğini istediği zaman yesin*” demektir. Sofraya oturduğunda yemek yeme süreci yaklaşık bir saattir. Bu durum Türkistan'ın genelinde geçerlidir. Karadenizliler, bu konuda çevrelerinden etkilendiklerini, ancak misafirperverliğin zaten eskiden beri Türklerin kültüründe yer aldığını ifade etmektedirler (Sağır, 2012: 195-196).

Mutfak kültüründe *Lahana ile mısırın* da Karadenizliler için özel bir anlam taşımaktadır. Kırgızistan'ın Güney bölgesinde sıklıkla ekilen *lahana* ve *mısır* adeta kendileriyle özdeşleşmiştir. Karadeniz mutfağında farklı şekillerde kullanılan öğütülmüş mısır, *ekmeklere* katılabildiği gibi *mihlama* ve *kuymak* yemeğinin de ilave olmaktadır. İkisi de benzer yemek çeşidi olan *mihlama* ve *kuymak* Rize yöresinde daha çok *mihlama*, Trabzon bölgesinde ise *kuymak* olarak bilinmektedir. Kırgızistan'daki Karadenizli Türklere ise *mısır unu çok fazla kullanılmadan onun yerine bol küflü peynir kullanılarak bu yemek çeşidi* misafirlere sunulmaktadır. Karadenizli Türklerin mutfağında görülen bir diğer özellik ise *turşularından* yapılan yemek çeşitleridir. Özellikle *fasulye turşusunun* tuzu alındıktan sonra *kavurması ve dipleri* sıkça pişirilen yöresel yemekler arasındadır (Sağır, 2012: 196-197 / www.turksoylaipekyolu.com⁸).

Türkiye'den Beklentileri

Aidiyet hissi nedeniyle geldikleri coğrafyayı üst kimlik yapan ve ait oldukları yörenin mutfak kültürünü yaşatan Kırgızistan'daki Karadenizli Türklerin doğal olarak Türkiye'den beklentileri de hep yüksek olmuştur. Aileler arasındaki aidiyet bilinci (Türkiye'ye ait olmak) sofrasohbetlerinde sürekli konu edilerek canlı tutulmuştur. Konuyla ilgili Kırgızistan Karadenizli Türklerin kanaat önderi Muhammet Uzunoğlu şöyle der; “*Sovyet döneminde Türkiye'ye yakınlık duygusunu sosyal ortamlarda dile getirmek sakıncalı idi. Bundan dolayı aileler Türkiye sevdasını kendi içlerinde, gönüllerinde yaşattılar. Sovyetler dağılınca bu yakınlığımızı hemen her ortamda dile*

---

⁸ Seyfullah Türksoy, Türksoyla İpekyolu Programı, *Sovyet Rusya'sının Ata Yurdumuz Kırgızistan'a Sürgün Ettiği Karadenizliler* Belgeseli

getirdik. Hatta kendimizi ifade etmeye/tanıtmaya turksoylaipekyolu programının çok yardımı oldu. Bugün artık Kırgızistan'da bizlerin **Göçmen, Karadenizli Türk veya Türkiyeli** olduğumuz herkes tarafından bilinmektedir”(http://www.mpl.com.tr⁹). Kısaca Türkiye'den beklentilerimiz; dedelerimiz Türk vatandaşdır, Türkiye'de akrabalarımız vardır, Türkiye bizi davet etsin, bizim kimliğimizi tanısin, bizler kendi akrabalarımızı bulur onlarla tekrar kaynaşırız. Yeter ki bizlere, gençlerimize iş (çalışma izni) ve eğitim konusunda kolaylık sağlasın, daha başka bir isteğimiz yoktur”(www.turksoylaipekyolu.com¹⁰).

Turksoylaipekyolu programı aracılığıyla sürgündeki Karadenizli Türklerin Türkiye'ye dönüşlerine yönelik talepleri, Türk Makamlarının ilgisini çekerek Kırgızistan'a yaptıkları resmi ziyaretlerinde bu göçmenlerin temsilcileriyle görüşmeler yapılmıştır. Başta Cumhurbaşkanı Abdullah GÜL olmak üzere, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ ve eski Çevre ve Orman Bakanı Osman Pepe Kırgızistan'a yaptıkları resmi ziyaretlerinde söz konusu bu Karadenizli Türklerle bire-bir görüşmeler yapmış, onların ata yurtlarına dönme hususundaki taleplerine karşılık vereceklerini ifade etmişlerdir (www.turksoylaipekyolu.com¹¹).

Türk makamlarının bu ziyaretlerdeki sözlü destekleri, Karadenizli Türkler arasında büyük bayram havası oluşturmuştur. Bundan dolayı pek çok genç aile Türkiye'ye göç etmiş, İstanbul ve Antalya gibi illerde ilgili devlet makamlarına **dedelerinin Türkiye doğumlu olduğunu gösteren belgelerini** sunmuşlardır. Yaklaşık 50 aile civarında olan bu ailelerin müracaatlarına cevap uzayınca ailelerden bir kısmı 1992 tarihli 3835 Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskanı Kanununa¹² istinaden Ahıska Türkü adı ile oturma izni almıştır. Fakat bu durum aileler için kalıcı bir çözüm olmadığından asıl kendi dedelerinin belgelerine göre yapılan müracaatların sonucunu beklemişlerdir. Beklentilerine 8-9 ay gibi bir sürede olumlu veya olumsuz bir cevap alamadıklarından çoğu aile Kırgızistan'a geri dönmüştür. Görünen şu ki, Türk Makamlarının Doğu Karadeniz'in uzaklardaki temsilcilerine verilen sözlü destekler, resmi ziyaretlerde anlık sohbet konusundan öteye geçmemiştir.

⁹ R.Bayraktar ve M.Uzunoğlu, *Söz Hakkı* Programı, 12.01.2008; (http://mpltv.de/mpltv.php?action=arsiv&islem=izle&id=553)

¹⁰ Seyfullah Türksöy, Türksoyla İpekyolu Programı, *Gül ile Görüşmeler* Belgeseli (Sürgün Karadenizlilerin Gül İle Buluşması)

¹¹ Seyfullah Türksöy, Türksoyla İpekyolu Programı, *Gül ile Görüşmeler* Belgeseli (Sürgün Karadenizlilerin Gül İle Buluşması)

¹² 11.07.1992 Tarihli 3835 Sayılı *Ahıska Türkleri'nin Türkiye'ye Kabulü ve İskanına Dair Kanun*, Resmi Gazete Sayı:21281, Yayımlandığı Düstur: Tertip 5 Cilt 31.

Sonuç

İkinci Dünya Savaşı döneminde dünyanın en büyük polisiye sürgün operasyonu olarak tarihe geçen Stalin sürgünü, Sovyet Rusya'sında Müslüman halkların uğradıkları zulmu ortaya koymaktadır. Bu Müslüman halk, sürgün sürecinde yaşadıkları kırgınlıklar, incinmişlikler ve utançların yasını yaşayamamışlardır. Bu durum onların zihninde bir uhde olarak kalmış ve sürekli bunun mücadelesini vermeye çalışmışlardır. Som yıllarda artarak devam eden ailelerin parçalanma süreci tekrardan bir araya gelip bir birliktelik oluşturmalarını zorlaştırmaktadır.

Bu bağlamda her ailede var olan sürgün hatıraları, aileler arasında duygusal bağların oluşmasına ve geleneksel ağ ilişkilerinin sürdürülmesine de zemin hazırlamaktadır. Bu durum şifahi kültürün lokomotifini olan sürgün neslinin varlığına bağlıdır. Fakat günden güne vefat eden bu yaşlı kuşağın anlattıklarının *yazıya dökülmemesi-hikâyeleştirilmemesi*, bugün orta ve genç kuşakta var olan geleneksel bağların yakın gelecekte kaybolacağına işaret etmektedir.

Türkiye'nin uzaktaki temsilcileri olan sürgündeki Karadenizli Türklerin en önemli özellikleri kendilerinin Trabzon, Rize ve Artvin'in dâhil olduğu Doğu Karadeniz bölgesine ait hissetmeleridir. Günümüzde dedelerinin buralara ait nüfus kayıtlarını muhafaza etmeleri onların geri dönüş arzularını daha da güçlü kılmaktadır. Bu hislerle Türk Makamlarının ziyaretleri sırasında kendilerine verdikleri sözlerini yerine getirmesini beklemektedirler.

Sürgündeki Karadenizli Türklerin bugünkü durumu, sürgünün siyasi sorumlusu olan Rusya ve Gürcistan hükümetlerin sürgündeki bu insanların ilgisizliklerini, sorumsuzluklarını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda hâkim toplumların azınlıklara karşı yaklaşımındaki sorumluluklarını da ortaya koymaktadır.

Ayrıca konuyla ilgili literatür araştırmaları ve sürgündeki ailelerle yapılan görüşmeler göstermiştir ki; Doğu Karadeniz kentlerinden Batum'a göç edenlerin, sadece Laz ailelerinden ibaret olmadığı, bunların yanında Karadeniz bölgesindeki diğer etnik kimliklere ait ailelerin de var olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu durum Doğu Karadeniz Bölgesinde yaşanan göçlerin daha detaylı bir şekilde alan araştırması yapılmasına ihtiyaç olduğunu ortaya koymuştur. Ancak bu şekilde yapılacak bir çalışma bir nebze de olsa bu halkın isteklerine karşılık gelecektir.

Kaynaklar

- Bayraktar, Rasim (Mart 2013). “Sovyetlerin Kurulum Sürecinde Stalin'in Sürgün Kararları:Stalinizm-Gulag-Repressiya-Ukaz”, *Türk Yurdu* Dergisi, Ankara: C.33, Sayı:307, ss.58-61
- Bugay, N.F, (1994). *Turki Mesketintsi: Dolgiy Put Ki Reabilitastii (1944 - 1994)*, Moskova: Mejdunarodnaya Obşestva Mesketinsikh Turok Vatan.
- Buntürk, Seyfeddin, (2007). *Rus Türk Mücadelesinde Ahıska Türkleri*, Ankara: Berikan Yayınları.
- Brezezinski, Z. (1990). *Büyük Çöküş*, (Çev: G. Keskin, G. Pakkan), Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Devrişova, Nilüfer, (Bahar 2011). “Kırgızistan'da Yaşayan Sürgün Lazlar”, *Bizim Ahıska* Dergisi, Sayı: 22, ss.47-51
- Çevik, Abdülkadir -Birsen Ceyhun, (1995), *Psikopolitik Yönden Kimlik Gelişimi ve Etnik Terörizm*, Ankara:
- Erkan, Süleyman, (1996), *Kırım ve Kafkas'ya Göçleri (1878-1908): Ttarlar, Çerkezler, Abhazlar, Gürcüler, Ahıskağılar, Dağıstanlılar, Çeçenler, Diğerleri*, Trabzon: KTÜ Kafkasya ve Orta Asya Ülkeleri Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Özgül, M.Rcai, (1996). *Lazlar*, İstanbul: Çivi Yazıları.
- Sağır, Adem, (2012), *Batum'dan Orta Asya'ya Bir Yol Hikayesi*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Sağır, Adem, (2012), “Sürgün Sosyolojisi Bağlamında Göçün Sosyo-Politiği: Sovyet Rusya Örneği”, *Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD)*, İstanbul: I/1, ss.355-391
- Tuğul, Seyit, (2003). *SSCB'DE Sürgün Edilen Halklar*, İstanbul: Çiviyazıları Yayınları.
- Türk Yurdu* Dergisi, (Ekim 2000). “Sürmene'den Oş'a Kadar Yol Gider!”, Ankara: XX/158, ss. 13-15
- Vanilişi, Muhammed - Ali Tandilava (1992). *Lazların Tarihi*, (çev. Hayri Hayrioğlu), İstanbul: Ant Yayınları.
- Zemskov, Viktor N. (1991). *Massovoye Osvobojeniye Spetsposelemtsev İ Ssılınıh (1954-1960)*, Moskova: Sotsis, No:1.
- 11.07.1992 Tarihli 3835 Sayılı *Ahıska Türkleri'ninTürkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun*, Resmi Gazete Sayı:21281, Yayımlandığı Düstur: Tertip 5 Cilt 31.
- <http://www.mpl.com.tr>, R.Bayraktar ve M.Uzunoğlu, *Söz Hakkı* Programı, 12.01.2008; (<http://mpltv.de/mpltv.php?action=arsiv&islem=izle&id=553>)
- www.turksoylaipekyolu.com, Seyfullah Türksoy, Türksoyla İpekyolu Programı, *Sovyet Rusya'sının Ata Yurdumuz Kırgızistan'a Sürgün Ettiği Karadenizliler* Belgeseli
- www.turksoylaipekyolu.com, Seyfullah Türksoy, Türksoyla İpekyolu Programı, *Karadenizliler. Kırgızistan'da Kültürlerini Yaşatan Sürgün Karadenizliler* Belgeseli
- www.turksoylaipekyolu.com, Seyfullah Türksoy, Türksoyla İpekyolu Programı, *Gül ile Görüştiler* Belgeseli (Sürgün Karadenizlilerin Gül İle Buluşması)

Cumhuriyet Dönemi Türk Güreş Tarihinde Farklı Bir Portre: Adil Candemir (1914-1989)¹

Geliş Tarihi: 18.02.2014
Kabul Tarihi: 22.04.2014

Beytullah DÖNMEZ*

Öz

Adil CANDEMİR 1914 yılında Amasya'nın Hamamözü ilçesinde doğmuştur. 1936 yılında minder güreşine başlamış ve sırasıyla Olimpiyat ikincisi, Dünya üçüncüsü ve Avrupa şampiyonu olmuştur. Antrenörlük hayatı sporculuk hayatı gibi başarılı geçen Candemir aynı zamanda birçok şampiyonun antrenörlüğünü yapmıştır. Ülkemizde halen faaliyetlerine devam eden Güreş Eğitim Merkezlerinin kurucularındandır. Candemir'in güreş antrenmanları ile ulaşmak istediği eğitim felsefesinin demokratik bir yaklaşıma, bireysel yeteneklerin geliştirilmesine, sürdürülmesine ve özgün bir stil oluşturulmasına yönelik olduğu görülmektedir. Bu durum günümüz modern eğitim anlayışında tavsiye edilen ve kullanılan yapısalcı/yapılandırmacı yaklaşıma uygun düşmektedir. Günümüzde ağırlıklı olarak kullanılan yapısalcı/yapılandırmacı öğrenme kuramının geliştiricilerinden olan Piaget'nin “Bilginin birey tarafından yapılandırılma sürecini bilginin kurulmasını, tanıma, özümseme süreçlerinden oluşan bir adaptasyonu olarak açıkladığını görmekteyiz. Candemir'de, güreşçilerin farklı fiziksel ve zeka düzeylerini sahip olduklarını söyleyerek, onların anlatılanlardan, kendilerine gösterilenlerden farklı şeyleri anladıklarını ve sonra uyguladıklarını örneklerle anlattığını görüyoruz. Bu uygulamaların yapılandırmacı yaklaşımın özünü temsil ettiğini söylemek mümkündür. Çünkü yapısalcılara göre öğrenciler öğrenim sürecinde bilgiyi kendilerine aktarılan şekliyle değil, zihinlerinde yeniden yapılandırarak öğrenirler.

Anahtar Kelimeler: Güreş, Antrenör, Antrenman, Eğitim, Yapısalcı yaklaşım.

¹ Bu makale, 2 Haziran 2012 tarihinde Çorum Belediyesi tarafından düzenlenen “Adil Candemir'i Anma, Anlama ve Anlatma” panelinde sunulmuştur.

* Yrd. Doç. Dr., Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, donmez287@hotmail.com

A Remarkable Figure in Turkish Wrestling History of Republican Period: Adil Candemir (1914-1989)

Abstract

Adil CANDEMİR was born in 1914 in Hamamözü, Amasya. Having begun mat wrestling in 1936, he ranked second in Olympics, third in the World and became the European champion respectively. Proving to be an equally successful coach, Candemir also acted as the coach of various champion wrestlers. He is known to be among the founders of Wrestling Training Centers that still continue to carry out operations in our country. It is understood that Candemir aspired to establish a training philosophy based on a democratic approach focusing on development and sustainment of individual skills as well as creating an original style with respect to wrestling training sessions. This corresponds to the structuralist/constructivist approach that is highly upheld in terms of modern educational approaches. Piaget, one of the developers of structuralist/constructivist learning theory which is widely used in contemporary education system, explains the process of construction of information by the individual as an adaptation for establishment of information comprised of appreciation and incorporation processes. Similarly, Candemir claims that wrestlers have different physical capabilities and intelligence levels, in a manner to lead them to make different inferences from what is told and what is shown to them and practice them in a different manner. It is as well possible to argue that those practices represent the core of constructivist approach. That is because structuralists hold that learners get to learn the information not in the same manner as communicated to them but through a reconstruction of the information in their mind during learning process.

Keywords: Wrestling, Coach, Training, Education, Structuralist approach.

Giriş

Güreş insanlığın en eski uğraşlarından biridir. İlkel insan hayat kavgasını sürdürebilmek için her türlü canlıya karşı mücadele vermek zorunda kalınca, vücut ağırlığı ile kas gücünden faydalanma şeklini yani güreş sporunu ortaya çıkarmıştır. Güreş insanların hayatı boyunca fertler ve toplumlar arasında göğüs göğse mücadelenin en mükemmel şekli ve yüksek bir erkeklik meziyeti olarak değerlendirip günümüze kadar gelmiştir (Yıldırım,1977).

İlkel insanın günlük hayatıyla başlayıp günümüz çağdaş insanın hayatında sürüp giden ve uluslar arası nitelik taşıyan bu olay; iki güreşçinin ya da iki insanın belirli boyutlardaki minder üzerinde araç kullanmaksızın, FİLLA (Uluslararası Amatör Güneş Federasyonu) kurallarına uygun biçimde teknik, beceri, kuvvet ve zekalarını kullanarak birbirlerine üstünlük kurma mücadelesidir (Pehlivan,1984).

19. yüzyılda Batı ülkelerinde başlayan modern güreş 20. yüzyılın başlarında ülkemize girmiştir. Modern güreşin ülkemizdeki ilk ciddi uygulaması 1903 yılında İstanbul'da Beşiktaş Jimnastik Klubünde başlamıştır (Kahraman, 1989).

Spor tarihimizde özellikle de Türk güreş tarihinde önemli hizmetlerde bulunanların ölümünden sonra onları hatırlayanların sayıları oldukça azdır. Özellikle de bu kişilerin yazılı ve sözlü medyanın yaygın olmadığı bir dönemde yaşadıkları düşünüldüğünde günümüzde ve gelecekte yeni nesiller tarafından hatırlanması zor olacaktır.

Bugün itibarıyla daha çok Olimpiyat ve Dünya şampiyonları yaygın olarak hatırlanmakta, bunların yetişmesinde uygulamalarıyla, çalışmalarıyla, bilimsel düşünceleriyle katkı sağlayanların hatırlanması göz ardı edilmektedir.

Cumhuriyet dönemi güreş tarihimizde önemli şahsiyetler yetişmiş ve hizmetlerde bulunmuşlardır. Bunlardan biriside Adil CANDEMİR'dir. Candemir yetiştirdiği şampiyon güreşçilerin yanında bilimsel çalışmanın güreş antrenman metotlarının içine girmesinde önemli katkısı olan birisidir. Diğer yandan değişik tarihlerde devletin ilgili birimlerini yazdığı raporlarla problemlere çözüm yolları göstermiştir. Bu çalışmasıyla Cumhuriyet dönemi Türk güreş tarihinde önemli bir yeri olduğuna inanılan Candemir'i gelecek kuşaklara tanıtmak amaçlanmıştır.

Adil CANDEMİR 27 Eylül 1988 tarihinde kendi el yazısıyla yazdığı “Eski Milli Güreşçi Adil CANDEMİR'in özgeçmişi” adlı yazıda hayatını beş bölüme ayırmıştır.

1. Çocukluk ve Gençlik Devri
2. Anadolu da Karakucak Güreş Devri
3. Minderde Serbest ve Greko-Romen Güreş Devri
4. Antrenörlük ve Yöneticilik Devri
5. Emeklilik Devri

Çocukluk ve Gençlik Devri

25 Teşrinievvel (Ekim) 1330 (1914) tarihinde Amasya'nın Hamamözü ilçesinde ailenin yedi çocuğundan dördüncüsü olarak dünyaya gelmiştir. Annesi, büyük emek vererek yetiştirdiği ve şampiyon yaptığı Hamit KAPLAN'ın annesiyle aynı ailedendir.

Çocukluğu, Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşı yıllarına rastlamıştır. Çocukluktan itibaren azimli, sabırlı ve mert bir yapıya sahip olup, haksızlıklara karşı tahammülsüz, ismi gibi adil, karşılıksız bir yardımseverdir.

Okul hayatına o zamanki öğretim şekli olan Mahalle Mektebi'nde başlar. Zeki ve çabuk öğrenip kavrayan birisi olduğundan zamanın hocaları tarafından, arkadaşlarından farklı olarak kendisine ortaokul seviyesinde dersler aldırılmıştır.

1928 yılında Harf Devrimi'nden sonra eski Türkçe yazı ile okul bitirenler için açılan okuma-yazma seferberliğinde gece kursları açılır. Bu kurslara devam eden Adil CANDEMİR, kursun açılışının ilk gecesinden sonra yeni harflerle yazmayı öğrenir ve kursun hocasına yardımcı olmaya başlar.

Çocukluk ve gençlik döneminden itibaren içinde yaşadığı toplumun örf ve adetlerini benimseyip bunlara uyan, sosyal yönü gelişkin ve müziğe kabiliyetli birisidir. Dindar bir yapıya sahip olan Adil CANDEMİR Kur'an-ı Kerim'i iyi okuyan, yorumlamaya çalışan, zaman zaman Kandil gecelerinde mevlit okuyan birisidir. Öte yandan fıkıh ve tefsir kitaplarını okuyan, anlamaya çalışıp edindiği bilgileri başkalarıyla paylaşan bir yapıya sahiptir. Bunun yanında tarihi kitapları takip edip, tarihteki kahramanları ve iyi örnekleri güreşçileri ile paylaştığı görülmektedir. Çevresine, güreşçilerine, sportmenliği, güzel ahlakı, idareciliği ve kısaca yaşamı ile örnek birisi olmuştur.

Anadolu'da Karakucak Güreş Devri

Doğum yeri olan Hamamözü nahiyesinde güreş sporu ile ilk defa okul çağına geldiğinde ilkokula devam ederken tanışmıştır. Sırasıyla mahallede meydan güreşlerine başlamış, daha sonra Hamamözü'nün yakın çevre köylerinde her hafta devam etmekte olan köy düğün güreşlerine, milli ve dini bayramlarda yapılan güreşlere katılarak yaşlıları arasında üstün başarılar

sağlamıştır.

Gençlik çağında çevre il ve ilçelerdeki büyük düğün güreşlerinde ve panayırlarda güreşerek ünlü pehlivanlar arasında yer almıştır. Güreşlerden köydeki evine döndüğünde boş zamanında ya da tarlaya çalışmaya gittiklerinde, 70-80 kg ağırlığında olmasına rağmen yörenin baş pehlivanları arasında yer alan ağabeyi Kasım efendiyle devamlı güreş idmanı yapmıştır. Karakucak güreşleri için, biri keçi kılından örme diğeri ise yağlı güreşler için deriden yaptırılmış iki adet kispeti ile Amasya, Çorum, Yozgat, Tokat, Samsun, Sivas, Sinop ve Kastamonu illerini adım adım gezerek güreşlere katılmış ve buralarda bulunan zamanın ünlü pehlivanlarını sırası ile yenmiştir. Bu illerde hiç yenilmeden beş yıl başpehlivan olmuştur.

Kendi ifadesiyle “**Anadolu'da güreş yaptığı bütün vilayetlerde ve yörelerde bulunan eski ünlü pehlivanları ziyaret etmiş onların güreş stilleri ve özel güreş oyunları hakkında bilgiler toplamıştır.**” Ayrıca katıldığı güreşlerde her boyda bulunan seçkin güreşçilerin stillerini ve oyunlarını da not ederek zamana göre olağanüstü olarak ifade edilebilecek zengin bir arşiv oluşturmuştur. Bu arşivde Anadoluda zamana dayalı olmayan ve yenişinceye kadar devam eden özellikle karakucak güreşlerine ait sırasıyla ayakta,yerde,altta ve üstte duruşlar tutuşlar ve uygulanan oyunların Türkçe isimleri ile birlikte dosyalanmıştır. Adil CANDEMİR'in bu özelliği Türkçeye ve Türk Dili'ne verdiği önemi göstermesi bakımından anlamlıdır.

Candemir yağlı güreşlere pek ilgi göstermemiştir. Çünkü bu güreşin minder güreşine uymadığına ve minder güreşini olumsuz yönde etkilediğini inanmaktadır. Çoğu defa minder güreşçiler ile yağlı güreşçileri arasında mantalite, kullanılan teknikler ve fiziksel farklılıklar olduğunu belirtmektedir.

Minderde Serbest ve Greko-Romen Güreş Devri

1936 Berlin Olimpiyat Oyunlarında 61 kg'da Yaşar ERKAN'ın şampiyon olduğunun haberini almasıyla dünya güreşinden ciddi manada haberdar olmuştur. Bundan sonra çevre illerde güreş minderleri aramaya başlamış ve güreş minderleri olduğu haberini alarak gittiği Samsun Mecidiye Caddesi Atatürk Kütüphanesi zemin katında bulunan 5X5 çapında bir minderde hocasız olarak çalışmalarına başlamıştır.

1937 yılında Ankara'ya gelerek Ankaragücü güreş takımında çalışmalarına devam eder. Sırasıyla Ankara, bölge ve Türkiye şampiyonlukları kazanarak Türk Milli Takımına girer.

1948 Londra Olimpiyat Oyunlarında 79 kg serbestte ikinci, 1948'de İstanbul'da düzenlenen Avrupa Şampiyonasında 87 kg'da serbestte birinci,

1950 yılında ise İsveç'teki Dünya şampiyonasında üçüncü olmuştur.

Antrenörlük ve Yöneticilik Devri

1952 yılında Helsinki Olimpiyat Oyunları öncesi Türkiye Olimpiyat Komitesi Başkanı Burhan FELEK tarafından 1948 Olimpiyat Oyunlarında kendilerine maddi destek yapıldığı gerekçesiyle arkadaşları ile birlikte profesyonel ilan edildiklerinden oyunlara katılamamışlar ve böylelikle aktif güreşçilikten koparak antrenörlük hayatına başlamıştır.1953 yılında yetkililerce Çorum'a davet edilir ve bu ilde tesisler memuru ve antrenör kadrosuyla çalışmaya başlar. Ankara'dan ayrılırken köyden getirip Ankara da özel çalışmalarla güreşe başlattığı Hamit KAPLAN'ı da beraberinde Çorum'a getirerek bir güreş takımı oluşturur. Çorum iline kapalı spor salonu ve stadyumun yapılmasında öncülük eder. Çeşitli antrenman malzemelerini ve modern güreş minderini Çorum'a ilk defa bu dönemde kazandırmıştır. Ancak en büyük hizmeti daha sonraki yıllarda Çorum'a güreş okulu açılmasına sebep olmasıdır. Böylelikle Türkiye'deki diğer güreş okullarının (Tokat-Kahramanmaraş) faaliyete başlamasına, ayrıca bugünkü güreş eğitim merkezlerinin de eğitime başlamasına öncü olmuştur.

Çorum iline stadyumun yanında kapalı spor salonun da yapılmasıyla birlikte artık planlı ve programlı çalışma zamanının geldiğini düşünen Adil CANDEMİR yıllardır hayalini kurduğu bir güreş okulu kurma fikrini gerçekleştirme çalışmalarına başlamıştır. Zamanın Beden Terbiyesi Genel Müdürü İsmail Hakkı Bey'e yazdığı raporlarda özetle güreş sporuna erken yaşlarda başlanılmasını, güreşçilerin bilimsel metotlarla yetiştirilmelerini, örgün eğitim- öğretim ile güreş öğretiminin beraber yürütülmesi gerektiğini belirtmiştir. Hocanın yazılı ve sözlü başvuruları dikkate alınmış, önce Çorum'a daha sonra Kahramanmaraş ve Tokat iline de birer güreş okulu açılmıştır. Ancak zaman içerisinde Kahramanmaraş ve Tokat güreş okulları Çorum güreş okulu kadar işlevsel olamamıştır. Bunun en önemli nedeni bu okullarda görev yapan antrenör/çalıştırıcıların başında Adil CANDEMİR gibi özverili, çağdaş uygulamalara açık birisinin olmamasıdır.

Candemir zaman içinde notlar haline getirmiş olduğu çalışmalarını ve ileriye dönük düşüncelerini güreş okulunda uygulamaya başlamıştır. Bu çalışmalarda sistemleştirdiği ve Türkçe orijinal adlarıyla 28 temel güreş oyunlarını ve her oyundan çıkan toplam 246 oyunu bir program halinde teorik ve pratik olarak uygulamaya başlamıştır. Burada dikkati çeken en önemli hususlardan birisi de ülkemizde ilk defa güreş antrenmanlarında güreş oyunlarının doğasına uygun ağırlık ve cimmastik çalışmalarının yapılmaya

başlanmasıdır. Güreş okulunda Adil Candemir'in uyguladığı çalışma programı başlıklar halinde aşağıdaki gibi sıralandığı ve belirtilen hususların titizlikle uygulanmaya çalışıldığı görülmektedir.

- Kendi vücut ağırlığı ile güreş oyunlarına yönelik (Serbest ve Greko-Romen) cimnastik ve ağırlık çalışmaları.
- Haftada en az üç gün teorik ve pratik olarak güreşin yararları, Türkiye'de ve dünyada güreş türleri, şekilleri ve farklılıkları
- Her antrenmanda en az iki güreş oyununu teorik ve pratik olarak uygulama çalışmaları
- Çeşitli yaş gruplarına yönelik güreş antrenmanları

Güreş okulunda yaklaşık olarak üç yıllık bir çalışmadan sonra hemen hemen güreşçilerin hepsi serbest ve Gro-Romen stilde liseler, gençler, büyükler Türkiye şampiyonu olmuşlar, gençler ve büyüklerde Milli Takımlara girerek çeşitli dereceler elde etmişlerdir. Öte yandan burada çalışmalara katılan güreşçiler Türk Güreşine yönetici ve antrenör olarak da hizmet etmişler ve etmeye de halen devam etmektedirler. Bazıları ise dünya güreş hakemliğinin en üst düzeyine kadar çıkmıştır. Yine öğrencilerinden önemli bir kısmı akademik çalışmalar yaparak çeşitli üniversitelerde görev yapmaktadırlar. Bazıları öğretmen olmuş, çeşitli kuruluşlarda yönetici,memur olmuşlar bazıları ise siyasete girmiş ya da iş adamı olmuşlardır.

Güreş okulunda aynı zamanda lise öğrenimine devam eden güreşçilerin lise öğretimini bitirdikten sonra çeşitli üniversitelere ve kulüplere gitmek zorunda kalması nedeniyle çalışmaların devamlılığına yönelik sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Bu durum güreş okulundaki çalışmalarını olumsuz etkilemiştir. Bu ve buna benzer problemlerle karşı karşıya kalan Adil CANDEMİR zamanın genel müdürü İsmail Hakkı Bey ve genel müdür yardımcısı Abdullah KÖKPİNAR'a yazılı ve sözlü olarak durumu anlatmıştır. Güreş okulundaki çalışmaların genişletilerek kulüpler ile ağırlıklı olarak güreş okulundan çıkmış kişilerin öğrenim gördüğü gençlik ve spor akademileri ile beden eğitimi öğretmenliği bölümlerinde bir program dahilinde devam ettirilmesini istemiştir. Ancak bu isteğinde başarılı olamamış ve çeşitli nedenlerden dolayı hayata geçirememiştir. Güreş okulundaki çalışmaların devamını isteyen ve güreş okulundaki heyecanı taşımaya devam eden ve ağırlıklı olarak Ankara MTA spor kulübüne gelen Çorum güreş okulu öğrencileri aynı zamanda 19 Mayıs Gençlik ve Spor Akademisinde de tahsil hayatlarına başlamışlardır. Bu

öğrenciler kendi çabaları ile Adil CANDEMİR'in okula gelmesini sağlayarak güreş derslerinde ondan faydalanmaya çalışmışlar fakat bu durum uzun süreli olamamıştır.

Emeklilik Devri

Adil CANDEMİR 43 yıl aralıksız Türk güreşi ve sporuna hizmet ettikten sonra 1980 yılında Ankara İl Spor Müdürlüğü'nden emekli olmuş ve doğum yeri olan Hamamözü kasabasına yerleşmiştir.

Hamamözü'ndeki emeklilik yaşantısını kendi el yazısı ile raporlaştırarak bizzat şu şekilde anlatmaktadır.Raporuna özet olarak şu şekilde başlayarak devam ettiği görülmektedir.

“Doğum yerim olan Hamamözü kasabasına yerleştim. Kasabamızın bir kaplıca, bir de içmececi,bunların yanında müstakil lisesi ile ilköğretim okulu bulunmakta olup havasıyla, suyuyla çevre il ve ilçelerin dinlenme yeridir. Ayrıca yakın çevre köylerdeki çocukların lise öğreniminden yararlandıkları, köylülerin alışveriş yaparak ihtiyaçlarını karşıladıkları bir merkezdir. Kasabamızda ve lisemizde spor salonu ve açık spor tesisleri bulunmamaktadır. Okullarda yeterli beden eğitimi, öğretmeni de yoktur. Bu yüzden spor çalışmaları yok denecek kadar azdır. Bu durum beni üzmektedir. Liseden mezun çocukların hantal ve cılız yetiştiklerini gördüm ve bu duruma müdahale edebileceğimi düşündüm. Çünkü henüz fizik olarak iyi durumda olduğumu görerek güç ve kudretten düşmemiştim. Hemen okul yöneticileriyle temaslara geçerek çalışmalara başladım. İl Spor Müdürlüğünden bir güreş minderi isteyerek, pamuktan yapılmış 18 parça minder almayı başardım. 18 parça minderin üzerine örtülecek brandayı da 165 lira kendi cebimden ödeyerek oluşturduğum minderi belediyenin düğün salonuna sererek 1987 Ekim ayında çalışmalara başladım. Dört ay sonra il güreş seçmeleri için il merkezine gönderdiğimiz çocuklar kendi yaşitlarıyla yaptıkları müsabakalarda iyi dereceler almışlardır. Bunun neticesinde il spor müdürlüğü ilçemize nizami kauçuktan imal edilmiş brandasıyla beraber bir güreş minderi tahsis etti.Bu durum bizi heyecanlandırarak çalışmalarımızı daha da hızlandırdı. Faaliyetler okullarda ders saatlerinden sonra her gün akşamları pazar günlerinin dışında tarafından fahri olarak uygulanmaya başlandı. Bu etkinliklere yaz aylarında karakucak çalışmaları da ilave edilerek faaliyetlere devam edilmiştir. Ancak ilçemizden açık spor tesislerine ve salonlara büyük ihtiyaç duyulmaktadır.Yetkili makamlarımızın bizler gibi amatörce çalışma şevkiyle dolu insanları

yurdumuzun uygun yörelerine göndermeli ve onlara gerekli olan alt yapıyı hazırlayarak Türk güreşine kazandırılması umudunu taşıyorum, bekliyorum.. Ayrıca halkın da malzeme temini konusunda ve diğer hususlardaki yardımlarını sağlayarak böylece sporumuzun bilhassa ata sporu güreşimizin kalkınması için yeni imkanlar yaratarak şampiyon güreşçilerin yetiştirileceği umudu içersindeyim.” diyerek bitirmektedir.

Adil CANDEMİR emekli olduktan sonra 3 Ocak 1985 tarihinde güreşin geçmişi, mevcut durumu ve geleceğine yönelik önerilerini raporlaştırarak sıralamaya çalışmıştır. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığına gönderdiği adı geçen raporda özetle güreş federasyonunun, il spor müdürlükleri tarafından güreşe ayrılan ödeneklerin nasıl harcadığının titizlikle takip edilmesini istemiştir. Öte yandan bilimsel ve ahlaki temeller üzerine oturtulan çalışma ve hizmetler ile ancak Türk Bayrağını dünya minderlerinde dalgalandıracak gençlerin yetiştirilebileceğini ifade etmiştir. Bu inanç ve düşünce ile raporun ekinde günümüz güreş çalışmalarına da temel teşkil edecek olan ve günümüz modern antrenman metotlarının da özünü teşkil eden şu önerileri sunmuştur.

MİLLİ EĞİTİM GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞINA (Türk Güreşi İçin Bilimsel ve Eğitsel Konularda Uygulanılabilecek Teknik Konular)

1. Türkçe adları ile 26 çeşit güreşin temel oyunlarının teorik ve uygulamalı olarak aşamalı eğitimi.
2. 26 temel güreş oyunlarından çıkan 246 değişik tutuş, oyun, duruşların adları ve şekilleriyle uygulamalı olarak eğitimi.
3. Genel ve özel oyunlar için gerekli olan kuvveti geliştirme ve kuvvette devamlılık çalışmalarını aralıksız yapma.
4. Güreş oyunlarını kolaydan zora, basitten karmaşığa, karşılığı olan/ olmayanların öğretimi.
5. Değişik güreş sistemlerine yönelik olarak tam stil, yarım stil ve bütüncül stillerin örnekleriyle eğitimi.
6. Güreşçilerde değişik stiller ile özel oyunları, bunların karşılıklarını ve kombinelerini geliştirme eğitimi.
7. Dengeli güreşi sağlayan tutuşların ve hareketlerin, teknik konuların uygulamalı olarak eğitimi.
8. Güreşçilerin yaş ve gelişme durumlarına göre genel ve özel bilgileri ile fiziksel özelliklerini geliştirme test uygulamaları yapma çalışmaları.
9. Müsabakalardan önce ve müsabakalardan sonra rakiplerinin özelliklerine

- göre teknik ve taktik bilgileri tamamlamaya yönelik özel eğitim.
10. Cimnastik hareketlerinde kendi vücut ağırlığı ve diğer ağırlıklarla yapılan çalışmalarda, hareketlerin oyunlara göre değişik kuvvetleri tamamlama eğitimi.
  11. Güreşe yönelik test uygulamaları ile her bir güreşçide ayrı ayrı görülen eksiklik ve hataları tamamlama çalışması ve bunlara ait yöntemleri geliştirme uygulamaları.
  12. FILA tarafından zaman zaman değiştirilmekte olan kurallara yönelik çalışmalar yapma. Değişen kurallara göre önem kazanan oyunları, tutuşları ve duruşları geliştirme ve benimseme çalışmalarını her antrenman uygulama.

“Yukarıda ifade edilmeye gayret edilen çalışmaları uygulayacak elemanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu elemanlar yerel, ulusal ve uluslar arası düzeyde çeşitli dereceler almış aynı zamanda üniversite veya dengi eğitim görmüş, bilimsel çalışmaları anlayıp kavrayarak uygulama becerilerine sahip gençler olmalıdır. Bu gençlere yeterli imkanlar sunularak Türk güreşinin yeniden yapılandırılması gerekmektedir.” İfadelerini kullanarak bu durumu önemli bir not olarak belirtmiştir.

Adil CANDEMİR'in güreş antrenmanları ile ulaşmak istediği eğitim ve öğretim anlayışının, felsefesinin demokratik bir yaklaşıma, bireysel yeteneklerin geliştirilmesine, sürdürülmesine ve özgün bir stil oluşturulmasına yönelik olduğunu görüyoruz .Bu yaklaşım günümüz modern eğitim anlayışında tavsiye edilen, önerilen ve sıkça kullanılan yapısalcı/yapılandırmacı yaklaşıma dayanmaktadır.

Yapılandırmacı eğitim anlayışı ise özetle: **“Yapılandırmacı yaklaşımda dışarıdan alınan bilginin tekrarı değil, yeniden yapılandırılması söz konusudur. Bilginin doğası hakkındaki yeni anlayış ve öğrenme yapısalcı yaklaşımın temel dayanağı olmuştur. Yapısalcı yaklaşıma göre bilgi bireyden bağımsız değildir. Birey öğrenme sürecinde aldığı yeni bilgiyi tanımlarken önceden edindiği kuralları kullanır veya yaparak yaşayarak edindiği deneyimleri yeni bilgiyi kurmada kullanır.**

Yapısalcılık, parçaların bir araya getirilerek bir yapının inşa edilmesi anlamına gelmektedir. Bilginin doğası, nasıl kurulduğu, bireylerin neyi bilebileceği ve neyi bilmeyeceği konuları inceleme altına girer.

Bu yaklaşım öğretim ile ilgi bir kuramdan çok bilgi ve bilginin öğrenen tarafından nasıl yapılandırıldığını, bilgiyi işlemede zihinsel

süreçlerin neler olduğunu inceleyen ve bununla ilgili ilkeler ortaya koyan bir yaklaşımdır. Öğrenmenin eski öğrenilen bilgilerle yeni öğrenilenler arasında bir bağ kurulmasıyla oluşabileceğini temel alır. Bilginin öğrenme sürecinde yeniden yapılandırıldığını, öğrencilere bilginin yapısını doğrudan aktarma ile öğretilmeyeceğini ve öğrencinin anlamayı her zaman kendisinin yaptığını savunur” (Çepni, S., Ekiz, D., Ayas, A., Akyıldız, S.2010).

Güreş eğitim merkezinde yaklaşık olarak üç yılı aşkın bir sürede Adil CANDEMİR'in yaptığı çalışmalarda daha sonra elde edilen çalışma notlarında ve kendi el yazısıyla hazırladığı raporlarında güreşçilere/antrenörlere uyguladığı çalışmalarda ısrarla şu hususların üzerinde durmakta olduğu görülmektedir. Bu hususları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Çalışmalarda ısrarlı olunmasını ve karar verilmesini, becerilerin geliştirilmesini ve devam ettirilmesini isteyerek sürekli öğrenmeye yönelik çaba gerektiğini,
2. Kişiye ait oyun/oyunlar ve bunlara yönelik taktik amaçları belirleyip uygulamaya geçilmesi ve müsabakalarda güreşçi tarafından uygulama sorumluluğunun alınması gerektiğini,
3. Başarılı olmuş güreşçiler ile iletişim içinde olunması ve bunların uyguladıkları sonuç alıcı tekniklerinin neler olduğunun bilinmesi ayrıca sosyal çevresi, beslenmesi gibi hususların takip edilmesini,
4. Eski öğrenilen güreş teknikleri ile yeni öğrenilen güreş tekniklerinin, tutuş, duruş ve oyunlar arasında ilişki kurarak, bunların antrenmanlarda çalışılması, maçlarda gösterilmesine gayret edilmesi,
5. Güreşçilerin sürekli olarak fiziksel ve diğer testlerle takip edilmesi, onların kendilerince çıkan test sonuçlarının sorgulanmasını, eleştirilmesini ve uyarıların dikkate alınması gerektiğinin telkin edilmesi,
6. Uygulamada hataların önemszenmesini ve bunlardan antrenmanlarda çalışarak yeni dersler çıkarılmasının istenmesini,
7. Güreşçilerin mutlaka kendine has özgün bir stil geliştirmesi gerektiğinin belirtmesi,
8. Güreş antrenmanlarında vücudun tamamını işe koşmayı bunun yanında beş duyu organının taktik, teknik geliştirmede kullanılmasının ve uyarılmasının güreşçilere önerilmesidir.

Adil CANDEMİR antrenmanlarda **“Gör + Düşün + Karşılaştır = Uygula”** sözünü sıkça tekrarlamaktadır. Güreşçilerinden bu ilkeye mutlaka uymalarını istemiştir. Hatta bu ilkeye hayatın her evresinde uyulması

gerektiğini tavsiye eder. Bir antrenör çalışmalarında teknikleri, taktik uygulamaları, duruşları, tutuşları uygulamalı olarak göstermelidir ifadelerini kullanır. Ancak, burada önemli olanın ise **“Güreşçinin antrenörün gösterdiklerinden ne kadar öğrendiği ve bu öğrendiklerinin ne kadarını özümseyip kendisine mal ederek uygulayabildiğidir”** sözünü her çalışmada söylemektedir.

Güreşçilerin önce oyunları, taktik ve teknik anlayışları kafasında canlandırmasını, sonra canlandığı bu hususları zihninde uygulamaya çalışmasını hemen sonra da bunları kendisine mal ederek bir stil oluşturması gerektiğini anlatmaktadır.

Bugün eğitimde ağırlıklı olarak kullanılan yapısalcı/yapılandırmacı öğrenme kuramının geliştiricilerinden olan Piaget'nin **“bilginin birey tarafından yapılandırılma sürecini bilginin kurulmasını, tanıma, özümseme süreçlerinden oluşan bir adaptasyon”** olarak açıkladığını görmekteyiz (Sönmez,V.2003). Candemir'in antrenörlüğü süresince uygulamalarının bu görüşe uygun olduğu söylenebilir. Candemir, güreşçilerin farklı fiziksel ve zeka düzeylerine sahip olduklarını söyleyerek anlatılanlardan, gösterilenlerden farklı şeyleri anladıklarını ve daha sonra uyguladıklarını örneklerle çalışmalarında anlatır özellikle antrenörlerin bu duruma dikkat etmesini ister. Bu sözlerin yapılandırmacı yaklaşımın aslında özünü temsil ettiğini söyleyebiliriz. Çünkü yapısalcılara göre öğrenciler öğrenim sürecinde bilgiyi kendilerine aktarılan şekliyle değil, zihinlerinde yeniden yapılandırarak öğrenirler (Demirel, Ö.2005). Dolayısıyla antrenörlerin bir bilgiyi, anlatılanı, tekniği olduğu gibi güreşçilere anlatmaları her zaman mümkün olamayabilir. Bilgi, güreşçilerin daha önceden edindikleri deneyimlerin etkisiyle farklı biçimde yeniden yapılandırılır.

Sonuç

Yaşadığı dönem ve süreç dikkate alındığında çağdaş öğrenme teorilerinden ve uygulamalarından akademik olarak haberdar olması zor olan Adil CANDEMİR'in yıllar önce çağdaş eğitim felsefesini benimsemesi, uygulaması oldukça manidardır. Bu durumun şüphesiz ki onun araştırmacı yapısından ve insanı anlamaya çalışmasından kaynaklandığı söylenebilir. Adil CANDEMİR günümüzde halen bir baba olarak babalara, güreşçi olarak güreşçilere, antrenör olarak antrenörlere, bir insan olarak ilgili olan herkese örnek olmaya devam ediyor.

Türk spor camiasında Adil CANDEMİR gibi antrenörlerin, idarecilerin, sorumlu ve duyarlı insanların çok olması beklenilmekte ve istenilmektedir.

Kaynaklar

- Çepni, S., Ekiz, D., Ayas, A., Akyıldız, S. (2012). Öğretim İlke ve Yöntemleri. 3. Baskı. Celepler Matbaacılık. Trabzon.
- Demirel, Ö. (1997). Kuramdan Uygulamaya Eğitimden Program Geliştirme. Pegem Yayıncılık. Öncü Basınevi. Ankara.
- Kahraman, A. (1989). Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi. Cilt:1. Kültür Bakanlığı Yayınları: 1028, Kültür Eserleri Dizisi. 133. Özkan Matbaası. Ankara.
- Pehlivan, D. (1984). Çağdaş Güreş Teknikleri. Nurol Matbaacılık. Ankara.
- Sönmez, V. (2003). Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı. (10. Baskı). Başak Matbaası. Anı Yayıncılık. Ankara.
- Yıldırım, E. (1977). Güreşte Yeni Eğitimin İlmi ve Metodik Temelleri. Uzman Matbaacılık. Ankara.

90'larda Giresun'da Bir Şiir Çınarı: (Çınar ve Giresun Çınar Dergisi)

Geliş Tarihi: 13.03.2014
Kabul Tarihi: 12.05.2014

Tuba AKSOY*

Öz

Bu yazıda 1997-2000 yılları arasında yayınlanan Çınar ve Giresun Çınar Dergisi'nin bünyesinde oluşan şiir faaliyetleri ele alınmıştır. Anadolu'nun küçük bir ili olmasına rağmen Giresun'un günlük hayatında sanat ve edebiyatın önemli bir yeri vardır. Teknolojinin etkisiyle edebiyatın daha az rağbet görmeye başladığı bu geçiş döneminde, Giresun aydını yayınladığı edebi dergilerle, Giresun kültürüne ve edebiyatına önemli katkılar sağlamıştır. Söz konusu süreli yayın günümüz Giresun'unun edebi faaliyetlerini yansıtmaya bakımından önemlidir. Yazımızda ilk olarak Çınar ve Giresun Çınar Dergisi hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Daha sonra dergideki şiir faaliyetleri şairlerden yola çıkılarak anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Günümüz Giresun edebiyatı, Çınar ve Giresun Çınar Dergisi, Psikanaliz, Şiir.

A Poem Tree in Giresun in the 1990's

Abstract

We have examined Giresun's poem, thanks to the magazines of Çınar and Giresun Çınar Dergisi In this study. These magazines released from 1997 to 2001. These magazines are very important for last period of Giresun's culture. Giresun's people has interested art and literature for a long years. But in nowadays art and literature become less important than early. Because of technology. Nevertheless, Giresun's intellectuals are illustration forever of literature thanks to the Çınar and Giresun Çınar Dergisi. Firstly, we have given short information about the these magazines in this essay. After we have examined and explain poets and poems.

Keywords: Giresun's literature in today, Magazin of Çınar and Giresun Çınar Dergisi, Psychoanalysis, Poem.

---

* Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalı, Yüksek Lisans Mezunlu. tuba_t.a_@hotmail.com

Giriş

Sanat, kendini gerçekleştirmek isteyen insanın en büyük ihtiyaçlarındandır. Edebiyat ise insana en yakın olan sanat dalıdır. Çünkü malzemesini direkt olarak insanın iç dünyasından ve toplumdan almaktadır. Bu nedenle edebiyat insanlık tarihinin ilk anlarından, teknoloji çağı dediğimiz bu güne kadar yok olmadan varlığını sürdürmüştür. Bu durumu, 20. asır boyunca Giresun'da yayımlanan süreli yayınlarda net bir şekilde görmek mümkündür. Giresun halkı edebiyatı büyük bir ustalıklarla günlük yaşantısına işlemeyi başarmıştır. Giresun'da çıkan edebi dergileri okurken kedinizi Giresun sokaklarında dolaşıyormuş gibi hissetmeniz bu yüzendir.

Giresun coğrafi güzelliklerinin yanında edebi faaliyetler açısından da önemli bir bölgedir. Giresun aydınının sanat ile sürekli iç içe olmasında Giresun'un fiziki durumunun yadsınamaz bir rolü vardır. Şehrin doğal güzellikleri ve ılıman iklimi insan psikolojisini olumlu yönde etkilemektedir. Bu durum şehrin sanat eseri üretmek bakımından elverişli olmasını sağlamıştır. Giresun insanı, sanatın her dalıyla olduğu gibi edebiyatla da ilgilenmiş ve çeşitli yayınlar meydana getirmiştir. Anadolu'nun küçük ve şirin bir sahil kenti olan bu şehrin günlük hayatında edebiyatın önemli bir yeri vardır. Bu ilgi 1990'lı yıllarda da değişmemiştir.

Çınar'ın 2. sayısında Fethi Naci ile yapılan söyleşi sırasında Fethi Naci kendine yöneltilen “ Giresun'daki sanat hayatını nasıl buluyorsunuz?” sorusuna, “Giresun'da sanat hayatı mı var?” şeklinde cevap vermiştir. Giresun'da Fethi Naci'nin sanat anlayışına layık muntazam bir sanat faaliyeti bulunmasa da, 20. Yüzyıl boyunca Giresun'un insanını, Giresun'un insan ruhuna etkilerini ve sanata kazandırdıklarını yani Giresun'un kendine has sanat ürünlerini sergilediği birçok sanat dergisi yayınlanmıştır. Bunlardan biri ise 1997-2001 yılları arasında yayınlanmış olan “Çınar ve Giresun Çınar Dergisi”dir. Çınar, yöresel kalması, düzenli yayınlanamaması ve güçlü kalemler barındıramaması sebebiyle zayıf kalsa da on altı yıl öncesini yani günümüzün Giresun edebiyatını belgelendirmesi açısından önemlidir.

Genel Hatlarıyla Çınar

Çınar, Mayıs-Haziran 1997 ile Eylül-Ekim 2001 yılları arasında yayınlanmış bir kültür-sanat ve çevre dergisidir. Derginin ilk 11 sayısı “Çınar”, son 8 sayı ise “Giresun Çınar Dergisi” adıyla çıkmıştır. İsim ve derginin teknik yönü dışında herhangi bir önemli değişiklik görülmemektedir. Ancak 11. sayıdan sonra dergi tekrar 1. sayıdan itibaren numaralandırılmıştır. Derginin isim değişikliği Giresun Çınar Dergisi 1. sayıda şu şekilde ilan edilmiştir. “.....

bu sayıda sizlere(i) Çınar Dergisi'nin üçüncü yıl müjdesiyle karşılamayı düşünürken, elimizde olmayan ve zorlayıcı sebepler dolayısıyla yeni kimlikle karşınıza çıkıyoruz." (İmzasız,1999,s.1)

Çınar dergisinin sahibi, ilk 9 sayıda, Ulaş Ticaret adına Hakan Ülgin'dir. Ancak sonraki iki sayı ve Giresun Çınar Dergisinde bu görevi Eray Ticaret adına Hakan Adanır üstlenmiştir. Derginin Genel Yayın Yönetmeni: Ahmet Kalafat, Yazı İşleri Müdürü: Hakan Adanır ve Yayın Kurulu: Halil Kutluğ Kabahasanoğlu, Erhan Güçlü Düdükçü ve Mustafa Akar'dır. Bu kadro isim değişikliğinden sonra da aynı kalmıştır. Dergilerin kapakları her sayıda farklı isimler tarafından farklı şekillerde düzenlenmiştir ve kapaklarda yer alan sembollerin isimleri iç kapakta belirtilmiştir.

Çınar yayın tekniği açısından zayıf bir dergidir. Bu durum, yayın kurulunun çok genç bir kadrodan oluşmuş olmasına bağlanabilir. İlk sayılarda derginin sayısı, çıkış tarihi, içindekiler sayfası yer almamıştır. Ancak ilerleyen sayılarda bu aksaklıklar büyük oranda giderilmiştir. Dergi belirli bir günde çıkmamaktadır. Bu durum 10. sayıda şu şekilde belirtilmiştir. "... Artık herkes biliyor ki, Çınar dergisi iki ayda bir, iki ayın içinde beklenmedik bir gün ve biraz da yayın kurulunda bulunan insanların (buna yazı işleri müdürünü de dâhil edebiliriz) depresif solunumlarının normale döndüğü gecenin sabahında çıkıyor." (İmzasız,1999,s.1) Çınar ve Giresun Çınar Dergisi, Giresun'dan başka Ankara ve İstanbul'da da satışa sunulmuştur.

Çınar, diğer bir adıyla Giresun Çınar Dergisi; bir kültür-sanat ve çevre dergisi olmasına rağmen, edebi yönü ağır basan bir yayındır. Derginin bir diğer önemi ise Türk edebiyatının en önemli eleştiri ustalarından biri olan Fethi Naci'nin dergi ile söyleşi yapması ve dergiye yazı göndermesidir.¹

Çınar'ın /Giresun Çınar Dergisi'nin her sayfasında Giresun şehrinde, sokaklarından ve insanların izler bulmak mümkündür. Zira 3. Sayıdan itibaren dış kapağının arkasında yayınlanan yazı bu düşüncemizi doğrular niteliktedir. Ayrıca bu yazı Çınar/Giresun Çınar Dergisi'nin yayın politikası anlamamız bakımından da önemlidir.

İçinde ud sesleri ve zerafet saklı asırlık evlerin acıyla izlediği o kalabalık caddeden binlerce insan geçmekte hergün (...) Kimsenin yüzü gülmüyor bu şehirde, hepimiz aynı konulardan şikâyetçiyiz: Yalan, dedikodu, ikiyezlülük, boşvermişlik. Hepimiz bu sepele kızmışızdır bu şirin kente

¹ Çınar'ın 2. sayısında Fethi Naci ile bir söyleşi gerçekleştirilmiştir. Söyleşi sırasında Fethi Naci dergiye yazı göndermeyi kabul etmiştir. Fethi Naci'nin yazıları 3. sayıdan .... Sayıya kadar düzenli bir şekilde yayınlanmıştır. Ahmet Kalafat'ın vermiş olduğu bilgiye göre bu yazılar ilk kez Çınar'da yayınlanmıştır. Yazıların çoğunluğunu Fethi Naci'nin anıları oluşturmaktadır.

ve caddeye. Herkes gitmek istemiştir ama ayaklarına yapışmıştır şehir. Ama hala hayallerimiz var, ümit de. Yüzlerce insan, yüzlerce düş taşımaktayız bir Debboya, bir Meydana (...) her şeyin ateşin etrafında toplanıp konuşmaya başlayan ilkel atalarımızla başladığımızı bilip, bir çınarın gölgesinde sohbetlenmeliyiz. “Ne derler” denmediği bir tepede, dünyanın tüm özgür rüzgârlarının esmesini bekleyen dik bir yamaçta, Çınar tüm dallarını açmış beklemekte sizi. Her yaprağı size ait ve bir yaprağı da sizin olduğunuz bir Çınar. Ya rüzgârınızı yöneltin Çınarın kollarına; yazın bize. Ya da kulak verin sayfalarını çevirirken yaprakların hışırtısına...(İmzasız, 2000, s.1)

Çınar, şiirden çevre ile ilgili yazılara, edebiyat ve tıp alanındaki makalelerden, siyasetin ironik bir şekilde ele alındığı öykülere kadar geniş bir yayın alanına sahiptir. Şüphesiz bütün bu türler dönemin Giresun'unu daha iyi anlamamız için önemli eserlerdir. Ancak bu yazıda konumuz gereği yoğunlukla şiir üzerinde durulacaktır.

Çınar'da Şiir

Çınar ve Giresun Çınar Dergisi, incelendiğinde en çok yayımlanan türün şiir olduğu görülmektedir. Elimizde bulunan 18 sayıda (13. Sayı elimizde bulunmamaktadır.)² toplam 144 şiir yayımlanmıştır. Buna paralel olarak dergiye mensup olan sanatçıların çoğu da şairdir. Dergilerde yaklaşık elli şairin şiiri yayımlanmıştır. Şiirler ortak bir düşünce ya da zihniyetin etrafında birleşmez. Her şair ve şiir bireyseldir. Sanatçılar şiirlerinde kişisel duygularını anlatmışlardır. Çınar şairlerinin bazıları³ için şiir, bir buhran sonucu oluşan duyguların çocuğudur. Şiirin doğumu sancılı bir süreçtir. Şiiri bir sürümceme olarak gören Serdar Akkaya, şiir yazmayı ve bu süreci şu şekilde ifade etmektedir. “Şiir bir felakettir. Şiir yazma süreci bir eziyet sürecidir. Şiir önce bir spermatozid gibidir. Kâğıtla birleşip tek vücut halini alır sonra. Bir hücre yığınınını andıran bir küre halini almış ve etenesini de oluşturmuştur. Yavaş yavaş belirir şiir. Kalbi atar, boyu uzar, başında göz ve kulak taslakları belirir. İlkel de olsa bir beyni vardır artık...En sonunda dünyaya gelmeye hazırdır şiir. Ve nihayet doğar: sancıyla, acıyla, sinirle ve sabırsızlıkla” (Akkaya, 1997, s.7).

Dergide, şiiri konu edinen çok az yazı bulunmaktadır. Bu yazıları genellikle Fikret Karadeniz kaleme almıştır. Karadeniz'e göre şiir, tümüyle

² Elimizde bulunan sayılar Mustafa Akar'dan temin edilmiştir. Kendisinin arşivinde 13. sayı bulunmamaktadır. Söz konusu sayı hakkında diğer ilgili kişilerle de görüşülmüş ancak söz konusu sayıya ulaşılamamıştır.

³ Burada Hasan Kutluğ Kabahasanoğlu, Serdar Akkaya, Smyrana'lı Böcek gibi psikanalitik yönü olan şairler kastedilmiştir.

insalcıl anlamlarla yüklü bir üründür. Ancak şiiri salt duygu çeşmesinden akan bir su sanmak da yanlışır. Şiir buna karşıdır. Şiir bir izlemin çizgisel kalımları anlatmaz, evrende var olan bir evrensel değeri bulgulayarak, onun ritmini yakalayarak dille gösterime sunar (Karadeniz, 1998, s.7).

Toplumsal fayda gözeten şiirlere rastlanmaz. Çınar şairleri şiirin politikaya alet edilmesine karşı çıkmışlardır. Gazeteci Sezai Sarioğlu'nun fikirlerine yer verdikleri “Şiir: İnsanın ana hali” adlı yazı onların bu konudaki tutumlarıyla örtüşmektedir. “Şiir politik malzeme olarak tüketildi. İmge gücü unutuldu. Kavrama dönüştürüldü. Şiir siyasetin arta kalanı oldu günümüzde...ülkemizde şiir değil politik malzeme arandı....itirazım var arkadaşlar tek boyutlu insana, politik özne olarak tanımlanan her düşe, her projeye itirazım var. Çünkü insanın halleri, ismin halleri gibi beş değildir. Ve insanın bütün hallerine en yakın şiirdir. Şiir belki de insanın ana halidir” (Adanır, 2000, s.25-26).

Şairler bir fikrin etrafında birleşmemişlerdir. Ancak umutsuzluk, denizin ve iklimin insan ruhunda uyandırdığı hisler, deniz, Giresun, aşk, cinsellik, içsel bunalımlar ve nevrozlar, anlatımın kapalı ve sembollerle örülü olması Çınar'da yayınlanan şiirlerin genel konu ve özelliklerdir. Kapalı ve ağır bir anlatım tarzı benimsemelerinin en önemli nedenlerinden biri de Cemal Süreyya, Can Yücel gibi ikinci yenici şairleri örnek almalarıdır.

Söz konusu şiirlerin tespit ettiğimiz en önemli özelliklerinden biri “Psikanalitik” anlayışla değerlendirmeye müsait olmalarıdır. Sanatçıların genellikle kendi iç dünyalarından bahsetmeleri, bohem ve depresif halleri, çokça semboller kullanmaları bu konu dâhilinde elde ettiğimiz bulgulardır. Zira Çınar 10. sayıda derginin neden düzenli çıkmadığını anlatan yazı fikrimizi desteklemektedir. “Artık herkes biliyor ki, Çınar dergisi iki ayda bir, iki ayın içinde beklenmedik bir gün ve biraz da yayın kurulunda bulunan insanların (buna yazı işleri müdürünü de dâhil edebiliriz) depresif solunumlarının normale döndüğü gecenin sabahında çıkıyor.” Görüldüğü gibi sanatçıların depresif bir halde buldukları dergide de açıkça belirtilmektedir. Derginin sanat anlayışının daha iyi anlaşılması için öne çıkmış şairlerin tek tek ele alınması daha uygun olacaktır.

Çınar Dergisi'nin Şairleri

Halil Kutluğ KABAHASANOğLU: Kabahasanoğlu, Çınar'ın en devamlı şairidir, denilebilir. Çünkü derginin yayım boyunca şiirleri yayınlanan tek şairdir. Toplam 14 şiiri ve bir düz yazısı yayınlanmıştır. Sadece Çınar'ın 7. sayısı ve Giresun Çınar Dergisi'nin 2 ve 5. sayılarında yazı ya da şiiri

yayınlanmamıştır. Kabahasanoğlu şiirlerinde sembollerin çokça kullanıldığı kapalı bir anlatımı tercih etmiştir. Şiirlerini başlıkları da ilgi çekicidir. Başlıklarında genellikle ilk ismin yanında parantez içinde ikinci bir isim bulunmaktadır. “İlk Kutsal Görüntü(Deniz), Tayf(Uyumsuz Aydınlik) gibi.

Şiirlerinde psikanalitik bulgulara en fazla rastladığımız şair Halil Kutluğ Kabahasanoğlu'dur. Mısralarında; id, ego, süperego çatışması ve bu çatışmanın insan ruhunda uyandırdığı bunalımlara rastlanmaktadır. 3. Sayıda yayınlanan “Tahterevalli(Mavi Tamu)” şiirini bu kapsamda inceleyebiliriz.“Unutma birer robotuz kullanılan/Ruhun seni yöneten bir casus/Çek at onu/Gölge aya karışincaya kadar/Maviye daldır başını/Unutma bir robotsun sen/İleri derecede geliştirilmiş yapay bir prezervatifsin/ ruhuna geçirilmiş bedeninin/ Başkaldırıların engelleniyor/ Kes at şu başındaki esrarengiz su dolu keseyi/Gözünün birisi cenneti/birisi cehennemi/ ikisi ara kutsallığı yaşasın/ uyurken yatağının bir kenarına cenneti/Bir kenarına cehennemi/Bir kenarına ara kutsallığı koy” (Kabahasanoğlu, 1997,s.9).

Bu mısralarda geçen cennet, cehennem ve ara kutsallığın; id, süperego ve egoyu simgeleyen birer sembol olduklarını söylemek mümkündür. Hoşa giden duyguları ve zevkleri barındırdığı için id'i cennet, zevkleri engellediği için süperegoyu cehennem ikisini dengeleyen egoyu ise ara kutsallık olarak kabul etmek mümkündür. Uyku ise şairin bütün bu çatışmalardan kurtulduğu bir kaçış yoludur. Şairin ruhu serbest değildir. Kendini bir robota benzetmektedir. Çünkü casus gibi olan süperego ruhunun isteklerini engellemekte onu yönetmekte, şair deyimiyile başkaldırılarını engellemektedir. Ruhunu bir çatışma içinde olan şair bu duruma “Kes at şu başındaki esrarengiz su dolu keseyi” diyerek isyan eder.

Aynı psikanalitik unsurları 5. sayıda yayınlanan “Büşrâ” şiirinde de görmekteyiz. “Bakın kötülöklere orada bozulmamış tenleri / Parçalayalım kalçalarını ve serbest kalsın sevinçleri/Bakın kuralsızlığa dönelim /.../Kötü taşlardan inşa edeceğimiz mutluluk kulelerini/bakın ne diyorum kuralsızlığa dönelim / binbir bereket akıyor memelerinden/ sevgi akıyor seks şiddet/ hepsi birer bilmece çözelim gerçeği” (Kabahasanoğlu, 1998, s.7-8).

Burada arınma yani İd'in barındırdıkları kötü ayıp diye nitelendirilen duyguları dışa vurma isteklerini anlatılmaktadır. Şair” Parçalayalım kalçalarını ve serbest kalsın sevinçleri” diyerek süperegoyu yok edip İd'di serbest bırakmak istemektedir. İd in kötü taşları bize mutluluk ve sevinç getirecektir. Aynı zamanda burada toplum düzenine de bir başkaldırış görmekteyiz. Şair “bakın ne diyorum kuralsızlığa dönelim mısrasıyla “toplum tarafından konulan kuralların bize mutsuzluk getirdiğini bu kuralların yıkılması gerektiğini

belirtmektedir. Son mısralarda yasak duyguları açık olarak dile getirerek bizi gerçeğe ulaşmaya davet etmektedir.

Psikanalitik unsurların haricinde “deniz” şairin hemen hemen her şiirinde kullandığı bir ögedir. Şair şiirlerin deniz kutsal bir ögedir. Temizliğin, arınmanın yoludur. “Bir kız çırılçıplak dalganın kucağında/Deniz ne der:boyamalı bütün yüzleri/Olgunlaşmaya ne kaldı der/Korkusuz değilim ya ondan bütün korkum.....daha bir çok kız var dalgaların kucağında ve boyanmaya sabırsızlanan bir yığın yüz” bazen bir kurtuluş yoludur. “Kız içeri girdiğinde/Ay ışığında patika bir yoldan/Denize iniyor/ Çırılçıplak denize dalıyor/Deniz suyu bir çare/Kurtuluş” (Kabahasanoğlu, 1998, s.22).

Smyrna'lı⁴ Böcek: Şairin gerçek adı Ahmet Kalafat'tır. Düz yazılarında gerçek adını kullanan sanatçı, bütün şiirlerinde “Smyrna'lı Böcek” mahlasını kullanmıştır. Şairin Çınar 1. sayı ile Giresun Çınar Dergisi 4. sayıları arasında toplam 13 şiiri yayınlanmıştır. Şiirler genellikle tek dörtlükten oluşmaktadır. Şairin şiirlerinde Hristiyanlık, Yahudilik ve Yunan mitolojisine ait unsurlar dikkat çekmektedir. Sürekli duygularını insanlardan saklama eğiliminde olan şair, şiirlerinde kapalı ve terimlerin bolca kullanıldığı bir anlatımı tercih etmiştir. “Geri sayım” adlı şiiri onun şiire bakış açısını yansıtmaya bakımından kayda değerdir. “gün gelip/neyi anlattığımı sorarlarsa/şiirle söyle/ sevgili editörüm/ onlara hikayemi/ “sense of humor”(espri anlayışı)de/ barındırır bünyesinde/ ve diğer sorunları gibi/göstermezdi kimseye” (Smyrna'lı Böcek,1999,s.6). Bu şiirin son iki mısrası onun neden şiirlerinde aşırı derecede kapalı bir anlatıma yer verdiğinin sebebini açıklamaktadır. Ahmet Kalafat Çınar 2. sayıda “Smyrna'lı Böceğe Açık Mektup” adlı yazısında kendisine şu şekilde seslenir. “ Merhaba Smyrna'lı, sana nasılsın diye sormuyorum, çünkü manik-depresif olduğumu biliyorum, yine de umarım istediğin gibisindir” (Kalafat,1997,s.22). Şairin bu yazısında gerçek kimliği ile gizli kimliğine seslenmesi ilgi çekicidir. Bu yazıyla beraber şairin bazı şiir ve şiir isimlerinden yola çıkarsak Smyrna'lı Böceğinde psikanalitik edebiyat kuramı dahilinde incelenebilecek bir şair olduğunu söyleyebilir. Ancak onda psikanalitik unsurlar Kabahasanoğlu'nda olduğu kadar açık değildir. “Nekrofilin Anıları 1” adlı şiir onun bu bağlamda ele alabileceğim en önemli şiirdir. Bu şiire baktığımızda dikkatimizi çeken ilk olarak başlığı ve psikolojik hastalıklara ait terimler içermesidir. Nekrofil; tıp dilinde psikolojik bir bozukluk olarak kabul

⁴ Smyrna: Günümüzde, İzmir ilinin Bayraklı ilçesinde yer alan arkeolojik bir sit alanının M.Ö. 11 yüzyıldaki adı.

edilir ve ölü seviciliktir. Daha yalın bir ifadeyle insanların cesetlere karşı cinsel haz beslemesidir. Nekrofil, insanların bastırılmış duygularından olan saldırganlık ve cinselliğin bulunduğu bir hastalıktır. Böyle bir terimin şiir adı olarak kullanılması psikanalitik edebiyat kuramı bağlamında kayda değer bir bulgudur.

Bu bağlamda değerlendirebileceğimiz bir diğer şiir de “Kerasous'ta Tanıtıcı Gezimler 3” adlı şiirdir. Bu şiirde yer alan “uzakta silik mavi ışıklar/ Mekanik ilişkiler çağını müjdeler/ ruhunuza/ babanızla aranızdaki/ ve annenizle/malum kompleksleriniz/ hiç de gül gibi geçinemezler/ ağlarsınız” (Smyrna'lı Böcek,1998,s.13). Dizeleri bize Oidipus kompleksini çağrıştırmaktadır. Ayrıca şairin üç kısma böldüğü “Şehre İniş” şiirini de bu kuram çerçevesinde incelemek mümkündür. Söz konusu şiirde geçen üç ruh, İnterregnum, paronoid, hebefrenike ve postmortem⁵ gibi terimlerin kullanılması dikkat çekicidir. “1/ binlerce seberg varken/ caddede/ zor geliyor paylaşmak/kaldırımları başkalarıyla/tango yapar gibi/üç ruh taşıyorum/bu şehirde/interregnum/dur/sadece bir aşk/bu/2/ her sokak başında/şizofreni belirtileri/(bir paronoid bir hebefrenike/3/üreme amaçlı eve dönüyorum/postmortem/saat 17.04” (Smyrna'lı Böcek,1998,s.13).

Şair “Hayat Devam Ediyor” adlı şiirinde Yunan mitolojisine, “Vaftizci Lavanta” adlı şiirinde Hristiyanlığa ait vaftiz terimine yer vermiştir. Ayrıca şair, şiirlerinde “yalan” kavramını çokça kullanmaktadır.

Serdar AKKAYA: Şairin Çınar 1-9. sayılar arasında toplam dokuz şiiri ve iki düz yazısı yayınlanmıştır. Dergide sanat anlayışını açık şekilde ifade eden tek şairdir. Çınar'ın 3. sayısında “Şiirin Karşı Konulmazlığı” adlı yazısında şiirin onun için ne demek olduğunu, hayatındaki yerini, ne kadar süredir yazdığını, örnek aldığı şairi ve şiir yazma sürecini anlatmıştır. Serdar Akkaya'ya göre şiir; bir felaket, şiir yazma süreci bir eziyet sürecidir. Ancak böyle düşünmesine rağmen şair, şiir yazma isteğine karşı koyamayacak kadar da şiire düşkündür.

Üslubu diğer şairlere nazaran daha yalın ve açıktır. Şairin şiirleri konu yönünden zengindir. Şiirlerinde, doğayı, aşkı, şehirleri, mitolojiyi ve günlük hayata dair olayları anlatır. Genellikle öyküleyici anlatım tarzı kullanan şair, olayları öyküleyici anlatım tarzıyla şiir şeklinde dile getirmiştir. “Dapne” adlı şiirinde mitolojik bir olayı şu şekilde şiirleştirmiştir. “... Sonra hiçbir yağmur

⁵ İnterregnum:Hükümdarsız ara dönem, Paronoid: Paranoya, Hebefrenike: Bir şizofreni türü, Postmortem: Ölüm sonrası.

yağmaz/ zeus beni daphne'nin⁶ kollarından defne yaprağı çaldım diye/ Kafkas dağlarına zincirler/ ve bir kartal salıverir göğsüme/ gündüzleri karaciğerimi yemesi için/ yutar mıyım ben bu tanrı oldu bittisini/ yolladım kartalı doğru zeus'a/ ve karaciğerimi yeme işini tütüne ve şaraba/havale ettim/siroz siroz” (Akkaya,1998,s.7).

Şiirlerinde şehir ve resim tasvirlerine geniş yer verilmiştir. Tasvirleri ayrıntılı ve canlıdır. “maviden beyaza sarkan eğik/ bir gökyüzü altında/ ne anlatmıştım sana. ne anlatıyordu martılar/ kanatlarını bir oraya bir buraya dengeleterek” (Akkaya,1997,s.6). “yolları hırpalanmış bir kentin kaldırımlarındayım şimdi/ yuhalanmış bir adım sanki her adım atışım/ sol ayağım yetişmeye çalışırken sağ ayağıma/ ikide bir takılıp düşüyor birbirine/ pencerelerini ihtiyar meraklı bakışlar kuşatmış sokakların/ kapılarında çocuklar oynamıyor evlerin/ misket çukurları çoktan kapanmış/ çizgiler silinmiş yağmurdan/ gözleri kötü bir oyuncak bebek düşürülmüş asfalta/ dirseğinden kan akıyor” (Akkaya,1997,s.10).

Şairin şiirlerinde Giresun'un ayrı bir yeri vardır. Direkt olarak Giresun adının geçtiği şiiri bulunmaz. Ancak eserlerinde bu şehre ait unsurlara çokça yer verdiği için okuyucu şiirdeki mekânın Giresun olduğu izlenimine kapılmaktadır. “...sırtım pul pul/ üşümüyorum/ nasıl olsa yüzümü ısıtıyor yüzün/ ve büyüyen fındık ısıtıyor/ hazırlanan çay çiçeği.....bana yeni sözcükler kazandır:/ardıç ve arduvaz/ ve herhangi bir mayıstan bir sözcük/tam düşecekken ve handiyse kokularını yitirecekken/kiraz çiçekleri...” (Akkaya,1998,s.6-7). “Ben en acemisi mayısın/ ellerimde biraz taflan çiçeği kokusu/ biraz akasya biraz defne/ biraz kiraz ve biraz elma....” (Akkaya, 1998,s.4).

Bahtiyar DAYIMOĞLU: Dayımoğlu, derginin en farklı şiir anlayışına sahip şairidir, denilebilir. Genellikle halk şiirine yakın tarzda eserler vermiştir. Kendisi de bir şiirinde bu durumu şu şekilde dile getirmiştir. “Kedinin fareyle/ Hocanın Kadehle/ Dost olduğu şu şehirde/ Giresun'da /olmuyor/ Yıldızlarım uyuşmuyor bizimkilerle/Onlar kaside söylemede/ Türkü söylemedeyim bense/ Havalarımız uymuyor birbirine” (Dayımoğlu,1998,s.23). Ancak bu

⁶Burada Yunan mitolojilerinden biri olan Daphne ve Apollon'a atıf yapılmıştır. Bu mitolojiye göre; savaş tanrısı olan Apollon, Yunan deniz tanrılarından biri olan Peneus'un kızı Su Perisi Daphne'ye aşiktir. Okçuluğu meşur olan Apollon bir gün aşk tanrısı Eros'un aşk okları ile alay eder. Ondandır intikam almak isteyen Eros, Apollon'un kalbine aşk okunu, Daphne'nin kalbine ise nefret okunu saplar. Daphne'ye olan aşkı büsbütün artmış olan Apollon bir gün Daphne'nin peşine düşer. Eros'un okunun etkisiyle Apollon'dan nefret eden Daphne ise ondan kaçmaya çalışır. Ancak Apollon'un kendini yakalayacağını anlayınca Toprak Ana'dan kendisini örtüp saklamasını ister ve bunun üzerine bir defne ağacına dönüşür.(Ayrıntılı bilgi için bkz. Şefik Can, Klasik Yunan Mitolojisi,Ötüken yay.,İst. 2011)

anlaşmazlığa rağmen şiir yayınlamaya devam etmiştir. Şairin Çınar 1. Sayı ile Giresun Çınar Dergisi 4. sayıları arasında toplam sekiz şiiri yayınlanmıştır.

Dayımoğlu şiirlerinde insanların günlük yaşamdaki hallerini kendine has üslubuyla ele almıştır. Erkeklik, geçim derdi, kadın günleri, eğitim, din sorunları onun şiirlerinde rastladığımız temalardır. “Bir günü/Mark günü, Dolar günü/ bir günü/Çay günü, kahve günü/Derken altun günü takı günü /Bütün günleri almış Emine/Bırakmamış Dayımoğlu garibine/Bir oturumluk/Bir rakı günü” (Dayımoğlu,2000,s.18). “Tad olmasa da tadı üstüne/ Çok çok çok istense de/ Başladığınca sürmez evlilik/ Göz açıp yumuncaya sanki/ Geçer cicim cicim günleri/ Geceki bir delik önüne/ Doksandokuz delik açılır gündüzleri/Değil erkeklik/Geceki bir deliği kapatmada/Erkeklik/Gündüz ki delikleri kapatmada/Göbek terine/Erkeklik/Gündüz ki delikleri kapatmada/Alın terine” Şiirlerinde köy insanının ve emekçinin hor görülmesini, yanlış eğitimi ve din anlayışını eleştirir. “Çiçek dediğin çiçek/camekanlarda yetiyecek/Bahçelerde açacak/Göze gelecek güzelliği/Değerlendirilecek çiçekcilerce/ Gözden uzaklarda/ Isırganlıklarda açan çiçekleri/Güzel olsalar da/Kim görececek/Kim değerlendirecek/Isırganlık çiçekleri/Yetişmeleri kendi kendine/Kimse olmadan farkında/Solar döker kendi kendine/Rastlanılmaz onlara/Çiçekçi dükkanlarında/Botanik kitaplarında” (Dayımoğlu,1998,s.11). Dayımoğlu'nun “Çokluk” adlı şiiri Çınar ve Giresun Çınar Dergisi'nde gördüğümüz en ideolojik şiirdir. Dayımoğlu bu şiirinde köylü ve emekçinin haklarını savunmuş, değerini dile getirmiştir. “Köylüyüz/ Çokluğuz/ Sayın olamayız/Bay olamayız/Ya reçber/Ya ırgat/Ya işçi/ Sizin için ter döker/Sizin için çalışırız/Yiyip içeceğinizi üretmeye/Gözönüne alınız bunları da/Köylü diye/Irgat diye/İşçi diye/Küçümsemeyiniz/Hor görmeyiniz bizi/Kendinizi zor görürsünüz sonra/İndirip şalterleri/Bir durdurduk mu emeğimizi” (Dayımoğlu,1998,s.4).

Şaire göre toplumun bozukluğunun sebebi yanlış eğitim ve cahil öğretmen ve din adamlarıdır. “Bizi böyle eden/Ağzımıza eden/Bir yarım hoca/Mızraklı ilmihalce/Bir yarım öğretmen/Abc ci/Biri bilmez/Köyün kentin yollarını/Sana göstermeye kalkar/Cennetin yollarını/Birine soracak olsam/Kimdir Victor Goethe/Aklı kayar dışkılık göte/Kitap okumuş değil garip/Alfableden öte/İşte bu ikisi/Bizi böyle eden/Ağzımıza eden/Bir yarım hoca/Mızraklı ilmihalce/Bir yarım öğretmen/Abc ci” (Dayımoğlu,1999,s.4).

Fikret KARADENİZ: Çınar ve Giresun Çınar Dergisi'nde şiire dair yazılan yazıların çoğu Fikret KARADENİZ tarafından kaleme alınmıştır. Şiirin daha çok felsefe ve içsel yanını ele almıştır. Her iki dergide toplam 7 şiiri ve 5

yazısı yayınlanmıştır.

Karadeniz'e göre şiir; evrende var olanların uygun bir ritimde anlatılmasıdır. Şiirleri genellikle şiirin insan ruhundaki etkileri, bahar ve aşk üzerinedir. “öyle bir yerde ki satırın ağzı/yüreğe değdikçe çark kan kıvılcımlanır/dize Sultanı imge celladı şiir/Giyotinleri anımsatır/kaç sözcüğün kanına girdi her aşkta o/sevge değildi onunki yalan/kaç ruhun içini kararttı/gücü bir fiske vursan yıkılan” (Karadeniz,1999,s.10). “ılık koridorlarından geçiyoruz baharın/yüreklerimizde buğu/karşımızda çarpıcı renkler çarpıcı yüzler/donup kalmıştık yoksa/kış yellerinde pus/şimdi gülebiliyoruz” (Karadeniz,1999,s.11). “benim kadardı sözlerim/altmış beşlere doğru/delicesine sevdim/usa vurmaya gelmez/taşa vurmaya gelir şiirlerim/bir ağaç gibi dal budak/her biri/sevecen kadınların/aşka harman olan yüreklerinde/beni şaşırtan gizemleri” (Karadeniz,1998,s.10).

Sonuç

Bu çalışmada son dönem Giresun şiirinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda 1997- 2001 yılları arasında iki isimle çıkmış olan Çınar ve Giresun Çınar Dergisi kapsamında yayınlanan şiirler ele alınmıştır. Dergideki şiirler ortak bir fikir, konu ve amaç doğrultusunda yazılmamış bireysel şiirlerdir. Eserlerin bireysel olması, belli konu başlıkları altında incelenmesini imkânsız kılmaktadır. Bu nedenle şiirler şairlerden yola çıkılarak incelenmeye çalışılmıştır. Şairlerin kişisel yapılarının ve bazı şiirlerinin Psikanalitik edebiyat kuramı bağlamında incelemeye uygun olması sebebiyle şiirler bu kuram bağlamında da incelenmeye çalışılmıştır.

Giresun iklimine, kültürüne, edebiyatına ve insanına dair önemli unsurlar taşıyan bu dergi ve şiirlerin incelenmesi, gerek şehrin gerekse Türk edebiyatının son dönemine ışık tutması bakımından önemlidir.

Kaynaklar

- Adanır, Hakan, (2000), “Şiir:İnsanın Ana Hali”, **Giresun Çınar Dergisi**, yıl:1, sayı:3, sayfa:25-26.
- Akkaya, Serdar, (1997), “Bana Söylediklerimi Hatırlat”, **Çınar**, yıl:1, sayı:3, sayfa:6.
- Akkaya, Serdar, (1997), “Kent Kurcalaması”, **Çınar**, yıl:1, sayı:2, sayfa:10.
- Akkaya, Serdar, (1997), “Şiirin Karşı Konulmazlığı”, **Çınar**, yıl:1, sayı:3, sayfa:7.
- Akkaya, Serdar, (1998), “Daphne”, **Çınar**, yıl:2, sayı:8, sayfa:7.
- Akkaya, Serdar, (1998), “Sen Öyle Bir Vakitte Geldin ki”, **Çınar**, yıl:1, sayı:6, sayfa:4.
- Akkaya, Serdar, (1998), “Suları Kovalamaktan Geliyorum”, **Çınar**, yıl:2, sayı:9, sayfa:6-7.
- Dayımoğlu, Bahtiyar, (1998), “Anlaşmazlık”, **Çınar**, yıl:1, sayı:4, sayfa:23.
- Dayımoğlu, Bahtiyar, (1998), “Çokluk”, **Çınar**, yıl:2, sayı:10, sayfa:4.
- Dayımoğlu, Bahtiyar, (1998), “Isırganlık Çiçekleri”, **Çınar**, yıl:2, sayı:7, sayfa:11.
- Dayımoğlu, Bahtiyar, (1999), “Sebeb”, **Çınar**, yıl:2, sayı:7, sayfa:4.
- Dayımoğlu, Bahtiyar, (2000), “Emine'nin Günleri”, **Giresun Çınar Dergisi**, yıl:1, sayı:4, sayfa:18.
- İmzasız, (1999), “Başlıksız”, **Çınar**, yıl:1, Sayı:1, sayfa:1.
- İmzasız, (1999), “Başlıksız”, **Çınar**, yıl:2, sayı:10, sayfa:1.
- İmzasız, (2000), “Başlıksız”, **Giresun Çınar Dergisi**, yıl:1, sayı:3, sayfa:1.
- Kabahasanoğlu, H. Kutluğ, (1997), “Tahterevalli(Mavi Tamu)”, **Çınar**, yıl:1, sayı:3, sayfa:9.
- Kabahasanoğlu, H. Kutluğ, (1998), “Büşrâ”, **Çınar**, yıl:1, sayı:5, sayfa:7-8.
- Kabahasanoğlu, H. Kutluğ, (1998), “Film: Katil (Uyumsuz Aydınlik: Gri)”, **Çınar**, yıl:1, sayı:6, sayfa:9-10.
- Kabahasanoğlu, H. Kutluğ, (1998), “Boyalı Yüzler Ve Tenler”, **Çınar**, yıl:2, sayı:9, sayfa:22.
- Kalafat, Ahmet, (1997), “Smyrna'lı Böceğe Açık Mektup”, **Çınar**, yıl:1, sayı:2, sayfa:22.
- Karadeniz, Fikret, (1998), “Sürgün Dolu Sokaklarda”, **Çınar**, yıl:2, sayı:7, sayfa:10.
- Karadeniz, Fikret, (1998), “Şiir Savaşları”, **Çınar**, yıl:2, sayı:10, sayfa:10.
- Karadeniz, Fikret, (1998), “Şiirin Kanı Felsefe”, **Çınar**, yıl:1, sayı:6, sayfa:7.
- Karadeniz, Fikret, (1999), “Kelebekleşmek”, **Çınar**, yıl:2, sayı:11, sayfa:11.
- Smyrna'lı Böcek, (1998), “Kerasous'ta Tanıtıcı Gezintiler”, **Çınar**, yıl:2, sayı:7, sayfa:13.
- Smyrna'lı Böcek, (1999), “Geri Sayım”, **Çınar**, yıl:2, sayı:10, sayfa:6.

Etnik, Dinî, Ekonomik ve Kültürel Özellikleriyle Giresun Yöresinin Sosyal Yapısı¹

Geliş Tarihi: 29.03.2014
Kabul Tarihi: 23.05.2014

Melda Medine GÜLEÇ*

Öz

İnsan toplulukları birbirlerinden farklı sosyal yaşantılar sürdürmektedirler. İklim ve bitki örtüsüne, kabul edilen din ve mezheplere, ekonomik ilişkilere ve tarihi deneyimlerine bağlı olarak kültür kodları oluşturmuşlar ve bunun etrafında da yaşam tipleri sergilemişlerdir. Birbirinden farklı bu yaşam tipleri, kültür çeşitliliğini ortaya koymaktadır.

Çalışmada çeşitli dinler ve medeniyetlerle komşuluk yaparak Anadolu'ya kadar gelen ve Giresun yöresini yurt edinen Türk boylarının günümüz sosyal yaşamları ele alınacaktır. Giresun yöresinin tercih edilme sebebi, Espiye ilçesi başta olmak üzere yörenin öncelikli olarak halk inançlarının, buna paralel olarak da etnik, ekonomik ve kültürel özellikleri ile ilgili olarak yaptığım alan araştırmalarıdır. Bu kapsamda yöntem olarak kullandığım nitel araştırma yöntemleri ile ulaştığım verilerin bir ürünü olarak Giresun yöresi sosyal yapısı hakkında bilgi verilecektir.

Karadeniz'de yer alan Giresun yöresi ile sınırlandırılan çalışmada, sosyal yapı hakkında bilgi verilirken toplumbilimsel açıdan kurumlar bağlamında konuya değinilmiştir. Bu anlamda çok geniş olan yelpaze, mümkün olduğunca kısa ve öz verilerle ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karadeniz Bölgesi, sosyal yapı, kurumlar, kültür özellikleri.

¹ Bu makale 6-7 Aralık 2012 tarihinde Giresun Üniversitesi tarafından düzenlenen "5. Karadeniz Uluslararası Sempozyumu: Tarihi, Güncel ve Politik Meseleler: Fikirler ve Öneriler (V. Black Sea International Symposium: Historical and Current Political Issues: opinions and Suggestions)" adlı sempozyumda sunulmuştur.

* Öğr. Gör. Dr., Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu, sosyologmelda@hotmail.com.

Social Structure of Giresun Landscape in Terms of Ethnic, Religious, Economic and Cultural Values

Abstract

Human communities go on different social lives from each other. They create cultural codes according to climate and vegetation, accepted religious beliefs and sects, economic relationship and historical experience, and they show life styles around these codes. These life styles that are different from each other present variety of culture.

In this study current social lives of Turk clans having arrived Anatolia by relation with different religions and civilizations and accepted Giresun as homeland will be discussed. The reason of choosing Giresun in the present study is due to my previous field studies about people beliefs in parallel with ethnic, economic and cultural features in Espiye and other districts. The result of the data collected via qualitative research methods will be presented in terms of social structure of Giresun.

Also, in the study, which is limited to Giresun in the Black Sea Region, the topic will be handled in the context of a sociological perspective besides social structure. Therefore, the large spectrum of the subject will be presented as briefly as possible.

Keywords: Black Sea Area, social structure, institutions, cultural characteristics

Giriş

Etnik Yapı

Merkezi Trabzon olmak üzere Doğu Karadeniz Bölümü'nde Katolik-Hıristiyanlık ve İslamiyet gibi çeşitli inançlar, değişik etnik gruplarca yaşatılmış ve yaşanmıştır (Uzun, 2009).

1071 Malazgirt Savaşı'nın kazanılmasıyla birlikte Oğuz-Türkmen boyları Anadolu'ya girmeye başlamıştır. Türk boylarının bu yer değiştirme hareketi ile birlikte, yerleştikleri bölgelerde Türk-İslam medeniyetini yaşamaya ve yaşatmaya başladıkları bilinmektedir. Bu yer değiştirme hareketinin bir sonucu olarak kırsal kesimlerde yaşayan Grekler topraklarını Türkmenlere terk ederek şehir merkezlerine doğru taşınmışlardır (Tellioğlu, 2005). Fatih Sultan Mehmet'in 1461 yılındaki Trabzon Seferi sırasında bu bölgede Vilayet-i Çepni isimli bir ilin² bulunduğu, 1486 yılında kaleme alınan Trabzon Sancağı tahrir defterinde geçmektedir (Demir ve Aydoğdu, 2009). Ayrıca Osmanlı coğrafyacılarından Mehmet Âşık'ın XVI. yüzyıl sonlarında kaleme aldığı *Menâzirul-Evâlim* adlı eserde, Trabzon yöresinde yaşayan Türk halkının önemli bir kısmının Çepniler'den meydana geldiği, yörenin batı ve güney taraflarındaki dağların da Çepni dağları adını taşıdığı şeklinde kayıtlar bulunmaktadır. Trabzon yakınlarında bulunan Giresun ve havalisinin Çepni iskânına tabi tutulmasından sonra bölgenin diğer yerlerinde de bu iskânın izleri görülmektedir (Sümer, 1992). Kaynaklardan alınan bu bilgilere göre yaklaşık bin yıldır Çepnilerin Giresun ve çevresinde etkili oldukları söylenebilir.

Osmanlı Devleti'nin dağılma süreciyle birlikte bölgede Rumlar *Pontuşçuluk* adına örgütlenmişlerdi. Bölgede bağımsız bir Rum Devleti isteyen ve faaliyette bulunan Rumlara karşı Ankara Hükümeti çeşitli önlemler almış ve neticede isyanlar bastırılmıştı. Lozan Konferansı'nda da ele alınan konu ile ilgili olarak Yunanistan ve Türkiye arasında nüfus mübadelesi düzenlenmiş ve sonuç olarak Doğu Karadeniz'deki Rum varlığı sona ermiştir (Kaya, 2011).

Bölgenin etnik yapısı Türklerin buraları yurt edinmesi ve Rumların mübadele ile bölgeden ayrılması ile şekillenmiştir. Ancak bazı Kafkasyalı topluluklar da küçük gruplar halinde bölgeye göç ederek, günümüze dek varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bugün Türk yurdu olan Giresun'da başta Keşap ve Bulancak ilçelerinde olmak üzere Gürcü kökenli vatandaşlarımız da yaşamaktadır. Ayrıca fındık tarımına bağlı olarak fındık hasat zamanı bölgeye mevsimlik işçi olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden gelen Kürt kökenli

² Çepnilerin yaşadığı coğrafyadır.

vatandaşlarımız ile bölge insanı arasında kız alıp verme sonucu ortaya çıkan evlilikler olmuştur. Buradan yola çıkarak, Giresun ili farklı etnik gruplara ev sahipliği yapmış ve halen de yapmaktadır diyebiliriz.

Dinî Yapı

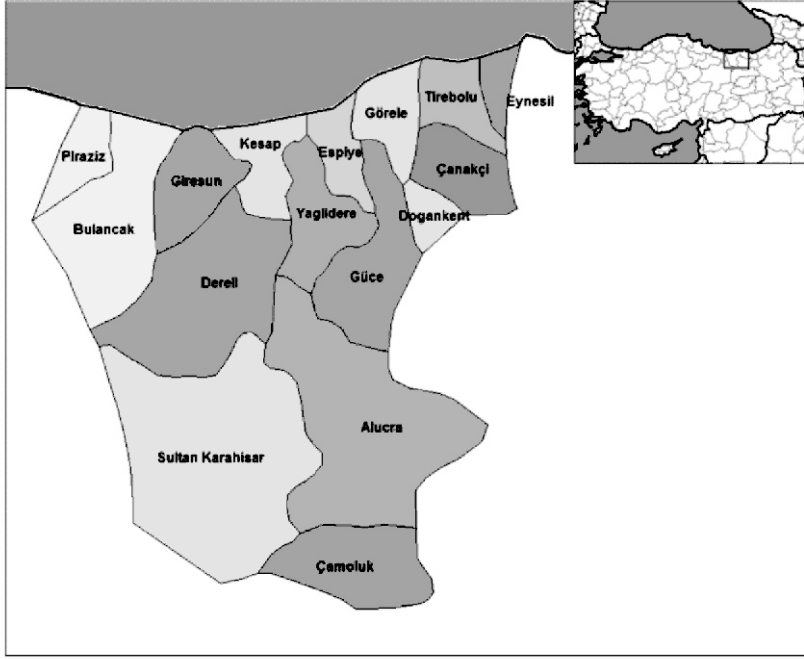
Nerede doğduğumuz ve kimlerin arasında yaşadığımız dinî kimliğimizin şekillenmesinde etkin role sahiptir (Zuckerman, 2009). Durkheimci söylemle nasıl ki anomi (kuralsızlık) toplumsal düzende yıkımı, yabancılaşmayı ve ümitsizliği ifade ediyorsa, kişileri normlarıyla kuşatan kurum ve örgütlenmeler de sosyal düzenin oluşmasında, çeşitli türden ihtiyaçların karşılanmasında aracıdırlar. Bu bakımdan Giresun yöresinin sosyal yapısının ele alındığı çalışmada din kurumuna da yer verilmiştir.

Genel anlamda yörede dinî örgütlenme resmî kaynaklıdır. Dini resmi kanallar aracılığıyla öğrenme ve aktarma gayri resmî dinî kanallar aracılığıyla öğrenmeye göre çok daha baskındır. Bunda Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte kırsal kesimlerde dinî öğrenimin kurumsal kaynaklı olması yatmaktadır. Çünkü Türkiye'de din öğretimi Millî Eğitim Bakanlığı'nın, din hizmetleri ise Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yetkisindedir (Güleç, 2012).

Giresun'un her ilçesinde ve bir de merkez ilçede olmak üzere toplam 16 İmam Hatip Lisesi vardır. İmam Hatip Liseleri'ne olan öğrenci talebi bir dönem meslek liselerinin önüne konan kat sayı engeline rağmen azalsa da ortadan kalkmamıştır. Giresun İl Müftülüğü'nden alınan verilere göre, il geneli yaz Kur'an kurslarına devam eden öğrenciler 6 yaşından küçükler, 6-14 yaş arası, 15-22 yaş arası, 23-44 yaş arası ve 45 yaş ve üzeri olmak üzere beş grupta toplanmıştır. Bu kurslara katılan toplam öğrenci sayısı 2012 yılında 26292'dir. Giresun Merkez ve taşrada olmak üzere toplam 255 adet kuran kursu vardır. Bunlardan dördü erkek hafızlık kursu, biri ise kız hafızlık kursu olmak üzere beş tanesi hafızlık kursudur. Erkek hafızlık kursuları Merkez, Espiye, Bulancak ve Şebinkarahisar'dadır. Kız hafızlık kursu ise Giresun merkezdedir.

Konu insan olduğunda insana hizmet vermek ve insanın ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla oluşturulan kurumlar, sosyal yaşamın şekillenmesinde önemli rol oynar. Bu kurumlar, gündelik yaşamla birlikte kendiliğinden ortaya çıkabildiği gibi, devlet eliyle de kurulabilmekte ya da vakıf şeklinde de karşımıza çıkabilmektedir. Zira vakıf, kişinin dünyada iken taşınır veya taşınmaz mallarını hiçbir karşılık beklemeden, kendi hür iradesiyle Allah rızası için, kullanım şekli ve şartları yine kendisi tarafından belirlenerek bağışlaması ile oluşturulmuş bir hayır kurumudur. Giresun'daki sosyal ve kültürel hayatın şekillenmesinde ve bu şeklin günümüzde de etkili olmasında vakıfların önemi

büyüktür. Zira Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivlerine göre Giresun'da 540 civarında vakıf kaydı bulunmaktadır. Bunlardan 156'sı Bulancak, 42'si Keşap, 21'i Kırık nahiyesi, 69'u Tirebolu, 91'i Görele ve 160 tanesi de Şebinkarahisar yöresinde kurulmuştur. Bâtînî cereyanlarına bağlı olan bazı Çepni unsurların

Resim 1: Giresun ili ve ilçeleri haritası

Anadolu topraklarına yerleşen Oğuz boylarından biri olan Çepniler, Anadolu'nun Türkleşmesinde etkin rol oynamışlardır. Tarihî süreç içerisinde bir kısmı Sünniliği bir kısmı da Aleviliği seçmiştir (Çiçek, 2007). Çepniler, Alevi topluluklarla en çok alakası bulunan Oğuz boyları olarak da bilinir (Aksüt, 2002). Bununla birlikte Çepni köyleri arasında Bekir ve Ömer gibi isimlere XV. ve XVI. yüzyıllarda da sıklıkla rastlanır, bu da onların çoğunun Sünni olduğunu gösterir. Zira bu isimler Aleviler tarafından konulmayan isimlerdendir (Kaya, 2011).

Ekonomik Yapı

Tarım, hayvancılık, sanayi, turizm gibi faaliyet kolları bir yörenin ekonomik durumu ile ilgili olarak belirleyici sektörler arasındadır. Giresun ilinde mono kültür tarımı yapılmakta olup, fındık üretimi ekonomide belirleyici rol oynamaktadır. Faal nüfusun %80'i tarımla (fındık tarımı) uğraşır.

Giresun İl Tarım Müdürlüğü'nden alınan 2012 yılı resmî verilerine göre 11.792 hektar alanda yaklaşık 110.168 ton fındık üretilmektedir. Yapılan bir araştırmaya göre ekonomisi fındık tarımına dayalı olan Giresun'da 25 adet fındık fabrikası bulunmaktadır. Bu fabrikalardan 16 tanesi 50 ve daha az çalışana sahip küçük işletme niteliğindedir. 8 tanesi ise çalışan sayısı 250'den az olan orta ölçekli işletme niteliğindedir. Sadece 1 tanesinin 250'nin üzerinde çalışanı vardır. Fındık tarımına dayalı olarak çalışan bu işletmelerde istihdam genelde mevsimlik de olsa, hem işçi istihdamında hem de il ekonomisinde önemli rol oynamaktadırlar. Giresun'daki fındık fabrikalarının % 41'i ihracat yaparken, ihracat yapan fabrikaların sadece % 9'u ürünün tamamını ihraç etmektedirler. İhracatın düşük olmasında aflatoksin sertifikası ile diğer bürokratik engellerin ihracatçıyı sıkıntıya düşürmesi ile ihraç ürünlerinin ödemeleri konusunda yaşanan sıkıntılar etkilidir (Savran, 2008).

Aşağıdaki tabloda son 12 yılda Giresun'daki fındık üretimi ve alanı verilmiştir.

Tablo 1: Giresun'daki Fındık Üretimi³

YIL	Üretim Miktarı (Ton)	Üretim Alanı (ha)
2000	74.000	100.000
2001	125.000	100.000
2002	109.000	100.000
2003	81.000	101.000
2004	22.000	102.600
2005	98.000	103.000
2006	121.000	105.800
2007	85.000	105.800
2008	145.000	106.000
2009	80.000	107.000
2010	66.500	110.000
2011	53.100*	117.000
2012	110.160*	117.000

* Tahmini Rekolte Sayım Sonuçları

³ Kaynak: Fiskobirlik, Giresun İl Tarım Müdürlüğü verileri.

Tabloda da görüldüğü üzere son 12 yılda Giresun'daki fındık üretim alanında düzenli bir artışa rağmen, fındık üretim miktarında dalgalanmalar vardır. Fındık üretim miktarındaki dalgalanmada hava şartlarının mevsim normallerinde seyir etmemesi etkilidir. Örneğin kış mevsiminin soğuk olmayıp ılıman geçmesi, nisan ve mayıs aylarında yani fındık doğum mevsiminde havaların soğuk olması, haziran ve temmuz aylarında yani hasat mevsiminden önce hava sıcaklıklarının mevsim normallerinin üzerinde geçmesi gibi mevsimsel değişiklikler fındık rekoltesini etkilemektedir.

Giresun'da fındıktan sonra en fazla kapama ürün yetiştiriciliği yapılan meyve kividir. Ekonomik getirisi olan kivi yetiştiriciliğine Giresun'da ilk defa 1988 yılında başlanmıştır. Giresun İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü tarafından kurulan fidan köklendirme serası ile 1999 yılından itibaren çiftçilerin kivi fidanı ihtiyacı karşılanmaktadır. 2012 yılı resmî verilerine göre Giresun Merkez ve 12 ilçesinde tahmini 850 aile tarafından 2.410 dekar alanda 2.850 ton kivi üretilmektedir. Ayrıca ilde kivi yetiştiriciliğinin geliştirilmesi, kivi üreticilerinin örgütlenmesi ve ürünün pazarlanmasında sorun yaşanmaması için Yağlıdere, Espiye ve Keşap'ta olmak üzere 3 adet Kivi Üreticileri Birliği örgütlendirilmiştir.⁴

Ekonomik getirisi bakımından üçüncü sırada yer alan tarım ürünü olan ve senede üç kez toplanan çay bitkisinden ise 39.832 ton ürün elde edilmektedir. Tirebolu ilçesinde devlete ait çay işletme fabrikası bulunmakla birlikte bunun dışında küçük ölçekli işletme niteliğinde olan özel sektöre ait 11 çay fabrikası daha vardır. Ayrıca önceleri pirinç yetiştirilirken, hem yetiştirilmesi zahmetli olmasından dolayı hem de ekonomik getirisi daha fazla olan ürünlere geçildiği için şimdilerde pirinç üretimi yapılmamaktadır.

Sahil ve iç kesimlerdeki iklim ve bitki örtüsü farklı olduğu için ekonomik faaliyetler de farklıdır. Karasal iklime sahip Şebinkarahisar, Alucra ve Çamoluk ilçelerinde başta hayvancılık olmak üzere hububat, kuru fasulye, nohut, patates, ceviz ve yem bitkileri tarımı yapılmaktadır. Giresun merkez ve kıyı şeridinde ise hayvancılık ve hayvansal üretim ticarî anlamda yapılmamaktadır, hayvansal üretim genelde aile ihtiyacını karşılamaya yöneliktir (Sıray ve Akçay, 2010). Giresun ilinde hayvancılık eskiye oranla gittikçe gelişmektedir. Bol yağış sebebiyle, yaylalar, mera ve çayırlar yazın bile yeşillik içindedir. Bu sebeple koyun, sığır, kıl keçisi beslemek için de uygundur. Arıcılık yapılmaktadır. Kıyı bölgesinde balıkçılık geçim kaynağı olmakla birlikte, balıkçılık henüz modern bir şekle girememiştir. Fakat devamlı gelişme

⁴ <http://www.giresuntarim.gov.tr/genhaber.aspx?kod=1623> (Erişim Tarihi: 11.11.2012)

hâlinededir. Hamsi, istavrit, palamut, torik, sargan, kefal, kötek, barbunya, mezgit, kalkan ve izmarit sâhillerde ve açıklarda avlanan balık türleri arasındadır.

Ayrıca çalışma sahasının ve iş olanaklarının az olması sebebiyle Giresun göç veren bir ildir. Göçle ilgili yapılan bir çalışmaya göre, Giresun'un da arasında bulunduğu birçok il göç sebebiyle uzun bir süre nüfusunda “kadın fazlalığı” olan bölgeler arasında gösterilmiştir (Ceylan, 2009). Ekonomik amaçlı yapılan bu göçler başta İstanbul olmak üzere yurt içi ve yurt dışında pek çok sanayi merkezine doğru olmuştur. Giresun'da sanayi çok gelişmemiştir, ancak fındık fabrikaları dışında son 15 sene içinde kurulan tesisler vardır. Aksu'da SEKA Kâğıt Fabrikası, Fiskobirlik Entegre Fındık İşleme Tesisleri ve Yonga Levha Fabrikası büyük sanayi kuruluşlarıdır. Ayrıca Tirebolu Çay Fabrikası, fındık kırma atölyeleri, metal eşya, kolonya, dokuma tezgâhları, doğrama bıçkı ve kereste fırınlama atölyeleri, Giresun peynir ve tereyağı fabrikası, üç un fabrikası, Bulancak Balık Unu ve Yağı Fabrikası ve bini aşan küçük işletme bulunmaktadır.

Turizm, bölge ekonomisinde şimdilik kayda değer bir yer işgal etmemektedir. Bununla birlikte yayla turizmi canlanmaya başlamıştır. Anastos, Aymaç, Başyayla, Bektaş, Çakrak, Eğriambar, Eğrigöl, Gölyanı, Karagöl, Karaovacık, Kazıkbeli, Kulakkaya, Kümbet, Melikli Obası, Paşakonağı, Sis Dağı, Tamdere, Tamzara Giresun'un önemli yaylaları arasındadır.

Yayla turizmi dışında Doğu Karadeniz'in tek adası olan Giresun Adası ile Giresun Kalesi, Tirebolu Kalesi, Şebinkarahisar Kalesi ve Espiye Andoz Kalesi, kemer köprüler ve Giresun Müzesi, Giresun'un tarihî ve turistik yapıları arasındadır. Eski tarihî Giresun evlerinden oluşan ve kentin geçmişteki dokusunu yansıtan II. Derece çevresel kentsel sit alanı olan Zeytinlik Mahallesi'nde 80 tarihî ev tescillenerek koruma altına alınmıştır.

Kültürel Yapı

Geniş bir kapsayıcı alanı olan “kültür”, insanların maddî ve manevî ürünlerini içeren semboller bütünüdür. Her toplumun kendine has bir kültürü vardır. Çalışmada Giresun'a ait kültürel yapıyı ele alırken fonksiyonalist bir bakışla kültürel yapının değerler, semboller ve inanç ve ahlak sistemi gibi sistemlerin örüntüleşmiş bütünü ele alınmaya çalışılmıştır.

Kültürel yapı ele alınırken öncelikle sosyalleşmenin başladığı, kültürel kodların ve değerlerin ilk öğrenildiği kurum olan aile kurumunun oluşum biçimi ele alınmıştır. Modernleşmeyle birlikte evlilik biçimlerinde yaygın bir şekilde tercih edilen monogami⁵ türü evlilikler ile ailelerin yerleşim tiplerinde

görülen neolokal⁶ yerleşim tipi Giresun'da da ilk sırada gelen evlilik ve yerleşim tipleri arasındadır. Ancak ekonomik yapıda da belirtildiği üzere göçle birlikte ailelerin parçalanması ya da geçici süreliğine de olsa eşlerin bir müddet birbirilerinden ayrı yaşamak zorunda kalması ile birlikte polijini⁷ türü evliliklere (birlikte yaşamalara) de medeni kanunda mümkün olmamasına rağmen kırsal kesimde rastlanmıştır. Ayrıca yaptığım saha araştırmasında, Doğu Karadeniz'de görülmeven levirat⁸ türü evliliğe bir tane rastlanmıştır.

Giyim-kuşam, yeme-içme ve yerleşim biçimi kültürel yapının sacayağı diyebileceğimiz üç belirgin semboldür. Giresun'da dasdar⁹ adlı dokuma türü ve dasdardan yapılan keşan (bir çeşit peştamal) halen yaygın bir şekilde kullanılan ve gündelik hayatta da yalnızca kırsal alanda değil kentsel alanlarda da görülen bir kadın giyim biçimidir. Eskiden hint kenevirinden ip elde edilip çorap, çul ve dasdar örülürmüş, hint kenevirine gelen yasakla bu uygulama artık kalkmıştır. Hint keneviri yerine dasdarın dokunmasında koyunyünü, keçiyünü (tiftik) ya da kendir kullanılmaktadır. Günümüzde rastlanmayan (ya da çok az rastlanan) erkek giyim biçimi ise aba-zıbka şeklindedir.

Kültürel yapının ikinci boyutu olan yeme-içme kültürü bakımından bölgede vejeteryan türü beslenme biçimi yaygındır. Mısır, karalâhana ve fasulye tüketiminin yanı sıra gücükdene, yemlik, merulcan (dikenucu), sakarca, ışıldak, kuzu kulak, evelik, ısırgan, kuş pancarı, ebe küme, çeftik, çileklik, galdirik, kabalak, nane (anuk), pezik, hoşuran yörede bulunan ve tüketilen otlar arasındadır.

Arazinin engebeli yapısından dolayı Doğu Karadeniz Bölümü'nde görülen dağınık yerleşim biçimi, arazinin engebeli oluşu, su kaynaklarının bol oluşu, tarım arazilerinin parçalı oluşu ve insanların evlerini fındık bahçelerine yakın inşa etmeleri gibi sebeplerden dolayı Giresun kırsalında da görülür. İl ve ilçe merkezlerinde ise toplu yerleşim biçimi vardır.

Sonuç

İnsanlar kurumlara ve kurumsal pratiklere değer yüklerler. Bu şekilde bireyler arası doğan meşrulaştırma geleneği nesnelleşir. Bu sayede gruplar, örgütlenmeler ve kurumlar sosyal alanda hayatiyet bulmuş olur. Zamanla bu ortaya çıkış ya da var olma mücadelesi kökleşmiş ve vazgeçilmeyen ihtiyaçlar

⁵ Tek eşli evlilik.

⁶ Yeni evlenen çiftlerin ailelerinden bağımsız ayrı bir ev açmalarına verilen addır.

⁷ Bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesidir.

⁸ Yengeyle evlilik (ölen erkek kardeşin dul kalan hanımıyla evlilik).

⁹ Tülbent şeklinde ince bir dokuma türü.

arasında yer almış olur. Araştırmada Giresun'un sosyal ve kültürel yapısı, ihtiyaçlara dayalı ve eldeki olanaklarla şekillenen kurumsal yapı etrafında ortaya konmuştur.

Giresun ili ve yöresi ile ilgili bugüne kadar çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bunlardan bir kısmı akademik çalışmalardır, bir kısmı ise özel ya da resmî kurumlar aracılığı ile yapılan özellikli ve/veya tanıtıcı araştırmalardır. Giresun ile ilgili yaptığımız bu çalışmada 2012 yılı resmî verilerine dayanarak bir profil çıkarılmaya çalışılmıştır.

Tarihî süreç içerisinde farklı dil, din, mezhep ve etnik kökene ev sahipliği yapmış olan yörenin günümüz yapısının oluşması Osmanlı Devleti öncesi Türk akınları sonucu Türk boylarının buraları yurt edinmesi ile başlamış olup, 30 Ocak 1923 tarihinde Yunanistan ile Türkiye arasında düzenlenen nüfus mübadelesine dayalı olarak 1 Mayıs 1923 tarihinden itibaren İstanbul dışında yaşayan Rumların Türkiye'den Yunanistan'a göç ettirilmesi ile de son şeklini almıştır denebilir.

Giresun'da ailelerin ve çocuklarının, ilk ve orta dereceli öğretimin yanında din eğitimi veren yaz kurslarına da katılım konusunda istekli oldukları görülmüştür. Öyle ki müftülük tarafından din görevlisi tayin edilmeyen yayla ve obalarda kalan ailelerin masraflarını kendilerinin karşıladığı, dinî bilgisi olan bir kişi tarafından çocuklarına din eğitimi verdimeye çalıştıkları görülmüştür. Bu kişiler genelde imam hatip lisesi mezunu ya da kendini dinî bilgi konusunda geliştirmiş kişilerden oluşmaktadır. Buradan yola çıkarak Giresun'da dinî eğitimin gayri resmî dinî örgütlenmelerden ziyade resmî kaynaklı olduğu söylenebilir.

Ekonomisi büyük ölçüde fındığa dayanan Giresun'da fındıktan elde edilen gelirin artırılması ile ekonomik büyüme sağlanacağı düşünülmektedir. Bu sektörün ihtiyaç duyduğu Ar-Ge desteğinin sağlanması, işlenmiş fındık ürünleri üretim ve ihracatının artması, geleneksel pazarımız olan AB pazarının dışına çıkılması, üretim ve pazarlama sorunlarının tespit edilip bunlara çözüm getirmek ile mümkündür.

Giresun yöresinde olduğu gibi Türk dünyasının pek çok yerinde de rastlanılan dasdar adlı dokuma türünün, Türk kültür birliğini yansıttığını söyleyebiliriz. Bu türden öğeler, yaşanan tarihî pek çok serüvene rağmen bazı kültür kodlarının bozulmadan günümüze kadar ulaştığının kanıtıdır. Geleneksel giyim kuşam türünün erkeklerden ziyade kadınlarda halen görülüyor olmasında ise kadınların erkeklere göre tarım dışı iş sahasında daha az yer alması ve eğitim seviyesi bakımından da daha geride olmaları ile açıklanabilir.

Yörede vejetaryen beslenme biçiminin yaygın olmasında iklimsel koşullar önemli yer tutar. Zira lezzet, yenilebilir ve içilebilir olma, hazırlanma süre ve biçimi ile servis edilişte dinsel, toplumsal ve iklimsel şartlar önemlidir.

Kaynaklar

- Aksüt, H. (2002). Anadolu Aleviliğinin Sosyal ve Coğrafi Kökenleri. Ankara: Art Basım Uyanları.
- Ceylan M.A. (2009). Giresun İlinde İl Dışı Göçler ve Göç Eden Nüfusun Özellikleri. *Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu 9-11 Ekim 2008*, 2, 340-363, Ankara: Önder matbaa.
- Çiçek, M. (2007). Gürgentepe (Ordu) Yöresinde Yaşayan Alevilerde Dinî ve Sosyal Hayat. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Demir, N. ve Aydoğdu, Ö. (2009). Giresun İli Ve Yöresi Ağzları. (Ed.), Giresun: Giresun Valiliği Yayınları 15.
- Fatsa, M. (2008). Giresun Yöresinde Osmanlı Vakıfları ve Vakıf Eserler. Giresun: Giresun Belediyesi Yayınları.
- Giresun Valiliği İl Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü. <http://www.giresuntarim.gov.tr/tr/genhaber.aspx?kod=1623> (Erişim Tarihi: 11.11.2012).
- Güleç, M.M. (2012). Espiye'de Halk Dindarlığı. Yayınlanmamış doktora tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Kaya, M. (2011). Çepniler – Tarihi Serüveni ve Giresun-Espiye Yöresinin Kültür Kökenleri. İstanbul: Togan Yayıncılık.
- Savran, H.E. (2008). Giresun İli Fındık İşleme Sanayinin İhtiyaç Analizi. <http://www.fae.gov.tr/MenuDetay.aspx?MenuID=127&MenuADI=Giresun%20%C4%B0li%20F%C4%B1nd%C4%B1k%20%C4%B0C5%9Fleme%20Sanayinin%20%C4%B0htiya%C3%A7%20Analizi> (Erişim Tarihi: 11.11.2012)
- Şıray, E. ve Akçay, Y. (2010). Giresun İli Merkez İlçede Fındık Yetiştiren İşletmelerin Ekonomik Analizi, Üretim ve Pazarlama Sorunlarının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Gazi Osman Paşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 27, 1, 43-56.
- Sümer, F. (1992). Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy-Teşkilatı-Destanları. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Tellioglu, İ. (2005). Doğu Karadeniz Bölgesinin Bugünkü Etnik Yapısına Tesir Eden Göçler. *Karadeniz Araştırmaları*, 5, Çorum: Karam Yayınları.
- Uzun, E. (2009). Erken Çağlardan 19. Yüzyıl Sonlarına Doğu Karadeniz'de Misyonerlik Faaliyetleri. *Karadeniz (3 ayda bir yayınlanan Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi)*, 1, 3, Ankara: BRC basım.
- Zuckerman, P. (2009). Din Sosyolojisi'ne Giriş. Ankara: Birleşik Yayınevi.

Farklı Öğrenme Amaçlı Yazma Aktivitelerinin Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Akademik Başarılarına, Laboratuvar Tutumlarına ve Eleştirel Düşünme Becerilerine Etkisi: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği

Geliş Tarihi: 11.04.2014
Kabul Tarihi: 27.05.2014

Mustafa UZOĞLU*

Öz

Bu çalışmanın amacı, geleneksel laboratuvar raporu yazma ile farklı öğrenme amaçlı yazma aktivitelerinin fen bilgisi öğretmen adaylarının akademik başarılarına, laboratuvar tutumlarına ve eleştirel düşünme becerilerine etkisini araştırmaktır. Yarı deneysel desene göre gerçekleştirilen araştırmanın verileri eleştirel düşünme testi, laboratuvar tutum ölçeği ve başarı testi kullanılarak elde edilmiştir. Çalışmanın örneklemini 2012-2013 öğretim yılında Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi 3. sınıfta öğrenim gören toplam 59 öğretmen aday ve 1 öğretim elemanı oluşturmuştur. Örnekleme oluşturan öğretmen adayları, tesadüfi olarak iki ayrı uygulama grubunu oluşturacak şekilde belirlenmiştir. Öğretim elemanı her iki grupta da aynı yöntem ve materyalleri kullanarak dersini işlemiştir. Uygulama grubunun birisi (A) öğrendiklerini günlük yazma ve mektup yazma aktivitelerini kullanarak ifade ederken, diğer grup (B) ise öğrendiklerini geleneksel laboratuvar raporu yazarak gerçekleştirmiştir. Yazma aktiviteleri gerçekleştirildikten sonra uygulanan başarı ve tutum testinin analiz sonuçları A grubu öğretmen adaylarının B grubu öğretmen adaylarından istatistiksel olarak daha başarılı olduğunu göstermiştir. Diğer yandan eleştirel düşünme testinin analiz sonuçları gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığını ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Öğrenme amaçlı yazma, laboratuvar raporu yazma, eleştirel düşünme, laboratuvar tutumu

---

*Yrd. Doç. Dr., Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, mustafa.uzoglu@giresun.edu.tr.

The Effects of Diverse Writing Activities in Learning on Academic Achievement, Thinking Skills, and Laboratory Attitudes of Prospective Science Teachers: Giresun Faculty of Education Sample

Abstract

This study carried out is to compare the effectiveness of the traditional lab report writing activities and different writing to learn tasks on teacher candidates' academic success, laboratory attitude and critical thinking skill. Data of the research was obtained by using an academic success test, critical thinking test and laboratory attitude scale. The sample of the study, which was conducted in 2012-2013 academic year in Giresun university Education Faculty, were 59 preservice science teachers candidates who were in 3rd grade. Participant classes were randomly assigned to the two treatment conditions including the treatment group1 (A) letter writing and journal and the treatment group 2 (B) laboratory report writing. One of the application group (A) expressed what they have learned using various writing activities, while the other group (B) is carried out by writing what they have learned traditional lab report. Results pointed out that students in the group A scored significantly higher than students in group B on the posttest attitude and success test measure. Moreover, analysis of critical thinking test results revealed that there was no statistically significant difference between groups.

Keywords: Writing to learn, laboratory report writing, critical thinking, laboratory attitude

Giriş

Eğitimcilerin ve bilim insanlarının öğrenme üzerine yaptıkları çalışmalar, öğrenme hakkındaki anlayışı değiştirmiş öğrenmenin bilen bireyden bilmeyen bireye doğru bir bilgi aktarımı olduğu düşüncesini geri plana itmiş, bilginin yapılandırılmasında öğrenenin aktif olarak rol alması gerektiği görüşü ön plana çıkmıştır (Garbett, 2011). Bu egemen anlayışın ışığında öğretim programları yeniden düzenlenmeye çalışılmış, sınıf ortamındaki öğrenme için iyi dizayn edilmiş pratik uygulamalara gereksinim duyulmuştur (Driver, Asoko, Leach, Mortimer ve Scott, 1994).

Öğrenme-öğretme sürecinde öğrencileri aktif duruma getirmek, onların öğrenmelerinde sorumluluk sahibi olmalarını sağlamak için farklı birçok yöntem kullanılmaktadır. Animasyon destekli öğretim yöntemi, işbirliğine dayalı öğrenme yöntemi, tartışma yöntemi, bilgisayar destekli öğretim yöntemi ve öğrenme amaçlı yazma aktiviteleri öğrenmeye yardımcı olmak için kullanılan önemli yöntemler arasındadır. Bu yöntemlerin öğrenci başarısına, tutumuna etkisi araştırılmış ve pozitif sonuçlar elde edilmiştir. Bu yöntemlerden öğrenme amaçlı yazma aktivitelerinin öğrenme-öğretme sürecinde kullanımı ülkemizde son zamanlarda oldukça yaygınlaşmış ve birçok çalışmaya araştırma konusu olmuştur (Uzoğlu, 2012; Yazıcı ve Uzoğlu, 2012; Yıldız, 2012; Demirbağ, 2011; Yıldız & Büyükkasap, 2011; Atilla, Günel & Büyükkasap, 2010; Günel, Uzoğlu ve Büyükkasap, 2009; Günel, Atilla ve Büyükkasap, 2009; Uzoğlu, Günel ve Büyükkasap, 2008).

Öğrenme amaçlı yazmanın temelleri Emig (1977)'in yaptığı çalışmalara dayandırılmaktadır. Emig, yazmanın, öğrenmenin gerçekleşmesinde eşsiz bir yol olduğu varsayımında bulunmuştur. Yazmanın bireylerin fikirlerini daha kolay bir şekilde ifade etmelerini sağlayan bir araç olduğu (Langer ve Applebee, 1987), fikirlerin değişiminde ya da gelişiminde önemli bir rolünün olduğu ifade edilmektedir (Gere, 1985). Ayrıca yazma, karar verme, sorgulama, hayal etme, keşfetme ve bilgiyi organize etme gibi süreçleri içerdiğinden öğrencilerin bilgiyi aktif olarak yapılandırmalarına imkân vermektedir. Diğer yandan yazma temel fikirleri dönüştürmede, bilgiyi tutarlı ve düzenli hale getirmede de önemlidir (Rivard ve Straw, 2000). Yazma sadece bilginin yapılandırılması sürecinde kullanılan bir araç değil aynı zamanda düşüncelerin farklı okuyuculara ulaştırılmasını sağlayan bir iletişim ve sorgulama aracıdır (Prain & Hand, 1999). Bir değerlendirme aracından daha çok bir öğrenme aracı olan öğrenme amaçlı yazma (Holiday, Yore, ve Alvermann, 1994; Hand & Prain, 2002; Mason & Boscola, 2000), öğrencilerin

fen öğrenmelerine yardım eden güçlü bir araç olarak kabul edilebilir (Levin & Wagner, 2006).

Emig (1977)'in öğrenme amaçlı yazmanın eşsizliğini ortaya koymasından sonra yazmanın öğrenmeye nasıl katkı sağladığı birçok çalışmada araştırılmıştır. Bu araştırmaların sonucunda ise öğrenme amaçlı yazma ile ilgili değişik modeller ileri sürülmüştür. Beretier & Scardamalia (1987) öğrenme amaçlı yazma ile ilgili “bilgiyi söyleme” ve “bilgiyi dönüştürme” modellerini ortaya atmışlardır. Bilgiyi söyleme modelinde, gerekli olan bilgi hafızadan alınarak metinlere dönüştürülmektedir. Bilgiyi dönüştürme modeline göre ise bilgi dönüştürmeye aktif bir problem çözümü aracılık etmektedir. Bu ise metnin amaçlarının hazırlandığı dil bilgisi (retorik) alan ile alan bilgisinin (content) hazırlandığı içerik alan (content) arasında bir etkileşimi gerektirir. Beretier ve Scardamalia (1987)'nin ileri sürdüğü “bilgiyi söyleme” ve “bilgiyi dönüştürme” modelleri bilim insanları tarafından yüksek oranda kabul görmesine rağmen yazmayla ilgili diğer bir modeli de Galbraith (1999) ortaya koymuştur. Galbraith “bilgiyi söyleme” ve “bilgiyi dönüştürme” modelleriyle bazı noktalarda uyuşmayan "yazmanın bir süreci olarak bilgi yapı modelini" ileri sürmüştür. “Bilgiyi söyleme” ve “bilgiyi dönüştürme” modelleri bilginin eşsiz bir yolda depolandığını bu nedenle metin üretimi ve problem çözme esnasında kullanılan araştırma ve geri getirme prosesleri (searching and retrieval process) arasında fark olmadığını iddia etmektedir. Bilgi yapı modelinde ise Galbraith, durumun böyle olmadığını cümleler içerisinde kodlanan bilginin dağılmış network kavramsal ilişki içerisinde sunulduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca bu model düşüncelerin bu network içerisinde geri getirmeden daha çok sınırlı hoşnutluklar ile sentezlendiğini iddia etmektedir. Yazmayla ilgili bu modellerin ortaya çıkması yazma esnasında bilişsel olarak ne türden eylemlerin gerçekleştiği ve bunların öğrenmeyle olan ilişkisini anlama açısından faydalı olmuştur.

Yaptığı review çalışmasında Klein (1999)'de, yazma ile ilgili 4 bilişsel teori belirlemiştir. Bunlar: Plansız yazma (shaping at the point of utterance), revize ederek yazma (forward search), planlı yazma (backward search) ve metnin elemanları arasında bağlantı kurarak yazma (genre hypothesis)'dir. Aşağıda bu bilişsel teorilerin genel özellikleri açıklanmaya çalışılacaktır.

1) Plansız yazma, doğal yazma, kendiliğinden yazma, revize etmeksizin yazma (shaping at the point of utterance): Bu hipotez yazma ile ilgili müfredat hareketini etkilemesi ve acemi yazarların başvurduğu bir yazma türü olması nedeniyle önemlidir. Yazarlar doğal olarak planlama ve gözden geçirip düzeltme yapmaksızın bilgiyi üretirler. Doğal yazma öğrenmeye katkı

sağlayabilir ancak bu katkı var olan kavramları değiştirmeden daha çok var olan kavramlara yeni deneyimleri asimile etmekle sınırlıdır. Bu teoriye göre yazarlar var olan kavramlarını yeni durumlara genelledebilirler ama bu kavramların değişimini sağlamaz. Doğal yazma, az bir kompozisyon bilgisini ve az bir bilişsel yükü gerektirmektedir. Bu yazma türünün öğrenme üzerine etkisi oldukça sınırlıdır. Ancak doğal yazmanın kavram değişimine katkı sağladığıyla ilgili teorik ve deneysel kanıtlar az da olsa mevcuttur. Doğal yazmada, açıkça ifade edilmemiş bilgiyi açık bir bilgiye dönüştürüp ifade etme durumu vardır (Klein, 1999).

2) Revize ederek yazma (forward search): Öğrenciler sahip oldukları bilgiler üzerine yeni bilgileri inşa edebilirler. Bu inşa etme kritik şekilde düşünceleri değerlendirmeyi, tekrar organize etmeyi ve onlar arasında yeni ilişkileri yapılandırmayı içerebilir. Yazarlar yazdıklarını sürekli olarak analiz ederek düşüncelerini revize ederler. Bu da yeni düşüncelerin öğrenilmesine neden olabilir. Deneyimsiz öğrenciler ve acemi yazarlar, metin yazarlarken ilk yazdıkları taslağı inceleyip üzerinde düzeltme yapmazken, daha deneyimli yazarlar ve daha deneyimli öğrenciler devamlı metinlerini kontrol ederek, yeniden inceleyerek metinlerinin üzerinde değişiklikler yaparlar (Klein, 1999).

3) Planlı yazma (backward search): Bu hipoteze göre dilsel ve kavramsal amaçlar yazarın yazarken öğrenmesine neden olur. Bu amaçlara hitap etmek için içerik üretilir ve içerik ile dilsel alanın uzlaştırılmaya çalışılması öğrenmeye neden olur. Planlı yazma modeli, eğitim psikolojisinde etkilidir ve dolaylı olarak deneyimli yazarların bu stratejiyi kullandığını gösteren araştırmalarla desteklenilmektedir. Buna karşın bilgiyi dönüştüren planlı yazma süreçleri deneysel olarak test edilmemiştir. Planlı yazma deneyimsiz yazarların daha uygun ve daha iyi metin oluşturmaları için onlara öğretilir. Bu yazma türü, yazma boyunca öğrenme için üst bilişsel (metacognition framework) çerçeve sağlar. Bu nedenle bu yazma türünü deneyimli yazarlar kullanabilir. Uzman yazarlar konuya hitap eden amaçlarını, bilgilerini ve muhatabın ilgilerini dikkate alarak yazma işlemini sürdürürler.

4) Metnin elemanları arasında bağlantı kurarak yazma (genre hypothesis): Tartışma gibi metnin elemanları arasında bağlantı kurarak yazmanın (genre), öğrencilerin düşünceler arasında ilişkileri yapılandırmaları ve derin şekilde bilgiyi işlemeleri için gerekli olduğu düşünülmektedir. Sonuç olarak metnin elemanları arasında bağlantı kurarak yazma müfredat materyalinin hatırlanmasında ve artan anlayış elde edilmesinde önemlidir. Hem analitik hem de kişisel yazmanın sınırlı yazma veya yazma olmayan aktivitelerden öğrenme üzerine daha fazla etkili olduğu gösterilmiştir. Bununla birlikte kişisel

yazmanın formal yazmadan öğrenme üzerine daha fazla etkisi olmadığı belirlenmiştir. Metnin elemanları arasında bağlantı kurarak yazma araştırmaları öğrencilerin öğrenme amaçlı yazma içinde birçok kritik birleşmeler yapmaları gerektirdiğini göstermiştir. Bu birleşimlerin varlığı metnin elemanları arasında bağlantı kurarak yazmanın bilişsel bir strateji olarak görülebileceğini göstermektedir.

Daha sonra yapılan çalışmalarda yazma ile öğrenme arasındaki bağ teorik olarak açıklanmaya çalışılmış, öğrenme amaçlı yazma aktivitelerinin öğrenme üzerine etkisinin belirlenmesine yönelik deneysel çalışmalar yapılmıştır (Günel, Hand ve Prain, 2007; Hohenshell, Hand ve Staker, 2004, Günel, Hand ve Mc Dermott, 2009; Günel, 2009; Tynjala, 1998; Hand ve Prain, 2002; Hand ve Choi, 2010; Mason & Boscolo, 2000; Klein 1999, 2000, 2004; Hand, Yang & Bruxvoort, 2007; Kieft, Rijlaarsdam, & Bergh, 2006). Fen derslerinde yazmanın öğrenme aracı olarak kullanımı son 10 yılda daha fazla dikkatleri üzerine toplamıştır (Günel, Hand ve Gündüz, 2006).

Öğrenme-öğretme sürecinde kullanılan yazma aktiviteleri daha çok kitap özeti çıkarma, tahtada yazılanları not alma, posterler ve deney raporları oluşturma gibi yazı tiplerini içermektedir. Bunun yanında farklı yazma tipleri olarak da hikâye, mektup, broşür, günlük, diyagram, şiir, yönerge, açıklama ya da kavram haritası gösterilebilir (Uzoğlu, 2010). Laboratuvar ortamında kullanılan deney raporları ilkökul, ortaokul, lise ve yükseköğretim kurumlarında en fazla başvurulanan yazma tipi olarak karşımıza çıkmaktadır. Deney raporunda öğrenciler teorik bilgilerle birlikte deney araç-gereçlerini, deneyin amacını, deneyin yapılışını ve deneyde ulaşılan sonuç ve yorum kısmını yazmaktadırlar. Geleneksel hale gelmiş olan rapor yazmadan başka günlük yazma, mektup yazma, poster yazma ve şiir yazma gibi birçok yazma türleri de öğretim ortamlarında kullanılabilir.

Bu nedenle bu çalışma ile geleneksel laboratuvar raporu yazma ile farklı öğrenme amaçlı yazma aktivitelerinin fen bilgisi öğretmen adaylarının akademik başarılarına, laboratuvar tutumlarına ve eleştirel düşünme becerilerine etkisinin karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırma Deseni

Araştırma öntest, sontest desenli yarı deneysel bir araştırma olup, Giresun Üniversitesi Eğitim fakültesinde öğrenim gören 59 fen ve teknoloji öğretmen adayı ile gerçekleştirilmiştir. Uygulama grupları (A, B) araştırmacı tarafından çalışma öncesinde rasgele belirlenmiştir. Çalışmada, uygulama

gruplarından birisi rastgele seçim sonucu (B) laboratuvar raporu yazma aktivitesini, diğeri ise (A) günlük ile mektup yazma aktivitelerini gerçekleştirmişlerdir.

Katılımcılar

Araştırma, Giresun Üniversitesi eğitim fakültesinde öğrenim gören 3 sınıftan toplam 59 öğretmen adayı ile gerçekleştirilmiştir. Seçilen uygulama grupları öğretmen adaylarının akademik bilgi/başarıları altyapılarında bir farklılık yoktur. Çünkü öğretmen adaylarının 3. sınıf 1. dönem laboratuvar puanları birbirine yakındır.

Uygulama Grupları, Konular ve Yazma Aktiviteleri

Bu çalışma eğitim fakültesi fen ve teknoloji öğretmenliği öğretim programında yer alan *kuvvet, sürtünme kuvveti, ısı ve sıcaklık, ses, kesişen düz aynalarda görüntü çizimi, açık hava basıncı, yüzey gerilimi gibi* konuları kapsayacak şekilde yapılmıştır. Konularla ilgili çalışmalar yapılmadan önce seçilen grupların başarı açısından denk olup olmadığını belirlemek için bir önceki dönemin (3. sınıf 1. dönem) puanları öntest olarak dikkate alınmış ve gruplar arasında karşılaştırma yapılmıştır. Konuların öğretimi için 12 haftalık öğretim zamanı harcanmıştır. Araştırmaya katılan bütün sınıflara konunun işlenmesi aynı yöntem ve teknikle aynı öğretim elemanı tarafından eşit zaman harcanarak anlatılmıştır. Ders işleme süreci boyunca çalışmanın başında gerçekleştirilen rastgele seçim sonucu sınıflardan birine (A) günlük, yazma ile mektup yazma görevleri verilirken diğeri (B) laboratuvar raporu yazma görevi verilmiştir. A grubu konularla ilgili öğrendiklerini günlük yazarak, mektup yazarak ifade ederken, B grubu ise öğrendiklerini laboratuvar raporu yazarak ifade etmişlerdir. Tablo 1 uygulamanın kronolojik sırasını göstermektedir.

Tablo 1. Uygulamanın kronolojik sırası

Grup	Uygulama	Yer	Süre
A ve B	Eleştirel düşünme öntesti, Tutum öntesti	Ders İçi	2 ders saati
A	Günlük yazma, mektup yazma	Ders Dışı	10 hafta boyunca
B	Laboratuvar raporu yazma	Ders Dışı	10 hafta boyunca
A ve B	Konularla ilgili deneyleri gerçekleştirme	Ders içi	10 hafta
A ve B	Son Test1, Son Test2, Son Test3, Eleştirel düşünme son testi, Tutum son testi	Ders İçi	6 ders saati

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak konu tabanlı 3 fen başarı testi kullanılmıştır. Konu tabanlı fen başarı testi-1, 8 açık uçlu; fen başarı testi-2, 8 açık uçlu ve fen başarı testi-3, 5 açık uçlu sorudan oluşmuştur. Bu testler araştırmacı tarafından konulara uygun olarak öğrencilerin yorum yapmalarını, eleştirel düşüncelerini destekleyici nitelikte ve konuların ana düşüncelerini açık uçlu olarak araştırarak şekilde hazırlanmıştır. Konu tabanlı fen başarı testi'nin yüzey geçerliliğini sağlamak için fen eğitiminde iki uzmanın görüşü alınmıştır. Alınan görüşler doğrultusunda test üzerinde gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra çalışmada son test olarak kullanılmıştır. Üç test uygulandıktan sonra 3 testin ortalama puanı başarı testi puanı olarak alınmış ve sontestte bu ortalama puan dikkate alınmıştır.

Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerini belirlemek amacıyla *California Eleştirel Düşünme Eğilim Ölçeği* kullanılmıştır. Ölçek, kuramsal olarak belirlenmiş ve psikometrik olarak da test edilmiş 7 alt ölçeğe ve 75 maddeye sahiptir. Toplam 7 boyut ve 75 maddeden oluşan California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği'nin alt ölçeklerinin iç tutarlılık katsayıları (Cronbach Alfa) 0,60 ile 0,78 arasında değişirken, toplam puan için ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0,90 olarak bulunmuştur (Kökdemir, 2003). Ölçeğin Türkçeye uyarlanması Kökdemir (2003) tarafından 913 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Madde toplam puan korelasyonu ve temel bileşenler analizi sonucunda ölçek 75 maddeden 51 maddeye indirilmiştir. Türkçeye uyarlanmış ölçeğin alt boyutlarının iç tutarlılık katsayıları (alfa) 0,61 ile 0,78 arasında değişirken, ölçeğin iç tutarlılık katsayısı ise 0,88 olarak bulunmuştur. Ölçek tüm maddeleri değerlendirildiğinde puanı 240'tan az olan kişilerin genel eleştirel düşünme eğilimlerinin düşük, puanı 300'den fazla olan kişilerin ise eleştirel düşünme eğilimlerinin yüksek olduğu söylenebilir. Araştırmamızda ölçeğin toplam puanı dikkate alınarak grupların karşılaştırılması yapılmıştır. Ölçeğin alt boyutları dikkate alınmamıştır. Anket likert tipte düzenlenmiş; “1- Hiç Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Kısmen Katılmıyorum, 4-Kısmen Katılıyorum, 5-Katılıyorum, 6-Tamamen Katılıyorum” şeklinde puanlandırılmıştır.

Fen Bilgisi Laboratuvarı Tutum Ölçeği, öğrencilerin Fen Bilgisi Laboratuvarına karşı tutumlarını geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçmek için Yalvaç ve Sungur (2000) tarafından hazırlanmıştır. Ölçek “Kesinlikle katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, “Kesinlikle katılmıyorum” seçeneklerinden oluşan beş puanlı Likert-tipi tutum ölçeği şeklinde hazırlanmıştır. Ölçeğin alt boyutları ise, öğrencilerin Fen Bilgisi

Laboratuvarına karşı hissettikleri sevgi; “sevme”, verdikleri önem; “önem”, duydukları ilgi; “ilgi” ve laboratuvar aktivitelerinde kendilerine olan güvenleri; “kendine güven” şeklindedir. Her alt boyutta dörder madde bulunmaktadır. Ölçeğin güvenilirliği alfa sabitine göre 0,91 bulunmuştur. Bu çalışmada toplam tutum puanı dikkate alınmıştır.

Kavram sorularının objektif olarak değerlendirilmesi için bir ölçek geliştirilmiştir. Bu ölçek dikkate alınarak kavram sorularının okunması sağlanmıştır. Aynı sorularla ilgili öğretmen adaylarının verdikleri cevaplar çoğaltılarak 1 öğretim üyesi ve 2 öğretmen tarafından ölçek dikkate alınarak okunmuştur. Bu kişilerin sorularla ilgili yaptığı puanlamaların birbirine yakın değerler olduğu belirlenmiştir. Daha sonra da tüm kavram soruları araştırmacı tarafından ölçeğe uygun olarak okunarak soruların puanlanma işlemi gerçekleştirilmiştir. Söz konusu bu ölçek Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Soru cevaplarını değerlendirme ölçeği

Kriterler	İyi	Orta	Kötü
Verilen cevapta bilimsel kavramların doğru şekilde ifade edilmesi	10	6	2
Verilen cevabın soruda istenenleri kapsıyor olması	5	3	1
Verilen cevabın anlaşılır olması	4	2	1
Verilen cevabın ikna edici nitelikte olması	3	2	1
Verilen cevapta gereksiz bilgilerin kullanılmaması	3	2	1

İstatistiksel Analizler

Ön test ve son test analizlerinde bağımsız gruplar t testi analizi kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi, bütün test ve karşılaştırmalar için $p < 0,05$ olarak alınmıştır. Uygulama grupları arasındaki karşılaştırmalar kavram soruları, tutum, eleştirel düşünme puanları üzerinden yapılmıştır.

Bulgular

Ön Test Sonuçları

Tutum ölçeği öntest sonuçları

Farklı yazma aktivitesi gerçekleştiren A grubu ve laboratuvar raporu yazma aktivitesi gerçekleştiren B grubuna uygulanan tutum öntest puanlarının bağımsız t testi analiz sonuçları Tablo 3'de verilmiştir. Tablo 3'deki veriler incelendiğinde A grubunun tutum ölçeği ortalama puanı 63,1; B grubunun ise 63,8'dir. Grupların tutum öntest puanları arasında bağımsız-t testi analiz sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($t_{(57)} = 0,3$; $p = 0,7$; $p > 0,05$).

Tablo 3. Tutum ölçeği öntestinden elde edilen puanların bağımsız- t testi analiz sonuçları

Gruplar	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
A	29	63,1	7,2	57	0,3	0,7
B	30	63,8	6,6			

Eleştirel düşünme ölçeği öntest sonuçları

Farklı yazma aktivitesi gerçekleştiren A grubu ve laboratuvar raporu yazma aktivitesini gerçekleştiren B grubuna uygulanan eleştirel düşünme öntest puanlarının bağımsız t testi analiz sonuçları Tablo 4'de verilmiştir. Tablo 4'deki veriler incelendiğinde A grubunun eleştirel düşünme testi ortalama puanı 198,4; B grubunun ise 201,8'dir. Grupların eleştirel düşünme öntest puanları arasında bağımsız-t testi analiz sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($t_{(56)} = 0,8$; $p = 0,4$; $p > 0,05$).

Tablo 4. Eleştirel düşünme öntestinden elde edilen puanların bağımsız- t testi analiz sonuçları

Gruplar	N	$\bar{X}$	S	sd	t	P
A	29	198,4	14,8	56	0,8	0,4
B	29	201,8	15,9			

Başarı öntest sonuçları

Öğretmen adaylarının hem deney hem de kontrol grubunun ön testi olarak alınan bir önceki dönemin puanlarının bağımsız t testi analiz sonuçları Tablo 5'de verilmiştir. Tablo 5'deki veriler incelendiğinde A grubunun ortalama puanı 72,6; B grubunun ise 74,1'dir. A ile B grubunun ortalama puanları arasında B grubu lehine bir fark vardır. Ancak bu fark bağımsız t testi analizine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark değildir ($t_{(57)} = 0,8$; $p = 0,38$; $p > 0,05$).

Tablo 5. Başarı testi sorularının öntestinden elde edilen puanların bağımsız- t testi analiz sonuçları

Gruplar	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
A	29	72,6	6,9	57	0,8	0,38
B	30	74,1	6,1			

Son Test Sonuçları Tutum ölçeği sontest sonuçları

Farklı yazma aktivitesi gerçekleştiren A grubu ve laboratuvar raporu yazma aktivitesini gerçekleştiren B grubuna uygulanan tutum ölçeği sontest puanlarının bağımsız t testi analiz sonuçları Tablo 6'da verilmiştir. Tablo 6'daki veriler incelendiğinde A grubunun tutum ölçeği testi ortalama puanı 66; B grubunun ise 52,6'dır. A ile B grubunun ortalama puanları arasında A grubu lehine bir fark vardır. Ve bu fark istatistiksel olarak bağımsız t testi analizine göre istatistiksel olarak anlamlıdır ($t_{(57)} = 0,8$; $p=0,00$; $p<0,05$). Başka bir ifadeyle A grubunun laboratuvara karşı tutumu B grubuna göre daha olumludur.

Tablo 6. Tutum ölçeği sontestinden elde edilen puanların bağımsız- t testi analiz sonuçları

Gruplar	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
A	29	66	4,3	57	11,4	0,00
B	30	52,6	4,6			

Eleştirel düşünme ölçeği sontest sonuçları

Farklı yazma aktivitesi gerçekleştiren A grubu ve laboratuvar raporu yazma aktivitesini gerçekleştiren B grubuna uygulanan eleştirel düşünme sontest puanlarının bağımsız t testi analiz sonuçları Tablo 7'de verilmiştir. Tablo 7'deki veriler incelendiğinde A grubunun eleştirel düşünme testi ortalama puanı 210; B grubunun ise 202'dir. Grupların eleştirel düşünme öntest puanları arasında bağımsız-t testi analiz sonuçlarına göre anlamlı bir farklılık yoktur ($t_{(57)} = 1,8$; $p=0,66$; $p>0,05$).

Tablo 7. Eleştirel düşünme öntestinden elde edilen puanların bağımsız- t testi analiz sonuçları

Gruplar	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
A	29	210	13,5	57	1,8	0,66
B	30	202	18,3			

Başarı sontest sonuçları

Öğretmen adaylarının hem deney hem de kontrol grubuna uygulanan başarı sontest puanlarının bağımsız t testi analiz sonuçları Tablo 8'de verilmiştir. Tablo 8'deki veriler incelendiğinde A grubunun kavram sorularında ortalama puanı 83,0; kontrol grubunun ise 63,0'dir. A ile B grubunun ortalama puanları arasında A grubu lehine bir fark vardır. Ve bu fark istatistiksel olarak bağımsız t testi analizine göre istatistiksel olarak anlamlıdır ($t_{(57)} = 0,8$; $p=0,38$; $p<0,05$). Başka bir ifadeyle A grubu B grubundan sontestte daha başarılıdır.

Tablo 8. Başarı testi sorularının sontestinden elde edilen puanların bağımsız- t testi analiz sonuçları

Gruplar	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
A	29	83,0	8,2	57	6,7	0,00
B	30	63,0	13,7			

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmanın amacı, geleneksel laboratuvar raporu yazma ile farklı öğrenme amaçlı yazma aktivitelerinin fen bilgisi öğretmen adaylarının akademik başarılarına, laboratuvar tutumlarına ve eleştirel düşünme becerilerine etkisini araştırmaktır. Öğretmen adaylarının ön test başarı, tutum ve eleştirel düşünme puanları üzerine yapılan bağımsız gruplar t testi analizleri A ve B grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığını göstermiştir. Diğer yandan ünite sonunda uygulanan ve konu tabanlı olan son-test başarı verilerinin t testi analizleri, A ve B grupları arasında A grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğunu ortaya koymuştur [$t(57) = 6,7$, $p < 0.05$]. Başka bir ifadeyle farklı yazma aktivitesi gerçekleştiren grup, laboratuvar yazma aktivitesini gerçekleştiren gruptan daha başarılıdır. Ulaşılan bu sonuç birçok kişinin yaptığı çalışma ile de paralellik göstermektedir (Günel, Hand ve Prain, 2007; Günel, Hand ve Mc Dermott, 2009; Günel, 2009; Tynjala, 1998; Hand & Prain, 2002; Mason ve Boscolo, 2000). Farklı yazma aktivitesi gerçekleştirme, öğrencilerin konuları daha iyi öğrenmelerini sağlamış (Tynjala, 1998; Hohenshell vd, 2004), bilgiyi daha iyi yapılandırmalarına izin vermiş olabilir (Yıldız ve Büyükkasap, 2011; Uzoğlu, 2012). İfade edilen bu etkenler farklı yazma aktivitesini gerçekleştiren öğrencilerin laboratuvar yazma aktivitesini gerçekleştiren öğrencilerden daha başarılı olmalarını açıklayabilir. Diğer yandan eleştirel düşünme testinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark çıkmamıştır. Fark çıkmamasının nedeni bireylerde eleştirel düşünmenin gelişebilmesinin uzun bir süreci gerektirmesi görülebilir.

Ayrıca konu sonunda uygulanan laboratuvar tutum ölçeği son-test verilerinin t testi analizleri, A ve B grupları arasında A grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğunu ortaya koymuştur [$t(57) = 11,4, p < 0.05$]. Ulaşılan bu sonuç Uzoğlu (2012)'nin ulaştığı sonuç ile farklılık göstermektedir. Bunun nedeni de bu çalışmanın 12 hafta, Uzoğlu(2012)'nin yaptığı çalışmanın ise 4 hafta sürmesinden kaynaklanabilir. Pozitif tutumun gelişebilmesi uzun bir süreyi gerektirebilir. 12 hafta pozitif tutum için yeterliyken 4 hafta yeterli olmayabilir.

Bu çalışmanın ve bu konuda yapılan diğer çalışmaların sonucu olarak öğretmenlerin sınıf ortamında farklı öğrenme amaçlı yazma aktivitelerini kullanmaları onlara birçok açıdan fayda sağlayacaktır. ğrenme amaçlı yazma aktiviteleri, öğrencilerin öğrenmelerine katkıda bulunmanın yanında, onların derse karşı pozitif tutum geliştirmelerini sağlayabilecektir.

Kaynaklar

- Alvermann, D. E. (2004). Multiliteracies and self questioning in the service of science learning. In W. Saul (Ed.), *Border Crossing: Essays on Literacy and Science*. Newark, DE: International Reading Association.
- Atila, M. E., Günel, M., & Büyükkasap, E. (2010). Betimleme Modlarının Öğrenme Amaçlı Yazma Aktiviteleri Üzerisindeki Kullanım Varyasyonlarının İlköğretim Kuvvet ve Hareket Konularının Öğrenimi Üzerine Etkisi, *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 7(4), 113-127.
- Bereiter, C., & Scardamalia, M. (1987). The Psychology of Written Composition. *The Psychology of Education and Instruction Series*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers, Suite 102, 365 Broadway, Hillsdale, NJ 07642.
- Demirbağ, M. (2011). Argümantasyon tabanlı bilim öğrenme yaklaşımının kullanıldığı fen sınıflarında modal betimleme eğitiminin öğrencilerin fen başarıları ve yazma becerilerine etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kırşehir.
- Driver, R., Asoko, H., Leach, J., Mortimer, E., & Scott, P. (1994). Constructing scientific knowledge in the classroom. *Educational Researcher*, 23 (7), 5-12.
- Emig, J. (1977). Writing as a Mode of Learning. *College Composition and Communication*, 28, 122-128.
- Garbett, D. (2011). Constructivism Deconstructed in Science Teacher Education. *Australian Journal of Teacher Education*, 36 (6), 36-49.
- Gere, A.R. (1985). Roots in the Sawdust: *Writing to learn across the disciplines*. Urbana, IL: NCTE.
- Galbraith, D. (1999). Writing as a knowledge-constituting process. Knowing what to write: conceptual processes in text production. *Studies in writing ; v. 4* (pp. 139-160). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Günel, M., Atila, E., & Büyükkasap, E. (2009). Farklı Betimleme Modlarının Öğrenme Amaçlı Yazma Aktivitelerinde Kullanımlarının 6. Sınıf Yaşamımızdaki Elektrik Konusunun Öğrenimine Etkisi. *İlköğretim Online*. 8(1), 183-200.
- Günel, M., Hand, B., & Gündüz, Ş. (2006). Comparing Student Understanding of Quantum Physics When Embedding Multimodal Representations into Two Different Writing Formats: Presentation Format Versus Summary Report Format. *Inc. Sci Ed*, 90, 1092– 1112.
- Günel, M., Hand, B. and Prain, V. (2007). Writing For Learning In Science: A Secondary Analysis of Six Studies International Journal of Science and Mathematics Education, 5, 615–637.
- Günel, M., Uzoğlu, M. & Büyükkasap, E. (2009). Öğrenme amaçlı yazma aktivitelerinin kullanımının ilköğretim seviyesinde kuvvet konusunu öğrenmeye etkisi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29 (1) 379-399.
- Günel, M., Hand, B. & Mc Dermott, M. (2009). Writing for different audiences: effects on high-school students' conceptual understanding of biology. *Learning and Instruction*. 1-18.
- Günel (2009). Bilişsel süreç ve ilköğretim bilim eğitiminde öğrenme amaçlı yazma. *Elementary Education Online*, 8(1), 200-211, 2009.
- Hand, B. & Prain, V. (2002). Teachers implementing writing-to-learn strategies in junior secondary science: a case study. *Instructional Science Education*, 86, 737–755.
- Hand, B., Yang, O.E.M. & Bruxvoort, C. (2007). Using writing-to-learn science strategies to improve year 11 students' understandings of stoichiometry. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 5, 125-143.
- Hand, B. & Choi, A. (2010). Examining the impact of student use of multiple modal representations in constructing arguments in organic chemistry laboratory classes. *Res Science Education*, 40, 29–44.
- Hohenshell, L., Hand, B. & Staker, J. (2004). Promoting conceptual understanding of biotechnology: writing to a younger audience. *The American Biology Teacher*, 66(5) 333-338.
- Kieft, M., Rijlaarsdam, G. & Bergh, H.B. (2006). Writing as a learning tool: testing the role of students' writing strategies. *European Journal of Psychology of Education*, 11(1) 17-34.
- Klein, P.D. (1999). Reopening inquiry into cognitive processes in writing-to-learn. *Educational Psychology Review*, 11, 203-270.
- Klein, P.D. (2000). Elementary students' strategies for writing-to-learn science. *Cognition and Instruction*, 18, 317–348.
- Klein, P.D. (2004). Constructing scientific explanations through writing. *Instructional Science*, 32, 191–231.
- Kökdemir, D. (2003). Belirsizlik Durumlarında Karar Verme ve Problem Çözme. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. Langer, J. A., and Applebee, A. N. (1987). *How writing shapes thinking: A study of teaching and learning*. Urbana, Ill.: National Council of Teachers of English.
- Levin, T., & Wagner, T. (2006). In their own words: Understanding student conceptions of writing through their spontaneous metaphors in the science classroom. *Instructional Science*, 34, 227–278.
- Mason, L. & Boscolo, P. (2000). Writing and conceptual change. what changes?. *Instructional Science*, 28(3) 199-226.
- Prain, V. & Hand, B. (1999). Students Perceptions of Writing for Learning in Secondary School Science.

- Science Education*, 83: 151-162.
- Rivard, L. P. & Straw, S.B. (2000). The effect of talk and writing on learning science: an exploratory study. *Science Education*, 84, 566–593.
- Tynjala, P. (1998). Writing as a tool for constructive learning: Students' learning Experiences During An Experiment. *Higher Education*, 36, 209–23
- Uzoglu, M., Günel, M., & Büyükkasap, E. (2008, Ağustos). *Öğrenme amaçlı yazma aktivitelerindeki varyasyonun ilköğretim seviyesinde fen konularını öğrenmeye etkisi*. VIII. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi'nde sunulan bildiri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Uzoğlu, M. (2010). Öğrenme amaçlı yazma aktivitelerinin kullanımının ilköğretim seviyesinde kuvvet ve madde ünitesini öğrenmeye etkisinin araştırılması. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Uzoğlu, M. (2012). The effect of keeping journal on the 7th grade students' achievements, and the attitudes of science and technology while learning the particle structure of matter and its features. *Energy Education Science and Technology Part B: Social and Educational Studies*, Special issue, 890-895.
- Yalvaç, B & Sungur, S. (2000). Fen bilgisi öğretmen adaylarının laboratuvar derslerine karşı tutumlarının incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 56-64.
- Yazıcı, E. & Uzoğlu, M. (2012). 6. Sınıf Kuvvet ve Hareket Ünitesinde Öğrenme Amaçlı Yazma Aktivitesi ile Animasyon Yönteminin Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına Etkisinin Karşılaştırılması. X. Ulusal fen bilimleri ve matematik eğitimi kongresi bildiri özetleri, Niğde, Sayfa. 224.
- Yıldız, A. (2012). Prospective Teachers' Comprehension Levels of Special Relativity Theory and the Effect of Writing for Learning on Achievement, *Australian Journal of Teacher Education*: Vol. 37: Iss. 12, Article 2.
- Yıldız, A. & Büyükkasap, E. (2011). Prospective teachers' levels of understanding Heisenberg uncertainty principle and the impact of writing activities for learning purposes on academic success. *Journal of Turkish Science Education*, 8 (4), 134-148.

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun'da Şiirin İzleri

Geliş Tarihi: 27.03.2014
Kabul Tarihi: 08.05.2014

Yeliz GENÇASLAN*

Öz

Duygu ve düşünceleri dile getirmede önemli bir kültürel değer olan şiir, Türk edebiyatının zengin öğelerinin başında yer alır. Büyük bir edebiyata sahip olan Türk halkı da şiir geleneğine tarih boyunca yakın durmuştur. Şiirle aşkını dile getirmiş, şiirle ağlamış şiirle gülmüş, acılarını ve kahramanlıklarını şiirle yaşamıştır. Bu çalışmada da cumhuriyetin ilk yıllarında Giresun'da yayımlanan İzler dergisinden hareketle Giresun şiirleri incelenmiştir. Bu bağlamda İzler dergisinde yer alan şiirler taranmış ve bu şiirler arasından seçilen örnekler çeşitli açılardan ele alınmıştır. Bunun yanı sıra Giresunlu bir şair olan Can Akengin'in İzler'de yer alan bazı şiirleri de bu çalışmaya dâhil edilmiştir. İncelenen şiirlerden hareketle Giresun şiirinin *memleket edebiyatı* çizgisinde gelişen zengin bir kültüre sahip olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Giresun şiiri, Can Akengin, memleket edebiyatı, İzler dergisi.

The Traces of Poetry in Giresun in the Early Years of the Republican Period

Abstract

Poetry which is an important cultural value in expressing feelings and thoughts is on the top of Turkish Literature's richest items. Turkish people, who have a great literature, have always been close to poetry tradition along their history. They expressed their love with poetry, they cried and smiled with poetry, they lived their pain and legends with poetry. In this work, Giresun Poetry, which goes back to the first years of Republic and was published in "İzler The Magazine" in Giresun, has been investigated. For this purpose; all the poems, published in "İzler-The Magazine", were scanned and some of them were handled with different points of views. Therefore, some poems of Can Akengin, who is a poet from Giresun, which were published in "İzler-The Magazine", have been included in this work. With the investigation of all these poems, it is decided that Giresun Poetry has a developing and rich cultural value in Turkish Literature.

Keywords: Giresun poetry, Can Akengin, literature of the country, İzler the magazine

---

* yeliz_gncaslan@hotmail.com.

Giriş

Şiir, insanın kalbinden geçenlerin dilde vücut bulmasıdır. Dokunulamayan, anlaşılamayan duyguların kelimeler dünyasındaki var olma çabası, şiiri insana insanı da şiire yakınlaştıran bir özelliktir. Şiir, insanların sevinçlerini, kederlerini anlattıkları, âşıkların kendilerine bile söylemekte zorlandıkları, gizledikleri duygularını meftun oldukları güzele ilan ettikleri, milletlerin ise kahramanlıklarını paylaştıkları böylece ortak bir paydada buluştukları yerdir.

Şiirin oluşmasında en önemli kaynak olan dil ise duygu ve düşüncelerimizi besleyen verimli bir topraktır. Geçmişten geleceğe doğru sonsuzu kucaklayan bir dünya olan dil aracılığı ile şiirler doğdukları dönemden çok daha sonrasına ulaşarak gelecek nesillere kadar uzanırlar. “*Sadece estetik gayeler ile kaleme alınmış olsa bile, her şiir, mahsulü olduğu cemiyete bir şeyler anlatma, bir şeyler hissettirme amacındadır. Şair kendisi için yazan, yazdıklarını sadece kendisi okuyan bir sanatçı değildir. O ait, olduğu topluma, sanatçı duyarlılığı ile önderlik etme durumundadır. Millet hayatına görülen dini, siyasi, içtimai, iktisadi ve kültürel değişiklikler zaman içinde edebi eserlere yansımış ve her devrin sanat mahsulleri öncelikle kendi nesillerine hitap etmişlerdir.*” (Kaplan, 2006: 5). Durmadan değişen ve gelişen hayat gibi şiirler de değişmiş farklı yönere doğru akmıştır. Aynı zamanda da şiirlerin anlatmak, paylaşmak istediği duygu ve düşünceler hem kendi dönemlerinde okunmuş hem de yüzyılları aşarak yeniden okunabilme, hissedilebilme şansına sahip olmuştur. Bu özelliğiyle şiirler farklı coğrafyalarda farklı zamanlarda okunsalar bile okuyucunun bir şeyler bulabildiği, edebiyatın hassas ve kıymetli bir türüdür.

Ortaya çıkışından günümüze gelinceye kadar birçok değişikliğe uğrayan Türk şiiri, Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla birlikte ağır, süslü ve kapalı yapısından sıyrılarak sade, anlaşılır ve daha milli bir hale gelmiştir. Tam da bu dönemlerde ortaya çıkan milli edebiyat ile cumhuriyet dönemi şiiri arasında değerlendirebileceğimiz Giresun şiiri de her iki dönemin özelliği olan günlük konuşma dilinde yazılmıştır. Cumhuriyet döneminin başlıca özelliklerinden biri, her alanda olduğu gibi edebiyat alanında da dikkatlerin Anadolu'ya yönelmesidir. Bir Anadolu dergisi olan İzler'de de görüldüğü gibi bazı şiirler Anadolu insanının kullandığı yerel dil özelliklerine göre yazılmıştır.

Cumhuriyet devrinde gelişen *memleket edebiyatı* anlayışının Anadolu'daki temsilcisi olan İzler¹ dergisi, Giresun'da 1924- 1927 yılları

---

¹ Daha geniş bilgi için bk. Yeliz Gençaslan, *İzler Mecmuası Üzerine Bir İnceleme, Açıklamalı Dizin ve Seçilmiş Metinler*, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.

arasında yayımlanmıştır. Kültür, sanat ve edebiyat dergisi olan İzler yirmi yedi sayı çıkmıştır. Başlangıçta gençlerin bir araya gelerek kurdukları Giresun Bilgi Yurdu'nun yayın organı olarak faaliyet gösteren İzler, sonraları Bilgi Yurdu'ndan ayrılarak bir süre daha çıkmaya devam etmiştir. Ayda iki defa yayımlanan dergi, genç kadrosuyla döneminde ilgi görmüştür. Cumhuriyetin ilanından kısa bir süre sonra yayın hayatına giren İzler dergisinin yayın politikası, Giresun'a hizmet etmektir. Yayımladıkları yazılarla halkı bilinçlendirmeyi, onlara yardım etmeyi, sosyal ve kültürel yönden Giresun'u geliştirmeyi amaçlamışlardır. Aynı zamanda yeni Cumhuriyet'i ve ilkelerini tanıtmaya görevini de üstlenmişlerdir.

Dergide kültür, sanat, edebiyat, spor, sağlık, inanç yapısı² ile ilgili yazılar ve Giresun'la çevre illerden haberler, bulunmaktadır.

İzler'in yazar kadrosunda Giresun'un önde gelen önemli isimleri yer almaktadır. Oldukça geniş bir yazar kadrosuna sahip olan İzler, yirmi yedi sayı gibi küçük bir hacimde çıkmasına rağmen her sayısında kadrosuna yeni isimleri de ekleyerek yayın hayatını sürdürmüştür. Sonuç olarak söyleyebiliriz ki İzler dergisi, Giresun'u kültürel bakımdan geliştirmek, Giresun'a daha modern bir kimlik kazandırmak amacıyla hareket eden bir yaygın organıdır.

“İzler Mecmuası, şiir bakımından oldukça zengin ve doyurucu bir mecmuadır. Şiirsiz yayımlanan sayı yoktur. Bu durum mecmuanın şiire ne kadar büyük önem verdiğinin göstergesidir. Mecmuada hemen hemen her konuda yazılmış şiire rastlamak mümkündür. İzler'de tercüme hariç elli iki farklı şairin toplam 195 şiiri yayımlanmıştır.” (Gençaslan, 2013: 20-21). Dergide şiirlerine en çok rastlanan isim Can Akengin'dir. Dergi sayfalarında yeni yeteneklere yer vermiştir. Bunlardan biri de Hasan İzzettin Dinamo'dur.³ İzler dergisinde yer alan şiirlerde ağırlıklı olarak aşk, kadın, ayrılık, tabiat konuları işlenmiştir. Bunun yanı sıra dergide sosyal eleştiri olarak değerlendireceğimiz konulara, cumhuriyet ve Atatürk'e dair yazılmış şiirlere de yer verilmiştir. Bazı şiirler divan edebiyatı geleneğinde var olan beyit esasına dayalı ve aruz vezniyle yazılmış olsa da dergide genel olarak hece ölçüsü kullanılmış, sade ve zaman zaman da mahalli dilde şiirler yazılmıştır.

² Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Yeliz Gençaslan, “Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Giresun Kültürünün İzleri: İzler Dergisi” Geçmişten Günümüze Giresun'da Dinî ve Kültürel Hayat I Sempozyumu (25-27 Ekim 2013)

³ Daha geniş bilgi için bk. Hatem Türk, “Ahanda'dan Karacaahmet'e Bir Şiirin Öyküsü: Hasan İzzettin Dinamo'nun Şiirleri”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, Giresun, 2013.

Giresun Şiirinde Can Akengin

Giresun'da şiir denince akla gelen isimlerin başında yer alan Can Akengin, Giresun'da kültür ve sanat hayatının belirleyicilerinden biri olmuştur. Yazdığı şiir ve nesirlerinde Giresun yerel dilini ve mahalli söyleyişlerini sıklıkla kullanarak önemli bir farkındalık yaratan şair, bu özelliğiyle oldukça dikkat çekmiştir:

*“Baygım.. köyden ünü..
Tahammülün yok mümkünü;
Kollayıp bir tenha günü,
Saracağım apansızın!
-Ürseterek-⁴”* (Can, 1926: 9).

Giresun'da sevilen isimlerin başında yer alan Can Akengin, birçok yazar ve şairin örnek aldığı bir isim olmuştur. Ölümünden sonra da Giresun kültürüne kazandırdıklarıyla beraber kendinden sonrakilere rehberlik etmiştir. Yaşadığı dönemde ve daha sonrasında birçok dergi ve gazetede Can Akengin'i öven, onu saygıyla anan yazılara yer verilmiştir. Yöneticiliğini yaptığı İzler dergisinde de ona ithafen yazılmış pek çok şiir bulunmaktadır. Can Akengin'le aynı yıllarda İzler'de şiirlerini yayımlayan Memduh Necdet⁵, şaire o kadar candan bağlıdır ki şairi ziyarete gittiği bir gün onu odasında bulamayınca çok üzülür, bu yüzden ağlamak ihtiyacı hissettiğini dile getirir:

*“Ruhuma çöktü hemen ağlamak ihtiyacı,
Oturup bir köşede ağladım acı acı
O zaman anladım sen varsan ben varım
Seni görmezsem bedbaht, görürsem bahtiyarım.”* (Memduh Necdet, 1926: 8).

1892 yılında Giresun'da doğan şair ilk ve orta eğitimini burada aldıktan sonra Trabzon ve İstanbul'da lise eğitimini tamamlamıştır. İstanbul Darülfünun Edebiyat Fakültesine gitmiş fakat eğitimini yarıda bırakıp Bursa'da akrabalarının yanına yerleşmiştir. Giresun'a döndükten sonra da uzun süre kalmayıp yine gurbete giden Can Akengin, memleketine ve ailesine olan hasretini şiirlerinde dile getirmiştir:

---

⁴ Ürs etmek: İsrar etmek, mahalli tabire çekecek ürsü hatırlanırsa bunun çok yerinde ve kuvvetli bir tabir olduğunu sanıyoruz.

⁵ Memduh Necdet Otoman, 1924- 1928 yılları arasında Giresun'da doktorluk yapmıştır. Aynı zamanda şiir ve yazılarıyla döneminde Giresun'da dikkat çeken isimlerden biri olmuştur. İzler dergisinde de birçok şiir ve yazısı bulunan Memduh Necdet'in Can Akengin'le yakın bir arkadaşlığı olmuştur. Memduh Necdet'in şiirlerini bir araya toplayan kızı, kitabında Can Akengin'le babasının arkadaşlıklarından bahsetmiştir. Daha geniş bilgi için bk.: Özcan, Turan Necdet, (2012), Dr. Memduh Necdet Otoman Sabah Yıldızı, İstanbul: Boyut Yayınları.

*“Yad, ellerde kaldım kimsesiz çok çetin;
Yıllardır kaldım kurtulmadım elinden bu mihnetin...
Soruyorlar ki: “neden uçuktur benzin, betin?”*

Yanarken içinde ben bu cehennem gurbetin.” (Akengin, 1924: 9)

Can Akengin, “*Öğrencilik yıllarında yayın faaliyetine başlamış 1910 yıllarında çıkan Giresun, daha sonra Karadeniz gazetelerinde okuyucularla buluşmuştur.*” (Elmas, 2008: 578). Giresun'da bulunduğu mübareke yıllarında Işık dergisinde şiir ve yazıları yayımlanmıştır. Cumhuriyetin ilanından kısa bir süre Giresun'da kurulan Bilgi Yurdu'na başkanlık yapan şair, 1924- 1927 yılları arasında yayınlanan İzler dergisinde hem yöneticilik yapmış hem de şiir ve yazılarını burada yayımlamıştır.

Can Akengin 1923 yılında, geri kalan tüm hayatını etkileyecek olan, büyük bir kayıp yaşamıştır. Bursa'da yaşadığı yıllarda âşık olduğu nişanlısını, evlenme hazırlıkları yaptığı sırada veremden kaybetmiştir. Yaşadığı bu acıyı şiirlerinde de sıkça dile getirmiştir:

*“Ne onulmaz derdim var
Yatarken Bursa'da yar
Benim için bu elde
Nefes almak bile ar.
Cihan karşımda dursa,
İter gelirim Bursa
Sen anneme bağışla,
Ayrılık çok kusursa.”* (Can, 1925: 7).

“Nişanlısını kaybeden Can, Giresun'a dönmüştür ve durmadan çalışmaya başlamıştır. Fakat aynı yıllarda İzler'de yayımladığı şiirlerinde gördüğümüz gibi büyük bir ıstırap ve ayrılık acısı yaşamaktadır. Bu acının da tesiriyle kentten uzaklaşıp daha çok Şebinkarahisar ve Alucra'da yaşamıştır. Çalışmalarına buradan devam etmiştir. Daha sonraları da hiç evlenmemiştir.” (Gençaslan, 2013: 16). Giresun'da bulunduğu zamanlarda ve Giresun'dan uzakta gurbette yaşadığı yıllarda Can, hep yalnız olmayı tercih etmiştir. Bir yerde sabit kalmayıp sürekli gezip farklı mekânlarda acılarını unutmaya çalışan şair, şiirlerinde yaşadığı gurbetin ve yalnızlığın acısını anlatmıştır:

*“Her yerde yapayalnızım
Dinmeyecek ah sızım
Gurbet diyarı için
Hasret çeken bahtsızım.* (Can, 1925: 7).

Nişanlısını kaybettiikten sonra yazdığı şiirlerini İzler'de yayımlayan şairin şiirleri incelendiğinde, yaşadığı acının da etkisiyle şiirlerinin konuları genellikle gurbet, ayrılık acısı, ölüm, ıstırap olmuştur:

*“Gözyaşıyla bu “Can” çimse;
Dönüp bakmaz hiç kimse.
Yıldırımlar gibi çarptı,
Her kime ben “yar” dedimse.. (Can, 1926: 4).*

Yaşadığı kayıptan sonra perişan olan şair, eskisi gibi değildir artık. Yalnız yaşayan ve her şeyden kaçan şair, bu yüzden olacak ki herkesin arkasından konuştuğunu, adının kötü anıldığını düşünmektedir:

*“Can” dan yaka silken canım,
Hani, noldu adım sanım?
“Baştan çıkmış haylaz” diye,
Şom dillerde bir destanım. (Can, 1926: 6).*

Şair şiirlerinde çoğu kez ölmek istediğini dile getirmiştir, öldüğü zaman çektiği acıların son bulacağını düşünmektedir:

*“Allah ne der ki... varayım;
Şöyle bir kez yalvarayım:
Güzelinden hayr yoksa
Kefen bari ver sarayım!”” (Can, 1926: 4).*

Bu hissi bazen öyle yoğun yaşamıştır ki annesine bile ölmek arzusunda olduğunu söylemiştir:

*“Tesellin hep kalsın sana,
Bu acılar yetti “Can” a..
Öp de beni kana kana,
Tezinden ölüm seçeyim,
Bekler durur sevdiğim..” (Can, 1926: 4).*

Şairin yaşadığı acı, kederli hayat bazen onu isyana kadar sürüklemiştir. Bazı şiirlerinde Can, Allaha isyan edercesine haykırışlarda bulunmuştur:

*“Niçin geldim dünyaya? Madem gülmek yasaktı..!
Henüz körpe, filizken hicran beni yaktı” (Akengin, 1924: 9).*

*“Çal, delikanlı çal! Aşınasayım,
Bu aşkı yaratan Rabbe asiyim!*

...

*Çal, delikanlı çal! Bugün içim dar,
Güzeli yaratan Rabbe hıncım var!” (Can, 1926: 4).*

Can Akengin'in uzun süren gurbet yaşamı ve yaşadığı acılar annesini de çokça üzümüştür. Böyle bir üzüntüye sebep olduğu için kendisi de üzülen Can, zaman zaman annesiyle şiirleri aracılığıyla dertleşmiştir:

*“Yalvarırım anne bana,
Açma düğünlerden yana..
Ne haldeyim bir baksana,
Benden farkı yok delinin;*

Toprakta beyaz gelinin...” (Can, 1926: 4).

Şair, yazar, tiyatrocu, yönetici ve iyi bir gözlemci olan yaşadığı ve yaşayamadığı her şeye rağmen sürekli çalışan fakat hayatında hep yalnız olmayı tercih eden Giresun'un büyük şairi Can Akengin, 1942 yılında elli yaşında hayatını kaybederek çok sevdiği ve bir an önce kavuşmak istediği sevgilisine kavuşmuştur. Giresun halkı tarafından sevilen ve ilgi gösterilen bir şair olan Can Akengin'in geriye miras olarak bıraktığı şiir ve yazılarına sahip çıkmanın yanı sıra ona saygı ve bağlılık bugün de Giresun'da devam etmektedir ki adı, bir kültür ve sanat merkezinde yaşatılmaktadır.

Giresun Şiirinde Sevgili

Türk edebiyatında şiir türünün en önemli ve vazgeçilmez ögesi olan sevgili, Giresun şiirinin de baş kişisidir. Sevgili, şiirlere güzelliğiyle konu olduğu kadar aynı zamanda da aşığa hüznü veren ve kavuşma hasretiyle beklenen kişi özellikleriyle de sıkça işlenmiştir. “*Sevgilinin özellikleri içinde acı ve ızdırıp verici oluşu başta gelir.*” (Pala, 2008: 402). Sevgili aşığa yüz vermez, onu görmezden gelir, bu dertle yanan âşık da perişan haldedir ve acı çeker:

“Gülizar! Gülizar! Melek Gülizar!

İçimde bir acı, hain sızı var;

Kalbimde onulmaz yaralar kanar;

Ben gülmek isterim gözlerim ağlar;

Hasret beni yaktı yeter Gülizar!

Günden güne halim beter Gülizar!.” (H (ha)., Rüstü, 1925: 12).

Sevgiliyi hasretle bekleyen âşık, acı çekmesine rağmen sevgilinin kalbinden gitmesini ve onun yerine başkalarının kalbine girmesini de istemez:

“İstemem istemem gitme gitme gel,

Yine gözyaşların aksın durmasını

İstemem istemem, bir yabancı el

Kalbime bir başka hançer vurmasın..” (Bekir Suküti, 1924: 7).

Diğer taraftan sevgiliden ayrılan âşık ise çektiği acıya sebep arar ve en sonunda sebep olarak Karadeniz'i gösterir:

“Ayrılık acısı vurup bitirdi,

İçimde ağlayan âşık garibi!

Ey ruh hayatım, ne çare şimdi;

Bizleri ayıran şu Karadeniz...” (Hüseyin İhsan, 1924: 9).

İncelenen Giresun şiirlerinde sevgili yüceltilmiştir. Sevgilinin özellikleri arasında gözlerinin güzelliğine, bakışlarındaki türlü manalara dikkat çekilir. Sevgilinin gözleri, bakışları âşığın aklını başından alır, kalbinde yaralar

açar. Bu dertten muzdarip olan âşık halinden şikâyet eder:

*“Aklımı başımdan alan gözlerin,
Kalbime ateşler saçan gözlerin.
İçimde bir yara kalan gözlerin,
Hasılı o yalan yalan gözlerin,
Evimden barkımdan edecek beni.
Sevmemek sevmekten daha iyi seni.”* (Memduh Necdet, 1924: 8).

Sevgiliden ayrılmak zorunda kalan âşık ise kendini şu şekilde anlatır:

*“Senden ayrıldığım o günden beri,
Oyuyor içimi hain bir sızı;
Hisalim deripte, ben bir serseri
Ey sevda ilinin en güzel kızı...”* (Galip Kenan, 1925: 4)

Âşık, her daim sevgiliyi bekleyendir. Göremeyince telaşlanır, mutsuz olur. Onu tam göreceği sırada mutlu olacakken sevgilinin yüzündeki hafif bir gölge aşığı yine mutsuz eder, onu meraklandırmaya yeter. Nazlı, nazenin sevdiğini mutsuz gören âşık, mutsuzluğunun nedenleri merak eder ve ona ithafen sorar:

*“Solgun menekşeler gibi solmuş yüzün neden!
Gülden güzel dudaklara bilmem hüzüün neden!..
Kalbin geniş denizlere benzer bu gün neden?...
Coşkun gönüllü sevgili ey yasemenli kız...”* (Salim Süha, 1925: 4).

Âşık, kendisindeki şairlik ilhamını, sevdiği kadından aldığını düşünür ve eğer şairse bunun tek nedeni sevgilidir, ona duyduğu aşktır:

*“Bu bir ruh her şey ondan zahir
Bu bir güldür, bir hüzüün, şevk arar;
Şair ruhu, onunla beraber!
Nasıl yazmaz şair ona dair,
Ki: sayesinde olmuş bir şair!...”* (Hasan Tahsin, 1925: 8).

Sevgili aşığa daima naz eder. Güzeller güzeli sevdiğinin tatlı bakışlarında yanan ve nazdan usanan âşık sevgiliye sorar:

*“Dedim güzel kız yetmez mi bu naz
Süzüldü çapkınca dedi bu çok az
Uğrunda sevdalı yaşadım bu yaz.
Gönlümden son kalan aşkı yadigâr kalmış.”* (Salim Süha, 1925: 5).

Kalbi kırık şair, sevda yolunda bir serseridir. Âşık olduğu canan yüzünden de dillere düşmüştür:

*“Hey Tahsin; namazım sevmek canı,
Sevmekle kaimdir, hayat canı,
Kalbim olunca, bir güzelin hanı,
Nihayete uğradım düştüm ben dile!”* (Hasan Tahsin, 1925: 11).

Âşık, aşk derdinden yansa tutuşsa, sevgilinin onca eziyete rağmen bütün dertlerine ilaç olarak yine sevgiliyi görür:

*“Pist!.. pist!.. Haydi benim aç
Bilmiyorum saat kaç...
Kalbimin sancısına
Sensin “birebir” ilaç.”* (Can, 1926: 5).

Şair içindeki aşk yangınına bazen o kadar abartır ki aşkını sıcak esen rüzgârlara benzetir:

*“Aşkının farkı yokmuş çöldeki sam yelinden
Yakarmış alev gibi, kalpleri temelinden.”* (Memduh Necdet, 1926: 6).

Giresun şiiirlerinde anlatılan sevgili güzeldir, saçları uzun ve gözleri siyahtır. Bunların dışında güzeller güzeli sevgilinin bir diğer özelliği de bütün mahallenin ona âşık olmasıdır. Bütün erkekler onun etrafında pervanedir, herkes onun hakkında konuşmaktadır:

*“Nerde isen bütün halk oraya akarmış
Kime gülsen ismine “bahtiyar”mış.”* (Memduh Necdet, 1926: 6).
*“Peçen durmaz hiç inik,
Çok körpesin çok ilik.
İskarpinin sekiyor
Yollarda minik minik.”* (Can, 1926: 28).

Ünü tüm mahallede yayılan kızı, başka dillerden dinleye dinleye âşık olan şair, sanki bir masalın içinde olduğunu hisseder:

*“Meskeninmiş Çal Dibi
Titriyorum dal gibi;
Âşık oldum kulaktan
Kız sana masal gibi!”* (Can, 1926: 10).

Mahallesinde güzel bir kıza tesadüf eden şair, yüz vermediği için üzülür onu vefasızlıkla suçlar, zaten bütün mahallede de adı dolaşmaktadır:

*“... Gurur vermiş çarşafın,
Artık tanınmaz olduk.
Gezer durmadan lafın
Yabancı ağızlarda..
Allah'ım bu kızlarda*

Acaba vefa neden yok?!” (Can, 1926: 6). Bazen de âşık, eski sevgilisinden intikam almırışçasına, onun artık herkesin ağzında dolanan bir kadın olduğunu söyler:

*“Yıllarca dolaştı dillerde adın,
Şöhretin dünyaya gölgeler saldı;
Bana yadigâr ey güzel kadın!
Bir tutam saçından başka ne kaldı?”* (Bekir Sükûti, 1926: 11).

Sevgiliden ayrı, yalnız kalan ve bu yalnızlıktan perişan âşık, sevgilin yanında olmasını arzu eder:

*“Adam kimsesiz
Ağladım sessiz
Kuş bile durmaz
Yuvada eşsiz.”* (Mustafa Osman, 1926: 6).

Âşık, sevgiliye yakın olmak ister. Onun her an yanında yamacında nefes almasını arzu eder. Bu yüzden de sevgilinin bahçesindeki gülün yerinde kendisini hayal eder:

*“Bahçenizde bir gül olsam,
Sevdiğiniz sebil olsam,
Yazın açsam, kışın solsam?
Gelir beni yoklar mısın?*

Eğilimde koklar mısın?” (Memduh Necdet, 1926: 5).

Vuslata ermeyi bekleyen âşık, bu uzun bekleyiş yüzünden sevgiliden usanmıştır artık, onu kalbinden kovar:

*“Git kadın kalbime yaslanma istemem;
Yıllarca gelmesen bir daha gel demem;
Git kadın bakışın zehirli ok gibi
Kalbimde bir izin, bir yerin yok gibi.”* (Bekir Sükuti, 1926: 12).

Aşk derdinden hasta olan şair, sevgiliye seslenir:

*“Okudum hicranı yanık ney gibi,
Kaşların haktan kurulmuş yay gibi,
Yüzünde münevver parlak ay gibi.
Hastayım aşkınla acımaz mısın?
Gül olsam göğsünde taşımaz mısın?”* (Mustafa Osman, 1926: 9).

Kalbi kırık, acı çeken âşığın şiirlerde sevgiliyi bazen kâfire bazen âşığı baştan çıkararak bakışların sahibi olduğu için de şeytana, imansıza benzettiği de görülür:

*“Nasıl yandım o lem-i hüsnüne ta umk-ı kalbimde
Nesin, bilmem ki sen, bir nur musun, niran mısın kafır!”* (Mehmet Emin, 1925: 7).

*“Ey şeytan bakışlarla çıkıpta ava!
“Can”ı cennetten ayıran Havva!”* (Akengin, 1925: 10).

*“Fakat asil bu kızın,
Sözleri felaketti,
Beni de imansızın*

Gözleri harap etti.” (Memduh Necdet, 1925: 4). Bazen sevgilinin vefasızlığına üzülen şair, sevgiliye kahpe diye seslenir:

“-O Kahpeye-

“Kan ayaklı” değil–ey eli kanlı⁶!

Gönül kasırgası en doğru adın;

Yolunda dağ gibi kaç delikanlı

Devrildi de yine kanıksamadın!...” (Can, 1926: 3). Bazen de sevgili

aşığa yüz vermediği için şiiirlerde hain biri gibi görülür:

“Bilmedi “Can” nedir hık mık;

Kalbi açık, sözü açık,

Kız nafile bu hıçkırık.

- Hain “O” kim?

- Aynaya bak!” (Can, 1926: 9). Kalbi kırık, acı çeken aşığın

şiiirlerde sevgiliyi bazen kâfire bazen aşığı baştan çıkararak bakışların sahibi olduğu için de şeytana, imansız benzettiği de görülür:

“Nasıl yandım o lem-i hüsnüne ta umk-ı kalbimde

Nesin, bilmem ki sen, bir nur musun, niran mısın kâfir!” (Mehmet

Emin, 1925: 7).

“Ey şeytan bakışlarla çıkıpta ava!

“Can”ı cennetten ayıran Havva!” (Akengin, 1925: 10).

“Fakat asil bu kızın,

Sözleri felaketti,

Beni de imansızın

Gözleri harap etti.” (Memduh Necdet, 1925: 4). Bazen de sevgili,

aşığa yüz vermediği için şiiirlerde hain biri gibi görülür:

“Bilmedi “Can” nedir hık mık;

Kalbi açık, sözü açık,

Kız nafile bu hıçkırık.

- Hain “O” kim?

- Aynaya bak!” (Can, 1926: 9).

Sevgilinin çektirdiklerinden usanan âşık, bazen de nesin kimsin ki beni bu hale koyuyorsun diye sevgiliye sitemde bulunur:

“Deli oldum düştüm aşkınla hicre

Nasıl girdin önlümdeki şu fecre

Kaim olsun oturduğu o hüre,

Fakat sen, nihayet nesin ve kimsin!...” (Mustafa Osman, 1926: 6).

Sevgiliye duyulan karşılıksız aşktan usanan âşık ona isyan eder fakat bir yandan da sevgili yanlış anlayacak diye korkar:

“Sevgilim aşkımdan.. artık usandım..

Yok öyle değil.. darılma sakın!..

⁶ Kına yakmıştı

*Ölümlere kadar, ayrılmasam sandım,
Bana ince vücudun her şeyden yakın..*” (Ahmet Zuhuri, 1926: 15).

Sevgilisini görünce heyecanlanan, onun bulunduğu ortamlarda şaşkın bir halde ortada kalan âşık, hali harapken bir de sevgilinin bir gülüşüyle titremeye başlar:

*“Titriyordum o ela gözlere baktıkça bütün
Ne felaketti o gün halime sessiz gülüşün?..
Sanıyordum o dudaklar bana ölse gelecek!”* (Tahsin Bedri, 1926,

13). Kalbi kırık âşık bu halinin tek sebebi olarak sevgiliyi gösterir:

*“Bu onulmaz, bu derin
Yara senin eserin?
İçimde saplı kaldı
Hicran adlı hançerin!..”* (M. A(elif), 1926: 7).

Kimi zamanda kalbi kırık perişan âşık sevgiliye “git” der:

*“Git.. bakma derin derin.
Git.. yok kalbimde yerin
“Can”ı yare nezrettim;*

Dokunmayın ellerin.” (Can, 1926: 11). Bazen de sevgiyle meftun âşık ona gel diye seslenir:

*“Bir ateş ol yak beni,
Sade kül bırak beni,
Gözlerini süz de gel,
Gecede gündüzde gel.”* (Salim Süha, 1926: 15). Kendi kendine beklemekten bıkan âşık, şiir aracılığıyla sevdiğine mektup yazar ona randevu verir:

*“Seviyorum seni dert eder matem
Sözüm çok ciddidir aşkıma inan
Sakın mektubuma darılma Handan,
Yarın saat beşte beklerim seni!..”* (Galip Kenan, 1926: 9). Bazen de

âşık sevgiliyi on bir yıl geçmesine rağmen hala bekliyor olur:

*“Tahammül olur mu buna tam on beş yıl
Geçenler gün değil, hafta, ay değil,
Oldu ciğerimdeki yaralar dil dil,
Kanlar içime akar Fadime!*

Ahım seni bir gün yakar Fadime!” (İskender Haki, 1926: 13). Bu bekleyişler, âşık kalbinde onulmaz yaralar açar öyle ki şair intiharını bile düşünür:

*“Bağrımda açtığın yara her an genişliyor,
Gittikçe lakin ağrısı ta kalbime işliyor..
Bir intiharla birleşecek belki en sonu.*

*Ruhum hasta, işte vücudum hastadır.
Bir öyle macera ki bu, bir gün eğer onu
En taş yürekli insanı -anlatsam- ağlatır.*” (Rıfki Melûl, 1926: 6). Aşk
derdinden muzdarip âşık dağlara çıkmıştır, sevgiliyi terk etmiştir:

*“Dağ başlarında anmak için bir vefasız
Kâfi değil şu gönlümü yer yer saran sızı
Ummanların kenarına terk ettiğim kızı
Dağlarda gün gelir bulurum ihtimalidir
Gönlümde bir akarsuyun engin mealidir.”* (Orhan Şaik, 1927: 4). Âşık
sevgiliyi güneşin batışında anar:

*“Sor! Güneş batarken akla kim gelir?:
Yolunda muhabbetler sezdiğim gelir,
Bir zaman beraber gezdiğim gelir
Hatırlar ağlarım, bakar sulara”* (Orhan Şaik, 1927: 6).

Kaderin ona çektiği aşk acısından dert yanan âşık bazen de Allaha
isyan eder:

*“Dalgın sitemi kalbimi ezdi,
Başımda felaket ordusu gezdi,
Bilmem! Felek benden ne şüphe sezdi?*

Çal efem ağlayım sabaha kadar!

Beni şair yapan Rabbe kinim var..” (H(ha) Rüştü, 1927:

5).

Ölüm ayrılıkların en büyük ve acı olanıdır. Ölüm teması, sevgilinin son
nefesi, şiirlerde hüznü bir ağlayış gibi yer almıştır:

*“Bir gizli elem vardı gözlerinde
Sezmiştim o gün sevgili ah son nefesinde,”* (Galip Kenan, 1925: 3).

Güzel, neşeli günleri birlikte yaşadığı sevgilisinin ölümüne şahit olan âşık, onu
kendi elleriyle toprağa vermesinin üzüntüsünü yaşar:

*“Tam üç sene herkes bize “şen sevgili” derdi
Her göz bizi gizli bir tebessümle süzerdi.
Ah sevgimizin neşesi dillerde gezerdi*

Bir yaz günü heyhat onu topraklara gömdük.” (Galip Kenan, 1925:

10). Ölüm acıdır belki ama bazen de âşık ayrılığın ölümden de beter bir acı
olduğunu söyler:

*“Ateşli bir hisle titredi o an,
Bu gönül sazının en ince teli..
Vallahi ayrılık ölümden yaman,
Vefasız sevgili, güzel sevgili!”* (Eflatun Cem, 1926: 11).

Giresun Şiirinde Memleket Edebiyatı

İzler dergisinin 17. sayısında yayımlanan Refik Ahmet'in "Memleket Edebiyatı" başlıklı yazısı, yazarın öncelikle İzler'den akabinde de Can Akengin'in "Giresun Giresun" adlı şiirinden övgü dolu sözlerle bahsettiği bir yazıdır. Serveti Fünun dergisinin eski ve ağır havasından sıkıldığını dile getiren yazar, edebiyatın yeni ve taze nefeslere ihtiyacı olduğunu söyler. Yazara göre beklenen taze nefeslerden biri Anadolu'da yayımlanan ve edebiyat âleminde birdenbire herkesin dikkatini çeken İzler dergisidir. Refik Ahmet, içinde sıcak ve samimi hisleri uyandıran İzler dergisi hakkında önemli değerlendirmelerde bulunur. İzler'i "Mili Mecmua" hacminde güzel bulan yazar, memleket edebiyatı düşüncesi çerçevesinde İzler'den memnun kalmış olmanın vermiş olduğu mutlulukla bahsetmektedir. Kendisini "Anadolu'nun iyilik ve güzellik izleri" olarak yayın hayatına tanıtan İzler dergisi için Refik Ahmet bu sözden hareketle şöyle söyler: "*İyilik ve güzellik izleri... Bağrı yanık ana yurdun yürekler acısı bir hüsrân ve hicran ile merhum ve müştak olduğunu izler!*" (Refik Ahmet, 1926: 10).

Yazar öyle bir edebiyat oluşturmali ki bize memleketi sevdiresin, onu tüm kıymetleriyle yaşatsın görüşündedir. Bu nedenle de yazısında durmadan gerçek bir *memleket edebiyatına* atıfta bulunmaktadır: "*Bize memleket edebiyatı lazımdır. Bir edebiyat ki bize biri söylesin, bizim derdimizi, hüsrânımızı, hicranımızı ağlasın; ıstırabımızı bestelesin; bize sevdiresin.*" (Refik Ahmet, 1926: 10) diye söyleyerek memleket edebiyatı düşüncesini temellendirmektedir.

Yurdun çeşitli yerlerinde çıkan gazete ve dergilerin kendilerinden bekleneni yapamadıklarını düşünen Refik Ahmet, İzler için aynı şeyi düşünmemektedir. İzler'in memleket edebiyatı hususunda çok önemli bir yol aldığını düşünen yazar diğer dergilerle İzler'i kıyaslar:

"*Giresun'un "İzler"i de daha düne kadar arkadaşlarından yarım parmak öne geçmiş bir vaziyette görünmüyordu; onun edebiyat sahifelerinde ötekiler gibi hiçbir hususiyet ve kıymeti haiz olmayan yeknsak ah ve vahlarla dolu idi. Hâlbuki bize bundan çoktan aba geldi. ... Düne kadar diğerlerinden farksız olan "İzler" in son gelen nüshası, - ki on üçüncü sayıdır- yalnız Anadolu matbuatında değil, fakat İstanbul neşriyatına da taktim-i mazhariyetle haledardır: görene görmeyene, bilene bilmeyene yeşil Giresun'u üç beş küçük mısraın çerçevesi içinde ta canımıza tevdi ederek aziz bir sevgi bir hasret, bir sızı halinde veriyor.*" (Refik Ahmet, 1926: 10)

Refik Ahmet, İzler'deki memleket edebiyatı vurgusunu özellikle de

Can Akengin'in "Giresun Giresun" şiirinden sonra güçlendiğini söyler. Yazısının bu bölümünde de Can Akengin'den şu şekilde bahseder:

"Vazi ve sakin Giresun'un "iyilik ve güzellik izleri" ilk bize bu edebiyattan güzel bir numune verdi. Bu mecmuanın son gelen sayısında uzun yıllarını gurbette geçirmiş bir Giresunlunun Giresun için yazmış olduğu bir şiir var. İmzası (Can)dır. Bu, şairin hakiki ismi midir, değil midir, bilmiyorum; fakat şunu anlıyorum ki her kim ise ve her nerde ise bu, yanık bir kalbdır, tellerinin üstünde hasretin insanı ta can evinden yakan illeri dolaşmış bir erganun; memleketini sevmiş, memleketini özlemiş, memleketini şimdi hiç bilmeyenlerin hiç görmeyenlerin içine bir özleni halinde özletiyor." (Refik Ahmet, 1926: 11.).

Refik Ahmet, "Giresun Giresun" şiirini nerdeyse mısra mısra inceleyerek düşüncelerinde ne kadar haklı olduğunu ispatlamak ister. Can Akengin bu şiirinde Giresun'u gündüz, akşam ve gece şeklinde üç bölümde betimlemiştir. Ayrıca bu şiirinde şair yerel dilin özelliklerini sıklıkla kullanmış, mahalli söyleyişlere de yer vermiştir. Bu özelliğinden dolayıdır ki şiir dikkate değer bir önem kazanmıştır. Refik Ahmet, bu şiirle birlikte Can Akengin'in okuyucunun kafasında Giresun'un panoramik bir görüntüsünü çizmesini ve kullandığı yerel kelimelerle de milli bir hassasiyet göstermesindeki güzelliği ifade etmektedir.

Refik Ahmet, İzler'in göstermiş olduğu memleket edebiyatı duyarlılığının yeni edebiyata önemli bir katkıda bulunduğunu söyleyerek yazısını şu sözlerle nihayetlendirir:

"Türk edebiyatı çoktandır böyle içten ve samimi, böyle mahalli ve güzel bir şiir görmemişti. Giresunlu şairin teknik cihetten belki düşük denilebilecek mısraları da var. Fakat ne olsa, ruh öyle güzel ve cana yakın ki bunun sıcaklığı ve samimiliği yanında göze çarpıyor. Bedbinler, Türk edebiyatı dumura uğradı, dediler. Türk, öyle haileler gördü, dudağını öyle heyecan bahş bir ıstırap kaynağına dayadı ki buradan içtiği alevle susması kabil değildir. Ana yurdun yakın uzak köşelerinden aks etmeğe başlayan sesleri, beklediğimiz tuluun müjdecileridir. Bekliyoruz." (Refik Ahmet, 1926: 11).

İzler dergisinde Can Akengin'in dışında da bir çok şair yerel dili şiirlerinde kullanmışlardır. Bilerek ve bilmeyerek edebiyatta şiirle birlikte milli değerlerin, geleneklerin ve alışkanlıkların kaybolmaması için İzler dergisi memleket edebiyatına dair güzel örnekler vererek neşriyat hayatında kendine önemli bir yer edinmiştir.

Giresun Şiirinde Atatürk ve Cumhuriyet

Şiirlerde cumhuriyet ve Mustafa Kemal sevgisini de yer verilmiştir. Cumhuriyetin ikinci yılının kutlandığı tarihlerde şairler de sevincini şiiriyle dile getirmiştir:

“Cumhuriyet güneşi ufukta
İki sene evvel bugün görmüştük
Ondan evvel biz zindanda karanlıkta
Koca millet mahkûm ömrü sürmüştü” (Seyfettin, 1925: 5).
“Süslü narin, bir düğün
Okunu Türklük cihanda
Çaktı şimşek Turanda
Turan ili gözlerde
Çakan nurla nur oldu.” (Hasan Tahsin, 1926: 9).
“Türk kimsenin değil kulu,
Bir ağadır en yoksulu,
Her savaşa ön senindir,
Eymübarek Anadolu!” (Can, 1926: 1).

Tüm ülkede olduğu gibi Giresun'da Mustafa Kemal'e büyük bir sevgi ve saygı duyulmaktadır. Türk milletini karanlıklardan aydınlıklara çıkarıp halkı feraha kavuşturduğu için müteşekkir olan Giresun şairleri Mustafa Kemal'in kahramanlıklarına şiirler yazmışlardır:

“Anafarta kahramanı,
Sen de deden Cengiz gibi,
Bir kasırga, bir afet ol,
Çaresiz bir felaket ol,
Türk'e rahmetmeyenlere
Öleceksin diyenlere.” (Memduh Necdet, 1926: 5).

Giresun Şiirinde Eleştiri

Cumhuriyetin ilanıyla beraber siyasi, sosyal ve daha birçok alanda eski zihniyetleri terk edip, inkılâplarla beraber yeni bir düzene geçme mücadelesine başlanmıştır. Sosyal hayatı önemli ölçüde etkileyen olaylar karşısında sanatçılar da haklı aydınlatmak amacıyla eserlerinde bu konular hakkında düşüncelerini dile getirmiş, eski zihniyeti de eleştirmişlerdir.

“Sağına bakma günahdır, sola dönme cehennem
Var diye bu milleti delalete sevk eden
Boş başlara kapılmış zengin bir adam varmış
Vakti gelince oğlunu medreseye yollamış” (Niyazi Tayyip, 1925: 4).

Medresede eğitimini aldıktan sonra köyüne dönen çocuğun beklenenin aksine kafasını boş bilgilerle, hurafelerle doldurduğunu anlayan

babası, oğlunu medreseye gönderdiğine pişman olur, düştüğü yanlışları ve şiirin son dizesinde baba şunları söyler:

*“Hele çok şükür hakka yetişti Gazi Paşa
Var ol ey ulu paşam bu vatan da çok yaşa
Senin gösterdiğin yol şüphesiz yolu hakkın
Saadetler, şerefler getirdi bize adın”* (Niyazi Tayyip, 1925: 4). Şair

şiirini bir hikâye anlatır gibi kaleme almış, şiirinde medreseyi eleştirmiş ve Mustafa Kemal'in işaret ettiği yolun aydınlandıklarından bahsetmiştir.

Kendisi de bir öğretmen olan Niyazi Tayyip, halka dini eğitim veren hocaların keyfi davranışlarından, insanları yanlış yönlendirmelerinden şikâyet eder ve her fırsatta onları eleştirir. İzler dergisine yayınladığı şiirlerinde genellikle bu konulara değinen şair hocalara ve onların çıkarıcı davranışlarına isyan eder:

*“Hocalardır hak yolunu göstermeyen, gizleyen
Hocalardır cahil halka vatan nedir, din nedir”* (Niyazi Tayyip, 1926:

13). Yine bu konu hakkında Can Akengin de bir şiirinde insanları dinden soğutan tek şeyin menfaatçi hocalar olduğu söyleyerek eleştirisini dile getirir:

*“Sarığın değirmen gibi,
Çehrense umacı tipi.
Papellere, derin hocam;
Gülerek dersin:*

- Ya habibi! (Can, 1926: 11).

Görevlerini gereği gibi yerine getirmeyen hocalara seslenen

Niyazi Tayyip, onları şiirlerinde acımasızca eleştirir:

*“Kanaat tükendi (hazine) diyorsun
Koyunu postuyla yiyorsun
O kat kat ensenden utanmıyorsun
Yetişir saçtığı meskenet hocam”* (Niyazi Tayyip, 1926: 8).

Şiirlerde Giresun

Giresun, şiirlerde doğası, güzelliği ve yeşilliğiyle konu olmuştur.

*“Sahillerde akar o, şen
O güzelim derecikler
Yapar güzel gölgelikler
Her tarafın olur gülşen”* (Rahmi Korkut, 1924: 13). Giresun'a faydalı

olmayı görev edinmiş İzler dergisinin şairleri Giresun'un güzel mekânlarını olan gölleri, yaylaları, şiirlerine yerleştirerek Giresun'u tanıtmışlardır:

*“Sen her derde deva bulan bir gölsün!
Şefa et bana dertlerim ölsün!”* (Akengin, 1925: 4)

Aksu deresi, Giresun kültüründe önemli bir yere sahiptir. *Mayıs Yedisi* olarak anılan güzel bir ritüelin yaşatıldığı yer olan Aksu hakkında Can Akengin şunları söyler: “*Aksu; Giresun'un şarkında efsunlu bir ırmağın ismidir. Senenin muayyen bir gününde köy kızları ve köy delikanlıları ırmağın civarında dolaşırlar –uğur saydıklarından- kimi yalnız gür saçlarını kimi büsbütün derede yıkanurlar. Bugün ise bu adete pek riayet edilmediği görülmektedir.*” (Can, 1926: 8). Mayıs Yedisi şenliklerinde genellikle gençler bir araya gelir, dereye yedi çift bir tek taş atarak dileklerde bulunurlar. Giresun'da bu gelenek eskisi gibi olmasa da halen daha yaşatılmaktadır. Aksu deresi bu özellikleriyle Giresun şiirlerine konu olmuştur:

“*Aksu derler adına;
Soğukmuş inadına;
İçenler sularından;
Erermiş muradına*” (Memduh Necdet, 1925: 14).
“*Hava sıcak nefessiz
Dere akıyor sessiz
Nemli kumsalda gördüm
Gönül çeken on beş iz.*” (Can, 1926: 8).

Giresun kale bayırında oturmuş güneşin batışını izleyen efkârlı şair karşısında duran Ayvasıl'ın da tıpkı kendisi gibi tutuştuğunu söyler:

“*İçin için bak, nasıl
Tutuşuyor “Ayvasıl”!
Güneş suda ağlıyor
Fanilik diye asıl.*” (Can, 1925: 7). Yine Giresun'un bir başka mekanı olan Batlama'da şiirlerde derdin anlatıldığı bir liman olmuştur:
“*Batlama'nın ıssız kuytu limanı
Bu akşam denizle olmuş sevdalı
Ufukta ruhumun solan civanı
Çekildi gidiyor kimden sormalı.*” (A(ayın) Saim, 1925: 14).

“*Gel gidelim geze geze
A güzelim şu (Çerkes)⁷e
Sevda: içki, sesin meze;
Felekten bir gün çalalım.*” (Can, 1926: 3). Bu dörtlükte geçen Çerkes, bugün Giresun'da Gedikkaya olarak anılan yerin adıdır.

Batlama ve Gedikkaya dereleri aynı zamanda fındık bahçeleri ile de şiirlerde güzellikleriyle anılmıştır:

---

⁷ Giresun'dan görünen burundur.

⁸ “Gedikkaya” eteklerinden Giresun adasına doğru uzanan bu şiirin tenezzüh yeri buz gibi suları, koyu gölgelikleri hele sükûnet ve enginliğiyle meşhurdur.”

“Batlama deresinde⁹ ne güzel bahçeler var;
O güzel bahçeleri şimdi örtmüşse de kar;
Korkma üşürüm diye kollarım seni sarar;
Gel gidip sevişelim fındık bahçelerinde.” (Memduh Necdet, 1927: 5).

“Çal inlesin fındıklık, çınlasın Gedikkaya¹⁰,
Vur bütün kuvvetle mızrabı bağlamaya
Kızların en güzeli başlasın oynamaya,
Yayılsın Giresun'a adımız destan olsun.” (Memduh Necdet, 1927: 5).

Sonuç

Bu çalışmada İzler dergisinden hareketle Giresun şiiri incelenmiştir. Bu kapsamda dergideki şiirler temalarına göre tasnif edilerek değerlendirilmişlerdir. Cumhuriyetin ilk dergilerinden biri olarak nitelendirebileceğimiz İzler dergisinde cumhuriyet ve Atatürk şiirlere konu olmuştur. Giresun'un önemli şairlerinden biri olan Can Akengin'de İzler dergisinde aktif görev almasının yanı sıra şiirlerinin en güzel örnekleri İzler'in yayımlandığı dönemde Giresun'da vermiştir. Dergide yer alan şiirlerin büyük bir kısmı *memleket edebiyatı* olarak adlandıracağımız çizgide yazılmıştır. Mili edebiyat anlayışının devam ettiği cumhuriyetin ilk yıllarında da süslü ve sanatlı dilin aksine yerel dil özellikleriyle yazılan şiirler, Giresun kültürüne dair pek çok özelliği bünyesinde barındırdığı için oldukça önemlidir. İzler aracılığıyla da Giresun kültürünün yansımaları dergide görülmüştür. Kısa ömrüne ve büyük olmayan hacmine rağmen İzler, farklı açılardan incelenmesi gereken ve faydalanılacak bir dergidir.

⁹Giresun'un garbında bahçeleri güzel bir deredir.

¹⁰Şehrin garbında bahçeleri güzel bir deredir.

Kaynaklar

- A. (ayın) Saim, (1925), "Yalıda", **İzler**, Sayı: 4, Sayfa: 14.
Ahmet Zuhuri, (1926), "Hicran", **İzler**, Sayı: 21, Sayfa: 15.
Akengin Can, (1925), "Son Yalvarış", **İzler**, Sayı:2, Sayfa 4.
Akengin Can, (1926), "İzler Anadolu'da", **İzler**, Sayı: 17, Sayfa: 1.
Akengin, (1924), "Gurbet İzleri", **İzler**, Sayı: 1, Sayfa: 9
Akengin, Can, (1925), "Taze Dertler", **İzler**, Sayı: 2, Sayfa: 10.
Bekir Sükuti, (1924), "Yanan Buse", **İzler**, Sayı: 1, Sayfa: 7.
Bekir Sükuti, (1926), "Eski Sevgiliye", **İzler**, Sayı:8, Sayfa: 11.
Bekir Sükuti, (1926), "Hicran", **İzler**, Sayı: 6, Sayfa: 12.
Can, (1925), "Silada Akşam", **İzler**, Sayı: 4, Sayfa: 7.
Can, (1926), "Aksu", **İzler**, Sayı: 6, Sayfa: 8.
Can, (1926), "Buhran", **İzler**, Sayı: 8, Sayfa: 4.
Can, (1926), "Cehennemlik", **İzler**, Sayı: 9, Sayfa: 11.
Can, (1926), "Cumhuriyet", **İzler**, Sayı: 7, Sayfa: 1.
Can, (1926), "Çal Delikanlı", **İzler**, Sayı: 21, Sayfa: 4.
Can, (1926), "Giresun!.. Giresun!..", **İzler**, Sayı: 13, Sayfa: 2-4.
Can, (1926), "Git.. Git!", **İzler**, Sayı: 19, Sayfa: 11.
Can, (1926), "Köyden Köye/Masal Gibi", **İzler**, Sayı: 7, Sayfa: 10.
Can, (1926), "Mahallemenden/ İlk Tesadüf", **İzler**, Sayı: 9, Sayfa: 6.
Can, (1926), "Müjde", **İzler**, Sayı: 15, Sayfa: 3.
Can, (1926), "Pey", **İzler**, Sayı: 20, Sayfa: 3.
Can, (1926), "Sanırdım ki...", **İzler**, Sayı: 10-11, Sayfa: 28.
Can, (1926), "Sen Hortlarsın!", **İzler**, Sayı: 12, Sayfa: 5.
Can, (1926), "Serenatlar/Birebir", **İzler**, Sayı: 5, Sayfa: 5.
Can, (1926), "Son Dakika", **İzler**, Sayı: 16, Sayfa: 4.
Can, (1926), "Yar ile Yarenlik", **İzler**, Sayı: 18, Sayfa: 9.
Eflatun Cem, (1926), "Bağlarda", **İzler**, Sayı: 17, Sayfa 11.
Elmas, Nazım, (2009), "Can Akengin", **Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu (09-11 Ekim 2008)**, Ankara: Önder Matbaacılık.
Faruk Nafiz: (1926), "Yuvamın Kuşuna", **İzler**, Sayı: 10-11, Sayfa: 19.
Galip Kenan, (1925), "Ayrılık", **İzler**, Sayı: 3, Sayfa: 4.
Galip Kenan, (1925), "Son Nefes", **İzler**, Sayı: 2, Sayfa: 3.
Galip Kenan, (1925), "Şarkı", **İzler**, Sayı: 4, Sayfa: 10.
Galip Kenan, "İlk Mektup", **İzler**, Sayı: 7, Sayfa: 9.
Gençaslan, Yeliz, (2013), **İzler Mecmuası Üzerine Bir İnceleme, Açıklamalı Dizin ve Seçilmiş Metinler**, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi, 2013.
Gençaslan, Yeliz, (2013) "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Giresun Kültürünün İzleri: İzler Dergisi" **Geçmişten Günümüze Giresun'da Dini ve Kültürel Hayat I**.
H. (ha) Rüşti, (1927), "Bağlamaya", **İzler**, Sayı: 24, Sayfa: 5.
H. Rüşti, (1925), "Gülizar", **İzler**, Sayı: 3, Sayfa: 12.
Hasan Tahsin, (1925), "Kadın", **İzler**, Sayı: 3, Sayfa: 8.
Hasan Tahsin, (1925), "Münkesir Kalp", **İzler**, Sayı: 4, Sayfa 11.
Hasan Tahsin, (1926); "Bugünün Gençlerine/ Mili Marş", **İzler**, Sayı: 6, Sayfa: 9.
Hüseyin İhsan, (1924), "Berbad", **İzler**, Sayı: 1, Sayfa: 9.
İskender Haki, (1926), "Güzel Fadime", **İzler**, Sayı: 18, Sayfa: 13.
Kaplan, Mehmet, (2006), **Şiir Tahlilleri 1**, İstanbul: Dergah Yayınları.
M. A (elif), (1926), "Senin Eserin", **İzler**, Sayı: 14, Sayfa: 7.
Mehmet Emin, (1925), "Bir Nazire", **İzler**, Sayı: 2, Sayfa: 7.
Memduh Necdet, (1924), "Gözlerin", **İzler**, Sayı: 1, Sayfa: 8.
Memduh Necdet, (1925), "Aksu", **İzler**, Sayı: 3, Sayfa: 14.
Memduh Necdet, (1925), "Sevgilim", **İzler**, Sayı: 4, Sayfa: 4.
Memduh Necdet, (1926), "Anafartalar Kumandanı Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine", **İzler**, Sayı: 7, Sayfa: 5.
Memduh Necdet, (1926), "Gittiğin Gece", **İzler**, ayı: 19, Sayfa: 8.
Memduh Necdet, (1926), "Gül Olsam", **İzler**, Sayı: 10-11, Sayfa: 5.
Memduh Necdet, (1926), "Sabah Yıldızı", **İzler**, Sayı: 5, Sayfa: 6.
Memduh Necdet, (1927), "Fındık Bahçelerinde", **İzler**, Sayı: 26, Sayfa: 5.
Memduh Necdet, (1927), "Fındıklık Alemleri", **İzler**, Sayı: 27, Sayfa: 5.
Mustafa Osman, (1926), "Musiki Eğlencesi Hatıralarında", **İzler**, Sayı: 13, Sayfa: 6.
Mustafa Osman, (1926), "Nesin ve Kimsin", **İzler**, Sayı: 9, Sayfa: 6.
Mustafa Osman, (1926), "Sevgilime", **İzler**, Sayı: 6, Sayfa: 6.
Mustafa Osman, "Hicran", **İzler**, Sayı: 7, Sayfa: 9.
Niyazi Tayyip, (1925), "Baba, Oğul", **İzler**, Sayı: 2, Sayfa: 4.
Niyazi Tayyip, (1926), "Yobazlar", **İzler**, Sayı: 14, Sayfa: 8.

- Niyazi Tayyip, “Köy Hocaları”, **İzler**, Sayı: 5, Sayfa: 13.
Orhan Şaik, (1927), “Dağlarda”, **İzler**, Sayı: 23, Sayfa: 4.
Orhan Şaik, (1927), “Sularda”, **İzler**, Sayı: 25, Sayfa: 6.
Özcan, Turan Necdet, (2012), **Dr. Memduh Necdet Otoman Sabah Yıldızı**, İstanbul: Boyut Yayınları.
Pala, İskender, (2008), **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, İstanbul: Kapı Yayınları.
Rahmi Korkut, (1924), “Yeşil Yurda”, **İzler**, Sayı: 1, Sayfa: 13.
Refik Ahmet, (1926), “Memleket Edebiyatı”, **İzler**, Sayı: 17, Sayfa: 10-11.
Rıfki Melûl, (1926), “Yara”, **İzler**, Sayı: 22, Sayfa: 6.
Salim Süha, (1925), “Kovuğun Şiiri”, **İzler**, Sayı: 3, Sayfa: 4.
Salim Süha, (1925), “Yadigar”, **İzler**, Sayı 4, Sayfa: 5.
Salim Süha, (1926), “Gel”, **İzler**, Sayı: 21, Sayfa: 15.
Seyfettin, (1925), “Cumhuriyet”, **İzler**, Sayı: 2, Sayfa: 5.
Tahsin Bedri, (1926), “İlk Gülüş”, **İzler**, Sayı: 13, Sayfa: 13.
Türk, Hatem, (2013) “Ahanda’dan Karacaahmet’e 80 Yıllık Bir Şiirin Öyküsü: Hasan İzzettin Dinamo’nun Şiirleri”, **Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl. 5, Nr. 9, ss. 86-101.

Giresun Halk Takvimi, Sayılı Günler ve Bunlara Bağlı İnanış ve Uygulamalar

Geliş Tarihi: 11.05.2014
Kabul Tarihi: 26.06.2014

Ülkü KARA DÜZGÜN*

Öz

Halk takvimi, bir bölgede yaşayan insanların yüzyıllar boyunca tecrübe ederek tanzim ettikleri yerel takvimlerdir. Her yerleşim alanının coğrafi, kültürel, iklimsel ve özellikle tarım faaliyetlerine bağlı olarak değişen takvim anlayışları vardır. Giresun halkının da kendine özgü bir halk takvimi vardır. Halk takvimlerinde bahar, halkın geçimini sağlamak için tabiatın lütfuna erişilen dönemdir. Dolayısıyla, Anadolu ve Türk dünyasının hemen hemen tamamında da görüldüğü üzere, Giresun halk takviminde öne çıkan uygulamaların birçoğu baharda gerçekleştirilmektedir. Çünkü bahar insanoğlunun tabiatla birleştiği ve hayati faaliyetlerine başladığı mevsimdir. Bahar mevsimi dışındaki takvimde de dikkat edilmesi gereken önemli günler vardır. Halk, sayılı günler adı verilen bu tarihlere dikkat etmek gerektiğine aksi durumlarda sıkıntı yaşayacağına inanır. Çalışmamız esnasında Giresun halk takviminin özellikle tarım ve hayvancılık faaliyetlerine bağlı olarak oluştuğunu fark ettik. Esasında bu anlayış bütün yerel takvimler için geçerli bir yaklaşımdır. Bu tespitten yola çıkarak halk takvimlerinin özellikle tarım faaliyetlerinin daha yoğun gerçekleştirildiği dönemlerde işlevsel olduğunu, sanayileşme ile birlikte önemini yitirdiğini söyleyebiliriz. Giresun'da da halk takvimine özgü uygulamaların bir kısmı artık unutulmaya yüz tutmuş durumdadır.

Anahtar Kelimeler: Giresun, Halk Takvimi, Hıdrellez, Mayıs Yedisi, Sayılı Günler

---

*Yrd. Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, ulkukaraduzgun@gmail.com

Giresun Folk Calendar, Specific Days and the Beliefs and Practices Connected Them

Abstract

A folk calendar is a local calendar developed by people in a community as an outcome of centuries of experience. Each settlement has different calendars varying according to its geographical, cultural, climatic and especially agricultural activities. Giresun is one of these communities who have their own folk calendars. In folk calendars, spring is the time when we fully benefit from the blessings of nature to make a living. Accordingly, most of the prominent events on Giresun folk calendar are practiced in spring as in all Anatolia and Turkic world. Because spring is the season when human beings reunite with the nature and restart their vital activities. Apart from spring, on the calendar, there are some significant days which need to be paid attention. Local people believe that these dates, called specific days, need to be taken note of in order not to get in trouble. During our study, we noticed that Giresun folk calendar was created especially according to the practices in agriculture and animal husbandry. In fact, this conception is prevalent for all folk calendars. Based upon this information, we may state that folk calendars used to be more functional when agricultural activities were extensive, but they lost their significance with industrialization. Likewise, some of the practices on Giresun folk calendar are likely to disappear.

Keywords: Giresun, Folk Calendar, Hıdrellez, Seventh of May Ritual, Specific Days

Giriş

Tabiatı anlamak, algılamak ve buna bağlı olarak her an tükenmekte olan hayatı planlamak üzere insanoğlunun, akıp geçen zamanı sistemleştirmesi sonucu ortaya çıkan mefhuma “takvim” denir. Bilinen ilk takvimlerden Babil takvimi ay esasına dayanmaktayken, Mısırlılar takvimini Türkçedeki adı ile Demirkazık'a yani Sirius yıldızına göre oluşturmuşlardı (Kıyak, 2010:190-193). Sümerlerin ve Mayaların da bugünkü takvim sistemine çok benzeyen takvim sistemleri oluşturdukları bilinmektedir. (Ayan, 2011:115-116)

En eski takvimlerden biri de Türklere ait 12 Hayvanlı Türk Takvimi'dir. 12 Hayvanlı Türk Takvimi uzun asırlar boyu Türk boyları arasında kullanılmış hâlâ da kullanılmaya devam etmektedir. Orhun Anıtlarındaki ifadelerden bu takvimin Türkler arasında çok eski çağlardan itibaren kullanıldığını anlaşılmaktadır (Biray, 2009: 671).

12 Hayvanlı Türk Takvimi de dâhil olmak üzere, eski medeniyetlere özgü bu takvimlerin güneş, ay ve birtakım gök cisimlerinin periyodik hareketlerinin takibi ile oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Bunlar dışında insanoğlu çağlar boyunca yaşadığı coğrafya ve iklim şartlarına ya da üretim faaliyetlerine bağlı olarak yerel/folklorik takvimler de geliştirmiştir. Bu takvimlere “halk takvimi” diyoruz. Her ne kadar halk takvimlerini tamamıyla tarım faaliyetlerine bağlamak doğru değilse de, daha çok tarım faaliyetleri ile geçinilen ülkelerde veya bir ülkenin tarımla geçinilen bölgelerinde halk takvimini takip etmek büyük önem taşır. Günümüzde sanayileşmenin hızlı seyrine paralel olarak ve birtakım milli - iktisadi programlar gereği ülkemizde tarım etkinliğinin neredeyse yok olmaya yüz tutmasıyla ve küreselleşmeye bağlı dünya politikalarına bağlı olarak halk takvimi kullanımı büyük ölçüde azalmış, sosyokültürel önemini kaybetmiştir.

Halk takviminin kullanımı ile tarım faaliyetlerinin doğrudan ilişkilendirilmediği dönemlerde ise özellikle Durkheim'in kuruculuğunu yaptığı Fransız Sosyoloji Okulu'nun üyeleri takvimin toplumsal bir ihtiyaç şeklinde ortaya çıkıp özellikle ritüellerin periyodik oluşumlarının düzenlenmesi ihtiyacından doğduğunu ileri sürmüşlerdir (Erginer, 1984:5). Bu yorumdan hareketle; ritüellerin çoğunun bereket, bolluk ve huzur için icra edildiği düşünüldüğünde dolaylı da olsa takvimin, büyük ölçüde tarım yani üretime dayalı bir kavram olduğu anlaşılmaktadır. Mesela yukarıda değinilen ve ay esasına göre düzenlenen Mısır takviminin Nil nehrinin sularının kabarıp alçalması ve dolayısıyla Mısır'daki tarım faaliyetleri ile doğrudan ilgisi vardır. Eski Mısır tarımı Nil'in yıllık taşmalarına bağlıydı. Tarıma, Nil'in sularının çekilmeye başladığı kasım ayından itibaren başlanırdı. Zamanla Nil'in taşma

zamanı ile yıldızların konumu izlenerek Sirius yıldızına bağlı ay esaslı bir takvim oluşturmuşlardı. Eski Roma Takvimi de doğrudan tarım faaliyetlerine bağlı olarak düzenlenmişti (Enginer, 1984: 6-7). Kadim ya da mitik dönem diye adlandırdığımız çağlara ait inanış biçimleri ve bunlara has ritüeller büyük ölçüde dünya hayatının sürdürülebilirliğine ve refahına yönelik tanzim edilmiştir. Bereket ve refahın devamlılığı arzusu periyodik ritüelleri, periyodik ritüeller de takvim ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Halk takvimleri, halk kültürüne bağlı olarak ortaya çıkması bakımından geleneksel bir yapı sergiler. Dolayısıyla bu takvimlerin, halkın uzun zamana yayılan ortak gözlemler ve deneyimleriyle oluştuğu anlaşılmaktadır. Yerel takvim bilgisi halkın bizzat yaşayarak, hissederek öğrendiği bir kavramdır (Bulut, Yürüdü ve Kazancı, 2013: 27). Başka bir deyişle, ihtiyaç devam ettiği sürece kuşaktan kuşağa doğal bir öğrenme yöntemi ile aktarılan kültürel bir mirastır. Halk takvimine; baba hesabı, kocakarı takvimi, yerel veya mahalli takvim adı da verilmektedir. Halk takvimi, ülkenin standart takviminden farklı bir yaklaşıma sahiptir. Bu takvimde aylar, günler ve mevsimler farklı bir biçimde bölümlendirilir ve adlandırılır. Her bir zaman periyodunun halk için iyi ve kötü özellikleri vardır.

“Uzun süreli deneyim ve bilgi birikiminin ürünü olan halk takvimlerine uymamak, onun gösterdiği doğrultuda hareket etmemek bireyin büyük zararlara uğramasına neden olur. Çünkü halk takvimleri oluştuğu doğal ve kültürel ortamın ürünüdürler.” (Enginer, 1984, s.22).

Halk takvimlerinin belirlenmesinde çoğunlukla yaşanan bölgenin iklim ve yüzey özellikleri etkilidir. Özellikle tarıma bağlı faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ve üretim sürecinde dikkat edilmesi gereken hususların belirlenmesinde halk bu takvimi kullanır. Dolayısıyla bölgelerin kendine has üretim faaliyetleri sonucunda oluşan çeşitli sosyokültürel etkinlikler de halk takviminde kendilerine yer bulmuştur. Mesela hasat zamanından sonraki dönem hemen her bölgede düğün zamanı olarak kabul edilir. Ancak üretimin farklılığına istinaden her bölgede hasat zamanı farklıdır. Dolayısıyla Karadeniz'de eylül ve ekim aylarında düğün yapılırken; İç Anadolu'da düğün zamanı genellikle buğday hasadından sonraki ağustos ayıdır.

Giresun Halk Takvimi, Sayılı Günler ve Uygulamalar

Anadolu'nun her bölgesinde ve yöresinde olduğu gibi Karadeniz bölgesinde yer alan Giresun ili ve çevresinde de kullanılan bir halk takvimi vardır. Bu takvim Giresun halkının din, iklim, coğrafya ve sosyoekonomik şartlarına bağlı olarak kendi hayatını düzenlemek üzere oluşturduğu yerel

takvimdir. Giresun halk takvimindeki 12 ay aşağıda tek tek incelenmiştir. Aylar içinde standart takvimdeki aylarla aynı adı alanlar olduğu gibi farklı adlar ile anılan aylar da vardır. Giresun halk takvimi, standart takvimi 13 gün geriden takip eder. Başka bir deyişle günler Rumî takvime göre hesaplanır. Türk dünyasına ait coğrafyada genellikle izlendiği üzere Giresun'da da takvim mart ayı ile başlamaktadır. Miladi takvime göre 14 Mart-13 Nisan tarihleri arasındaki zaman dilimini kapsar. Mart ayı baharın gelişini müjdelese de Giresun'da halk mart ayına “dert ayı” der. Mart ayı henüz daha kışın şiddetinin bitmediği ve kış için hazırlanan yakacak veya yiyeceğin azalmaya yüz tuttuğu ay olması hasebiyle halk arasında “dert ayı” olarak bilinir. Halk bu sürecin “Abrul”un 5. gününe dek sürebileceğini ifade eder.

Batı terminolojisinde, “mart” kelimesi Roma savaş tanrısı Mart (Martius)'a dayanır. Kelime kökeni bakımından Latince'dir. İnanişâ göre ocak ve şubat ayının şiddetli hava şartları savaşmaya uygun olmadığından, savaşmak için uygun iklim şartlarının mart ayından itibaren oluşması nedeniyle bu aya savaş tanrısı Martius'un adı verilmiştir (Mihçioğlu, 1981, s.9).

Derleme sözlüğüne bakıldığında ise “mart” kelimesinin karşılığı olarak üç farklı açıklama vardır. Bu açıklamalardan ilki Isparta ve Denizli yöresinde kullanılan “doluya benzer kar tanecikleri”; ikincisi Niğde'de kullanılan “kalın dudak”; üçüncüsü Kıbrıs'ta kullanılan “ilkbaharda kırlarda, yol kıyılarında görülen kurtçuk yığını” şeklinde izah edilmiştir (Derleme Sözlüğü, 2009, s.3131). Derleme sözlüğünde “mart” kelimesi ile ilgili yapılan üç açıklamadan ikisinin iklim ve hava şartları ile ilgili oluşu dikkat çekicidir. Dolayısıyla Türk halk kültüründe kullanıldığı haliyle, mart kelimesinin savaş tanrısı Martius ile ilgisinin olmadığı, kültürel bir yaklaşımla algılandığı anlaşılmaktadır.

Giresun'da halk arasında mart ayına verilen bir diğer isim de “gırmaguk ayı”dır. Mart ayına “gırmaguk ayı” denilmesinin sebebi bu ayın kedi ve köpek gibi hayvanların çiftleşmeye, yavru lamaya başladığı ay olmasıdır. Derleme sözlüğünde “gırmalaşmak” kelimesi için “*anlaşılmayan sesler çıkararak dolaşmak*” açıklaması verildikten sonra Rize yöresinden derlenen “*Pisi kibi gırmalayışiler.*” cümlesi örnek verilmiştir. Yine “gırmaşma” kelimesi için “*naz, cilve*” açıklaması yapılmıştır (Derleme Sözlüğü, 2009: 2060). Giresun'da da hayvanların bu ayda üreme faaliyetine başlamaları, halk arasında bu aya gırmaguk ayı adı verilmesine sebep olmuştur. Gırmaguk kelimesinin belirlenmesinde kuşkusuz kedi, köpek gibi hayvanların bu ayda çıkardıkları sesler etkili olmuştur. Benzer şekilde Adana yöresinde de mart ayına “*gicimik*”

ayı denmektedir (Mıhçıoğlu, 1981, s.9). Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde ise halk arasında mart ayına yukarıdaki sebeplerle “döl ayı” veya “döl tökümü ayı” denildiği de bilinmektedir.

Baharın habercisi olması hasebiyle yörede mart ayında yapılan çeşitli ritüeller söz konusudur. Bunlardan biri Mart Bozumu törenidir. Mart Bozumuna yörede “*Mart Kırma, Mart Dokuzu*” ya da “*Yılbaşı Bozma*” adı da verilmektedir (Giresun Kent Kültürü, 2008, s.211). Mart Dokuzu, Miladi takvimde 21-22 Mart'a tekabül eder. Dolayısıyla Nevruz Bayramı dediğimiz baharın gelişinin kutlandığı bayram Giresun'da ve diğer bazı bölgelerde Mart Bozumu adı altında kutlanır.

Mart Bozumu yaygın olarak bilinen adıyla “*Nevruz, pek çok Türk boyunun çok eski devirlerden beri başlangıçta ritüel nitelikli olmakla beraber zamanla bu özellikleri büyük ölçüde kaybolan bahara erişme, yılbaşı ve Ergenekon'dan çıkış bayramıdır.*” (Özkan, 1995, s. 173).

Giresun'da, Miladi takvimde 21 Mart günü kutlanan Mart Bozumunda şiddetli bir soğuk olacağına inanılır. Bu soğuk hava, martın “iki dokuzunu” da kapsayarak “üç dokuzuna” kadar yani Abru'l'un 5'ine kadar sürer. Martın bozulması veya kırılmasıyla kışın sona erişti anlatılır. Burada “bozma veya kırılma” kışın soğuk günlerinden kurtulmak, kışın son bulması şeklinde düşünülmelidir.

Mart Bozumu yani baharın gelişi çeşitli uygulamalarla kutlanır. Sahilde yaşayanlar denizden, diğer sakinler etraftaki akarsulardan su alarak bu suyu eve ve ev ahalisinin üstüne serper. Denizden su alınırken suyun yedi dalgadan alınmasına dikkat edilir. Yedi dalgadan su toplamaya benzer şekilde Bulgaristan Türklerinin Hıdrellez kutlamalarında da Hıdrellez'in arifesinde genç kızlar yedi farklı çeşmeden su toplar (Hasanova, 2010, s. 46). Beslenen hayvan varsa hayvanların üzerine de bu sudan saçılır. Sahile yakın yerlerde Mart Bozumunda insanlar ayaklarını denize sokar.

Mart Bozumu kutlamalarında etraftaki akarsulardan su alınarak saç uygulaması geleneği kuşkusuz kutsal su anlayışı ile bağlantıdır. Eliade, suyla teması yenilenme ve eriyip gidenin yeniden doğması ile izah eder. Suyun en önemli özelliği dölleyici oluşudur (Eliade, 2003, s.196). Dolayısıyla ilkbaharda suyun bu şekilde kullanımı ile üreme/üretim faaliyetleri arasında bir bağ olduğu açıktır. Zira hasadın gerçekleşmesi baharda atılacak ya da dikilecek tohumla bağlıdır. Tohumun fidana dönüşmesinde ise suyun önemi malumdur. Ayrıca, yeni bir yılın gelişi baharın doğurması şeklinde algılanmaktadır.

“*Türk yaradılış mitinde kozmos, sudan türemiştir; başka bir deyişle yaradılışın başlangıç nüvesi sudur. Bütün canlılar da sudan yaratılmıştır. ...su*

yaradılışın temel noktası olduğundan mitolojik şuurda önemli bir konum üstlenmiş durumdadır. ...Türeyiş mitlerinde de insanın bir katre sudan türemesi bilgisi korunmuştur.” (Bayat, 2007, s. 248).

Mitik dönemlerden itibaren insanoğlu, suyun yaşam için taşıdığı hayati önemin farkındadır. Bu farkındalık kadim dönemlerden itibaren suyun kutsal kabul edilerek etrafında ritüelistik birtakım uygulamaların gelişmesine vesile olmuştur. Bu uygulamaların ortaya çıkışına vesile olan inanışlar halkın hafızasında yüzyıllarca saklanarak bugüne dek ulaşmış ve bahar törenlerinde, Anadolu coğrafyasında benzeri pratiklerin devam ettirilmesine zemin oluşturmuştur. Tıpkı Mart Bozumunda Giresun'da eve, ev ahalisine ve hayvanlara serpilene suya benzer şekilde, Azerbaycan coğrafyasında da “Subabave / Suceddin” adıyla anılan su iyeleri ile ilgili anlatılar, Azerbaycan'da zaman içinde ilkbaharda insanların birbirinin üzerine su attığı törenleri ortaya çıkarmıştır. Azerbaycan'da da Giresun'da olduğu gibi insanların ve diğer canlıların üzerine atılan bu suyun kutsal, temizleyici ve koruyucu işlevi olduğuna inanılır (Bayat, 2007, s. 249).

Mart Bozumu töreninin tamamlanması için eve ayağı uğurlu bir misafirin gelmesi ve “martınızı bozuyorum” demesi gerekir. Martı bozacak misafir çoğu zaman daha önce ayağı denenmiş bir kimsedir. Şanslı, uğurlu biri olduğuna daha önceden şahit olunmuştur. Bu kişi eve çağırılarak ev ahalisine “martınızı bozuyorum” dedikten sonra türlü ikramlarla ağırlanır. Bundan sonra o yıl boyunca olup bitenler ile bu kişi arasında doğrudan bağlantı kurulur. Eğer o yıl yeterince iyi geçmezse bir daha o kişi Mart Bozumuna davet edilmez. Bu olaya halk arasında “ayak sınama” adı verilir. Yıl boyunca yaşananlar değerlendirilerek kişinin ayağının uğurlu olup olmadığına karar verilir. Mart Bozumu günü bu uygulamaya çok dikkat edilir. Öyle ki, eve ayağı sınınamamış kimse alınmaz, kapılar kapatılır.

Yine Mart Bozumunda, haneye ait hayvanların kuyruğuna kırmızı ip bağlanarak, kuyruk üç kez çekilir ve “mart ben tarttım, sen tartma” denir. Bu ip kendi kendine düşer, çözülmez. Bu yolla henüz kışın şiddetini sürdürdüğü mart ayı boyunca hayvanlar korunmaya çalışılır. Kırmızı renk bu koruyuculuk vasfı ile bağlantılıdır (Giresun Kent Kültürü, 2008, s.212-214). Bu uygulamanın kökenleri ile ilgili yaptığımız araştırmada bu uygulamanın özellikle Karadeniz havzasında yaşamış Türkler arasında yaygın olarak yaşatıldığına şahit olduk.

Gagavuz Türkleri arasında beyaz ve kırmızı iplerin kıvrılması veya örülmesiyle ortaya çıkan ve genellikle kola, bileğe takılan nişana “marta” denmektedir. Yapılan bu işleme de “marta bağlama” denmektedir.

“Gagavuz Türkleri arasında bununla ilgili bir efsane anlatılır.

Vaktiyle, Gagavuzların Asparuh adlı bir hakanı varmış. Asparuh Han, Bizanslılarla yaptığı savaşı kazanmış ve Balkanlarda kendi devletini kurmuş. Bu zafer için Tanrı'ya kurban vermek istemiş. Âdetlere göre yakılacak kurban ateşini bir demet dereotuyla yakmak gerekiyormuş. O çağlarda Balkanlarda dereotu yokmuş. Han kara kara düşünmeye başlamış. O esnada hanın omzuna bir kırlangıç konmuş. Bu kırlangıcın ayağına bağlı bir demet dereotu varmış. Hanın kız kardeşi rüyasında abisinin dereotuna ihtiyacı olduğunu görmüş ve eski Bulgar topraklarından kuşun ayağına bir demet dereotu bağlayıp göndermiş. Hanın kız kardeşi kuşun ayağına dereotu demetini bağladığı ipi koparmak isterken elini kesmiş ve beyaz ipin bir kısmı kırmızı olmuş. Han, kız kardeşinin gönderdiği dereotu demeti ile kurban yerinde ateş yakmış ve dereotu demetinin ipini de eline bağlamış. Bunu gören halk, Han'ın yaptığıнын aynısını yapmış ve ellerine beyaz ve kırmızı iplik bağlamışlar. Efsaneye göre o gün mart ayının 1. günüyümüş, çünkü o vakitler 1 Mart, yeni yıl sayılmış. O günden itibaren o beyaz ve kırmızı iplik mart ayının adını(marta) taşımaktadır.” (Çimpoş, 2010, s.13).

Giresun'da, 21 Mart'ta, beslenen hayvanların kuyruklarına bağlanan kırmızı iplik uygulaması Gagavuz Türkleri, Bulgar Türkleri ve hatta bazı Slavlar ile Moldova'da yaşayan diğer halklar arasında 21 Mart yani İlkyaz kutlamalarında kullanılan bir nişandır. “Marta, martacık, martinitsa” gibi adlarla anılan bu kırmızı-beyaz ipleri kimileri bileğine takar, kimileri ise göğsüne ilişir. Genç kızların bu kırmızı-beyaz ipten yapılan örgüleri güzel olmak için gül ağacının dallarına astığı görülür. Gül ağacına dilek dileme olgusu Anadolu'da daha ziyade Hıdrellez'de görülen bir uygulamadır. Ayrıca bu martalar halk arasında barış sembolü olarak kabul görmektedir (Çimpoş, 2010, s.13).

Mart Bozumunda eve girmesi yasak olan unsurlar vardır. Mesela, o gün eve yeşillik adı verilen maydanoz, marul, yeşil soğan vb. herhangi bir yiyecek alınmaz. Halk arasındaki inanışa göre, Mart Bozumunda eve yeşillik girerse bütün yıl evden sinek, böcek gibi haşeratın kökünün kazınamayacağına inanılır.

Mart ayı ile ilgili bir diğer geleneğin adı da “gün sayma” ya da “gün sırtı”dır. Rumi 9 Mart'tan itibaren 12 gün sayılır. 9 Mart'tan itibaren sayılan bu on iki güne bağlı olarak gelecek yıl havaların hangi ayda nasıl geçeceğine dair kehanette bulunulur. Bu gün sayma inanışına istinaden mart ayına “sayıştay ayı” da denmektedir. Örneğin, 9 Mart gününde izlenen hava güneşli ise martın güneşli geçeceğine, 10 Mart'ta hava yağmurlu ise nisanın yağmurlu olacağına inanılır. Bu şekilde on iki gün sayılarak yıl boyunca aylara göre karşılaşılabilecek

hava durumu hakkında kehanette bulunulur. Bu kehanet takvimi Miladi 21 Mart'tan 30 Mart'a kadar sürer. Bu hava tahminlerine “yılısırtı “ dendiği de olmaktadır. Buna göre “*Yılısırtı/Mart Dokuzu günü hava nasıl olursa mart ayının tamamında havanın öyle olacağına inanılır. Sonraki sekiz gün ise devam eden sekiz ayı temsil eder. Dokuz günden sonra geriye kalan üç güne ise Karacuk/Garacuk" denir ve bu günlerde çok sert fırtınalar olduğuna inanılır.*”(Demir, 2012, s. 11). Bu uygulamayı şehir merkezi de dâhil olmak üzere bütün halk bilir.

Mart ayı ile ilgili yerel inanışlardan biri de hemen hemen yurdun birçok yerinde görülen Berd-ülAcûz adı verilen fırtına ile ilgilidir. Arapça bir terkip olan Berd-ülAcûz, “kocakarı soğuğu” anlamına geldiğinden halk arasında bir hafta süren bu fırtınalı günlere “Kocakarı Soğukları” denmektedir. Gücük yani Miladi takvime göre Şubat ayının 26'sı ile mart ayının ilk dört gününe tekabül eden bu soğuk günler için halkın kullandığı yaygın tabirlerden biri “beldir aciz, yer gök taciz.” ve “üçü gücükte dördü martta.” şeklinde tabirler kullanılır.

Giresun halk takvimine göre mart ayından sonra gelen ay, “abru/ebrul” ayıdır. Miladi takvimde 14 Nisan-13 Mayıs arasına tekabül eder. Abrul kelimesinin Latince'deki “aperire” kelimesinden türeyen “aprilis” kelimesine dayandığı bilinmektedir. Kelimenin, nisan ayında yeşeren ve çiçek açan doğa ile ilgili olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir (Mihçioğlu, 1981, s. 10). Abrul ayı, Miladi takvime göre Nisan'ın 13'ünde başlar. Halk özellikle Abrul'un 5'i geçene kadar kışın bitmediğine, özellikle Abrul'un 5'inde esen şiddetli rüzgârın hayvanlara zarar vereceğine inanır. Dolayısıyla 5 Abrul'da hayvanları çalıştırmak veya otlatmak için dahi dışarı çıkarmazlar. Bu rüzgârın hayvanları hasta edeceğine inanılır. Eğer Abrul'un 5'inde dolu veya kar yağarsa bitkiler önemli ölçüde zarar görür. Bu nedenle, çoğu zaman halk tohum ya da fide ekmek için Abrul'un 5'inin geçmesini bekler. Bu inanış, Anadolu'da tespit edilen birçok yerel takvimde de müşahade edilen ortak bir inanıştır. (Veren, 2010, s. 1)

Anadolu'nun birçok yöresinde olduğu gibi Giresun'da da halk takvimine göre Abrul'un 23'ü havalanın ısınmaya başladığı, başka bir deyişle yaz mevsiminin ilk günü olarak karşılanır. Anadolu halk takviminde genelde aylar ikiye ayrılır. Miladi takvimde 6 Mayıs'tan 7 Kasım'a kadar geçen günler yaz günleri veya Hıdrellez günleri olarak bilinir. Kış günleri ise Kasım ayının 7'sinden başlayarak 6 Mayıs'a kadar sürer. Esasında, yılın günlerinin bu şekilde ayrılması astronomi ilmine göre de doğru bir tespittir. Miladi takvimde, “5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gece, güneş Ülker burcuna girer ve yıl, yaz ve kış

olarak ikiye ayrılır: 7-8 Kasım gecesi güneş, Ülker burcundan çıkar ve kış başlar.” (Günay, 1995, s. 2-3).

Abrul'un 23'ü Türk kültüründe Ruz-ı Hızır”, Anadolu'da ise “Hidrellez Günü” adı altında kutlanan mevsimlik bir bayramdır. Bu tarih Miladi takvimde 6 Mayıs'a tekabül eder. Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Giresun'da da halk arasında Hidrellez Günü, Hz. Hızır ile Hz. İlyas'ın bulunduğu gün olarak kabul edilir. Hidrellez Günü çeşitli pratiklerle kutlanmaktadır. Ancak bu pratiklerin hangi amaçlarla gerçekleştirildiğinin anlaşılması bakımından kısaca Hidrellez olgusundan söz etmek faydalı olacaktır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, her ne kadar Giresun da dâhil olmak üzere bütün Anadolu halkı Hidrellez Günü'nü islami temeller üzerine oturtarak kutluyor olsa da, konuyla ilgili oldukça kapsamlı bir çalışma yapan Ahmet Yaşar Ocak “*Hızır ve İlyas hakkında bir hayli zengin ve renkli bir İslami literatür olduğu halde bu literatürde Hidrellez Günü'ne ve merasimlerine dair hiçbir şey yoktur. Bu da Hidrellez'in ve etrafında teşekkül eden inanç, âdet ve geleneklerin İslami olmayan kaynaklardan geldiğini gösteren açık bir delildir.*” (Ocak, 1999, s. 121-122) diyerek, Hidrellez Günü'nün esasında İslam öncesi dönemde Türk medeniyeti de dâhil farklı medeniyet ve kültürlerde kutlanan bahar bayramlarının devamı niteliğinde olduğunu belirtir. (Ocak, 1999, s. 121-144)

Yaygın halk inancı Hz. İlyas'ı ve Hz. Hızır'ı peygamber olarak kabul eder. Ancak, bir görüşe göre İlyas peygamber olmakla birlikte Hızır daha ziyade kutlu bir şahsiyet olup, peygamber değildir. Kur'an-ı Kerim'de Kehf suresinin 65-82. ayetleri arasında Hz. Musa ile Hızır'ın buluşması ve seyahati anlatılır. Hızır kelimesi halk arasında Hızır olarak da kullanılmaktadır. Halk arasında, bu iki isim –Hızır ve İlyas- zaman içinde birleşerek Hidrellez olmuştur.

Yaz mevsiminin başladığı güne Hidrellez Günü adı verilmesinin sebebi özellikle Hz. Hızır ve Hz. İlyas ile ilgili anlatılan menkıbe ve inanışlara dayanır. Halk arasında Hz. Hızır'ın Allah'ın salih bir kulu, hatta peygamber mertebesinde olduğuna inanılır. İnanışa göre Hz. Hızır; Zülkarneyn ve Hz. İlyas ile beraber hayat suyunu bulmak üzere yeraltı dünyasına iner. Hayat suyunu önce Hz. Hızır ve Hz. İlyas bulur ve bu su ile yıkanarak ölümsüzlüğe kavuşur. Daha sonra suyu buldukları yere Zülkarneyn'i de götürürler ancak hayat pınarı bıraktıkları yerde değildir. Dolayısıyla sadece ikisinin dünyanın sonuna kadar yaşayacağına inanılır. Hayat suyunu içmeleri itibarıyla Hz. Hızır ve Hz. İlyas ölümsüzlüğün, hayatın, tazeliğin ve doğuşun sembolü olarak kabul edilir. Kuşkusuz halk, onların bu özellikleri ile baharın yeniden doğuşu ve

tabiatın canlanması arasında paralellik kurmuştur.

Esasında Hz. İlyas'tan ziyade Hz. Hızır etrafında şekillenen bu mevsimlik bayram, İslam öncesine ait bir dizi dini-sihri pratiklerle İslami inanışların iç içe geçtiği bir kutlamadır. İslami kaynaklardan edinilen Hz. Hızır'ın ledüni ilimler hususunda uzman olduğu bilgisi, Hz. Hızır'ın bir çeşit kadim dönem bereket ritüelleri bakiyesi olarak da nitelendirebileceğimiz Hıdrellez kutlamalarına isim babası olarak tercih edilmesine vesile olmuş olabilir. Konuyla ilgili ayrıntılı bir çalışması olan Ocak, benzer bir görüşten hareketle, Hızır'ın İslam öncesi dönemde inanılan bir bitki iyesinin/tanrısının İslam sonrası Hızır adı ile İslami renge büründürülmüş olabileceğini ifade etmiştir. (Ocak, 1999, s. 121-124) Bu manada seçilen Hızır adının da tesadüf bir seçim olmadığı açıktır. Zira Hızır kelimesi Arapça “El- Ahdar” kelimesinden gelmektedir. Bu kelime Arapçada “yeşillik, yeşil, yeşili çok olan” anlamlarına gelmektedir (Aras, 2002, s. 54). Bu manada İslam öncesi bitki iyesi inanışı ile Arapça El-Ahdar kelimesine bağlı olarak, Hızır olgusunun birbirinin devamı olduğuna hükmedilebilir.

23 Abrul, yazın gelişi tarıma dayalı yaşam sürülen toplumlarda aynı zamanda ekim, dikim işlerine başlanan gün olarak da düşünülmelidir. Dolayısıyla halk, ürünün bol olması ekilen dikilen tohumların yeşermesi, büyümesi ve bereketli olması için eski inanış kalıp ve uygulamalarını Hızır kültürüne aktararak devam ettirmiştir. Çünkü Hızır ölümsüzlüğün ve bereketin kaynağıdır. Allah'ın yeryüzünde sonsuza kadar insanoğluna yardım etmesi için görevlendirdiği bir nebidir. Giresun'da; Hızır'ın karadaki insanlara, Hz. İlyas'ın ise denizdeki insanlara yardım ettiğine inanılır.

Giresun halkı da bütün Anadolu'da olduğu gibi Hızır'ın bu özelliklerine inanarak, onun her yıl 6 Mayıs tarihinde yeryüzüne inip insanların arasına karışarak şifa, bolluk ve bereket dağıtacağına inanır. Giresun'da Hıdrellez Günü'nde gerçekleştirilen pratikler daha çok bereket ve bolluk için yapılmaktadır. Günümüzde Giresun halk takvimine bağlı olarak gerçekleştirilen uygulamaların büyük bir bölümü halk arasında artık unutulmaya yüz tutmuşken Hıdrellez Günü'ne özgü uygulamaların hassasiyetle yerine getirildiğine şahit olunur. Hızır'ın özellikle yeşili veya yeşilliği temsil etmesi bakımından halk özellikle 5 Mayıs akşamı ağaç dallarına dilek ve arzularını çeşitli araçlar vasıtasıyla asarlar. Kimi zaman bu dilekler küçük bir heybe ile ağaç dalına asılabileceği gibi, bazen dilekler bir kâğıda yazılıp ağaca tutturulabilir. Dilekler asılırken daha ziyade gül ağacının tercih edildiğini de belirtmek gerekir. Bazen söz konusu taleplerin ağaca asılmayıp dibine

gömüldüğüne de rastlanmaktadır. Özellikle küçük heybeler içine konulan yazılı dileklerle beraber heybeye bolluk ve bereket getirmesi için küçük miktarlarda nohut, buğday, şeker, kuru fasulye, mercimek vb. yiyecekler de bırakılmaktadır. Zengin olmak için para bırakıldığı, sağlık bulmak için kişinin elbisesinden bir parça bırakıldığı da olur. Hıdrellezde dilek dilenirken aracı olarak ağacı tercih etmeyen bir kısım vatandaşın arzularını bir kâğıda yazarak veya çizerek pencere kenarlarına koyduğuna veya denize bıraktığına da şahit olunmaktadır. Buraya kadar yapılan uygulamalar hemen hemen bütün Anadolu'da örneklerine rastlanan ortak pratiklerdir.

Daha önce başka bir yörede örneğine rastlamadığımız ya da okuduğumuz metinlerde karşılaşmadığımız bir diğer uygulama şu şekilde gerçekleşmektedir: Hıdrellez Günü eve 8 çeşit “S” harfiyle başlayan yiyecek alınır: Sarımsak, soğan, semizotu vb. gibi. Bu uygulamanın amacı bolluk ve bereket sağlamaktır. Bu uygulama aynı şekilde Rumi takvime göre 7 Mayıs tarihinde yapılan, Mayıs Yedisi adlı törenlerde de uygulanır.

6 Mayıs günü geçince gül veya başka bir ağacın dibine bırakılan ya da dalına asılan söz konusu dilekler toplanır ve bir sonraki Hıdrellez Günü'ne kadar saklanır.

Yine sahil kesiminde oturan halk Hıdrellez Günü sabah erken saatlerde deniz kenarına iner ve suya girer. Sabah namazı için abdest deniz suyuyla alınır ve namaz deniz kenarında eda edilir. Suyu girmeyenler en azından ayaklarını denizde sokar. Deniz suyu ile temas eder. Tıpkı Mart Bozumunda olduğu gibi denizden su alınarak evin dört köşesine bu su saçılır.

Hıdrellez Günü doğum yapılması istenmez. O gün doğan çocukların engelli olacağına inanılır. Hatta bu inanış o gün doğacak hayvan yavruları için de geçerlidir. Söz konusu muhtemel engel durumuna halk eğrilik-büğrülük der ve tedbir almak üzere darı, kabak, fasulye tohumları eker. Bu tohum ekme işine Hıdrellez eğrisi-büğrüsü denir. Sağlıksız doğumların olmaması için Hıdrellez Günü sandık açılmaz. Eğer açılırsa doğacak çocukların dudaklarının yarık olacağına veya herhangi bir yerinde anahtar izi olacağına inanılır. Süpürge tutulmaz. Süpürge telli, duvaklı süslenip kapı arkasına dikilir. Bu uygulamanın bekârların kısmetini açacağına inanılır. Yine Hıdrellez Günü çamaşır yıkanmaz, yaprak koparılmaz, yeşillik kesilmez. İğne, tırmık tutulmaz; su içilmez ve değirmende mısır (darı) öğütülmez. Yayıkta ayran yayılmaz. Bunlar yapılırsa uğursuzluk yaşanacağına inanılır.

Giresun halk takviminde abrul ayından sonra, gelen ay mayıs ayıdır. “*Mayıs adı Latince maius (büyük) sözcüğünden gelir. Sözcük deusmaius (daha büyük Tanrı) olarak nitelenen eski İtalyan tanrısı Jüpiter'in bu*

sanıyla ilgilidir.”(Mıhçıoğlu, 1981, s. 10).

Mayıs ayı Giresunlular için şenlik ve bayram ayıdır. Miladi takvimde Mayıs ayı 14 Mayıs-13 Haziran tarihlerini kapsar. Giresun'da her yıl, Mayıs ayında geçmişinin binlerce yıl öncesine dayandığına inanılan geleneklere bağlı olarak bir dizi kutlama yapılmaktadır. Halk arasında Mayıs Yedisi adı verilen bu kutlamalar 1977 yılından 1984 yılına kadar törenlerin Aksu Deresi adı verilen akarsuyun denizle buluştuğu mahalde yapılması nedeniyle “Aksu Şenlikleri” adıyla yürütülmüş, bu tarihten sonra ise “Giresun Aksu Kültür ve Sanat Festivali” adını almıştır. 1992 yılından itibaren festival uluslararası bir platforma taşınarak “Uluslararası Karadeniz Giresun Aksu Festivali” adıyla ülkeler arası katılımı kutlanmaya devam edilmektedir. Halk arasındaki inanişe göre, festivale Mayıs Yedisi denilmesinin nedeni söz konusu festivalin Rumi takvime göre Mayıs'ın 7'sinde kutlanıyor olmasıdır. Dolayısıyla bugün festival, Miladi takvime göre 20 Mayıs tarihinde başlamakta ve üç gün süren çeşitli etkinliklerle kutlanmaktadır.

Mayıs Yedisi törenleri, Çepni Türklerinin yerleşim yerlerinden biri olan Doğu Karadeniz'de “Çepni Bayramı” olarak da bilinir. Mayıs Yedisi törenlerinin en şatafatlı ve uluslararası kutlandığı yöre Giresun olmakla birlikte Trabzon'a bağlı Beşikdüzü, Vakfikebir, Çarşıbaşı ve Şalpazarı yörelerinde ve Ordu ili ile sahil ilçelerinde de Mayıs Yedisi kutlamaları yapılmaktadır (Demir, 2012, s. 15).

Yukarıda, Giresun'da Rumi takvime göre Abru'l'un 23'ünde Hıdrellez Günü adıyla bir bahar bayramı kutlandığından söz edilmiştir. Esasında Giresun'da baharın tam anlamıyla müjdecisi olan tarih Rumi takvime göre Mayıs'ın 7'sidir. Giresun, yağışlı ve nemli bir iklime sahip olduğundan yörede baharın etkisi tam anlamıyla Mayıs ayından sonra hissedilmeye başlar. Bu nedenle Mayıs Yedisi baharın karşılanması tören ve ritüelleri, en az Mart Bozumu veya Hıdrellez ritüelleri kadar önem atfedilen bir dizi faaliyetle kutlanmaktadır.

Mayıs Yedisi törenlerinde yapılan uygulamalar takip edildiğinde bu uygulamaların özellikle su, ateş ve taş kültürleri etrafında şekillendiğine şahit olunur. Bu işaretler, söz konusu kutlama ve pratiklerin çok eski zamanlardan günümüze ulaştığını göstermektedir. Esasında Mayıs Yedisi törenleri ilk çağlardan itibaren Doğu Akdeniz ve çevresinde gerçekleştirilen baharın gelişini kutlamalarının devamı niteliğindedir. MÖ. 3. binin sonlarında bahar kutlamaları Mezopotamya'yı her bahar yeşile gark eden Fırat ve Dicle ırmaklarının ruhu olarak kabul edilen Tammuz tanrısı adına yapılmaktaydı. Dumuzi adıyla da bilinen bu tanrı için yapılan bereket ayinleri, İbraniler

vasıtasıyla Suriye ve Mısır'a, oradan da Anadolu'ya geçmiştir. Tammuz ayinleri Anadolu ve Yunanistan'da bir başka tanrıya aktarılarak Adonis etrafında gerçekleşmeye devam etmiştir. Adonis etrafında teşekkül eden bu bahar kutlamalarından önce de Anadolu'da çeşitli bahar ayinlerinin yapıldığını söylemek gerekir. Boğazköy kazılarında elde edilen tabletlerde Etilerdeki Purulli bahar ayinlerinden söz edilmektedir. Bu ayinler Telipinu adlı bitki ve yeşillik tanrısı için yapılmaktaydı. Söz konusu törenler esnasında ocaklarda ateşler yakılıp, ağaçlar dikilmekteydi (Ocak, 1999, s. 122-123). Giresun'da gerçekleştirilen Mayıs Yedisi törenlerinde kadim dönemlerde gerçekleştirilen bu bahar ayinlerinden birçok uygulamanın izlerine rastlanmaktadır.

Bu dönemde, henüz Anadolu'daki varlıkları etkin olmayan Türkler ise Ön Asya'da hemen hemen bütün dünya medeniyetlerinde olduğu gibi baharın gelişini kendi inanış ve geleneklerine bağlı olarak kutlamaktadır. Türkler, bu bahar ayinlerinde Gök Tanrı'yı takdis etmektedir. Mesela, Yakut Türkleri bu törenleri nisan ayında, Tunguz Türkleri mayıs ayında gerçekleştirmekteydi. Bunlar dışında Moğollar, Kalmuklar ve Buryatlar da bahar ayini yapmaktaydılar. Türklere has bahar ayinleri ile ilgili dikkat çekici husus bu ayinlerin bazı Türk kavimlerinde mart, bazısında nisan ve bazılarında ise mayıs aylarında yapılıyor olmasıdır (Ocak, 1999, s. 123-124).

Giresun'da Hıdrellez ve Mayıs Yedisi adlı farklı tarihlerde kutlanan iki bahar bayramı yapılıyor olması öteden beri Türk kültüründe baharın yöreden yöreye farklı tarihlerde kutlanıyor olmasının sonucu olabileceği gibi, ayrıca Türk kültürü ile bölgede daha önce varlık sürdüren kültürlerin birbiri ile özdeşleşmesinden de kaynaklanmaktadır. Aslında dünya medeniyet tarihinde baharın gelişi hemen hemen bütün kültürlerde kutlana gelmiştir. Farklı tarihlerde, kısmen farklı kısmen benzer uygulamalarla da olsa bu kutlamaların kökeni gerçekte çok eski ve ortak bir insanlık tarihinden izler taşımaktadır.

Her yıl Miladi takvime göre 20 Mayıs tarihinde başlayan ve geleneksel adıyla Mayıs Yedisi adı verilen kutlamalar Aksu nehrinin denizle buluştuğu mahalde yapılır. Aksu nehrinin kutlamalarda önemli bir yeri vardır. Yukarıda değinilen Fırat ve Dicle nehirlerinin canlandırıcı gücüne olan inanç Giresun'da Aksu nehrinin ruhuna aktarılmış görünmektedir. En eski çağlardan itibaren insanlar etrafına sağladığı bereket ve yaşam gücü sebebiyle yerleşim bölgesi olarak akarsu havzalarını tercih etmiş ve yaşama sağladıkları katkı nedeniyle de akarsuları kutsal kabul etmişlerdir.

20 Mayıs tarihinde Aksu nehrinin denize döküldüğü alanda şehir merkezinden, çevre ilçe ve köylerden birçok insan sabahın erken saatlerinde bir araya gelir. Bu toplantı bir nevi bayramlaşma niteliği de arz eder. Herkes

birbirinin Mayıs Yedisini kutlar ve dileklerinin gerçekleşmesini temenni eder.

Mayıs Yedisinde yerine getirilen belli başlı beş ritüel vardır. Bunlardan biri Aksu nehrinde yıkanmaktır. Nehrin sularının şifalı olduğuna, günahlardan, kötülük ve hastalıklardan arındıracağına inanılır. Ayrıca çocuk sahibi olmak isteyenler de nehrin sularında yıkanmalıdır. İkinci uygulama da su kültü ile ilgilidir. 7 çift 1 tek toplam 15 taş alınarak, Aksu nehrine sırt dönük bir şekilde atılır. Bu işlem yapılırken “derdim belam suya” denilir. Taşlar, dere yerine denize de atılabilir. İlk iki uygulama su kültü ile ilgilidir. Bu iki uygulamada da suyun arındırıcı ve yaşam verici işlevleri esas alınmaktadır. Su kültü ile ilgili inanışların kökeni üzerine Mart Bozumu lafzında değinildiğinden burada yinelemeye gerek duyulmamıştır. Bunlar dışında yine Hıdrellez Günü'nde olduğu gibi denizin yedi dalgasının üzerinden geçmek, yedi dalgaya ayak sokmak gibi uygulamalar da gerçekleştirilir. Yedi yerine kırk sayısından da söz edilmektedir.

Suya taş atma ve suda yıkanma pratiklerinden sonra gerçekleştirilen bir diğer önemli uygulama “Sacayaktan geçme” uygulamasıdır. Sacayaktan geçme ritüeli gayet tabii ateş ve ocak kültürleri ile ilgilidir. Tıpkı Nevruz/Mart Bozumu törenlerinde olduğu gibi Mayıs Yedisinde de ateş kültü önemli bir yere sahiptir. Sacayaktan geçme uygulaması doğrudan çocuk sahibi olmakla ilgili bir uygulamadır. Çocuk sahibi olmak isteyip de olamayan her anne ya da baba adayı üç kez sacayaktan geçer. Bu uygulama gerçekleştirilirken iki kişi sacayağı tutar ve üç kez kişinin başından geçirir.

“Sacayağı ocağın simgesidir. Buradaki sacayak, Türk kültürü de içinde olmak üzere birçok kültürdeki kutsal 'ateş kültü’ ile ilişkilidir. Diğer yandan ateşin yandığı yerin ocak olması nedeniyle 'ocak kültü’ ile ilişkilidir. Bu yönüyle ocak, Türk kültüründe soyun devamı, dölleme, çoğalma ve bereket simgesidir.” (Oğuz, 2006, s. 10)

Kerime Üstünova özellikle sacayaktan geçme motifini ele aldığı çalışmasında demirden yapılmış sacayağın üretkenliği simgelediğini ifade eder. Ayrıca sacayağının ana rahmine benzerliğine dikkat çeker (Üstünova, 2010, s. 184).

Üstünova konuyla ilgili şunu söyler: *“Sacayağının gösterileni, “ana rahmi” olarak yorumlanmalıdır. Bu sonuca varmamızda Kybele adına dikilen heykellerin belden aşağısının üçgen biçiminde oluşu ve Kybele'nin bereket tanrıçası olarak doğumu, üremeyi simgelemesi yol gösterici olmuştur. Bu yaklaşım, ocak / aile kültürünün unsurları olarak gördüğümüz sacayağı-Kybele-Hamza taşı arasında organik bağ kurulmasına yol açar. Üçgen biçiminde resmedilen ana rahmi, dişiliği, doğurganlığı, yeni bir yaşamı, yeni bir*

başlangıcı, devamlılığı simgelemektedir. Çünkü doğum, bir başlangıçtır. Bu geleneğin üç ayaklı bir kaide üzerine oturtulan ve bereketi, üremeyi, doğurganlığı simgeleyen Kybele adına dikildiği var sayılan Hamza Taşından başlayıp yine orda tamamlanan bir turla son buluşunda aynı bakış açısı geçerli olmalıdır... Öyleyse sacayağı, üç, su ve Hamza Taşı, Giresun'da yaşatılan gelenekte şu iletiyi vermek amacıyla kullanılmaktadır: 'Soyumu sürdürmek, baba-anne-çocuk üçlemesini tamamlamak amacıyla çoğalmak istiyorum. Bu nedenle üretkenliğin simgesi olan sacayağından yine üremeyi simgeleyen üç sayısı kadar geçerek, bereketin, doğurganlığın sembolü olan Kybele adına dikilmiş dişiliği simgeleyen bir taşın etrafında denizde tur atarak ilahi gücün yardımını bekliyorum.' (Üstünova, 2010, s. 185).

Mayıs Yedisi törenlerinde yerine getirilen uygulamalardan biri de kayık ve motorlarla adanın etrafını üç kez dönmektir. Karadeniz'in tek adası olan Giresun adasında halkın Hamza taşı adını verdiği dikit şeklinde bir kaya parçası vardır. Ada etrafındaki turlar bu taşın önünden başlayıp, aynı noktaya geldiğinde tamamlanmaktadır. Dillere özgü benzerliklerden yola çıkılarak Hamza kelimesinin Latince "Humuza/Humza" kelimesi ile ilgisi kurularak, Humuza kelimesinin İslam sonrasında Hamza'ya dönüştüğü söylenebilir. Latince Humuza/Humza kelimesi doğum anlamına gelmektedir. Ada ile ilgili en önemli efsanenin Amazon kadınları ile ilgili olduğu düşünüldüğünde şu şekilde bir fikir yürütülebilir: Halkın Hamza taşı adını verdiği dikit, anaerkil aile düzeninde kadın otoritesinin egemen olduğu bir dönemde, Doğum Tanrısı ya da Ana Tanrıça denilen Kibebe adına dikilmiş bir dikit olabilir. Hamza taşı, Mayıs Yedisi ritüelleri dışında da çocuk sahibi olmak isteyenlerin yılın herhangi bir zamanında ziyaret ettiği kutsal bir unsurdur. Taş/kaya kültürü bağlamında değerlendirebileceğimiz Hamza taşının Mayıs Yedisinde ziyaret edilmesi baharın üretici gücü ile bu taşın üretici gücünü birleştirmektir (Kara, 1996, s.173).

Giresun'da "otçu göçü" adı verilen "yayla göçü" de mayıs ayında başlayıp temmuza kadar süren bir zaman dilimini kapsar. Mayıs ayında yaylaya çıkmaya karar veren hayvan sahipleri, hayvanlarını Mayıs Yedisi törenlerine getirerek deniz suyu ile yıkar. Mayıs Yedisinde Aksu nehrinin sularında veya denizde yıkanan hayvanların sağlıklı bir şekilde yaylaya çıkacağına, hasta olmayacaklarına ve sağlıklı kuzular, yavrular vereceklerine inanılır.

Hidrellez, Mart Bozumu/Nevruz vb. bütün bahar bayramlarında olduğu gibi Mayıs Yedisi törenlerinde gerçekleştirilen bütün uygulamaların altında yatan temel düşünce bereket, üreme ve çoğalmadır. Adları sayılan bu

mevsimlik bayramlarda bereket ve çoğalmayı sağlamak için kâinatın özü kabul edilen dört unsur bariz şekilde yüceltilmektedir. Baharın tabiatı canlandırması, bereket ve yaşam kaynağı olarak algılanmasına vesile olmuştur. Gerçekten de özellikle sanayileşme öncesi tarihi dönemlerde, insanoğlunun en önemli geçim kaynağının tarım ürünleri olduğu zamanlarda, baharın gelişi insanoğlunun yaşamını sürdürebilmesi için hayati önem teşkil etmiştir. Dolayısıyla insanlar Mayıs Yedisi, Hıdrellez ve benzeri bahar bayramlarında gerçekleştirdikleri ritüellerle, bu bağış için kutsal güçlere olan bağlılıklarını göstererek daha bereketli bir gelecek için dua ederler.

Mayıs Yedisi kutlamalarının mazisi tarih öncesi dönemlere kadar uzanmaktadır. Hıdrellez Günü de taşıdığı motifleri bakımından muhakkak İslam öncesi dönemlerden günümüze ulaşan inanışların devamı niteliğindedir. Fakat bu iki mevsimlik bayramın biri doğrudan İslami bir külte bağlanırken, diğesinde İslam öncesi motifler daha iyi korunmuştur. Ayrıca farklı tarihlerde kutlanmaktadırlar. Ancak halk zaman içinde arka arkaya kutlanan bu iki bahar bayramını birbiri ile özdeşleştirerek benzer uygulamaları her iki bayram için de gerçekleştirmiş ve gerçekleştirmeye devam etmektedir. Bu anlamda yaptığımız derleme çalışmalarında halk arasında Mayıs Yedisi törenlerinin kutlanma amacını Hızır ile İlyas'ın kavuşması olarak yorumlayanlar olduğuna da şahit olunmuştur. Hâlbuki Hızır-İlyas kültlerinin Mayıs Yedisi törenleri ile ilgisi yoktur.

Mayıs ayı yöre halkı bakımından bereket ayı olarak telakki edilir. Öyle ki, halk arasında mayıs ayının ilk yağmurunun şifalı olduğuna ve bu yağmurda muhakkak ıslanmak gerektiğine inanılır. Eskiden mayıs ayının ilk yağmuru başlayınca büyükler evdeki çocukları ve gençleri ıslanmaları için dışarı gönderirlermiş. Ayrıca halk arasında bu ilk yağmurla süt mayalanır, yoğurt yapılırmış. Bu mayanın şifalı olduğuna inanılırmış. Mayıs ayında yağın ilk yağmurla ilgili ilgi çekici bir başka inanış da, akrep ve çıyan gibi zehirli hayvanların zehirlerini bu ilk yağmurdan aldığına dair inanıştır. Ayrıca, Mayıs'ın 7'si yağmurlu geçerse yazın yağışlı ve bereketli olacağı, sıcak geçerse yazın kuraklık yaşanacağı söylenmektedir.

Yörede mayıs yağmuru kullanılarak yapılan peynirin de şifalı olduğuna inanılır. Bu peynirin mayası mayıs yağmuru ile yapılır. Önce karaağaç adı verilen ağacın kabukları toplanır. Ayrıca kuzu ve tavuk kursağı kullanılır. Kuzu ve tavuk kursağından kastedilen bu iki hayvanın bağırsak zarı veya pankreası da olabilir. Bu malzemeler kurutulduktan sonra havanda dövülerek toz haline getirilir. Daha sonra bunlara mayıs yağmurunun suyu

katılarak 21 gün maya haline gelmesi için bekletilir. Bu maya ile yapılan peynirler diğerlerine göre daha dayanıklı ve şifalıdır.

Mayıs Yedisinde yaygın olarak müşahede edilmese de meyve ağaçlarını korkutma geleneğinden söz edilmektedir. O gün, insanlar ellerine aldıkları balta vb. kesici aletleri ağaçlara doğru sallayarak onları korkuturlar. Korkan ağaçların daha çok meyve vereceğine inanılır.

Mayıs ayından sonra gelen ay Giresun halk takviminde “kiraz ya da halk ağzıyla kirez ayı” olarak isimlendirilmiştir. Bu aya “güllük ayı” denildiği de olmaktadır. Miladi takvimde 14 Haziran-13 Temmuz tarihine tekabül eder. Halk takviminde haziran ayına kiraz ayı denilmesinin sebebi kuşkusuz bu ayda kiraz meyvesinin olgunlaşması ile ilgilidir. Giresun çok çeşitli cinsten kirazın yetiştiği bir yöredir. Hatta Giresun halkı kirazı sadece meyve olarak değil, toplayıp tuzlayarak (salamura ederek) kışlık erzak olarak da kullanır. Bu anlamda kiraz tuzlaması adı verilen ve tuzlandıktan sonra kavru olarak yenilen bu yemek yalnızca Giresun'a özgüdür.

Kirazın Giresun için bir başka özelliği daha vardır ki, o da şehrin adının kökeni ile ilgili rivayetlerden biri ile bağlantılıdır. Rivayete göre Roma generallerinden birinin yolu Giresun'a düşer ve burada ilk defa kirazla tanışır. Kiraz meyvesini çok seven general bir kiraz fidanını alarak Roma'ya döner. Böylece bütün dünyaya kiraz, Giresun'dan yayılmış olur. Romalılar kiraza Kerasus adını verir. İşte bu Kerasus kelimesi zamanla değişerek Giresun olmuştur. Bu rivayetle ilgili yapılan araştırmalar tarihi olarak bu rivayetin geçersizliğini kanıtlamış olsa da halk arasında bu rivayet anlatılmaktadır.

Bu aya “güllük ayı” denilmesinin sebebi ise yörede yetişen, “güllük” adı verilen otladır. Güllük otu adı verilen bu ot, haziran ayında biçilir. Halk bu otu kışın hayvan yemi yapmak üzere kurutur. Ayrıca bu otta kışın hayvanların ahırlarının altına sermek ve böylece onları mümkün mertebe temiz, sıcak tutmak için de yararlanır. Güllük ya da kiraz ayı “güllük otu” dışındaki otların da biçildiği aydır. Ağustos ayında yörenin bir numaralı geçim kaynağı olan fındığın rahatlıkla toplanabilmesi için fındık bahçelerindeki otların ilk biçimi bu ayda yapılır. Fidan aşılama işlemleri de bu ay içinde gerçekleştirilir.

Kiraz/güllük ayından sonra gelen ay “orak ayı”dır. Giresun'un Yağlıdere ilçesinde “ot ayı” da denilmektedir. Miladi takvimde 14 Temmuz-13 Ağustos arasına tekabül eder. Bu ay için, “*Isparta, Burdur, Çanakkale, Sinop, Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Artvin, Yozgat, İzmir, İstanbul yörelerinde orakayı adı kullanılırken, Kars'a orak, Ordu'da orakay denmektedir. XV. yüzyılda temmuz ayına, Kars, Erzurum yörelerinde biçimay*

deniyor.” (Mıhçıoğlu, 1981, s. 10). Özellikle Kars, Erzurum yöresinde, halk arasında temmuz ayına biçim ayı deniyor olması diğer yörelerde kullanılan orak ayı ifadesinin biçme işi ile ilgili olduğunu kanıtlamaktadır.

Giresun'da da “orak ayı” fındık toplamaya hazırlık yapılan aydır. Dolayısıyla fındık bahçelerinin altı, fındık toplanmaya başlanmadan önce iyice temizlenir. Motorlu ot biçme makinelerinin olmadığı zamanlarda bu işlem orakla yapılmaktaydı ve günlerce sürmekteydi.

Orak ayından sonra ağustos ayı gelmektedir. Miladi olarak 14 Ağustos-13 Eylül arasındadır. Halk arasında bu aya “çürük veya çürüklük ayı” denilmektedir. İç kesimlerde “harman ayı” denildiğine de rastlanmaktadır. Her ne kadar ağustos ayına verilen adlardan biri çürük ayı olsa da bu ismin verilmesine neden olan yağmur ve nemli süreç ayın tamamını kapsamaz. Bir görüşe göre Temmuz'un 15'inden başlayarak Ağustos'un 10'una kadar, bir başka bilgiye göre de 31 Temmuz ile 6 Ağustos arasındaki tarihleri kapsayan zaman dilimine “çürüklük zamanı” adı veriliyor. Bu tarihler arasında ameliyat olanın yarasının iyileşmeyeceğine, ekilenin çürüyeceğine inanılır. Yine bu tarihler arasında belirli bir anda, eğer ıslak çamaşır asılmışsa çamaşırın çürüyeceğine inanılır. Bu tarihlerde yağmur altında kalmamak gerektiğine inanılır. Ağustos ayı tüm Karadeniz ve Giresun'da nemin ve sıcaklığın en yüksek olduğu dönemdir. Dolayısıyla halkın en bunaldığı dönemdir. Eskiden sıtma hastalığı en çok bu dönemde görülürmüş. Bütün bu nedenlerle ağustos ayına halk arasında “çürüklük ayı” denmektedir.

Bu aya “harman ayı” denilmesinin sebebi ise özellikle iç kesimlerde yetişen arpa, buğday gibi ürünlerin bu ayda “harman”lanmasıdır. Harmanlama buğday, arpa vb. ürünlerin tanelerine ayrılması işine verilen addır. Ayrıca bu işin yapıldığı yere de “harman” denilmektedir. Şebinkarahisar, Alucra gibi ilçelerde yetişen buğday, arpa gibi ürünler ağustos ayında harmanlanmaktadır. Ancak, Giresun'da fındık yetiştiriciliği yapılan bölgelerde de ağustos ayında fındığı çotanak adı verilen dış yaprağından ayırma işi harman adı verilen düzlüklerde yapılır. Bu işleme, fındığı patoza çekme denir. Bunun için patoz araçları harman adı verilen düzlüklere gelir ve bu araçlar yardımı ile fındık yaprağından ayrılır. Ayrıca, bu harman adı verilen yerlerde ağustos ayı boyunca yeşil yaprağından ayrılan fındık kurutulmaya çalışılır. Bütün bu faaliyetler nedeniyle olsa gerek halk bu aya “harman ayı” demektedir.

Ağustos ayında halk arasında “Ayam u Bahar” veya “Eyyam-ı Bahur” adı verilen beş veya yedi günlük bir zaman diliminde denize ya da suya girilmemesi gerektiğine inanılır. Bu dönem halk takvimine göre ağustos ayının ilk veya ilk iki haftası olarak kabul edilir. Ağustosun bu ilk haftası yılın en sıcak

günleridir. Bu süre zarfında denize ya da suya girenlerin vücudunda beyaz lekeler çıkacağına inanılır. Bu tarihlerde banyo yaparken su konulan kapların içine çivi vb. eşyalar atılır. Bu eşyaların kişiyi koruyacağına inanılır.

Miladi takvimde ağustosun sonu ile eylülün başına tekabül eden Küçük ve Büyük Ayeser fırtınaları da bu ayda gerçekleşir. Ağustos ayının sonunda kuzey-kuzey batıdan esen bu fırtınalardan ilkinde Küçük Ayeser Fırtınası denir. Küçük Ayeser'den üç ile yedi gün sonra başlayan ve bir haftaya yakın süren, bol yağış getiren fırtına ise Büyük Ayeser Fırtınası'dır. Büyük Ayeser'den sonra havalar serinler. Bu durum, yazın bittiğinin işareti olarak kabul edilir. Büyük Ayeser Fırtınası, denizde büyük dalgalar meydana getirir. Özellikle Büyük Ayeser Fırtınası esnasında bazı yaylalara kar yağdığına da şahit olunur. Ayrıca, Gümüşhane'nin Torul ilçesine bağlı bir yaylanın adı da Ayeser Yaylası'dır.

Halk arasında “Ağustos'un 15'i yaz, 15'i kış.” denir. Ayam u Bahur adı verilen hem en sıcak günlerin hem de kışın geldiğinin işaret eden Ayeser fırtınalarının arka arkaya ağustos ayı içinde yaşanıyor olması bu sözü doğrular niteliktedir.

Ağustostan sonraki aya “ceviz, hac/haç, istavrit veya ilk güzayı” denir. Miladi takvimde 14 Eylül-13 Ekim arasına denk gelir. Ceviz ayı denilmesinin nedeni kuşkusuz ceviz hasadının eylül ayında yapılıyor olması ile ilgilidir. İlk Güz ifadesi de sonbaharın ilk ayı oluşundan kaynaklanmaktadır. Haç adı ise muhtemelen bölgede geçmiş tarihlerde izlerine rastlanan Hristiyan kültüründen izler taşımaktadır. Benzer şekilde İstavrit kelimesi de Hristiyanlığa özgü istavroz kelimesinin dönüştürülmüş şeklidir.

Halk arasında haç değil hac ayı olarak bilinir. Hristiyanlıkla ilgili bir bağlantı kurulmaz. Hatta “Hac ayı, ac ayıdır./ Haç ayı, aç ayı.” sözleriyle haç ile aç kelimeleri arasında ilişki kurulur. Bu aydan sonra gelen ay darı ayıdır. Dolayısıyla hac ayı bir yıl önce hasat edilen mısırın bitmeye yüz tuttuğu aydır. Kurutulan mısırlar bu ayda bittiğinden değirmende öğütülecek darı kalmamıştır. Bu nedenle ekmek pişirilememektedir. Halkın bu aya “Hac ayı, ac ayı” demesinin nedeni budur. Bu ay içinde mısır biterse halk yeni topladığı, henüz kurutulmamış mısırı alıp fırınlayarak kurutur ve öğütürmüş. Hâlbuki mısır serenti adı verilen yerlerde doğal olarak kurutulur. Ancak yokluk, halkın fırınlama yöntemini bulmasına vesile olmuştur.

Ceviz ayından sonra gelen aya darı ayı veya avara ayı denir. Miladi olarak 14 Ekim-13 Kasım tarihleri arasına tekabül eder. Ekim ayına darı ayı denilmesinin nedeni bu ayda mısır hasadı yapılmasıdır. Ekim ayında toplanan mısırlar serenti adı verilen ahşap yapılara taşınarak burada kurutulur. Bu nedenle bu aya darı ayı denilmiştir. Avara ayı denmesinin nedeni ise bu aya

gelindiğinde ekim-dikim işlerinin büyük ölçüde bitmesi ile ilgilidir. Yapılacak çok fazla bir şey kalmamıştır.

Pastırma yazı adı verilen iklim olayı da bu ay içinde yaşanır. Miladi takvime göre ekim sonu ile Kasım ayının 15'ine kadar sürebilen bazen de hiç gerçekleşmeyen bu hava olayı mevsim şartlarına göre havanın oldukça sıcak hissedildiği günlere verilen addır.

14 Kasım ile 13 Aralık tarihleri Koç, Üzüm veya Songüz adıyla anılmaktadır. Bu ayda, halk arasındaki ifade ile, koyun koça katılır. Başka bir ifade ile koyunların üremesi için koyunlarla koçlar çiftleştirilir. Bütün Anadolu'da bu faaliyete “koç katımı” adı verilir ve çeşitli etkinliklerle kutlanır.

Üzüm ayı denilmesinin nedeni ise Giresun yöresine özgü bir üzüm cinsi ile ilgilidir. Giresun'da yetişen söz konusu karaüzümün ayırt edici özelliği kokulu oluşudur. Gerçekten çok hoş bir kokuya sahip olan bu üzümün kabuğu diğer üzümlere göre nispeten daha kalındır. Dolayısıyla yöre halkı üzümün içini yer, kabuğunu atar. Ayrıca bu ayda bu üzümünden bol bol pekmez yapılır. Şebinkarahisar ilçesinin üzüm pekmezi meşhurdur. Ayrıca, üzüm ayında ağaçlar budanarak kış için yakacak odun toplanır, hazırlık yapılır.

Üzüm ayından sonra gelen karakış ayı, 14 Aralık ile 13 Ocak arasında denk gelir. Yılın bu döneminde kış tam anlamıyla tezahür ettiğinden bu aya karakış ayı denmektedir. Özellikle tarım ile uğraşan ahali için bu dönem en sıkıntılı dönemdir. “Kara” kelimesi bu sıkıntının ifadesi olarak kullanılmıştır. Esasında karakış ifadesi kışın şiddetini devam ettirdiği bütün zamanlar için kullanılan ortak bir tabirdir.

14 Ocak ile 13 Şubat arası ise zemheri ayıdır. Zemheri ayı en soğuk ay olarak kabul edilir. Giresun'da rastlanmamakla beraber özellikle Trabzon ve çevresinde bu ay kalandar/galandar adı verilen bir kutlama ile başlar. Kalandar yılbaşı kutlamasıdır. 14 Ocak yeni bir yılın başlangıcı kabul edilerek çeşitli etkinliklerle kutlamalar yapılır. Bu kutlamalar esnasında 14 Ocak günü eve misafir alınmadığı, ayak sınındığı görülür. Giresun'da ise bu uygulama Mart Bozumu törenlerinde gerçekleştirilmektedir. 14 Ocak'ta özellikle Giresun'un iç kesimlerinde yapılan tek uygulama geceden kapıya Kur'an asıp sabah namazı geri almaktır.

Zemheri ayı istirahat ayıdır. Hava çok soğuk olduğundan herhangi bir işle meşgul olmak mümkün değildir. Eskiden öyle soğuklar olur, öyle kar yağarmış ki, evin dört tarafından su akarmış. Zemheri ayına karakış ayı da denmektedir. Bunun sebebi esasında zemheri ayının olumsuz hava şartlarını ifade etmektir.

Rumi takvime göre yılın son ayı, gücük ayıdır. 14 Şubat ile 13 Mart arasındaki zaman dilimini kapsar. Gücük, Türkçe bir kelime olup küçük anlamında kullanılmıştır. Hem yılın hem de kışın son ayıdır. Gücük ayı, cemrelerin düşmeye başladığı aydır. Cemrelerin düşmeye başlaması kışın sonunun yaklaştığı anlamına gelir. İlk cemre Gücük'ün 7'sinde havaya, ikinci cemre bir hafta sonra Gücük 14'te suya ve son olarak 21 Gücük'te toprağa düşer. Üç cemre de düşünce havaların ısınmaya başlaması beklenir. Her ne kadar gücük ayı kışın son ayı olsa da bazen çok sert fırtınalar estirir. Bu nedenle halk arasında deli gücük diye anılır.

Sonuç

Tarihî süreç içinde geçen çağlar boyunca her toplum, zamanı; sosyal, kültürel, iktisadi vb. birçok yönden daha iyi değerlendirebilmek ve yorumlayabilmek için çeşitli takvimler oluşturmuştur. İlk takvim arayışları incelendiğinde, zamanı belirleme ihtiyacının öncelikle üretim faaliyetlerini düzenlemek için tanzim edildiği görülür. Daha sonraki süreçlerde tarihi birtakım olaylar başlangıç kabul edilerek astronomiye dayanan takvimler takip edilmeye başlansa da halkın üretime bağlı takvime bağlılıkları hemen her yerleşim bölgesinde iklim, coğrafya ve tarım olgularına bağlı olarak yakın dönemlere kadar yaşatılmaya devam etmiştir. Giresun'da izlenen halk takvimine dair inanış, uygulama ve adlandırmalara yer verdiğimiz bu çalışma tarım ekonomisinin geçerliliğini koruduğu dönemler sona erene kadar söz konusu bu takvimin geçerliliğini koruduğunu göstermektedir. Küreselleşme ile günümüzde üretken insan modelinin yok olmaya başlaması ve onun yerine tüketen toplum anlayışının benimsetilmesi, halk takvimlerine özgü uygulama ve inanışları yok etmektedir.

Giresun ve çevresinde yaptığımız araştırmalarda, çok katmanlı Giresun kültürünün birçok alanda olduğu gibi halk takvimi hususunda da oldukça geniş bir repertuara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmada, söz konusu geniş repertuarın ancak bir kısmına değinilebilmiştir. Ancak şu ana kadar Giresun halk takvimi ile ilgili Mayıs Yedisi, Mart Bozumu uygulamaları dışında kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmanın bu hususta bir başlangıç olması umulmaktadır.

Kaynaklar

1. Aras, E. (2002) "Türklerde Hidrellez Geleneği", **Milli Folklor**, Sayı: 54, Ankara.
2. ARTUN, E. "Türk Halk Kültüründe Hidrellez", http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_turk_halk_kulturunde_hidrellez.pdf Erişim Tarihi: 03/04/2014
3. AYAN, E. (2011) "Karaim Takvimi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.4, S. 19, 2011. http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt4/sayi19_pdf/2_tarih_uluslararası/ayan_ergin.pdf Erişim Tarihi: 10/05/2014
4. Bayat, F. (2007) **Türk Mitolojik Sistemi-2**, Ötüken Yayınları, İstanbul.
5. Biray, N. (2009) "On İki Hayvanlı Türk Takvimi- Zaman ve İnsana Hükmetmek", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Prof. Dr. Hüseyin AYAN Özel Sayısı (Ed. Prof. Dr. Pervin ÇAPAN), Erzurum.
6. Bulut, İ., Yürüdü, E. ve Kazancı, H. (2013) "Artova (Tokat) Yöresinde Yerel İklim Bilgisi ve Halk Takvimi", **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı: 61, 2013, İstanbul.
7. Çimpoş, L. (2010) "Gagavuzlarda İlkyaz Yortuları Kutlamaları", **Mayıs Yedisi ve Karadeniz Çevresinde Benzer İnanışlar Sempozyumu Bildirileri**, Giresun Belediyesi Yayınlanmamış Bildiri Metinleri, Giresun.
8. Demir, N. (2012) "Trabzon Yöresinde Zaman, Halk Takvimi ve Sayılı Günler", **Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks**, V. 4, No: 1. <http://www.dieweltderuerken.org/index.php/ZfWT/article/viewArticle/329> Erişim Tarihi: 10/04/2014.
9. Eliade, M. (2003) **Dinler Tarihine Giriş**, Kocabalı Yayınları, İstanbul.
10. Erginer, G. (1984) **Uşak Halk Takvimi Halk Meteorolojisi**, TTK Basımevi, Ankara.
11. Giresun Kent Kültürü (2008) Giresun Valiliği Yayınları, Ankara.
12. Günay, U. (1995) "Ritüeller ve Hidrellez", **Milli Folklor**, Sayı: 26, Ankara.
13. Hasanova, N. (2010) "Bulgaristan'da Hidrellez Kutlamaları", **Mayıs Yedisi ve Karadeniz Çevresinde Benzer İnanışlar Sempozyumu Bildirileri**, Giresun Belediyesi Yayınlanmamış Bildiri Metinleri, Giresun.
14. KARA, Ü. (1996) **Giresun'da Adak İnanç ve Adak Yerleri**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
15. KIYAK, A. (2010) "İslâm Öncesi Türk Kültüründe Yıldızlarla İlgili İnanışlar", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 15:2, Elazığ. http://portal.firat.edu.tr/Disaridan/_TEMP/278/file/2010-2/AKADIR%20KIYAK.pdf Erişim tarihi: 15/05/2014
16. Mihçioğlu, C. (1981) **Bir Kamusal İlişkiler Örnek Olayı**, SBF Basın ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi, Ankara.
17. Ocak, A.O. (1999) **İslam-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü**, Türk Kültürü Araş. Ens. Yay., Ankara.
18. Oğuz, M. Ö. (2006) "Türkiye'nin Doğu Karadeniz Kıyısında Mayıs Yedisi Bayramı", **Milli Folklor**, Sayı: 69, Ankara.
19. Özkan, İsa (1995) "Tatar ve Uygur Türklerinde Nevruz Bayramında Şiir Söyleme Geleneği", **Türk Kültüründe Nevruz Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri**, Ankara.
20. **Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü** (2009) Cilt: III, TDK Yayınları, Ankara.
21. **Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü** (2009) Cilt: IV, TDK Yayınları, Ankara.
22. Üstünova, K. (2010) "Giresun'da Yaşatılan Sacayağından Geçme Geleneğinde 'Sacayağı' ve 'Üç' Ne Anlatıyor", **Bilig**, Sayı: 52, Ankara.
23. Veren, E. (2009) "Halk Takviminde Abril Beşi" http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/ergun_veren_halk_takvimi_april_besi.pdf Erişim Tarihi: 15/05/2014

Kaynak Kişiler

1. Banu Teker Altay, Uzman Halk Dansları Eğitmeni, 37 yaşında, Giresun Merkez
2. Zeren Özgün, Ev Hanımı, Üniversite Mezunu, 35 yaşında, Giresun/Merkez
3. Mustafa Duran, Serbest Meslek, Lise Mezunu, 48 yaşında, Giresun/Yağlıdere İlçesi Akdarı Köyü.
4. Münteha Duran, Ev Hanımı, 85 yaşında, Giresun/Yağlıdere İlçesi Akdarı Köyü.
5. Sevim Teker, Emekli Öğretmen, Üniversite Mezunu, 60 yaşında, Giresun/Keşap İlçesi Düzköy
6. Rezzan Bozbağ, Özel Eğitim Öğretmeni, Üniversite Mezunu, 55 yaşında, Giresun/Merkez
7. Ayşe Kara, Emekli Öğretmen, Üniversite Mezunu, 62 yaşında, Giresun/Merkez
8. Güllü Keskin, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu, 67 yaşında, Giresun/Güce İlçesi

9. Mustafa Demir, Çiftçi, 73 yaşında, Giresun/Güce İlçesi
10. Salih Karadayı, Çiftçi, 70 yaşında, Giresun/Güce İlçesi
11. Feride Coşkun, Ev Hanımı, 79 yaşında, Giresun/Güce İlçesi
12. Esmâ Bahadır, Ev Hanımı, 63 yaşında, Giresun/Güce İlçesi
13. Ayşe Durdu, Ev Hanımı, 70 yaşında, Giresun/Güce İlçesi

Cumhuriyet İdeolojisinin Giresun'daki Yayın Organı: Aksu Dergisi

Geliş Tarihi: 19.05.2014
Kabul Tarihi: 03.07.2014

Hatem TÜRK^{*1}

Öz

Toplumların uygarlık süreçlerinde süreli yayınların önemli bir yeri vardır. Tanzimat'la birlikte Türk kültür yaşamında görülen süreli yayınlar, bundan sonra hem kültür hem de siyasetin en önemli yürütücü unsurlarından biri haline gelmiştir. Sonrasında medya olarak adlandırılan bu kurum, günümüzde de toplumun yönlendirilmesine doğrudan etki etmektedir. Cumhuriyetin milli devlet politikasıyla ortaya çıkmasının ardından yüzyıllardır devam eden monarşik sistemin yerini doldurmak için edebiyatla birlikte basın da olabildiğince etkin bir şekilde kullanılmaya başlandı. Bu bağlamda 1931'de hazırlıkları başlayan Halkevleri'nin 19 Şubat 1932'de CHP'nin bir yan kuruluşu olarak açılmasının ardından kısa sürede beklenen ilgi sağlandı. Yurdun hemen her tarafında yeni ideolojiyi halka benimsetecek bu kurumlar açılmış oldu. Dokuz şubesi bulunan bu kurumlar, buldukları yerde halkı eğitecek, her türlü toplumsal değerleri bulup gündeme taşıyacak, halkın aydınlık seviyesini üst düzeye çıkartacaktı. Bu fikrin söz konusu tarih için önemli bir ihtiyaç olduğu düşünülebilir. 8 Ağustos 1951'deki DP iktidarınca kapatılmasına dek bu kurumlar ülkede önemli işler yapmıştır. Bu işlerden en önemlilerinden biri de kitap basımlarının yanında dergi faaliyetleridir. Bu dergilerle halkın bilgi düzeyi bilimsel bulgular, araştırmalar, folklor çalışmaları ve diğer sanat faaliyetleriyle geliştirilmiştir.

Birinci sayısı Eylül 1933'te Giresun'da basılan Aksu dergisi de bir Halkevi faaliyetidir. Aralık 1948'deki 58. sayıyla yayın hayatı biten Aksu, içerisinde Giresun'un kültür, sanat, edebiyat ve sporuna dair pek çok şeyi barındırmaktadır. Giresun halkının yeni ideolojinin benimsetilmesine karşı göstermiş olduğu ilgi, diğer pek çok Anadolu şehrine göre fazladır.

Bu çalışmada Aksu dergisi etrafında yeni ideolojinin halka benimsetilmesi ve bunun sonuçları üzerindeki durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Giresun, Halkevleri, Aksu dergisi.

* Yrd. Doç. Dr. Giresun Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, hatemturk@hotmail.com

¹ Bu makale, 25-27 Ekim 2013'te Giresun'da "Geçmişten Günümüze Giresun'da Dinî ve Kültürel Hayat Sempozyumu"nda sunulmuş bildirinin genişletilmiş halidir.

The Publication of the Republic Ideology in Giresun: The Aksu Magazine

Abstract

Periodicals have an important place in civilization process of the societies. With Administrative Reforms, periodicals seen in Turkish cultural life, have become one of the important propellant components of both the culture and the politics, here after. After having called as media, this organization also nowadays influences directly at orientation of the society. After the Republic arised with the national commonwealth comprehension, the publication within the literature is also begun to be used in order to fulfill the place of the monarchic system continuing for ages. In this concept, after the Public Houses, whose dispositions were started in 1931, were opened as CHP's subsidiary company; expected interest was satisfied in a little while. These institutions have been opened at almost every city of the country to make the public embrace the new ideology. Having nine agency, these institutions would educate the public, would move the agenda by finding every kind of social values, would maximize enlightenment level of the public. Assessment roll of this idea can be thought as an important necessity for the history. These institutions had done important works in the country until they were closed in 8 August 1951 during the rulership of DP. One of the important works of these institutions are also magazine activities beside publication of books. With these magazines, information level of the public were developed with the scientific discoveries, inquiries, folklore studies and the other art activities.

The Aksu Magazine, whose first count was published in September 1933 in Giresun, is also an activity of The Public House. The Aksu whose process was finished with 58th count in December 1948, keeps back a lot pf things relating to culture, art, literature and sports of Giresun. The interest of Giresun's society for embracing the new ideology is much more than any other city of Anatolia.

In this study, embracement the new ideology from the society around the Aksu Magazine and its consequences will be emphasized.

Keywords: Giresun, Halkevleri/ Community Houses, Aksu Magazine

Halka Yöneliş - Halkevleri

Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçişteki en önemli değişimlerden biri de dinî hayatta yaşanmıştır. Halifeliliğin Türklerin eline geçmesinden sonra doğal bir gelişme olarak Türk hükümdarları dünya Müslümanlarının da lideri konumuna gelmişti. Bu da dilden siyasi ve sosyal yaşantıya, eğitim müfredatından zevk tabakalaşmasına kadar hayatın hemen her alanına dinsel yaşantının nüfuz etmesi anlamına geldi. İslam dininin hayatı tüm yönleriyle kucaklayıcı özellikleri de dinsel yaşantının diğer önemli nedenidir. Oysa yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Osmanlı'da 1839 Tanzimat Fermanı'ndan beri devam eden ve kesin olarak devlet politikası haline gelmiş olan Batılılaşma mirasını hemen hemen aynı şekliyle sürdürme kararlılığı görüntüsü çizer. Yeni devletteki en önemli unsurlardan biri "Laiklik" ilkesiyle anılan din-devlet ilişkisini düzenleme mekanizması oldu. Hemen hemen bin yılı aşkın bir süredir çoğunlukla dinsel bir yaşam sürdüren Türk devletçilik geleneğinden sonra bundan büyük farklılıklar arz eden yeni yapı, halk kitleleri arasında önemli bir tepkiyle karşılandı. Bir tarafta yeni devletin laiklik baskısı diğer tarafta da halkın buna direnmesi, halkın inanç sistemini anlaşılması zor bir duruma getirdi. Bu gün de halkın inanışıyla ilgili devlet tarafından gelen bir takım düzenlemeler geniş çevrelerce şüpheyle karşılanır oldu. Bunun nedenini geçmişte aramak yerinde olur.

19. Yüzyıla gelindiğinde Osmanlı'nın hemen hemen bütün sistemi çöküş belirtileri göstermişti. Bunun pek çok nedeni olmakla birlikte belki de en önemlisi, 16-17. yüzyıl için ideal olan sistemin bu çağa gelindiğinde yerinde kalmasına karşın, dünyanın hızlı bir şekilde değişmiş olmasıydı. Osmanlı'nın karşısında bulunan İngiltere, Fransa, Almanya ve Rusya gibi güçlü devletlerin çağa ve kendi gerçeklerine uygun yeni donanımlara sahip olması, 600 yıllık çınarı biraz daha yıpratmıştı. Bu büyük devletleri ön plana çıkaran olguların başında ise "*halkçılık*" olarak ifade edeceğimiz anlayış gelmekteydi ki bu da gerek Ortaçağ Avrupası, gerekse Osmanlı'nın yapısına aykırıydı.

En uzun yüzyılın Osmanlı'da önemli buluşlarından biri de "*halkçılık*"tır. İstanbul'a yerleştikten sonra burasını altından bir kozayla örüp yerli medeniyetin yanında Arap ve Fars kültürüyle de tam bir kaynaşma yaşayan bu yeni kültür için "halk", çoğunlukla Anadolu'da kalan, cahil, edebiyattan veya pek çok güzelliklerden mahrum, değişime kapalı bir kalabalıktır. Avam olarak görülen bu kitleyle elit yapı arasındaki uçurum, devletin kendini yenilemek gereğini resmen ilan ettiği Tanzimat yıllarına dek büyümüştür.

Halka yönelişi de pek çok yenilik gibi dış dünyadan öğrenen Osmanlı

entelektüeli, bu ithalatı ilginç bir noktadan, Rusya'dan yapmıştır² ki bu, halkçılıktan doğan inkılaplara karşı Türkiye'deki bu güne dek gelen tepkisinin de asıl nedeni gibi görünmektedir.

Öte yandan Türkiye'deki halkçı faaliyetleri bütünüyle Rusya merkezli düşünmek de hata olur, zira Tanzimat'tan beri aydınlar arasında yoğun bir halka doğru yönelme anlayışı bulunmaktadır. Sonrasında ise Ziya Gökalp, Zekeriya Sertel gibi Türkçü İttihatçıların II. Meşrutiyet sürecinde yapmış oldukları faaliyetler, bu anlayışın yerleşmesinde önemli aşamaların başında gelir. Hatta denilebilir ki “*halka doğru*” faaliyeti bu konunun temelini oluşturur. Yeni Felsefe ve Genç Kalemler gibi süreli yayınlar, ideoloji arayışı içindeki Osmanlı'da bu anlayışın ön plana çıkmasını sağlamıştır. Ayrıca dönemin en önemli Türkçü- halkçı teşekküllerinden olan “*Türk Ocakları*” da kurulmuştur.³ 30 Kasım 1911'de ilk sayısı yayınlanan Türk Yurdu dergisi, bu önemli kuruluşun yayın organı olmuş ve hareket etkili bir şekilde yayılmaya başlamıştır⁴.

Mustafa Kemal'in de yeni Türkiye Cumhuriyeti'ne önemli bir reçete olarak sunduğu “*halkçılık*” fikrinin temelini bu fikrin Türkiye'de Türkçü bir başlangıcının olmasıyla açıklamak mümkündür. Zira bir süre sonra Halkevleri'nin faaliyetlerine bakıldığında Türkçü yapılanmanın iyiden iyiye kendini hissettirdiği görülecektir⁵. Halkevleri'nin Türk Ocaklarının bir devamı

² Bu konuda Anıl Çeçen, şunları anlatmıştır: “*Balkan aydınlarıyla berber Rusya'da okuyan bazı Türkler halkçı düşünceleri Anadolu'ya getirdiler. Diğer yandan ise Ermenilerin oluşturdukları örgütler de halkçı düşünceleri Narodnik hareketinden esinlenerek Osmanlı imparatorluğuna taşıyorlardı*” (Çeçen, 1990: 46).

³ II. Meşrutiyet'in ilanından sonra ülkede pek çok fikrî kuruluş açılmış, milliyet fikrine olan ilgi de artmaya başlamıştır. Bu aşamada milliyetçi görüşleri benimseyip savunan çeşitli dernekler de ortaya çıkmıştır. Bunlardan başlıcaları kuruluş sırasına göre; Türk Derneği (Kasım 1908), Türk Yurdu Cemiyeti (Ağustos 1911) ve fiilen 1911'de resmen 25 Mart 1912'de kurulan Türk Ocağı'dır. Kuruluşunda Ahmet Ağaoğlu, Yusuf Akçura, Mehmet Emin, Ahmet Ferit ve Fuat Sabit'in bulunduğu Ocak 1912 tarihli ilk “*Türk Ocağı Esas Nizamnamesi*”nde amaçlarını şöyle açıklamaktadır:

İlk madde heyetle ilgilidir:

2. Madde: “Ocağın amacı, İslam kavimlerinin en önemlilerinden olan Türklerin milli terbiye, sosyal, iktisadi ve ilmi seviyelerinin ilerletilmesiyle Türk ırkı ve dilinin kemaline çalışmaktır”.

3. Madde: “Ocak amacına ulaşmak için, Türk Ocağı adlı kulüpler açarak dersler, konferanslar, müsamereler düzenleyerek kitap ve risaleler yayınlanarak mektepler açmaya çalışmaktır. Millî serveti korumak ve çoğaltmak için her türlü meslek ve sanat erbabıyla görüşerek iktisadi ve zirai teşvik ve irşatlarda bulunacak ve bu gibi müesseselerin doğup yaşamasına elinden geldiği kadar yardım edecektir”.

4. Madde: “Ocak amacına ulaşmaya çalışırken sırf millî ve içtimai bir vaziyette kalacak asla siyasetle uğraşmayacak ve hiçbir zaman siyasi fırkalara hadim bulunmayacaktır” (Tuncer, 1990: 17). Konuyla ilgili ayrıca bk. Tuncer, Hüseyin-Hacaloğlu, Yücel, Memişoğlu Ragıp, **Türk Ocakları Tarihi (1912-1997)** I, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, 1998.

⁴ Türk Yurdu Mecmuası'ndan başka, Halka Doğru (1913) ve Türk Sözü (1914), 1917'de çıkarılan Yeni Mecmua, Yeni Fikir, Yeni Mektep gibi yayınlar da Türk Ocağı'nın diğer organları olmuştur. Fakat hiçbirisi Türk Yurdu dergisi kadar etkin olamamıştır. Doğrudan Türk Ocakları veya Türk Yurdu ile ilgili olan bu dergilerin yanı sıra Millî Tettebular Mecmuası, Büyük Duygu, Yeni Mecmua, Büyük Mecmua vb. gibi dergilerle desteklenen Türkçülük fikri, geniş kitlelere ulaşma imkânı bularak Cumhuriyet ideolojisine de kaynaklık etmiştir.

niteliğinde olduğunu bilmek gerekir⁶. Ancak Türk Ocakları'nın temelinde milli bütünlükten söz ederken Halkevleri'nin her şeyden önce CHF'nin bir kuruluşu olduğunu da gözden uzak tutmamak gerekir. Aradaki bu fark bile her iki kurumun birbirinden ne denli ayrıldığını gösterir. İşte bu ayrım, ülkede sanattan siyasete dini yaşayıştan zevk oluşumuna dek hemen her şeyde beklenenden farklı bir değişimi zorunlu kılmıştır. Belki de Kurtuluş Savaşı'nı gerçekleştiren Türk halkı, haberi bile olmadan yaşadığı bu değişiklikle kendi özünü bulma imkânını başka yüzyıllara bırakmış oldu. Dualarla açılan yeni meclisten sonra halk, beklentilerinin aksine kadrocuların toplum mühendisliğinin bir ürünü olarak karşısında alışık olmadığı bir yapı buldu. Bu yapı, cumhuriyet ideolojisiydi.

“Cumhuriyet yönetiminin Avrupa'ya eğitime gönderdiği gençlerden Vildan Aşir Savaşır, bütün Avrupa ülkelerini gezip inceledikten sonra halk eğitimi üzerinde özel çalışmalar yapmış ve bu arada Çekoslovakya'daki başarılı bir örnek olan Sokol'lar ilgisini çekmişti. [...] Halkın geleneksel değerlerini ele alarak bunları işleyen Sokol'lar, kısa zamanda Çekler ile Slovak'ların kaynaşmasını sağlayarak yeni devletlerinin toplumsal tabanlarının oluşturulmasında önemli aşamalar katetti. Ülke çapında bir dernek olarak örgütlenen Sokol'ların her kent veya kasabada merkezleri, lokalleri bulunuyordu” (Çeçen, 1990: 108-109). Vildan Aşir Savaşır, bu yapıyı 1931'de Türk Ocağı'ndaki konferansında anlattıktan sonra bu konuşma radyoda da yayınlanınca dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip zaten Türk Ocağı'na alternatif arayan aydınları bir çalıştayda topladı. Reşit Galip, Şevket Süreyya Aydemir, Recep Peker, Ali Rana Tarhan, Hasan Cemil Çambel, Ziya Cevher Etili, Münir Hayri Egeli, Cevdet Nasuhi, İsmail Hüsrev Tökin, İshak Refet, Hamit Zübeyir Koşay, Sadi Irmak, Behçet Kemal Çağlar ve Vildan Aşir Savaşır'ın katıldığı toplantının sonunda Mustafa Kemal Atatürk'ün de direktifleriyle Halkevleri'nin amacıyla kapsamı belirlenmiştir.

Ana tüzüğü de hazırlandıktan sonra 10-18 Mayıs 1931'de toplanan

⁶ Ancak şu da bir gerçektir ki bir süre sonra devletin içinden pek çok kişi, Türk Ocakları'nın işlevini yerine getirmeye inanmış ve ona karşı tavır almıştır. Bunun neticesinde de Türk Ocakları tasfiye edilerek Halk Evleri ön plana geçirilmiştir. Bu durumu Anıl Çeçen şu şekilde açıklamaktadır: *Türk Ocakları kısa süre içinde tutucu ve gerici kadroların eline geçerse ve Atatürk devrimlerine sahip çıkarak bunların halk kitlelerince benimsenmesini tarihsel bir işlev olarak yerine getirebilseydi yeni dönem de kapatılmayabilir ve Halkevleri gibi değişik bir örgütlenme biçimi gündeme gelmeyebilirdi. Türk Ocakları genel başkanı Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Atatürk devrimlerine karşı çıkan gerici tutumu bu ocakların giderek gericilik yuvasına dönüşmesinde etkili olmuştur. Serbest Fırka'nın kuruluşu ile beraber ülkenin her yanında Atatürk devrimlerine karşı bir hareketi Hamdullah Suphi'nin önderliğinde Türk Ocakları yürütmüştür...* (1990: 100).

Öyle ki Eski Türk Ocağı binası yeni Halk Evleri'nin genel merkezi olarak saptanmış ve açılış burada yapılmıştır (Çeçen, 1990: 111).

CHF'nin üçüncü büyük kongresinde Halkevleri'nin kurulmasına karar verilmiştir. “Genel olarak bakılırsa Halkevleri'nin kuruluş amaçları şöylece toplanabilir: Ulusu bilinçli, birbirini anlayan, birbirini seven, ortak ideale bağlı bir halk kütlesi düzeyinde örgütlenmek; kültür, ülkü, amaç ve düşünce birliğini güçlendirecek bir toplum olmayı sağlamak birliği oluşturan, ruhu biçimlendiren ve güçlendiren kültür öğelerini ortaya çıkarıp geliştirmek; köylü ile kentli, köylü ile aydın zümreler arasındaki ilişkileri düzenleyerek geliştirecek köycülük çalışmalarının yürütülmesi, Cumhuriyet Halk Partisi'nin ana ilkelerini ve bunların ülke düzeyinde nasıl uygulandığını anlatmak için kullanılan merkez biçiminde dönüştürülmesinin sağlanması kısa zamanda toplumsal ve kültürel kalkınma sağlanarak Türk toplumunun devletin çağdaşlaşmak savaşına katkılarını artırılması” (Çeçen, 1990: 122-123).

Burada dikkat edilecek konulardan birisi, Halkevleri'nin faaliyetleri arasında halkın geleneksel inanç sistemine göre çalışmaların yer almadığıdır. Bu durum, Cumhuriyet Türkiye'sinin miras aldığı Osmanlı kültürüyle olan ilişkiyle açıklanabilir. Öyle ki dinî bir sistemi devralan yeni Cumhuriyet, ödemiş olduğu büyük bedelin ağırlığını eski sisteme yıkmıştır. Yeni anlayış, toplumdaki geri kalmışlıkların en önemli gerekçesi olarak zaman zaman din kurumunu görmüştür. Bundan dolayı yerel-ulusal basında bir takım sınırlamalar olmuştur. Giresun'da çıkmış olan ve toplam 58 sayı süren Aksu dergisinde bir tane bile İslam diniyle ilgili yazıya tesadüf edilememesi, bu durumun bir sonucu olarak düşünülebilir.

Aksu Dergisi

Tanzimattan sonra ideolojilerin ya da fikirlerin en önemli menbaı olarak süreli yayınlar ve özellikle de dergiler görülmektedir. Bilhassa Osmanlı'daki çağdaşlaşma hareketlerinin en önemli kurumlarının başında yine süreli yayınlar vardır. Batılılaşmanın önemli bir unsuru olarak kamuoyu oluşturmada etkin bir biçimde kullanılan bu organlar, aynı gücü genç Türkiye Cumhuriyeti döneminde de göstermiştir.

Latin alfabesinin kullanılmaya başlanmasından sonra da süreli yayınların bilim, kültür, sanat ve siyaseti yönlendirdiğini söylemek yanlış olmaz. Gelişen imkânlar çerçevesinde süreli yayınlar, Türk toplumunun geçirdiği değişim süreçlerini yönlendirmiştir. Bazen de yeni Türkiye Cumhuriyeti, süreli yayınları, kendini ifade etmek amacıyla kullanma çabasına girmiştir. Bu yayınların en önemlilerinden biri de “Ülkü Dergisi”dir. 19 Şubat 1932'de Halkevleri'nin kurulmasıyla Türk Ocakları'nın merkezî yayın organı olan Türk Yurdu'nun yerini tutmak üzere yeni bir dergi çıkarılmaya karar

verilmiş ve bunun sonucu olarak Halkevleri'nin merkezî yayın organı olan Ülkü, Şubat 1933 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Ulusal bir yayın olan Ülkü'den sonra, ülkenin diğer illerinde de aynı yolu benimseyen diğer Halkevleri, farklı isimlerde yayın organı çıkarmaya başlamışlardır.

“Aksu” dergisi de Cumhuriyet'in ilanından sonra resmî ideolojiyi Giresun halkına duyurmak, şehir ve yöresinin kültürel kalkınmasına yardımcı olmak, Giresun'un kültürel birikiminin sesi olmak, kısaca bir eğitim yuvası olmak amacı ile kurulmuş olan Giresun Halkevi'nin⁷ bir faaliyeti olarak yerel yayını kimliğiyle çıkarılmıştır.

“Aksu”, yayın hayatına 1933'te başlamış, 1950'ye kadar aralıklarla da olsa 58 sayı çıkarılmıştır⁸. Dergide “*tarih, şiir, hikâye, tiyatro, musahabe, deneme, anı, hatıra, mektup* gibi Türk ve dünya edebiyatından örnekler; *güzel sözler, fıkralar, bilmeceler, maniler, masallar* gibi folklor unsurları; *köy ve şehir yaşamı, siyaset, ve ideoloji, çeşitli polemikler* yanında estetik, sanat, hukuk, ekonomi, bilim-teknik, ziraat, eğitim, kadın, psikoloji, spor, sağlık, denizcilik gibi sanat-bilim dallarını ve yörenin geçim kaynağı olan fındığı konu alan toplamda 950'den fazla yazı bulunmaktadır. Bu başlıklardan en fazlası 406 ile şiirlerdir.

Aksu dergisi, giriş yazısında da söylenildiği gibi “bir kültür ve mefkûre mecmuasıdır.”:

“Aksu, halkevimizin bir kültür ve mefkûre mecmuasıdır. Muhitine; büyük inkilâbımızın feyyaz eserlerinden ilham alarak fikir ve sanat sahasında faydalı olmağa, hizmet etmeğe çalışacaktır. O; sayfalarında fazla bir iddia değil, ilmin verdiği tevazu, sanatın yarattığı heyecan içinde “en güzel ve en mükemmele gidiş”in imkânlarını arayacaktır. “Aksu”nun belli bir çalışma programı vardır. Bu programın ilk satırını “Her şeyde, her şeye rağmen en iyi ”

⁷ Konuyla ilgili Ahmet Gürsoy, şunları söylemiştir: “Türk Ocağının yurt genelinde 1931'de kapatılmasından sonra 19 Şubat 1932'den itibaren kurulan halkevleri Giresun'da da faaliyete geçirilmek istendi. Bu amaçla aynı zamanda CHP'nin yan kuruluşu olduğundan Halkevi kurmak üzere Giresun Cumhuriyet Halk Fırkası gerekli çalışmaları yapmakta gecikmedi. Halkevi açılışıyla ilgili prosedür gereği herhangi bir yerde Halkevi açılabilmesi için, teklifin CHP il yönetim kurulunca parti genel sekreterliğine gönderilmesi gerekiyordu. Halkevlerine herkes üye olabiliyor ancak, yalnız CHP üyeleri ve devlet memurları yönetici olma hakkına sahipti. Başkanlar ise bağlı oldukları ilin CHP il başkanlarıncaya tayin edilirdi. Giresun'da bir halkevi açılması için öncelikle parti binasının hazır hale getirilmesi gerekiyordu. Bunun için de Giresun CHP il binasının tamirine, düzenlenmesine ihtiyaç vardı. Dönemin fırka reisi Fahri Bey, elinden gelen tüm çabayı göstererek mevcut parti binasının onarılmasına çaba göstermiş, gerekli ekonomik kaynağı temin etmek maksadıyla piyango düzenlemiştir. Yeşilgiresun gazetesinin haberine göre Fahri Bey, hastalığına rağmen işi sıkıya almakta bir an evvel tamirin bitirilmesine çalışmaktadı. En nihayet nisan ayının sonuna gelindiğinde tamirat bitmiş, hazırlıklar tamamlanmıştır. Artık halkevi açılacak durumdadır.” (2003: 300).

⁸ Aksu dergisinin Eylül 1933-Haziran 1940 yılları arasında çıkan toplam 21 sayısı, 600 sayfa halinde 1 cilt olarak kitap haline getirilmiş ve bastırılmıştır. (Aksu Dergisi Cilt I, Giresun Halkevi, 2010, Giresun). Ayrıca dergi ile ilgili yayınlanmış bir makale için bk. Şengül, Abdullah “Halkevleri Bünyesinde Giresun'da Yayınlanan Aksu Dergisi”, *Millî Folklor*, Sayı: 37, Bahar 1998, sayfa. 21 – 25.

teşkil ediyor. Muvaffakiyetin sırrı; samimi ve kuvvetli bir mefkûreci olmaktır. Aksu kuvvetini bu kaynaktan alarak işe başlıyor” (İmzasız, 1933: 1).

Aksu dergisi, yerel bir yayın olarak çoğunlukla Giresun çaplı bir görünüm arz eder. Giresun ve çevresinin tarihî, sosyolojik, kültürel edebî, folklorik özellikleri, derginin sayfalarında bol bol görünmektedir. Derginin “Aksu” adını almasının gerekçesi, Mart 1934 sayısı olan 3 – 4 – 5 – 6 numarada şu cümlelerle anlatılmıştır:

“(AKSU), daralan gönüllere genişlik ve sıkılan ruhlara ferahlık veren çok canlı ve pek bedii bir şiiirdir. Lakin bu şiiirdeki icaz ve belagatin derecesi, dilden ve yazıdan değil; ancak sahifelerinde nice bedayie yer veren ve herkese karşı açık olan tabiat kitabının sükûnetle temaşaa ve mütaleasından anlaşılabilir. Bu kitabın Giresun'a ait cazip sehaiinde (Aksu) şiiirini görüp te onun müstesna güzelliği karşısında en bedii zevk ve heyecanı duymıyacak hassas bir kalp, hayretinden vect ve istiğrak içinde kalmıyacak duygulu bir fert tasavvur edilemez.

[...]

Halkevimizin ülkü ve kültür mecmuası olan bu mecmuaya verilen at, halkımızı ve şairlerimizi işte bu kadar yakından alakalandıran ve efsanevî menkıbeler canlandıran gönül çekici ırmağın adıdır.

(Aksu) ırmağı, ezeldenberi hiç dinmeden olanca güzelliği, cazip ve ahenkdar seyriyle ebediyete doğru nasıl akıp gitmekteyse adını bu ırmaktan alan bu mecmua da pek yüce ve kutsi varlığına karşı hepimizin de gönüllerimizde sonsuz minnet ve tâzim duyguları yaşattığımız ulu halâskârımızın gösterdiği yolda öylece yürüyüp gidecektir” (Fahri, 1934: 7).

Aksu dergisinde bulunan yazıların çoğunluğu, Cumhuriyet devrinin kazanımlarını halk ile paylaşmayı amaçlamıştır. Bunlardan birinde Ali Arif, şunları söylemektedir:

“Gözlerimizi ulaşmak istediğimiz yerlere diktik, yurt türkülerini söyleyerek aşılmaz dağları aşıyoruz. Hepimiz bu yürüyüşte, Cumhuriyet rejiminden, Gazinin yarattığı itimattan, bize verdiği kıymetten hız alıyor ve büyük dava yollarında kuvvetli ve korkusuz durmadan, yorulmadan yürüyoruz” (Ali Arif, 1934: 10-11.)

Aksu, bir amaç dergisidir. Ülkedeki diğer Halkevi yayınlarında olduğu gibi⁹ Aksu'da da hayatın hemen her alanında yazıya rastlamak mümkündür. Dergi, Giresun halkına Cumhuriyetin kahramanlarını olabildiğince renkli ve coşkulu bir şekilde anlatma çabası içindedir¹⁰. Küllerinden yeniden doğan bir

---

⁹ Bir örnek için bk. Atlı, Cengiz, Kars Halkevi ve Faaliyetleri, Salkımsöğüt, Erzurum, 2013

milleti öncekinden farklı bir şekilde yetiştirmek, onlara çağın gerektirdiği bilimsel bir dünya görüşü kazandırmak için aydınlar kendilerine verilen ödevi en iyi şekilde yapma yarışına girmişlerdir.

Denilebilir ki tüm yurttaki olduğu gibi bu şirin şehirde de halka yönelme heyecanı en üst düzeye çıkmış, toplumun en üst katmanı en alt katmandan başlamak üzere birbiriyle iletişime girmeye, herkes ürettiği şeyi karşısındakine vermeye çalışmaktadır. Aksu'nun birinci sayısındaki yazı, devletin köye bakışını bir bakıma özetler niteliktedir:

“Yurdumuzun asil köy halkında bayrak sevgisini ebedileştirmek, al beyazı, köyün nihaysiz yeşillikleri ortalarında dalgalandırmak düşüncesiyle her köyümüzün meydanlığına bir bayrak dikilmiştir. Bu her sabah güneş doğarken çekilmekte ve her akşam güneş batarken merasimle indirilmektedir” (İmzasız, 1933: 30)

Dergi sık sık dokuz şubeden oluşan Halkevi'nin aydınlatma, yeni bir nesil oluşturma faaliyetlerini anlatarak yaşanan bu hızlı hayatı canlı tutmaya çalışmıştır. Halkevleri, eğitim ve kültür faaliyetleri neticesinde zaman zaman “mabetlere” benzetilmiştir:

“Ben bu günün bu görevdeki Halkevlerini; yetiştirici ve aydınlatıcı durumu ile bir din yeri olduğu kadar irfan ocağı rolünü de eskiden uzun müddet muhafaza etmiş olan mabetlerimize benzetiyorum. Nasıl ki buraları eskiden yalnız bir ibadet yeri değil; umumi bilgi dersaneleri halinde idi ve nasıl ki zamanın en ünlü bilginleri; geniş halk tabakalarını buralarda nurlandırırdu iseler bu gün de Halkevlerine aynı tekellüfsüz durumda girilir ve gidilir; feyz alınır ve feyz verilir.

“Tek fark: Biri yalnız teokratik bir çerçeve içinde bu faaliyeti idare ederken; öteki daha geniş, hür imkânlarla ve bedii sahada da yetiştirdiği bu dinamik unsurları cemiyete müspet ve faal uzuv olarak katıyor.” (Ebüssuudoğlu, 1949: 11-12.)

Aksu'da Dini Yaşantı

Cumhuriyet Türkiye'sinin en önemli sorunlarından birisi, eski sisteme karşı alınan tavır olmuştur. Bilindiği gibi inkılapların ülke genelinde kabul görmesi de bu yüzden sıkıntılı olmuş, bu sorun, gerekli sosyolojik çıkarımların üzerine bina edilmediğinden bugüne devredilmiştir. Öyle ki halkevlerinin belki

---

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün şehri ziyareti nedeniyle kapak yazısından bir parçada şunlar yer alır: “İnönülerinde, Sakaryalarda kahramanlık destanlarını tarih sahifelerine altın harflerle yazan, Türk milletinin mâkûs talihini yenen, bu büyük kumandâni selamlamak, onu doya doya bir kere daha kucaklamak saadetinin ilâhî ve bulunmaz saadetini mazhar olduk.” (Cimsid, 1947: 1.)

de birinci ödevi, inkılaplara direniş gösteren bilgisiz halkı aydınlatarak bu yeni dünya sistemini onlara aşılamaktı. Bunun için halkın en hassas noktası bulunan din kurumu yerine ulusal değerleri; dinin serveri yerine de milli kahramanları taşımak en kolay yol gibi görünmekteydi.

“Gazinin resmi evlerimizin en temiz köşelerinde **bir ayet gibi** asılıdır. O resmin olduğu odada ateş ve ışık yakmak lazım gelmez. Orada muhakkak ılık bir hava ve gökmavi bir ışık vardır.” (İmzasız, 1934: 7-8) gibi ifadeler Aksu'nun sayfalarında bolca bulunmaktadır. Dönem aydınları, Cumhuriyet romantizmini olabildiğince yüksekte taşımış, zaman zaman ulusal değerlerin övülmesi adına fizik ötesi yargıları da söyler olmuşlardır:

“Muhakkak; Allah'ın en aziz dostu: Türklerdir. Bu münasebetle Türk alınına kendi ülküsünü iyi olarak yazdırmıştır. Heyecan ve nefesine güveniş, Türkün zaten itiyadı idi dünya; yıllarca bu itiyada uydu, bütün milletler karşımızda el pençe divan durdu. Bu gün bir karanlıktır ufuklarımızı sardı.[...] Çölden kopma itiyatlarla medeniyetin kapısında ters oturuyorduk. Fakat 923'te bir el güneşteki çamuru sıyırdı” (Naci, 1934: 16)

Aksu'da ulusal kültür değerleri en coşkun haliyle yer alırken halkın inanç sistemini zorlayabilecek unsurlar da zaman zaman kullanılıyordu.

“Yıllar var ki hasretini taşıyım 'Tuna'
Tarihimi yaşıyorken kıyılarında
Tapınırım varlığımla asil rumuna
Unutamam ben bu gün de seni yarın da!” (Yalçın, 1933: 23)

“Gözlerimizi, ulaşmak istediğimiz yerlere diktik, yurt türkülerini söyleyerek aşılmaz dağları aşıyoruz hepimiz bu yürüyüşte Cumhuriyet rejiminden Gazi'nin **yarattığı** itimattan, bize verdiği kıymetten hız alıyor ve büyük dava yollarında kuvvetli ve korkusuz durmadan yorulmadan yürüyoruz”. (Ali Arif, 1934: 10-11).

Yeni sistemin halka aşılama istediği inanç yapısı ise yine beklenenden oldukça farklı gibi görünmektedir:

“Çocuk cahil bir muhitte yaşıyorsa; zelzeleyi öküzün burnuna konan sineğe hamletmek gibi mantıksız düşünecek, tekke hayatı içinde ise tenbelliği itiyat edinecektir. Fennin, sanatın harikaları içtimaiyatın olgun meyvaları içinde büyütülen ve her gün (Oğlum, yaşamak; ilim ve fenle olur. Var edici ve iyiliğe ön ayak olmak, milletine ün almak, dünyaya milletin kudretli olduğunu göstermek ibadetindir.) diye büyütülen çocuk; elbette kuvvetli ve inançlı olur” (Ali Naci, 1934: 15).

Aksu'nun sayfalarında İslami yaşayışa dair kesitler yer almasa da

devrin öngördüğü inanış anlayışı, zaman zaman kendini göstermektedir. Öyle ki sanatçılar, kendi subjektif din algılamalarını ileri sürmekten geri durmamışlardır:

*“Ufak adımlarınla bir yola gidiyorsun
Hür ve mes'ut bir yol ki.. bu senin nasibindir,
İçtengelen bir sesi dinliyor ve diyorsun;
Fazilete tapınmak bence en büyük dindir.*

*Bu yol oğlum her zaman böyle çiçekli değil,
Bir çetin uğraşmanın zevkine – hayal - deriz;
Hiç kavuşmak bilmeyen yılların arasında,
Kendimiz kendimiz yaratan bir esiriz”* (Evrimer, 1937: 16).

Öte yandan Aksu'da halkın geleneksel inanç sistemine uygun düşen ifadelerin olduğunu söylemek de gerekir. Öyle ki genel olarak bakıldığında Aksu'nun halkın inancını aşağılamaya yönelik özel çabalarının olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu noktada daha ziyade dönem aydınların dergi yoluyla kendilerince doğru bildikleri, çağdaş ve bilimin ışığında gördükleri yapıyı teklif etiklerini söylemek doğru olur. Zaman zaman Türklerin İslam kültürüne olan katkılarının da Aksu'da anlatıldığına şahit olunur:

“Türk milleti başlıbaşına yaşadığı büyük devletler kurduğu eski devirlerde kudretli, kabiliyetli bir millet olduğunu gösterdiği gibi İslamı kabul ettikten ve İslam imparatorluğu camiasına girdikten sonra da yapıcılıkta, yaratıcılıktaki istidadını göstermiş ve meşhur olan İslam medeniyetinin kurulmasında yükselişinde en büyük rolü oynamıştır. Çok parlak olan İslam medeniyetinin tarihi araştırılacak olursa ilim; fen ve sanat adamlarının en değerlileri Türk dünyasının İslam âlemine verdiği dahilerdir.” (O. Selçuk, 1934: 16)

Aksu'daki gerek düz yazılarda gerekse sanat eserlerinde önemli bir yer tutan eğitcilik anlayışının içinde “din” kavramını bulmak çok zordur. Aşık Tekin, “Yıl-Dönümü Destanı”nda “Halkevi'nin ve Ülküsünün Beyanındadır” ifadesiyle Halkevlerini hemen her yönüyle 17 dörtlükte anlatmaktadır. Şiirde kısa bir tarih özeti yapıldıktan sonra Halkevlerinin her şubesi üzerinde durulur. Öyle ki şiirde “din” kavramı aransa sadece şu ifadeler çıkarılabilir:

*“Yaratan bu yurdu o azim, yaşatan o ruh
Odur, o sağanaklı bela tufanında Nûh,
Göründük boydaklık turunda pür şân ü şükûh
Çankaya kurtuluş cöngü'nün Cûdi dağıdır.”* (Aşık Tekin, 1946: 29.)

Sonuç

Sonuç olarak, bir devlet partisi konumundaki CHP'nin halkçılık politikasının bir gereği olarak kurulmuş olan Halkevleri'nin Giresun'daki yayın organı Aksu dergisi, uzun sayılabilecek bir ömürle pek çok yazıyı okuyucuyla buluşturmuştur. Aksu, merkez siyasi anlayışın fikirlerini, başta şiir olmak üzere pek çok türle Giresun ve civar bölgelerine iletmiş, bu konuda üzerine düşen görevi en iyi şekilde yapma gayreti içinde olmuştur. Dergi, yayın politikasının gereği olarak başta Cumhuriyet kahramanları olmak üzere ulusal değerlere önem vermiş ve hemen her yazısında folklordan, dil ürünlerine şehir yaşamından köy tanıtımlarına, tarım faaliyetlerinden sağlık konularına dek halkı eğitip değerlerine sahip çıkması için çabalamıştır. Ancak halka yönelik politikasının içinde toplumun geleneksel din anlayışı üzerinde çok fazla etüt yapılmamış ve bu konu adeta görmezden gelinmiştir. Aksu sayfalarında “din” karıştılgına rastlanmamakla birlikte bu konuyla ilgili yazı ve şiirler de pek görülmez. Bunun en önemli nedeninin Laiklik ilkesiyle ilgili olduğu düşünülebilir. Bir devlet teşekkülü olan Halkevleri'nin yayın organında, Laikliğin başlangıç sürecinde, “din” olgusunun çok yer almaması, üzerinde düşünülmesi gereken konulardandır.

Kaynaklar

- Ali Arif, "Maksada Doğru", **Aksu**, nr. 7-8 (Mayıs 1934), Sayfa: 10-11.
- Ali Naci, "Huy - İtiyat", **Aksu**, nr. 7-8, (Mayıs 1934), Sayfa: 15.
- Atlı, Cengiz, **Kars Halkevi ve Faaliyetleri**, Salkımsöğüt, Erzurum, 2013.
- Aşık Tekin, "Yıl-Dönümü Destanı", **Aksu**, nr. 38, (Şubat 1946) Sayfa: 29-30.
- Çeçen, Anıl, **Halkevleri**, Gündoğan, Ankara, 1990.
- Cimşid, Nuri Ahmed, "İnönü'yu Kucaklarken..", **Aksu**, nr. 47, (Eylül 1947) Sayfa: 1.
- Ebüsüudoğlu, Rıza Yavısı, "Yıldönümü Münasebetiyle Halkevleri ve Halk Eğitimi Hizmetleri", **Aksu**, nr. 55, (Mart 1949) Sayfa: 10-11.
- Evrimer, Rıfat Necdet, "Resmine Çerçevesel", **Aksu**, nr. 14, (Mart 1937) Sayfa: 16.
- Fahri, "Aksu", **Aksu**, nr. 3-4-5-6, (Mart 1934), Sayfa: 7.
- Giresun Halkevi, **Aksu Dergisi Cilt I**, Giresun, 2010.
- Gürsoy, Ahmet, "Giresun'da Halkevlerinin Kuruluşu", **Yeşilgiresun Gazetesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun** (Sempozyum Bildirileri), Giresun 2003, Sayfa: 300.
- İmzasız, "Aksu Postası - Köy Meydanlarında Bayrak", **Aksu**, nr. 1 (Eylül 1933), Sayfa: 30.
- İmzasız, "Aksu", **Aksu**, Cilt 1, Sayı. 1 (Eylül 1933), Sayfa: 1.
- İmzasız, "Giresun'da Heykel" **Aksu**, nr. 7-8 (Mayıs 1934), Sayfa: 7-8.
- O. Selçuk, "Türkler ve Sanat Hayatı", **Aksu**, nr. 3-4-5-6 (Mart 1934), Sayfa: 16.
- Şengül, Abdullah "Halkevleri Bünyesinde Giresun'da Yayımlanan Aksu Dergisi", **Milli Folklor**, Sayı: 37, Bahar 1998, Sayfa: 21-25.
- Tuncer, Hüseyin, **Türk Yurdu Üzerine Bir İnceleme**, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1990.
- Tuncer, Hüseyin-Hacaloğlu, Yücel, Memişoğlu Ragıp, **Türk Ocakları Tarihi** (1912-1997) I-, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, 1998.
- Yalçın Kaya, "Tuna Türküsü", **Aksu**, nr. 2 (Birinci Teşrin 1933) Sayfa: 23.

Kitap Tanıtımı
BALCI, Sezai,
Giresun Rumları ve Gayrimüslim Bir Belediye Başkanı:
Kaptan Yorgi Konstantinidi Paşa,
Libra Kitapçılık ve Yayıncılık,
2. Baskı, İstanbul 2012, 237 s.
ISBN 978-605-4326-57-0

Geliş Tarihi: 17.03.2014
Kabul Tarihi: 02.04.2014

Ahmet YADİ*

“*Giresun Rumları ve Gayrimüslim Bir Belediye Başkanı: Kaptan Yorgi Konstantinidi Paşa*” Sezai Balcı'nın ilk kitabıdır. Eser; Önsöz, Giriş ve Giresun Rumları ve Giresun Belediye Başkanı Kaptan Yorgi Paşa başlıkları altında iki bölümden oluşmaktadır. Eserin ekler kısmında konuya dair önemli belgelere ve fotoğraflara yer verilmiştir. Tamamı 237 sayfa olan bu çalışma, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık tarafından 2012'de yayımlanmıştır.

19. yüzyıla gelinceye değin devlet hizmetinde kendine yer bulamayan gayrimüslimler bu yüzyılda gerçekleşen Tanzimat ve Islahat Fermanları'nın ilanları ve ardından da Kanuni Esasi'nin ilan edilmesiyle

birlikte devlet kademesinde yer almaya başlamışlardır. Bu dönemde yabancı dil bilgisinin önem kazanması gayrimüslimlerin devlet kademesinde hızla yükselmesini de beraberinde getirdi. Aynı zamanda gayrimüslimler yerel idareler olan belediyelerde de yer almaya başlamıştır. Bu kitabın ana temasını oluşturan Kaptan Yorgi Konstantinidi Paşa da 19 yıl gibi uzun bir süre Giresun Belediye Başkanlığı'nda bulunmuştur. Aynı zamanda uluslararası ticaret de

*Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi.

yapmaktadır. Eser, Giresun Rumları ile ilgili yazılmış ilk eser olmakla birlikte sadece Giresun'un yerel tarihine değil genel olarak da Osmanlı'nın sosyal tarihine de ışık tutmaktadır.

Giresun Rumları adlı birinci bölüm 11 başlıktan oluşmaktadır. Bu bölümde Giresun'un Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra Müslim ve gayrimüslim nüfusun oranları I. Dünya Savaşı yıllarına kadar verilmiştir. 1830 yılında Gümüşhane madenlerinin önemini kaybetmesiyle Karadeniz sahillerine yoğun göç olmuştur. Giresun'a yerleşen bu Gümüşhaneleri Rumlar Giresun'daki Rum burjuvazinin yükselmesini sağlamıştır. Bu Gümüşhaneli Rumlardan olan Kaptan Yorgi 1885 yılında belediye başkanı olmuştur. 1887 yılındaki nüfus oranlarına göre Giresun merkezdeki Hıristiyan nüfusun %50'den fazla olması belediye başkanının gayrimüslim olmasını da beraberinde getirmiştir. Şehirdeki gayrimüslim nüfusun artma sebeplerinden biri de deniz ticaretinin gelişmesiyle limanların önem kazanmaya başlamasıdır. Kaptan Yorgi'nin mensup olduğu Konstantinidi, Pisanoglu ve Arslanoğlu gibi Rumların önde gelen aileleri uluslararası ticaret yapmaktaydı. Giresun'daki nüfus değişiminin sebeplerinden biri de Kırım Savaşı'ndan sonra Müslümanların terk ettiği yerleri doldurmak isteyen Rusya, Karadeniz sahilindeki Rumları göçte teşvik etmiştir. Bunda kısmen başarılı olmuşsa da mütareke yıllarında Rumların bazıları geri dönmüştür. Yine bu bölümde Giresun Rumlarının eğitim ve din kurumları, Pisani, Fot ve Maviridi ailelerinin yanında Kaptan Yorgi'nin oğlu Kostantin Konstantinidis hakkında bilgiler verilmiştir.

Giresun Belediye Başkanı Kaptan Yorgi Paşa adlı ikinci bölüm ise 18 başlıktan oluşmaktadır. Bu bölümde Kaptan Yorgi'nin biyografisi ve Giresun Belediye Başkanlığı'ndaki hizmetlerinden bahsedilmiştir. Kitaba göre; Kaptan Yorgi Gümüşhane'nin Kopuz köyündendir. Madenci bir aileye mensup olan Kaptan Yorgi 1829 yılında Giresun'da doğmuştur ve Gonca mahallesinde yaşamaktadır. Küçük yaşta babasını kaybetmesinin ardından denizcilik ve gemicilikle ilgilenmeye başlamasıyla birlikte kısa sürede Kaptanlığa yükselerek Karadeniz ve Rusya sahillerinde ticaret yapmaya başlamıştır. Kaptan Yorgi, Trabzonlu Hatzikakouloğlu ailesinin kızı Elizabeth ile evlenmiştir. Bu evlilikten oğlu Konstantin Konstantinidis ile üç kızı olmuştur. Aile, Giresun'un en itibarlı tüccarlarından. Ailenin ticari faaliyetleri Giresun ve Karadeniz'le sınırlı kalmayarak Marsilya'ya kadar uzanmaktadır. Yine Giresun'a ilk fındık kırma makinesini Kaptan Yorgi'nin kardeşi olan ve Marsilya'da ticaret yapan Kaptan Devonis getirmiştir. Giresun'da fındık fiyatlarının belirlenmesinde de Kaptan Yorgi önemli rol oynamaktaydı.

Kaptan Yorgi Paşa, belediye başkanı olmadan önce Giresun'da yol yaptırmak, Rumlara okul açmak ve kazaya su getirmek gibi kamu işlerinde yararlılık göstermiştir. Nitekim 1885 yılında Giresun Belediye Başkanı seçilmiştir. Başkanlığı sırasında, şehirde ilk Arnavut kaldırımını döşetmiş ve Giresun Üniversitesi Rektörlüğü'nün yanında bulunan millet bahçesi de onun zamanında yapılmıştır. Millet Bahçesi'nin oymalı taş kapısındaki kitabede Kaptan Yorgi Paşa'nın adı da geçmektedir. Yine Giresun Üniversitesi Rektörlüğü olarak kullanılan eski Hükümet Konağı da Kaptan Yorgi'nin eserlerindedir. Bunlardan başka şehrin yollarını genişletmiş ve bayındır hale gelmesi için çaba göstermiştir. Kaptan Yorgi Paşa'nın Giresun'a olan hizmetlerinin sonucu 1903 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesi'nde, “*Giresun, Karadeniz sahilinin en güzel ve en ma'mur şehirlerindedir*” ifadesi kullanılmıştır. (s. 122-123) 31 Temmuz 1911 tarihinde Giresun'a gelen Ahmet Şerif, Anadolu'da Tanin gazetesinde Kaptan Yorgi'nin hizmetlerini “*Bir Belediye Reisi'nin Gayretleri Ne Yapabilir?*” adlı yazısıyla kaleme almıştır. Ahmet Şerif'in Giresun hakkındaki izlenimleri şu şekildedir:

“Giresun, bütünüyle binaları, sokakları, çarşılarıyla, gerçekten memleketimizin birinci derece şehirlerinden biriydi. Binalar pekiyi bir şekilde yapılmış, sokaklar ve caddeler geniş açılmıştı. Bakış, rastladığı her köşeden, memnuniyet ve ferahlık verici duygularla geri dönüyordu. Ben bütün gezdiğim yerleri, hemen genellikle bir harabelik ve ilgisizlik içinde, çorak çöller, yangın yerleri durumunda görmeye alışmış olduğumdan Giresun'daki bu düzen ve bayındırlığa hayret ediyor, halkına bakarak, bu ilerlemenin ruh ve sebebinin ne olduğunu bir türlü anlayamıyordum.

Sorularımın cevapları, bu zorluğu pek çabuk halletti. Bugün bu kadar bayındır ve bizim memleketin genel durumuna göre pek düzenli gördüğümüz Giresun bu başarısını ve üstünlüğünü, bir belediye reisine, bugün topraklar altında bulunan Kaptan Yorgi Paşa adında, saygıdeğer ve büyük bir insana borçluydu. Kaptan Yorgi Paşa'nın, bütün bu bölgede dillere destan olan hikâyesi, belediye reislerinin hafızasına işlenecek, örneği olacak bir kıymete sahiptir. Uzun süre Giresun belediye başkanlığında bulunan bu kimse, bütün hayatını zamanını, servetini, mensup olduğu şehrin bayındırlığına ve düzenlenmesine ayırmış, yeniliğe düşman olan birçok kuvvetlerle, senelerce adeta kavga ve mücadele etmiş, önüne çıkmak isteyen bütün engellere karşı, boyun eğmeyerek, gevşeklik göstermeyerek, gerilemeyerek, metin ve kesin kararlı yürümüş. Çok defa amacına ulaşmak için kişisel servetini harcamış, ağır borçlar altına girmiş ve bu fedakârlıklar, mücadeleler sonunda Giresun'u

bugünkü haline, onun toprağın altına göçtüğü senelerden beri, üzerine bir şey, bir eser ilave edilmemesine rağmen, yine bayındır ve düzenli olan, şimdiki durumuna getirmeyi başarmıştır. Burada onun en büyük eseri olan Giresun'u alkışlarken, yüce hatırasını selamlamak, bizim için bir görevdir.” (s. 127-128)

Bu yazı Kaptan Yorgi'nin Giresun'a olan hizmetini en iyi şekilde açıklamaktadır. Günümüz Giresun'unun bayındırlığında şüphesiz Kaptan Yorgi'nin payı büyüktür. Eserin ekler kısmında ise Giresun'un 1830 tarihli gayrimüslim nüfus defteri günümüz Türkçesine aktarılarak eklenmiştir. Bunun yanında Giresun Rumları ile ilgili belgeler, Rumlara ait yapıların resimleri ve Kaptan Yorgi Paşa'nın resimleri de bulunmaktadır.

Sonuç olarak gayrimüslim bir belediye başkanı da olsa Kaptan Yorgi Paşa'nın Giresun'a büyük hizmetleri olmuştur. Bu kitapla Giresun tarihinin eksik kalan gayrimüslim tarafı en iyi şekilde aydınlatılmaya çalışılmıştır. Daha önce de dediğimiz gibi bu sadece Giresun yerel tarihini aydınlatmanın yanında Osmanlı sosyo-kültürel tarihine de ışık tutmaktadır. Nitekim Radikal Kitap'ta çıkan *Karadeniz'deki Yağmurdan Önce* adlı Ayça Yılmaz'ın yazısı ve Samsun'un Haber gazetesinde *Fındık Üreticisi Kaptan Yorgi'yi Bilir mi?* adlı Osman Kara'nın yazısı da kitaba olan ilginin sadece Giresun'da olmadığını da ortaya koymaktadır.

Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi Yazım Kuralları

Yazılar, PC uyumlu Microsoft Office Word 2003 veya sonrası sürümler ile yazılmış olmalıdır. Kelimelerin imlasında Türk Dil Kurumunun en son çıkardığı İmla Kılavuzu esas alınmalıdır.

I. Başlık

14 yazı büyüklüğünde, kelimelerin ilk harfi büyük, koyu ve ortalınmış biçimde yazılmalı ve konu hakkında bilgi verici olmalıdır.

II. Yazar(lar)ın Adı

Dergide yazar ad(lar)ı yazılırken herhangi bir akademik unvan belirtilmez. Yazar(lar)ın akademik unvanı, çalıştığı kurum ve yazışma adresi dipnot biçiminde sayfanın altına yazılır.

Yazarı tanıtıcı bilgi ilk sayfanın altında verilecek 9 yazı büyüklüğünde olmalıdır (Prof. Dr. M.S. Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü gibi).

Makalenin yazarı; adını, soyadını, görev yaptığı kurumu ve akademik unvanını tam ve açık olarak belirtmeli kendisi ile doğrudan iletişim kurulabilecek telefon numarası, açık adresi ve elektronik posta adresini vermelidir.

III. Özet

Özet İngilizce ve Türkçe olmak üzere her iki dilde “Öz” ve “Abstract” başlığı altında yazılmalıdır. 10 yazı büyüklüğünde, tek satır aralığında, her iki yana yaslı ve 200 sözcüğü geçmeyecek şekilde yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce anahtar sözcükler “Anahtar Sözcükler” ve

“Key Words” başlığı altında 3 ile 5 kelime arasında bulunmalıdır. Türkçe özetten sonra Türkçe

“Anahtar Sözcükler”, İngilizce özetten sonra İngilizce “Key Words” kısmı yer almalıdır.

IV. Bölüm Başlıkları:

12 yazı büyüklüğünde, kelimelerin ilk harfi büyük, koyu ve ortalınmış biçimde yazılmalı ve numara verilmeden birbirini izleyecek şekilde sıralanmalıdır.

V. Alt Bölüm Başlıkları:

11 yazı büyüklüğünde, kelimelerin ilk harfi büyük, koyu ve ortalınmış biçimde yazılmalıdır.

VI. Metin

Ana metin;

- A4 kağıt boyutuna 3 cm kenar boşlukları ile,
- 11 yazı büyüklüğünde Times New Roman yazı tipi ile,
- 1,5 satır aralığı ile,
- Her iki yana yaslı olacak şekilde,
- 6000 sözcüğü geçmeyecek şekilde yazılmalıdır.

VII. Kaynaklar:

Kaynaklar kısmı APA (American Psychological Association, 2001: 5. baskı) kurallarına uygun olacak şekilde yazılmalıdır. APA ilgili daha fazla bilgiye ulaşmak için aşağıdaki web adreslerinden yararlanılabilir.

owl.english.purdue.edu/owl/resource/560/01/

www.english.uiuc.edu/cws/wworkshop/writer_resources/citation_styles/apa/apa.htm

Yazı Metninde Kaynak Gösterme

Cümlede yazarların isimleri kaynak olarak belirtilmişse yazarların soy isimlerinin yanında parantez içinde kaynağın basım tarihi yazılır.

Örnek: Özçağlar (2008),.....

Yazarlar cümle içinde kaynak olarak gösterilmemiş ise cümle bitiminde parantez içinde yazar soy isimleri ve tarih birlikte yer alır.

Örnek: .....(Özçağlar, 2006).

Eğer birden fazla kaynak varsa kaynaklar “;” işareti ile ayrılır ve alfabetik sıraya göre ilk yazarın soy isim baş harfine göre yazılır.

Örnek; (Akçay, 2002; Bozkurt ve Koray, 1992; Kılıçoğlu ve Altun, 2002).

Kaynakta ikiden fazla (5 yazara kadar) yazar varsa ilk defa referans verirken bütün yazarlar soy isimleri ile sıraladıktan sonra daha sonraki referanslarda ilk yazarın soy isimi ile birlikte Türkçe makalelerde “ve diğer.” şeklinde kullanılır.

Örnek: ..... (Başaran, Yılmaz, Erteğün ve Öztürk, 1985). Başaran ve diğer. (1985) göstermiştir ki...

Eğer kaynak, altı ya da daha fazla yazar içeriyorsa her zaman ilk yazarla birlikte Türkçe makaleler de “ve diğer.” şeklinde kullanılır.

Bir kaynaktan yararlanırken o kaynak başka bir kaynaktan yararlanmış ise;

Örnek: Ana kaynak "Doğan" olsun ve siz o kaynaktan yararlanmadınız bu kaynağı ("Demir") çalışmasından yararlandınız, bu durumda aşağıdaki gibi referans yazılmalı:

Doğan (aktaran Demir, 2001).....

VIII. Alıntılar

I. Direkt alıntılarda her zaman yazar, tarih ve sayfa numaraları referansta belirtilmelidir. Alıntı 40 kelimedenden az ise cümle çift tırnak içinde belirtilmez,

Örnek 1. “.....”(Güneş, 2006, s. 2).

Örnek 2. Başar (2001) öğrenmeyi “.....” (s.46) olarak tanımlamaktadır.

II. Alıntı 40 ya da daha fazla kelimeyi içeriyor ise tırnak içinde değil normal makaledeki yazıdan ayırmak için, block format'ında, her satır soldan itibaren beş boşluk olacak şekilde yazılmalıdır.

IX. Kaynakça

Kitap

Piaget, J. (1929). *The Child's Conception of the World*. London: Routledge and Kegan Paul.

Fidan, N. ve Erden, M. (1994). *Eğitime Giriş*. Ankara: Meteksan Anonim Şirketi.

Editörlü Kitap

Güneş, T. (2006). Fen Bilgisi Laboratuar Deneyleri. Anı Yayıncılık (Ed.), *Fen Bilgisi Öğretiminde Laboratuvarın Yeri ve Önemi* (s. 3-4). Ankara.

Hakemli Dergideki Makale

Sheridan, J.M. (1968). Children's Awareness of Physical Geography. *The Journal of Geography*, 67, 82-86.

Eraslan, A., ve Aspinwall, L (2007). Quadratic Functions: Students' Graphic and Analytic Representations. *Mathematics Teacher*, 101 (3), 233-237.

Basılmamış Lisansüstü Tezler

Fakir, B. (2007). *Eğitimde Yeni Yönelim*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

ERIC Dokümanı

Huld, A., ve Belle, F. (2002). *The Psychology of Mathematical problem solving* (Report No. ABCDE-RR-99-2). East Lansing, MI: National Center for Research on Teacher Learning. (ERIC

No. ED123456)

Sempozyum /Konferans, Toplantı ve Proceedings

Barlow, D. H., Chorpita, B. F., ve Turovsky, J. (1996). The modeling perspective on world

problems. In R. Jacques (Ed.), *Atlanta Symposium on Activation: Vol. 22. Constructing Meaning for The Concept of Equation* (pp. 333-343). Lincoln: University of Atlanta Press.

Walter, J. K., ve Huston, H. N. (1995). Student understanding of topics in linear algebra.

Proceedings of the National Academy of Physics, USA, 25, 11111-12222

Web sitesi

www.abcdefg.org (24.08.2008)

X. Dipnot

Yazılarda dipnot verilmesi gerektiğinde, açıklamalar metin içinde numara verilerek sayfa sonunda belirtilmelidir. Dipnotlar 8 punto, Kaynakça kısmındaki referanslar 9 punto olmalıdır.

XI. Şekiller

Şekil yazısı şeklin altında 10 yazı büyüklüğünde koyu olarak yazılmalıdır. Eğer

---

metnin içinde birden fazla şekil yer alıyorsa numaralı olarak verilmelidir. Şeklin adı belirtildikten sonra, eğer şekil bir başka kaynaktan alınmış ise, alıntı yapılan kaynağa gönderme yapılır.

XII. Tablolar

Tablolar metin içinde, tablo yazısı tablonun üstünde ve numaralandırılarak verilmeli, içeriği tablo numarasının yanında başlık olarak açıklanmalıdır. Tablo başlıklarının sadece ilk harfleri büyük olarak düzenlenmelidir. Tabloların sağına ya da soluna herhangi bir yazı yazılmamalıdır. Tablo başlığı 10 yazı büyüklüğünde olarak, tablo içeriği de 9 veya 10 yazı büyüklüğünde olmalıdır.

Not:

APA'nın genel özellikleri bölümünde örnek olması amacıyla verilmiş olan referanslardan bir kısmının gerçek referanslarla ilgisi yoktur. Bu referanslardan bir kısmının bulunması gerçek olmadıklarından dolayı mümkün değildir.

Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi

The Black Sea Journal Of Social Sciences

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Güre Yerleşkesi 28200 / Giresun
(0454) 310 10 85 | sosbil@giresun.edu.tr | sosdergi@gmail.com